

Druga međunarodna konferencija bibliotekara, arhivista i muzeologa

„MONTENEGRO – Libraries, Archives and Museums - LAM 2019“

ZBORNİK RADOVA

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ – Cetinje
16 - 17. maj 2019.

Organizator konferencije:

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ Cetinje

Sufinansijer ovog izdanja je Ministarstvo kulture Crne Gore na osnovu Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019.

Izdavač:

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

Za izdavača:

Bogić Rakočević, direktor

Urednica:

Dragana Marković

Recenzenti:

Mr Bosiljka Cicmil, Centralna univerzitetska biblioteka Crne Gore

Mr Azra Bečević - Šarenkapa, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

Programski odbor:

1. Vjenceslava Ševaljević - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
2. Tatjana Jović - Narodni muzej Crne Gore
3. Srđan Pejović - Državni arhiv Crne Gore

Organizacioni odbor:

1. Dragana Marković - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
2. Dragica Lompar - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
3. Slađana Sjekloča - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
4. Bojana Joksimović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

Lektura:

Slađana Sjekloča

Kompjuterska priprema i prelom za štampu:

Anto Lutovac, Spec. Art

Štampa:

IVPE, Cetinje

Tiraž:

150 primjeraka

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove knjige ne može biti reprodukovan, čuvan u sistemu za pretraživanje ili prenosiv u bilo kom obliku ili na bilo koji način bez prethodne pismene dozvole izdavača.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURĐE
CRNOJEVIĆ

VLADA CRNE GORE
MINISTARSTVO KULTURE

Druga međunarodna konferencija bibliotekara,
arhivista i muzeologa

MONTENEGRO – LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS LAM 2019

ZBORNİK RADOVA

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević” – Cetinje
16 - 17. maj 2019.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-86-7079-221-0
COBISS.CG-ID 39238160

SADRŽAJ:

11. **Uvodna riječ**
13. Dr Ismet Ovčina - Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBiH)
Tema: Izdavačka djelatnost Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH (NUBBiH) u službi kulture i obrazovanja;
17. Mr Vjenceslava Ševaljević i Zorica Sjekloća – NBCG, Cetinje
Tema: *Digitalna biblioteka Crne Gore – izazovi i perspektive;*
24. Vladimir Brborić i Jelica Ilić Minić, Univerzitet u Beogradu – Učiteljski fakultet
Tema: *Biblioteka, ključno mesto promocije Agende 2030;*
31. Biljana Drašković – Državni arhiv Crne Gore, Cetinje
Tema: *Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja – osvrt na rad Državnog arhiva Crne Gore;*
37. Sonja Maneva - Nacionalna ustanova – Univerzitetska biblioteka „Goce Delčev”, Štip, Makedonija
Tema: *Digitalizacija – otvoren put za biblioteke, arhive i muzeje;*
43. Mr Snežana Nenezić i Miljko Veljković – Narodna biblioteka Kruševac, Srbija
Tema: *Digitalizacija industrijskog nasleđa Kruševac iz zavičajne zbirke Narodne biblioteke Kruševac;*
49. Zoran Perović – Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska
Tema: *Kako pronaći Desislavu;*
60. Dragana Marinković – Biblioteka „Dimitrije Tucović” Lazarevac, Srbija
Tema: *Kolubarsko kulturno nasleđe;*
66. Ana Pavličević i Ksenija Janković – JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš”, Cetinje
Tema: *Biblioteka „Njegoš” između prošlosti i budućnosti;*

72. Dragan Radović – Muzejske biblioteke u Crnoj Gori – JU Muzeji i galerije Podgorice
Tema: *Analiza stanja i mogućnosti razvoja;*
77. Ljuba Čepić – Gimnazija „Tanasije Pejatović”, Pljevlja
Tema: *Da li biblioteke imaju budućnost?;*
81. Đina Bajčeta – JU Narodna Biblioteka „Stevan Samardžić”, Pljevlja
Tema: *Digitalna biblioteka zavičaja, budućnost prošlosti;*
87. Jelena Bogdanović, Di Reda Tina – Dubrovačke knjižnice, Dubrovnik, Hrvatska
Tema: *Spektalno snimanje rukopisa iz fonda znanstvene knjižnice dubrovačkih knjižnica Dubrovnika;*
106. Mr Maja Uskoković – OJU „Muzeji”, Kotor
Tema: *Dokumentarna izložba „Vincenco Marija Koroneli, jedan od najvećih kartografa svijeta” – prezentacija kulturnog nasljeđa;*
109. Dr sc. Vesna Čučić - Dubrovnik, Hrvatska
Tema: *Proglasi francuske vojske u Dubrovniku 1806.–1807. godine;*
115. Sofija Jelovac – Narodna biblioteka „Stevan Samardžić”, Pljevlja
Tema: *Zavičajni fondovi kao riznice informacija o kulturnoj i naučnoj baštini;*
122. Jelena Tatić – JU Osnovna škola „Risto Manojlović”, Kolašin
Tema: *Uloga biblioteke u savremenoj nastavi;*
127. Renata Bulajić – JU Narodna biblioteka „Njegoš”, Nikšić
Tema: *Djeca i moć biblioteka kao faktor za njihovo uzdizanje;*
132. Msr Ružica Stanković – Biblioteka „Gligorije Vozarović”, Sremska Mitrovica, Srbija
Tema: *Mobilni telefon u službi knjige;*
137. Suzana Tanasijević – Narodna biblioteka „Radislav Nikčević”, Jagodina, Srbija
Tema: *Digitalna transformacija Jagodinske biblioteke – bibliotečke usluge u novoj paradigmi, UN Agenda za održivi razvoj 2030;*

149. Ivana Janošević – Biblioteka „Vlada Aksentijević”, Obrenovac, Srbija
Tema: *Zavičajna baština Obrenovca u digitalnoj formi;*
156. Olga Ječmenica – Biblioteka „Milutin Bojić”, Srbija
Tema: *Malim koracima do važnih rezultata;*
164. Dr sc. Ivo Orešković – Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska
Tema: *Što bi bilo, da je bilo?;*
172. Jelena Vukasović i Danijela Nikčević – Pomorski muzej Crne Gore i Gradska biblioteka i čitaonica Kotor
Tema: *Kotorsko bibliotekarstvo – tradicija koja obavezuje, na primjeru stare i rijetke građe zbirke Pomorskog muzeja Crne Gore i Gradske biblioteke Kotor ;*
180. Ivana Pešić – Narodna biblioteka „Radislav Nikčević”, Jagodina, Srbija
Tema: *Biblioteka kao centar neformalnog obrazovanja za generaciju novog doba - „Digitalni urođenici”;*
188. Almedina Salihagić – Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Tema: *Biblioteke kao partneri u implementaciji UN Agende 2030;*
196. Ljiljana Stanimirović – Univerzitetska biblioteka Kragujevac, Srbija
Tema: *Zeleni univerzitet;*
203. Nataša Špadijer – JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš”, Cetinje
Tema: ***Biblioteke – poštovanje prošlosti i stvaranje budućnosti;***
208. Jasmina Bajo i Marija Starčević – JU Kulturni centar „Nikola Đurković”, Kotor / Gradska biblioteka i čitaonica Kotor
Tema: *Gradska biblioteka i čitaonica Kotor na „Danima evropske baštine”;*
215. Mr Đurđa Martinović i mr Vjenceslava Ševaljević – Nacionalna biblioteka Crne Gore “Đurđe Crnojević”, Cetinje
Tema: *Uspostavljanje normativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG;*
220. Vesna Z. Abadić i Marija M. Gordić - Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu
Tema: *Uloga univerzitetskih biblioteka u očuvanju naučne baštine;*

227. Slađana Bratić – Matična biblioteka Istočno Sarajevo
Tema: *Izdavačka djelatnost i usluge za slijepa i slabovida lica;*
235. Zaključci i preporuke
236. Agenda

Uvodna riječ

Poštovani čitaoci, pred vama se nalazi *Zbornik radova* koji daje pregled stručnih radova sa Druge međunarodne konferencije bibliotekara, arhivista i muzeologa, pod nazivom „MONTENEGRO – Libraries, Archives and Museums, LAM 2019“, koja je održana 16. i 17. maja u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju. Na otvaranju su govorili: Aleksandar Kaščelan, gradonačelnik Prijestonice Cetinje, Aleksandar Dajković, generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu i Bogić Rakočević, direktor Biblioteke. Konferenciji je prisustvovalo 100 učesnika iz Crne Gore, Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Njemačke. Četrdeset stručnih radova je prezentovalo 57 učesnika, i to: četrdeset pet bibliotekara, četvoror arhivista i osam muzeologa.

Održana su i četiri predavanja, na kojima su govorili eminentni stručnjaci: dr Adam Sofronijević iz Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ u Beogradu, na temu: *Digitization of Periodicals: Searchable Collections in METS-ALTO - Experiences from Serbia*, dr Hartmut Janczkowski iz Hamburga na temu: *CCS Hamburg and Digitization tools for libraries and culture institutions*, dr Sofija Klarin Zdravec iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, na temu: *Digitalizacija građe, usluga i poslovnih procesa: smjer razvoja nacionalnih knjižnica malih i pametnih zemalja* i mr Azra Bečević – Šarenkapa iz Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, na temu: *Asocijacija informacijskih stručnjaka bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM)*. Teme stručnih radova bile su raznovrsne i posvećene uslugama u svim kulturnim institucijama, bez obzira na tip, počevši od tradicionalnih do potpuno modernih baštinskih ustanova. U prezentacijama učesnika su predstavljeni teorijski i praktični principi inovativnih usluga, ali i primjeri dobre prakse. Naglašena je potreba za stalnim usavršavanjem kulturnih radnika, kao i poštovanje međunarodnih smjernica i standarda u pružanju bibliotečkih, arhivskih i muzejskih usluga, ali i da je obaveza današnjih kulturnih ustanova da se pozicioniraju kao kulturni, obrazovni i socijalni centri zajednice, koji će uspješno sarađivati sa svim drugim ustanovama u okruženju, a sve s ciljem pružanja kvalitetnih usluga, ali i očuvanja svoga imidža. Tema o kojoj se najviše govorilo je digitalizacija, a učesnici Konferencije su saglasni da je potrebno raditi na formulisanju nacionalne strategije za digitalizovanje kulturne baštine. Prioritet u daljem radu i saradnji, kroz primjere dobre prakse u Crnoj Gori i regionu, je korišćenje zajedničkih, već provjerenih ideja i projekata pomoću kojih možemo učiniti mnogo za kulturno naslijeđe.

Koordinatorica projekta je Dragana Marković, bibliotekarka savjetnica, a finansijski ga je podržalo Ministarstvo kulture Crne Gore u okviru *Programa zaštite i očuvanja kulturne baštine za 2019. godinu*.

Redosljed radova u ovom Zborniku predstavlja redosljed izlaganja autora po programu Konferencije, osim sažetaka onih autora koji nijesu dostavili radove u predviđenom roku, a u skladu sa uputstvima Programskog odbora.

IZDAVAČKA DJELATNOST NACIONALNE I UNIVERZITETSKE BIBLIOTEKE BIH (NUBBIH) U SLUŽBI KULTURE I OBRAZOVANJA

Dr Ismet Ovčina

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBIH)

ismet@nub.ba

SAŽETAK:

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine kao izdavač neprekidno djeluje od 1945. godine do danas i u tom periodu je izdala preko 210 publikacija. Na izdavačkoj djelatnosti Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine (NUBBIH) mogu pozavidjeti i mnogo veći izdavači, kojima je to osnovna djelatnost. U ovom kratkom pregledu će se govoriti o razvoju izdavašta u NUBBIH, izdanjima i edicijama koje kontinuirano izlaze, kao i o ulozi NUBBIH u razvoju kulture i obrazovanja.

ABSTRACT:

The National and University Library of Bosnia and Herzegovina as a publisher has been continuously operating since 1945 until today and during that period has issued over 210 publications. On publishers' activities of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina (NULB&H) can envy much grander publishers to which this is the primary activity. In this short review, we will talk about the development of publishing in NULB&H, the releases and editions that are continuously being published, as well as about the role of NUBBIH in the development of culture and education.

Od svog osnivanja 1945. godine, NUBBIH se aktivno bavi izdavačkom djelatnošću koja je prolazila kroz razne faze, obilježene različitim dešavanjima u BiH. I pored dešavanja u devedesetim, a i poslije, ova Biblioteka je sačuvala svoju važnu ulogu u društvu i, kao Institucija od državnog značaja, podržava kulturnu i obrazovnu zajednicu u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Jedan od ciljeva NUBBIH ostaje i objavljivanje publikacija bibliotečke i drugačije sadržine, u mjeri u kojoj to dopuštaju raspoloživa financijska sredstva. Ipak, sve navedeno nije ugrozilo niti narušilo izdavačku djelatnost Biblioteke.

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, koja čini neophodnu i nezamjenjivu komponentu kulturne, obrazovne i informacijske infrastrukture bosanskohercegovačkog društva, ima odgovornost i obavezu da, u skladu sa mogućnostima, prati evropske trendove i angažira raspoložive potencijale. Neprocjenjiva kulturna baština, sačuvana i sadržana u kolekcijama NUBBIH, bezuvjetno bi trebala biti u cijelosti dostupna na međunarodnoj razini, jer čini prepoznatljivu komponentu svoje zemlje, ali i evropske kulturne baštine i identiteta.

Ciljevi izdavačke djelatnosti NUBBiH, u skladu sa njenim osnovnim funkcijama, su:

- Trajni i što potpuniji uvid u bosanskohercegovačku izdavačko-štamarsku produkciju,
- Zaštita nacionalnog knjižnog fonda,
- Popularizacija Bosniace i fondova NUBBiH,
- Široka informiranost i dostupnost svjetskim informacionim izvorima,
- Razvoj, unapređenje i modernizacija bibliotečko - informacijske struke u BiH,
- Obrazovanje stručnih bibliotečkih kadrova u BiH

Poslije rata koje su 90-tih zadesile Bosnu, NUBBiH je svoju izdavačku djelatnost značajno unaprijedila i proširila.

NUBBiH je razvila svoj dugoročni izdavački program koji se odvija u okviru četiri edicije:

BOSANSKOHERCEGOVAČKA BIBLIOGRAFIJA

NUBBiH izrađuje i izdaje redovno tekuću Bosanskohercegovačku bibliografiju monografskih publikacija još od 1977. godine kada je počela da se objavljuje „Bosansko-hercegovačka bibliografija knjige“ u godišnjim sveskama. Kao posljedica ratnih dešavanja koje su 90-tih zadesile Bosnu, prekinut je takav kontinuitet izlaženja. Nakon ratnog izdanja „Bibliografije monografskih publikacija 1992-1994“, u jednom svesku je sažet čitav ratni period, te je 1998. godine, kao rezultat takvog rada, izrađena i objavljena „Bosanskohercegovačka bibliografija monografskih publikacija. Niz A 1992-1996“.

Ove godine NUBBiH pripremila je u okviru sistema COBISS „Bosanskohercegovačku bibliografiju monografskih publikacija. Niz A za 2013. godinu“, koja sadrži popis knjiga koje pripadaju „Bosniaci“ i koje su štampane u 2013. godini, kao i Bosanskohercegovačku bibliografiju priloga u serijskim publikacijama. Niz C za 2015. godinu.

MEMORIA BOSNIACA

Ova edicija podrazumijeva objavljivanje publikacija od značaja za dokumentarno naslijeđe BiH, za obnovu bh. kolekcija i biblioteka, kao i publikacija koje su važne za razvoj modernog bibliotečko-informacijskog sistema u BiH (BISBiH). Pažnje vrijedni segmenti ove edicije

su Reprint izdanja građe spasene iz Vijećnice - NUBBiH razorene 25./26.08. 1992, knjiga „Vijećnica - NUBBiH : Inad kuća“, te knjigu „Vijećnica- prepoznatljivi simbol Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine“. Iz edicije Memoria Bosniaca posebno želim izdvojiti bosanskohercegovački bibliotečki časopis *Bosniacu*, koji izlazi od 1996. godine. *Bosniaca* je časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH koji izlazi jedanput godišnje i u njemu se objavljuju originalni stručni i naučni radovi, građa od značaja za obnovu kolekcija NUB-a BiH i za bibliotečku struku u cjelini. Časopis obuhvata tematske blokove: Bibliotečko-informacijski sistem, Dokumentarno naslijeđe, Informacije i servisi u novom tehnološkom okruženju i Prikazi i prilozima.

Od ove godine je *Bosniaca* prihvaćena za indeksiranje u bazu Emerging Sources Citation Index (ESCI), koja je nova baza platforme Web of Science™. Vlasnik baze je Clarivate Analytics, prije znan kao IP & Science business of Thomson Reuters. Ovime su sadržaji *Bosniace* pod razmatranjem da budu prihvaćeni i u baze Science Citation Index Expanded™, Social Sciences Citation Index® i bazu Arts & Humanities Citation Index®.

Bosniaca je već indeksirana u bazama EBSCO-CEEAS, The Belt and Road Initiative Reference Source (EBSCO), ROAD (Directory of Open Access scholarly Resources), i dostupna u bazi Central and Eastern European Online Library. Pored štampanog izdanja *Bosniace*, dostupna je i online verzija, koja pripada u časopise otvorenog pristupa. Online verzija časopisa je dostupna na <http://bosniaca.nub.ba/index.php/bosniaca>.

STRUČNA BIBLIOTEČKA LITERATURA

Obuhvata izdavanje priručnika, udžbenika, referentne i slične literature koja je namijenjena bibliotekarima i studentima bibliotekarstva za pripremu polaganja stručnih i ispita na fakultetu. Ove publikacije također donose i informacije o dostignućima bibliotečke djelatnosti i informacijsko-komunikacijskih tehnologija u svijetu, koje su relevantne za razvoj BISBiH.

U ovoj ediciji bih izdvojio knjigu prof. dr Senade Dizdar „Od podatka do metapodatka“, kao i profesorice Ane Gerc „Biblioteka u digitalnom okruženju : priručnik za predmet Informatizacija bibliotečke djelatnosti“.

MEMORIA MUNDI

S obzirom na interdisciplinarni karakter bibliotečke djelatnosti, putem ove edicije NUBBiH želi omogućiti objavljivanje dokumenata i djela izuzetnog značaja, i djela iz drugih oblasti. Kao nominacijsko tijelo iz BiH za nagradu *The Astrid Lindgren Memorial Award* iz Švedske od 2007. godine, NUBBiH u okviru ove edicije objavljuje i djela autora bosanskohercegovačke dječije i književnosti za mlade koje je tokom tekuće godine nominirala za ovu nagradu.

Na kraju, u ovoj godini smo dosad objavili publikacije prof. dr. Zgodić Esada „Naučnici i rat“, „72 godine postojanja i rada Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine“, dvadeset i drugi broj *Bosniace*, trinaesti broj *Glasnika NUBBiH*, knjigu dr. Ismeta Ovčine „Putovanja i saznanja : od Troje do Latvije“, knjigu dr. Enesa Kujundžića „Biblioteka na početku trećeg milenija“, knjigu „Kulturno-historijska zaostavština Silvija Strahimira Kranjčevića : (objedinjavanje građe u fondovima Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine o kulturno-historijskoj zaostavštini Silvija Strahimira Kranjčevića)“, te „Kulturno-historijsku zaostavštinu Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka : (objedinjavanje građe u fondovima Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine i Nacionalne biblioteke Austrije)“ i knjigu Valerijana Žuje „Hugo von Kutschera“.

Obilježja izdavačke djelatnosti NUBBiH dostižu visoke svjetske kriterije. To su prije svega izdavačka organizacija i uređenost, redovitost izlaza periodičnih izdanja, te odabir sadržaja publikacija koji doprinosi vrijednosti ovog poduhvata kroz znakovitost, korisnost i poučnost. Istaknimo i vrijednost i kvalitet sadržaja objavljenih publikacija, čemu su doprinijeli i autori, istaknuta imena sa područja bibliotečkih, socioloških, književnih i ostalih djelatnosti i znanosti.

BIOGRAFIJA:

Dr Ismet Ovčina je rođen 1957. godine u Zaušju, Bileća. Diplomirao je politologiju na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na kojem je magistrirao (1989.) i doktorirao (2004.).

Aktivan je javni, kulturni i sportski djelatnik. Bio je odbornik i vijećnik u općini Stari Grad Sarajevo, predsjedavajući Općinskog vijeća Stari Grad, vijećnik u Gradskom vijeću grada Sarajeva, poslanik u Skupštini Kantona Sarajevo.

U vremenu od 1994. do 1996. godine obavljao je funkciju člana Izvršnog odbora grada Sarajeva za saradnju sa UNPROFOR-om, UNHCR-om i humanitarnim organizacijama.

Od oktobra 2005. godine imenovan je za direktora Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Glavni je i odgovorni urednik časopisa *Bosniaca* i svih izdanja NUBBiH. Bio je član jednog broja programskih i uređivačkih, odnosno izdavačkih odbora (Univerziteta u Sarajevu, Međunarodne konferencije bibliotekara slavista (ICSL), Instituta za informacione znanosti u Mariboru (IZUM), a trenutno je predsjednik Savjeta COBISS.Net IZUM-a u Mariboru. Predsjednik je Tehničkog komiteta BAS/TC44, Bibliotekarstvo Instituta za standardizaciju BiH. Član je Senata Univerziteta u Sarajevu, Akademski ambasador Univerziteta Urbino „Carlo Bo“, Italija. Član Stalnog komiteta IFLA-e za nacionalne biblioteke (2011. - 2019.). Član Upravnog odbora Internacionalnog centra ISSN-a u Parizu (2010. - 2018.). Govori francuski i engleski (aktivno znanje), a služi se i grčkim (pasivno znanje). Autor je jednog broja knjiga i naučnih i stručnih radova iz oblasti političkog sistema i političke misli, te bibliotečke politike.

DIGITALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE – IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Mr Vjenceslava Ševaljević, *bibliotekarka savjetnica*

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

vjenceslava.sevaljevic@nb-cg.me

Zorica Sjekloća, *viša bibliotekarka*

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

zorica.sjekloca@nb-cg.me

SAŽETAK:

U ovom radu predstavljene su aktivnosti na implementaciji digitalizacije bibliotečke građe u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore od 2008. godine do danas, sa posebnim akcentom na postignutim rezultatima, kao i izazovima i preprekama sa kojima smo se u ovom periodu susrijetali.

Uspostavljanje Digitalne biblioteke Crne Gore inicirano je na osnovu Nacionalnog programa digitalizacije biblioteka iz 2008. godine, čija je svrha bila da se omogući ujednačeni pristup digitalizaciji bibliotečke građe u Crnoj Gori. Program je usmjeren ka dugoročnoj strategiji digitalizacije, a cilj mu je da podstakne unapređenje institucionalne, tehnološke, stručne i organizacione infrastrukture za projekte digitalizacije.

Proces digitalizacije bibliotečke građe u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ započeo je krajem 2008. godine, kada je formiran Centar za mikrofilmovanje i digitalizaciju. Digitalizacija je neophodna zbog lošeg stanja u kojem se nalaze najznačajniji bibliotečki fondovi. Digitalizacija bibliotečke građe omogućava zaštitu originalnih dokumenata, obezbjeđivanje i poboljšavanje pristupa znanju sadržanom u različitim vrstama bibliotečke građe; unapređivanje naučno-istraživačkog rada; kreativno predstavljanje vrijedne građe najširem krugu korisnika.

Osnovni problemi i poteškoće sa kojima se Nacionalna biblioteka Crne Gore dugi niz godina susrijetala u realizaciji poslova na digitalizaciji bibliotečke građe, odnosno na implementaciji Digitalne biblioteke Crne Gore, odnosili su se na nedostatak softvera za digitalizaciju. Softveri za digitalizaciju nacionalne kulturne baštine su specifični i usko stručni, te je za takvu vrstu softvera, osim informatičkog, neophodno i dobro poznavanje bibliotečke, ahivske i muzejske djelatnosti. Često se na tržištu mogu naći informatičke agencije koje nude svoje usluge, a koje pri tome ne razumiju u potpunosti kompleksnost sistema kao što je digitalna biblioteka, što neminovno dovodi do situacije da se olako prihvataju posla, da bi tek u određenoj fazi razvoja i implementacije cjelokupnog sistema shvatili da nijesu u stanju ispuniti zadate kriterijume.

Nacionalna biblioteka Crne Gore svoje digitalne kolekcije trenutno prezentuje na adresi: www.dlib.me, međutim, postojeći sajt ne zadovoljava potrebe koncipiranja i izgradnje savremene digitalne biblioteke, upravo zbog neposjedovanja specijalizovanog softvera.

U toku je završna faza realizacije novog softverskog rješenja za naš sistem. Za ove aktivnosti je angažovan spoljni saradnik i očekuje se da do kraja 2019. godine bude dostupna znatno poboljšana verzija Digitalne biblioteke Crne Gore.

Budućnost Digitalne biblioteke Crne Gore je u saradnji nacionalnih kulturnih institucija na projektu valorizacije i prezentacije bogate crnogorske kulturne baštine, povezivanju sa evropskim udruženjima i portalima za prezentaciju kulturne baštine, kao što su Europeana i Svjetska digitalna biblioteka. Na ovaj način bi se u potpunosti odgovorilo zahtjevima jedne savremene digitalne biblioteke.

Ključne riječi: digitalizacija, procesi i postupci digitalizacije, digitalna biblioteka, zaštita bibliotečke građe, prezentacija i promocija kulturne baštine

SUMMARY:

This paper presents activities on the implementation of digitization of library material in the National Library of Montenegro from 2008 to the present, with particular emphasis on the results achieved, as well as the challenges and obstacles we encountered during this period.

The establishment of the Digital Library of Montenegro was initiated on the basis of the National Program for Digitization of Libraries of 2008, whose purpose was to enable a uniform approach to the digitization of library material in Montenegro. The program is aimed at a long-term digitization strategy and aims to encourage the improvement of institutional, technological, professional and organizational infrastructure for digitization projects.

The process of digitization of library material at the National Library of Montenegro “Đurđe Crnojević” began at the end of 2008, when the Center for Microfilming and Digitization was established. Digitization is necessary because of the poor condition of the most important library holdings. Digitization of library materials enables the protection of original documents, the provision and improvement of access to knowledge contained in different types of library material; advancement of scientific and research work; creative presentation of valuable material to the widest circle of users.

The main problems and difficulties encountered by the National Library of Montenegro for many years in the implementation of tasks related to digitization of library material, ie the implementation of the Digital Library of Montenegro, were related to the lack of digitization software. Software for digitization of national cultural heritage is specific and narrowly

expert, and for this kind of software, besides IT, it is necessary to have a good knowledge of library, archive and museum activities. Often there are IT agencies on the market that offer their services and who do not fully understand the complexity of a system such as a digital library, which inevitably leads to a situation where they can easily get jobs, but only at some stage of development and implementation of the whole systems realized that they were not able to meet the given criteria.

The National Library of Montenegro is currently presenting its digital collections at: www.dlib.me, however, the existing site does not meet the need to design and build a modern digital library, precisely because of its lack of specialized software.

The final phase of implementation of a new software solution for our system is underway. An external associate has been hired for these activities and it is expected that by the end of 2019 a significantly improved version of the Digital Library of Montenegro will be available. The future of the Digital Library of Montenegro is in collaboration with national cultural institutions on the project of valorisation and presentation of the rich Montenegrin cultural heritage, connecting with European associations and portals for the presentation of cultural heritage, such as Europeana and the World Digital Library. In this way, it would fully meet the requirements of a modern digital library.

Keywords: digitization, digitization processes, digital library, protection of library materials, presentation and promotion of cultural heritage

UVOD

Uspostavljanje Digitalne biblioteke Crne Gore inicirano je na osnovu Nacionalnog programa digitalizacije biblioteka iz 2008. godine, čija je svrha bila da se omogući ujednačeni pristup digitalizaciji bibliotečke građe u Crnoj Gori. Program je usmjeren ka dugoročnoj strategiji digitalizacije, a cilj mu je da podstakne unapređenje institucionalne, tehnološke, stručne i organizacione infrastrukture za projekte digitalizacije.

Digitalna biblioteka je posebna biblioteka sa fokusiranom kolekcijom digitalnih objekata koja može sadržati tekst, vizuelni materijal, audio materijal, video materijal, pohranjena u obliku elektronskih medija, zajedno sa resursima za organizovanje, čuvanje i preuzimanje datoteka i medija sadržanih u bibliotečkoj zbirci. Digitalne biblioteke mogu se razlikovati po veličini i obimu. Elektronski sadržaj može se pohraniti lokalno, ili mu se može pristupiti daljinski putem računarskih mreža. Elektronska biblioteka je vrsta sistema za pronalaženje informacija.¹

Digitalna zbirka je zbirka digitalnih objekata organizovana po određenom principu, prema vrsti

---

1 <http://desarrolloweb.dlsi.ua.es/digital-libraries/what-is-a-digital-library> (stranici pristupljeno 26.08.2019. u 13:51)

dokumenata, prema temi, sadržaju, autoru, porijeklu ili drugom principu. Digitalne kolekcije treba da budu dostupne kao logički povezane i održive jedinice, podržane potrebnim uslugama pretraživanja i korišćenja. Digitalna biblioteka predstavlja zbirku digitalnih kolekcija, zajedno sa metodama pristupa i pretraživanja, izbora, organizovanja i održavanja kolekcije.

Digitalizacija bibliotečke građe je neophodna zbog lošeg stanja u kojem se nalaze naznačajniji bibliotečki fondovi. Digitalizacija bibliotečke građe omogućava zaštitu originalnih dokumenata, obezbjeđivanje i poboljšavanje pristupa znanju sadržanom u različitim vrstama bibliotečke građe; unapređivanje naučno-istraživačkog rada; kreativno predstavljanje vrijedne građe najširem krugu korisnika.

Proces digitalizacije uključuje implementaciju višefaznog procesa pretvaranja bibliotečkog materijala iz fizičkog u digitalni oblik, s ciljem stvaranja digitalnih dokumenata ili predmeta. Faze digitalizacije uključuju: određivanje prioriteta i obim digitalizacije; selekciju i pripremu bibliotečkog materijala i izvora za digitalizaciju, kreiranje i upravljanje metapodacima, kreiranje digitalnih dokumenata procesom digitalizacije ili stvaranje originalnih digitalnih dokumenata, pravljenje teksta za pretraživanje pomoću alata za optičko prepoznavanje teksta, formiranje i obradu digitalnih kolekcija, formiranje digitalne biblioteke, dugoročno skladištenje digitalnih objekata, obezbjeđivanje rezervne kopije, omogućavanje pristupa digitalnoj kolekciji ili biblioteci.²

Selekcija bibliotečke građe za digitalizaciju vrši se prema sljedećim kriterijumima: građa koja je kulturno dobro od nacionalnog značaja; građa koja ima univerzalni naučni, umjetnički i kulturni značaj; raritetna bibliotečka građa; zavičajna građa; građa značajna za instituciju; građa sadržajno važna za određenu naučnu, umjetničku ili kulturnu oblast; značaj autora i izdavača građe; imena vlasnika i njihove bilješke (ex libris); porijeklo građe; vrijeme nastanka građe (starost); vrijedni rukopisi nastali do 15. vijeka; inkunabule, postinkunabule, bibliotečka građa štampana do 17. vijeka; materijalna i umjetnička obilježja građe (pergament, papirus, svila, minijature, ornamentika, vodeni znakovi, format građe, kvalitet poveza); stepen interesovanja korisnika i učestalost korišćenja; građa koja će u digitalnom obliku dobiti na vrijednosti; građa koja će dugoročno biti zanimljiva korisnicima; stepen i kvalitet stručne obrade predmetne građe; stepen opterećenosti građe autorskim pravom.³

Proces digitalizacije bibliotečke građe u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ započeo je krajem 2008. godine, kada je formiran Centar za mikrofilmovanje i digitalizaciju. Oprema za Centar u dijelu mikrofilmovanja nabavljena je donacijom japanske vlade i sastoji se iz: mikrofilmske kamere, skenera za mikrofilm, čitača za mikrofilm, procesora za razvijanje

---

² Ministarstvo kulture i informisanja Republika Srbije: Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju bibliotečko-informacione građe i izvora, 2017

³ Ministarstvo kulture Crne Gore: Pravilnik o nacionalnim standardima za digitalizaciju bibliotečke građe, 2013

mikrofilma. Centar je opremljen i sa: skenerom Konica Minolta A2, skenerom Image Access A2 i 2 EPSON skenera formata A3. Digitalizacija se vrši u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima i smjernicama za projekte digitalizacije. Bitno je napomenuti i da „institucije koje namjeravaju da implementiraju projekat digitalizacije od samog početka moraju biti svjesne da su dužne da ispituju zaštićenost autorskih prava svake jedinice građe koja je predviđena za skeniranje, kao i pravni položaj koji utiče na pristup korisnika slikama kreiranim u okviru projekta.”⁴ Postupci digitalizacije i ukupni razvoj Digitalne biblioteke Crne Gore finansiraju se u prvom redu iz redovnog budžeta NBCG kao i iz sredstava koje Ministarstvo kulture Crne Gore opredjeljuje za realizaciju projekata iz oblasti prezentacije i promocije kulturne baštine. Digitalizujemo najvrjedniju građu iz crnogorske kulturne baštine: staru i rijetku knjigu, novine i časopise, rukopise, karte, razglednice...

Digitalna kopija skenirane građe se čuva na serveru spoljnog saradnika i eksternim hard diskovima. Nacionalna biblioteka je 2012. godine skenirala, digitalizovala i objavila u elektronskoj formi, na DVD-u, sva izdanja *Glasa Crnogorca*, koji je od 1873. do 1922. godine izašao u ukupno 2.334 broja. DVD izdanje *Glasa Crnogorca* štampano je u 10.000 primjeraka, koji su distribuirani besplatno, uz dnevni list *Pobjeda*.

Povodom proslave 200 godina od rođenja ovog velikog pjesnika, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Crne Gore, 2013. godine realizovan je projekat *Digitalna kolekcija Petar II Petrović Njegoš*, prezentovan na adresi:
<https://dlib.me/petarpetrovic2njegos/index.php>

Kolekcija sadrži oko 10.000 skeniranih stranica, među kojima su prva izdanja Njegoševih djela iz fondova Nacionalne biblioteke, rukopisi *Gorskog vijenca* i *Bilježnice*, zatim odabrani prevodi Njegoševih djela, izbor literature o Njegošu, izabrana prepiska, biografija i izbor plakata sa izvođenja Njegoševih djela.

Projekat *Digitalna kolekcija Legat Radivoje Lola Đukić* realizovan je 2015. godine povodom dvadeset godina od smrti poznatog jugoslovenskog i crnogorskog televizijskog, filmskog i pozorišnog reditelja, slikara, publiciste i satiričara. Građa je tematski raspoređena i postavljena u okviru više grupa: *Video i audio građa*, *Pojedinačni tekstovi* i *Likovna građa*. Ova digitalna kolekcija ima za cilj da široj kulturnoj i naučnoj javnosti predstavi najznačajnija televizijska, pozorišna i filmska ostvarenja Lole Đukića, kao i njegove neobjavljene literarne radove i likovne priloge. Ova kolekcija je smještena na web adresi:
<https://dlib.me/zbirka.php?z=legat-radivoje-lola-djukic>

---

4 Smjernice za projekte digitalizacije zbirci i fondova u javnom vlasništvu, posebno onih koji se čuvaju u bibliotekama i arhivima; Cetinje, 2012, str. 51

Tokom 2018. godine u okviru Programa zaštite kulturne baštine realizovan je i projekat *Digitalizacija književnih časopisa u Knjaževini odnosno Kraljevini Crnoj Gori*. U periodu od 1871. do 1918. godine, izlazilo je 7 književnih časopisa sa ukupno 17 godišta, odnosno oko 7.000 stranica teksta u kojima je dat prikaz najznačajnijih segmenata iz javnog i kulturnog života Knjaževine, odnosno Kraljevine Crne Gore.

Nacionalna biblioteka Crne Gore svoje digitalne kolekcije trenutno prezentuje na adresi: www.dlib.me, međutim, postojeći sajt ne zadovoljava potrebe koncipiranja i izgradnje savremene digitalne biblioteke, upravo zbog neposjedovanja specijalizovanog softvera.

U toku je izrada novog softverskog rješenja za naš sistem. Za ove aktivnosti je angažovan spoljni saradnik i očekujemo da ćemo dobiti znatno poboljšanu verziju Digitalne biblioteke Crne Gore.

Osnovni problemi i poteškoće sa kojima se Nacionalna biblioteka Crne Gore dugi niz godina susretala u realizaciji poslova na digitalizaciji bibliotečke građe, odnosno na implementaciji Digitalne biblioteke Crne Gore, odnosili su se na nedostatak softvera za digitalizaciju. Softveri za digitalizaciju nacionalne kulturne baštine su specifični i usko stručni, te je za takvu vrstu softvera, osim informatičkog, neophodno i dobro poznavanje bibliotečke, ahivske i muzejske djelatnosti.

Često se na tržištu mogu naći informatičke agencije koje nude svoje usluge, a koje pri tome ne razumiju u potpunosti kompleksnost sistema kao što je digitalna biblioteka, što neminovno dovodi do situacije da se olako prihvataju posla, da bi tek u određenoj fazi razvoja i implementacije cjelokupnog sistema shvatili da nijesu u stanju ispuniti zadate kriterijume. Budućnost Digitalne biblioteke Crne Gore je u saradnji nacionalnih kulturnih institucija na projektu valorizacije i prezentacije bogate crnogorske kulturne baštine, povezivanju sa evropskim udruženjima i portalima za prezentaciju kulturne baštine, kao što su Europeana i Svjetska digitalna biblioteka.

LITERATURA

<http://desarrolloweb.dlsi.ua.es/digital-libraries/what-is-a-digital-library>

Ministarstvo kulture Crne Gore: Pravilnik o nacionalnim standardima za digitalizaciju bibliotečke građe, Cetinje, 2013

Ministarstvo kulture i informisanja Republika Srbije: Pravilnik o bližim uslovima za digitalizaciju bibliotečko-informacione građe i izvora, Beograd; 2017;

Smjernice za projekte digitalizacije zbirki i fondova u javnom vlasništvu, posebno onih koji se čuvaju u bibliotekama i arhivima; Cetinje, 2012;

BIOGRAFIJE

Mr Vjenceslava Ševaljević, bibliotekar savjetnik. Diplomirala 1989. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na katedri za njemački jezik i književnost. Na Sveučilištu u Zadru, Odsjek za knjižničarstvo, završila postdiplomske studije na odsjeku Studij knjižničarstva i informacionih znanosti, i stekla zvanje *magistar bibliotekarstva*. Od 1997. godine zaposlena u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju. Trenutno rukovodi Odjeljenjem za razvoj bibliotečke djelatnosti, odnosno COBISS centrom Crne Gore. Predsjedavala je Upravnim odborom NBCG u periodu od 2004. do 2008. godine. Od 2008. do danas član Komisije za dodjelu licenci za uzajamnu katalogizaciju. Funkciju sekretara Udruženja bibliotekara Crne Gore obavljala je od 2009. do 2011. godine, a sada je član novoizabranog Upravnog odbora Udruženja. Bila je i član Komsije za polaganje stručnog bibliotečkog ispita od 2012. do 2018. Učestvovala je na više međunarodnih i domaćih skupova iz oblasti bibliotekarstva i informacionih nauka, gdje je prezentovala rezultate realizacije projekta *Virtuelna biblioteka Crne Gore*.

Zorica Sjekloća, viši bibliotekar, diplomirala je na Pomorskom fakultetu u Kotoru. Od 2008. godine radi u Nacionalnoj biblioteci „Đurđe Crnojević“ kao koordinator za digitalizaciju. Zvanje višeg bibliotekara stekla je 2017. godine. Kontakt osoba je za evropsku kulturnu platformu *Europeana*. Učestvovala u nizu projekata digitalizacije bibliotečke građe, realizovanih u NBCG „Đurđe Crnojević“. Učestvovala je na više međunarodnih i domaćih skupova iz oblasti bibliotekarstva i informacionih nauka na kojima je prezentovala Digitalnu biblioteku Crne Gore. Koautorka je više izložbi na kojima je promovisana crnogorska kulturna baština.

BIBLIOTEKA, KLJUČNO MESTO PROMOCIJE AGENDE 2030

Vladimir Brborić, viši bibliotekar

Univerzitet u Beogradu, Učiteljski fakultet

vladimir.brboric@uf.bg.ac.rs

Jelica Ilić Minić, viši bibliotekar

Univerzitet u Beogradu, Učiteljski fakultet

jelica.ilic@uf.bg.ac.rs

SAŽETAK:

Biblioteka je edukativni epicentar Učiteljskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, posrednik u pristupanju znanju i ujedno kreiranju novih znanja, ključno mesto za ostvarivanje ciljeva Agende 2030 koju su postavile/donele Ujedinjene nacije. Iako je svih 17 globalnih ciljeva Agende međusobno povezano, u radu će se posebna pažnja posvetiti cilju pod rednim brojem 4, Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja. Podciljevi koji prikazuju strategiju realizacije cilja 4, ujedno su primarni ciljevi Učiteljskog fakulteta, koji obrazuje buduće učitelje i vaspitače, a samim tim i strategije razvoja same Biblioteke. U radu će biti prikazano kontinuirano angažovanje Biblioteke na realizaciji ciljeva koji su definisani Agendom 2030.

ključne reči: Biblioteka Učiteljskog fakulteta, obrazovanje, UN Agenda 2030

ABSTRACT:

The Library is the educational epicenter of the Faculty of Teacher Education at the University of Belgrade, a mediator in accessing and at the same time creating new knowledge, a key point for achieving the goals of the 2030 Agenda set by the United Nations. Even though all 17 global goals of the Agenda are interconnected, this paper will focus on the goal number 4: Providing inclusive and quality education and promoting lifelong learning opportunities. The sub-goals that outline the strategy for the realization of the goal number 4 are also the primary goals of the Faculty of Teacher Education which forms the future teachers and educators, and therefore the development strategies of the Library itself. This paper will show the continued involvement of the Library in the achievement of the goals defined by the 2030 Agenda.

Keywords: Teachers College Library, education, agenda 2030

UVOD

Obrazovanje je pokretač održivog razvoja i ekonomskog rasta i jedan od ciljeva održivog razvoja Agende 2030. Prepoznajući značaj učenja, UN su kvalitetno obrazovanje uvrstile u cilj broj 4 Agende održivog razvoja. Na globalnom nivou ostvaren je veliki napredak na ostvarenju univerzalnog osnovnog obrazovanja. Broj dece u svetu koja ne pohađaju nastavu prepolovljen je od 2000. godine⁵. Ovo je praćeno i povećanjem pismenosti i većim brojem devojčica koje se školuju. Ipak, 617 miliona dece i adolescenata širom sveta ne postiže najmanji nivo znanja u čitanju i matematici, što ukazuje na „krizu učenja“, pokazuju podaci Uneska iz UN za obrazovanje, nauku i kulturu. Takođe, i dalje postoje velike razlike u dostupnosti obrazovanja za razne marginalizovane grupe.

Agenda 2030 promovise ideju da sva deca završe osnovno i srednje obrazovanje do 2030. godine. Srbija je jedna od retkih evropskih zemalja u kojima srednje obrazovanje nije obavezno, što nepovoljno utiče na ostvarenje cilja 4.1. koji se odnosi na besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje za sve. Prema podacima Zavoda za statistiku, samo u Srbiji ima preko 160 hiljada nepismenog stanovništva⁶.

U populaciji starijih od 15 godina oko 35% osoba ili nema završeno osnovno obrazovanje ili ima samo osnovno obrazovanje. Ove šokantne brojke pokazuju potrebu da se poboljša kvalitet obrazovanja, kako u Srbiji, tako i u ostatku sveta.

AGENDA 2030 - BIBLIOTEKA UČITELJSKOG FAKULTETA

Kako je Biblioteka Učiteljskog fakulteta organizaciona jedinica visokoobrazovne ustanove, od širokog spektra društvenih i ekonomskih razvojnih problema i međusobno neraskidivo vezanih ciljeva održivog razvoja, fokusirana je prvenstveno na obrazovne probleme. Nastoji da što više doprinese poboljšanju položaja svih učesnika u obrazovnom procesu novim, inovativnim pristupom.

Pošto je IFLA uspela da se u Ciljevima održivog razvoja nađu pristup informacijama, očuvanje kulturnog nasleđa, univerzalna pismenost i pristup informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT), obrazovne ustanove učinile su dodatne napore u osposobljavanju svih generacija u primeni/korišćenju IKT-a.

Učiteljski fakultet je samostalno, a i u saradnji sa drugim institucijama koje se bave obrazovanjem, realizovao više projekata u ovom smeru. Biblioteka je aktivno učestvovala u

---

5 <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-4-quality-education.html>

6 <http://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201917012.pdf>

realizaciji ovih projekata koji su zadovoljavali više ciljeva Agende, najpre ciljeve 4 i 17, i njihove podciljeve. Zatim, u okviru cilja 4, da se do kraja 2030. znatno poveća broj kvalifikovanih učitelja, između ostalog, i kroz međunarodnu saradnju za obuku učitelja u zemljama u razvoju, i već pomenuta univerzalna pismenost i pristup informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT) koja je sastavni deo cilja 17.

Cilj 4. Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja

Cilj 17. Partnerstvom do cilja: učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj

Za potrebe ovog rada posmatrana je realizacija projekta koji je iniciran od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV). Kako se projekat odnosi na obuku učitelja i nastavnika iz didaktičko-metodičke oblasti i informaciono-komunikacionih tehnologija u obrazovanju, najbolji je primer za primenu Agende. Učiteljski fakultet je zadovoljio sve potrebne kriterijume za sprovođenje projektnih aktivnosti i istovremeno je potvrdio svoju kadrovsku, infrastrukturnu i organizacionu osposobljenost za realizaciju kompleksnih projektnih zadataka sličnog tipa.

Neophodno je pomenuti projekat realizovan godinu dana ranije, „Obrazovanje učitelja za izvođenje obrazovno-vaspitnog rada iz izbornog predmeta Informatika i računarstvo u osnovnoj školi“, 2017-2018. godine, i koji je na određen način bio najava uspešne realizacije projekta koji je predmet ovog rada.

Projekat koji je usledio je namenjen nastavnicima osnovnih škola i gimnazija i usklađen je sa novim programima nastave i učenja koji su orijentisani na ishode⁷.

Realizovan je program obuke za 9,000 učitelja koji izvode nastavu po novousvojenim planovima počev od 1. septembra 2018. godine. Ovaj program je pripreman u skladu sa Strategijom razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine i pratećim Akcionim planom. Neophodno je naglasiti zakonske okvire neophodne za sam projekat. Tako su za pripremu programa korišćena sledeća zakonska dokumenta: Nacionalni okvir obrazovanja i

---

⁷ http://obuka.uf.bg.ac.rs/?page_id=13

vaspitanja, Plan nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i program nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, Plan nastave i učenja za drugi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i program nastave i učenja za peti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Fokus grupe projekta su na prvom mestu učitelji, ali i nastavnici engleskog jezika, stručni saradnici i direktori škola.

Osnovni **cilj obuke** je osposobljavanje polaznika za ostvarivanje obrazovno-vaspitne prakse u skladu sa novim programima nastave i učenja (posebno u oblasti projektne nastave), kao i praćenja i evaluacije sopstvenog rada.

Izdvajaju se posebni ciljevi obuke, koji osim upoznavanja polaznika sa novom koncepcijom programa nastave i učenja, akcenat stavljaju i na razvijanje kompetencija. Na prvom mestu su kompetencije za planiranje nastave i učenja orijentisane na ishode i proces učenja, kako na globalno, operativno planiranje i pripremanje za čas, tako i na metode, tehnike i aktivnosti. Na drugom mestu je razvijanje kompetencija za praćenje i vrednovanje sopstvene prakse.

Plan programskih aktivnosti realizovan je u 6 koraka:

1. organizovanje obuke za voditelje programa,
2. realizacija programa obuke,
3. formiranje baze podataka za individualne online testove i grupne projektne radove polaznika (domaće zadatke),
4. valorizacija, sistematizacija i dostava rezultata testova i realizovanih projektnih radova ZUOV-u,
5. dodela sertifikata za polaznike seminara,
6. izrada izveštaja o realizaciji programa obuke.

Predviđene programske aktivnosti Fakultet je realizovao u dve faze, kao obuku voditelja i kao obuku polaznika stručnog usavršavanja (učitelja, nastavnika engleskog jezika, stručnih saradnika i direktora škola).

Obuci voditelja je prisustvovao 231 polaznik. Realizovana je po utvrđenoj agendi za dva dana, a treći dan je predviđen u vidu obuke u online okruženju. Popunjavanje priručnika i online testa je realizovano individualno, dok je izrada prezentacije u vezi sa projektnim zadatkom realizovana po grupama. Posle okončanja obuke voditelja seminara, pristupilo se edukaciji fokus grupa (učitelja, nastavnika engleskog jezika, stručnih saradnika i direktora škola), a što je realizovano u računarskim učionicama škola koje su prethodno izabrale nadležne školske uprave.

Program obuke nastavnika osnovne škole u prvom ciklusu za ostvarivanje programa nastave i učenja orijentisanih na proces i ishode učenja realizovan je kroz sledeće **tematske celine**: Organizovanje za 21. vek; Program nastave i učenja; Međupredmetne kompetencije; Planiranje nastave i učenja; Ostvarivanje nastave i učenja; Projekat i projektna nastava; Planiranje projektne nastave; Preduzetništvo kao međupredmetna kompetencija i Praćenje i vrednovanje nastave i učenja.

Polaznici obuke bili su sa teritorije čitave Srbije: tri školske uprave Vojvodine, jedna Kosova i Metohije, i četrnaest školskih uprava Centralne Srbije. U svakoj školskoj upravi broj škola je varirao od 2 do 46, a broj grupa bio je u rasponu od 4 do 46 učesnika.

Red. br.	Školska uprava	Broj škola/ustanova	Broj grupa/obuka
1.	Beograd	46	46
2.	Sombor	2	13
4.	Valjevo	20	24
5.	Zaječar	8	9
6.	Zrenjanin	17	27
7.	Jagodina	10	10
8.	Kosovska Mitrovica	2	4
9.	Kraljevo	5	7
10.	Leskovac	11	24
11.	Niš	18	18
12.	Novi Pazar	3	29
13.	Novi Sad	39	39
14.	Požarevac	2	16
15.	Kragujevac	5	14
16.	Kruševac	13	14
17.	Užice	8	10
18.	Čačak	5	9
UKUPNO		214	313

Tabela 1

Na kraju obuke razmenjena su iskustva u trojakim relacijama učesnika projekta: voditelji-voditelji, voditelji-polaznici i polaznici-polaznici. Pojavljivala su se nova pitanja koja su iziskivala odgovore i na koja se nastojalo odgovoriti. Obuka je završena iznošenjem zaključnih komentara. Definisana su uputstva neophodna za uspešnu realizaciju aktivnosti učenja na daljinu i realizaciju online testova.

ZAKLJUČAK

Iako se u različitim kulturama celoživotno učenje podrazumevalo, još uvek postoje mnoge predrasude kada je poimanje obrazovanja na našim prostorima u pitanju, pa se često misli da kada se završi formalno obrazovanje, prestaje i naša potreba za daljim učenjem i usavršavanjem. Koncept celoživotnog učenja upravo ističe činjenicu da su pored formalnog obrazovanja, podjednako važni i neformalno i informalno obrazovanje, a neretko i važniji. Biblioteka kao edukativno središte Učiteljskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, posrednik je u pristupanju znanju i ujedno kreiranju novih znanja i veština. Svojim angažovanjem u projektima daje aktivan doprinos realizaciji svih ciljeva Agende 2030, a naročito ciljevima 4 i 17. Po završetku opisanog projekta uspešno je obavljena obuka 25% učitelja, nastavnika engleskog jezika, stručnih saradnika i direktora za prvi ciklus osnovnog obrazovanja. Program obuke je obuhvatio ukupno 214 škola domaćina sa područja 18 školskih uprava u Republici Srbiji. U naredne tri godine nastaviće se saradnja i uspešno zaokružiti usavršavanje narednog nastavnog kadra.

Osim što su kao voditelji aktivno učestvovali u programu obuke polaznika, bibliotekari su takođe dali značajan doprinos u pripremi materijala i pomoći pri polaganju testova i izradi prezentacija. Svakako, biblioteka je bila ključno mesto svim korisnicima, učesnicima obuke, na kome su pronalazili potrebne informacije i sadržaje.

LITERATURA I IZVORI:

1. Bibliotekarsko društvo Srbije, „Biblioteke i Agenda UN 2030“, <https://bds.rs/pro-ekti/biblioteke-i-agenda-un-2030/> (preuzeto 15.7.2019.)
2. *Pojmovnik EU*, Beograd : Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, 2018
3. Republički zavod za statistiku, „Statistički kalendar Republike Srbije 2019“, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G201917012.pdf> (preuzeto 15.7.2019.)
4. *Srbija i Agenda 2030: mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja* <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Agenda-UN-2030.pdf> (preuzeto 15.7.2019.)
5. UNDP u Republici Srbiji, „Ciljevi održivog razvoja“, <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html> (preuzeto 15.7.2019.)
6. Učiteljski fakultet, „Program obuke nastavnika osnovnih škola i gimnazija za ostvarivanje programa nastave i učenja orijentisanih na proces i ishode učenja“ <http://obuka.uf.bg.ac.rs/> (preuzeto 17.7.2019.)
7. United Nations Development Programme, <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-4-quality-education.html> (preuzeto 15.7.2019.)
8. *Vodič kroz strategiju Evropa 2020*, Beograd: Evropski pokret u Srbiji, 2011

9. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, „Program obuke nastavnika razredne nastave i stručnih saradnika u osnovnim školama za realizaciju nastave orijentisane ka ishodima učenja“, <https://zuov.gov.rs/obuke-nastavnika-razredne-nastave-i-strucnih-saradnika-u-osnovnim-skolama-za-realizaciju-nastave-orijentisane-ka-ishodima-ucenja/> (preuzeto 17.7.2019.)

BIOGRAFIJE AUTORA

Jelica Ilić Minić rođena je 1976. u Smederevskoj Palanci. Nakon završene Gimnazije u Velikoj Plani, diplomirala je na smeru Srpski jezik i književnost Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Radila je kao profesor srpskog jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama (2000–2005), bibliotekar Više škole za obrazovanje vaspitača (2005–2007) i bibliotekar Učiteljskog fakulteta od 2007. Radi na izdavanju knjiga korisnicima, katalogizaciji monografskih i serijskih publikacija, kao i analitičkoj obradi u COBISS sistemu. Autor je i koautor brojnih izložbi. Najzapaženije su *Spomen biblioteka „Slobodan Đukić“*, u Galeriji Fakulteta i izložbenom prostoru Biblioteke i *Čitanke, čitančice i pismenice, računice i zemljopisi druge polovine 20. veka* u Pedagoškom muzeju, sa pratećim katalozima. Autor je radova iz istorije biblioteka, sa posebnim osvrtom na razvoj biblioteka Učiteljskih škola u Beogradu, kao i mnogobrojnim načinima prezentacije vrednih fondova putem izložbi. Neke od njih je prikazala na međunarodnim stručnim skupovima.

Vladimir Brborić rođen je 1985. u Ljubinju (Republika Srpska, BiH) gde je završio osnovnu školu i gimnaziju. Godine 2004. upisao je Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, smer Bibliotekarstvo i informatika, diplomirao 2008, a završio master studije 2009. Radio je u Biblioteci grada Beograda (2009–2016), prvo u Dečjem odeljenju Biblioteke „Ilija Garašanin“ u Grockoj, potom u Odeljenju za rad sa korisnicima i Odeljenju za obradu i bibliografska istraživanja. Godine 2016. prelazi u biblioteku Učiteljskog fakulteta. Radi na izdavanju knjiga, katalogizaciji monografskih i serijskih publikacija i analitičkoj obradi u COBISS sistemu. Autor je i koautor brojnih izložbi. Najzapaženije su *Spomen biblioteka „Slobodan Đukić“*, u Galeriji Fakulteta i izložbenom prostoru Biblioteke i *Čitanke, čitančice i pismenice, računice i zemljopisi druge polovine 20. veka* u Pedagoškom muzeju, sa pratećim katalozima. Autor je radova iz istorije biblioteka, posebno o razvoju biblioteka učiteljskih škola u Beogradu, kao i načinima prezentacije vrednih fondova putem izložbi. Neke od njih je prikazao na međunarodnim stručnim skupovima.

EVROPSKE SMJERNICE ZA SARADNJU BIBLIOTEKA, MUZEJA I ARHIVA - OSVRT NA RAD DRŽAVNOG ARHIVA CRNE GORE

Biljana Drašković, dipl. ekonomista

Samostalni savjetnik I, Državni arhiv Crne Gore, Podgorica

bilana.draskovic@gmail.com

SAŽETAK:

Evropske smjernice za razvoj institucija kulture imaju za cilj da podstiču institucije kulture kako bi primjenom tehnologija učinile kulturu dostupnu svima, da pokrenu vlasti kako bi izdvajale više sredstava za digitalizaciju građe i drugu vrstu podrške radi bolje saradnje među institucijama i lakše dostupnosti dokumenata korisnicima. Internet je prepoznat kao informativna budućnost, temelj za život u informativnom dobu.

Ministarstvo kulture Crne Gore je 2018. godine izradilo prvu fazu Nacionalne strategije zaštite, očuvanja i održivog razvoja kulturne baštine, kojom nastoji da pomogne i podrži ustanove kulture u obavljanju poslova digitalizacije. U savremenom tehnološkom okruženju saradnja među institucijama kulture je pojednostavljena, njihov zajednički rad je preduslov za ostvarenje zajedničkog interesa: učiniti vidljivom građu koju čuvaju, obezbijediti laku dostupnost i pretraživost informacija korisniku.

Ključne riječi: digitalizacija, saradnja, korisnik, ustanove kulture, dostupnost informacija.

SUMMARY:

European guidelines for the development of cultural institutions aim to encourage cultural institutions to make culture accessible to all by using technology, to launch authorities to allocate more resources to digitize material, another type of support for better cooperation between institutions and easier access to documents for users. The Internet is recognized as an informative future, the foundation for life in the information age.

In 2018, the Ministry of Culture of Montenegro drafted the first phase of the National Strategy for the Protection, Preservation and Sustainable Development of Cultural Heritage, which seeks to assist and support cultural institutions in the pursuit of digitization activities. In today's technological environment, cooperation between cultural institutions is simplified, their joint work is a prerequisite for realizing a common interest: to make visible the material they store, to ensure easy accessibility and searchability of information to the user.

Keywords: cooperation, user, cultural institutions, availability of information.

U evropskim smjernicama za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja internet je prepoznat kao informativna budućnost, jer se pretvaranjem dokumenata, arhivske građe i svih oblika kulturnih vrijednosti jedne zemlje u digitalni oblik čini ogroman iskorak u približavanju kulture naučniku, istraživaču i korisniku uopšte.

Prateći smjernice, naša zemlja je izradila Akcioni plan za sprovođenje razvoja kulture za period 2016/2020. godina, kojim je planirana izrada strategije razvoja kulturne baštine za period 2020-2025. godina; studija zaštite kulturnih dobara za potrebe planskih dokumenata; izrada Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2020. godinu; rad na obezbjeđivanju potpunijeg uključivanja sektora kulture u nacionalne razvojne strategije, učešćem u aktivnostima koje su utvrđene strateškim i planskim dokumentima drugih resora. Radi se na realizaciji projekata prema Programu zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu.

Takođe, Crna Gora je u prethodne dvije godine učinila značajne pomake u oblasti međunarodne kulturne saradnje potpisivanjem bilateralnih sporazuma i programa saradnje sa Albanijom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Makedonijom, Kinom i Bugarskom, kao i potpisivanjem Sporazuma između Crne Gore i SAD o zaštiti određenih kulturnih dobara, čime je stvorena čvrsta osnova za razmjenu iskustava i recipročno učešće kulturnih ustanova u aktivnostima zemalja potpisnica. Ovo je proces kojim se razvija uzajamno razumijevanje, kulturna raznolikost i međukulturni dijalog, kao osnov njegovanja kultura i prijateljskih odnosa među narodima. Ovime naša zemlja teži da na internacionalnom planu afirmiše svoj kulturni, pa samim tim i nacionalni identitet.

Savjet Evrope je sredinom 1993. godine objavio izvještaj u kojem su date preporuke za bolju saradnju između arhivskih službi država članica Evropske Unije, kao i preporuku da se takva saradnja postepeno uspostavi među svim arhivima u Evropi. Da bi se saradnja uspostavila neophodno je bilo započeti sa elektronskom građom među arhivima. Na bazi preporuka se otpočelo sa standardizacijom zapisa, koji su ustvari univerzalni format za čuvanje podataka i koji će istovremeno biti podudarni sa internet standardima. Tekstualni zapisi arhivskih dokumenata se čuvaju na digitalizovanim kopijama, pa arhivi mogu mnogo lakše sarađivati sa drugim institucijama kulture, razmjenjivati podatke i biti od velike koristi korisnicima arhivske građe. Mnogi arhivi su prezentovanjem popisa arhivske građe, a zatim i objavljivanjem samih dokumenata, pokazali građu koju čuvaju. Upravljavajući se smjernicama, a kroz edukaciju kadrova, organizovanje radionica, učešćem na međunarodnim skupovima pokazujemo da je to najbolji način za držanje koraka sa mnogo razvijenijim zemljama.

Poznati su razni oblici kulturno obrazovne djelatnosti arhiva: predavanja, izložbe, publikovanje arhivske građe i informativnih sredstava, razni oblici saradnje sa školama, medijima, itd. Realizaciju ovih aktivnosti u znatnoj mjeri olakšava digitalizovanje arhivske građe. Takav vid prezentacije ostavlja bolje utiske, može se prezentovati široj javnosti putem web portala, kao

i društvenih mreža. Na ovaj način je arhivima olakšan kontakt sa korisnicima, koji dobijaju jasniju sliku o značaju arhivske građe kao nezamjenljivog pisanog i kulturnog nasljeđa jednog naroda.

Proces digitalizacije je naročito značajan sa aspekta dostupnosti dokumenata na daljinu, ali u velikoj mjeri je moguć samo kod arhivistički sređene i obrađene građe. Ovaj proces je Crna Gora počela 1997. godine, kada je Istorijski arhiv iz Kotora sa Matematičkim fakultetom iz Beograda počeo izradu CD-ROM-a sa najznačajnijim dokumentima koji se nalaze u ovom arhivu i sa prikazom kulturne baštine Kotora koja je pod zaštitom UNESCO-a. U Istorijskom arhivu Kotor se nalazi najstarija arhivska građa koja postoji u Crnoj Gori, pa su oni prvi od kulturnih institucija prikazali, putem kompakt diska, arhivsku građu koju čuvaju u svojim fondovima. Izradili su web portal u saradnji sa nevladinim organizacijama, uz podršku stranih donatora. Na portalu je prikazan dio fonda „Upravno - politički spisi vanrednih providura Mletačke republike, 1684-1797. godina“.

Državni arhiv je 2015. godine zaključio ugovor sa firmom ARHIMED iz Podgorice radi izrade softvera, skeniranja i pohranjivanja digitalnih kopija zemljišno - knjižne građe iz austrougarskog perioda, a koja se čuva u Arhivskim odsjecima u Baru, Budvi, Herceg Novom i Kotoru, kao i Istorijskom arhivu Kotor. Osim 613 vlasničkih knjiga, digitalizacijom su obuhvaćeni „Spiskovi parcela“, a nalaze se u Arhivskom odsjeku Kotor.

Primarni cilj digitalizacije ovih katastarskih knjiga je potpuna zaštita izuzetno vrijedne arhivske građe koja se mnogo koristi, čime je izložena opasnosti da bude dodatno oštećena. Ugovorom je planirano da bude dostupna preko interneta. Posao je završen, ali zbog tehničkih nemogućnosti Državnog arhiva ARHIMED je predao arhivskim odsjecima računare u kojima su pohranjeni podaci. Iako je umnogome ubrzan postupak pretraživanja i dobijanja ovjerene kopije, dokumenta se mogu imati na uvid samo u onim odsjecima gdje se nalazi zemljišno posjedna građa, te se u prisustvu arhiviste pristupa čitanju dokumenata.

Još jedan primjer digitalizacije vezan je Arhivsko odjeljenje Kotor, gdje je u okviru granta Štajerske vlade, u okviru njihovog programa „Know-How“, izvršena digitalizacija najstarijeg svežnja manuskripta notarskih spisa iz 1326. godine, kao i Biskupskog arhiva Kotor, reprografske kopije obje knjige.

Razvoj interneta krajem XX vijeka uticao je na novi način organizacije rada arhiva, prezentacije i korišćenja arhivskih izvora. Tako je 2011. i 2012. godine godine Arhivski odsjek DACG u Baru prvi put napravio Internet izložbe na svom blogu. Česte posjete blogu su pokazale opravdanost ovakve prezentacije arhivske građe (oko 600 posjeta iz Evrope, SAD-a i Kanade). Izložba „O Baru i Baranima kroz fondove barskog arhiva“, upriličena je 2012. godine, povodom 25 godina rada barskog arhiva (imali su preko 4,000 pregleda sa svih kontinenata).

Državni arhiv je 2001. godine predstavio svoju prvu internet stranicu, na adresi: <http://www.dacg.cg.yu>. Stranica je urađena u okviru informacionog sistema ARHIS koji je za potrebe Državnog arhiva uradio Prirodno - matematički fakultet iz Podgorice. Na ovoj stranici, koja je postojala na dva jezika, crnogorskom i engleskom, bilo je prikazano nekoliko najznačajnijih dokumenata iz arhivskih odsjeka Državnog arhiva Crne Gore u Herceg Novom, Kotoru i Cetinju. Promjenom domena izbrisana je internet stranica i sa njom sva elektronska dokumenta. Nova internet stranica Državnog arhiva Crne Gore je <http://www.dacg.me>.⁸

Državni arhiv je u proteklom periodu ostvario značajne kontakte i saradnju sa sljedećim arhivima:

- posredstvom Ministarstva kulture CG, Državni arhiv CG je održao sastanak sa predstavnikom Istorijskog arhiva Vatikana, kada je dogovoren pristup građi Istorijskog arhiva Vatikana koja se odnosi na područje srednjovjekovne Duklje, kasnije Zete, kao i dokumentima arhiva Svete Stolice do oko 1500. godine. Ovo je jako značajno kako za našu zemlju tako i za Arhiv Crne Gore, jer ne posjeduje u originalu niti jedan takav dokument prije 1326. godine. Finalni datum dostupnosti dokumenata je 1939. godina;
- pokrenuta je inicijativa da se potpiše Protokol o saradnji između Glavne direkcije državnog arhiva Turske sa Državnim arhivom Crne Gore kojim će se omogućiti lakši pristup arhivskoj građi sa obje strane;
- Državni arhiv je prisustvovao predavanjima, radionicama i radnim panelima na Međunarodnoj konferenciji - 5. dani ICARUS Hrvatska, održanoj u Puli marta ove godine (2019.),

Planom rada za 2019. godinu predviđena je saradnja Državnog arhiva sa drugim subjektima u okruženju: Državnim arhivom Republike Makedonije i Međunarodnim institutom za arhivske nauke Trst - Maribor, vezano za Međunarodno arhivsko savjetovanje; potpisivanje sporazuma sa Državnom agencijom Arhiva Kosova; nastavak saradnje sa Arhivom Makedonije vezano za osnivanje Arhiva Jugoistočne Evrope;

- Državni arhiv Crne Gore u 2019. godini koristi benefite članstva u ICARUS konzorcijumu i Međunarodnom arhivskom savjetu ICA, koji omogućavaju razmjenu međunarodne mreže stručnjaka, mobilnost zaposlenih, učešće u projektima saradnje, učešće na konferencijama, radionicama i okruglim stolovima, usluge savjetovanja u vezi sa digitizacijom građe, itd. Septembra 2018. godine na Univerzitetu Federiko II u Napulju (Italija), organizovan je 22. sastanak ICARUS konzorcijuma pod nazivom „Saradnja kao mogućnost -

---

⁸ Web portal DACG pruža uvid u rad arhiva, izdanja, izložbe, ostvarene susrete sa predstavnicima kulturnih institucija drugih zemalja, posjedovanje arhivske građe u svim organizacionim jedinicama DACG, kao i izvještaje o radu, javnim nabavkama, itd.

Istorijska dokumenta, istraživanja i društvo u Digitalnoj Eri“, koji su predstavnici našeg Arhiva iskoristili za nove dogovore, planiranje i sprovođenje zajedničkih projekata sa predstavnicima arhiva iz okruženja.

- biće učesnik na prestižnim skupovima organizovanim od strane: Foruma slovenskih kultura, Pokrajinskog arhiva Maribor, Vojne akademije Bugarske, Međunarodnog instituta za arhivsku nauku Trst - Maribor, Arhiva Bosne i Hercegovine i Društva arhivskih radnika, Društva arhivskih radnika i Kantonalnog arhiva Tuzla, Arhiva Republike Srpske, Arhivističkog društva Srbije.
- Nastaviće se sa aktivnostima vezano za skeniranje i pohranjivanje u informacijski sistem arhivske građe koja se čuva u arhivskim odsjecima u CG, tako da će se obogatiti digitalna arhiva i omogućiti brže i jednostavnije usluživanje korisnika arhivske građe, bez potrebe da se koriste originalna dokumenta.

ZAKLJUČAK

Pokretači procesa digitalizacije su bile Evropska unija i Sjedinjene američke države. Ured za službene publikacije Savjeta Evrope je sredinom 1993. godine objavio izvještaj „Arhivi u Evropskoj uniji“ gdje je navedeno da arhivi u budućoj Evropi služe kao neophodan resurs za pisanje istorije, kako Evrope tako i pojedinih nacija, i služe demokratiji tako što omogućavaju slobodan pristup građi istraživačima i građanima. Iako se u procesu digitalizacije nije daleko odmaklo u Državnom arhivu, može se ipak reći da su urađeni značajni koraci, ali da od svih nas zajedno zavisi koliko daleko i koliko brzo ćemo ići na ovom putu. Donijeti su vitalni dokumenti: nacionalna strategija za digitalizovanje kulturne baštine, standardizovani format za digitalizovanje arhivske građe podudaran sa internet standardima, a nabavljena je i adekvatna oprema.

U narednom periodu se nameću kao najvažnije mjere čuvanje i skladištenje elektronski zabilježenih podataka, korišćenje različitih tehnologija za publikovanje informacija vezanih za arhivsku građu, rad na razvijanju softverskih rešenja koja bi dovela do objedinjavanja poslova ustanova kulture u digitalnom obliku. Sve ovo će umnogome približiti dokumenta posjetiocima interneta i omogućiti njihovu vidljivost bez odlaska u arhive, biblioteke ili muzeje.

IZVORI I LITERATURA:

1. Dr.sc. Izet Šabotić, „Hibridno arhiviranje“ i korisnička funkcija arhivske građe, Arhivski zapisi, Cetinje, br.1., 2014;
2. Pejović Snežana i Joško Katelan, „Istorijski arhivi i kreiranje izvornih digitalnih zapisa“, ATLANTI, n.1, 2017;
3. Nacionalna biblioteka Đurđe Crnojević, „Smjernice za projekte digitalizacije zbirki i fondova u javnom vlasništvu, posebno onih koji se čuvaju u bibliotekama i arhivima“.

WEB REFERENCE:

www.mmp.gov.me/Vlada/ - sajt Vlade Crne Gore - Ministarstvo kulture, Akcioni plan za sprovođenje programa razvoja kulture 2016/2020. godina, stranici pristupljeno 02.09.2019. u 8h i 15 min;

www.dacg.me - sajt DACG, stranici pristupljeno 2.09.2019. godine u 8 časova.

BIOGRAFIJA AUTORA:

Drašković Biljana, diplomirani ekonomista društvenog smjera. Prvo zaposlenje u Skupštini opštine Danilovgrad. U Državnom arhivu Crne Gore od 2002. godine, Odsjek za istoriju radničkog pokreta Podgorica, kao Samostalni savjetnik I. Radila kao jedan od autora Zbornika dokumenata „Okružni komitet KPJ Nikšić u NOR-u, 1941 - 1945. godina, knjiga I i II. Radila kao saradnik na izradi izložbi dokumenta: „Crnogorsko NE fašizmu“, 2009. godina; „Podgorica život iznova“, 2011. godnine; „Njegoš u socijalističkoj Crnoj Gori, 1945-1990. godina“, 2013. godine.

DIGITALIZACIJA - OTVOREN PUT ZA BIBLIOTEKE, ARHIVE I MUZEJE

Sonja Maneva, bibliotekar

Nacionalna ustanova

Univerzitetska biblioteka „Goce Delčev“-Štip, Makedonija

APSTARKT

Biblioteke, arhive i muzeji su istorijski vrtovi, čuvari nacionalnog blaga jedne zemlje jednom narodu i izvori informacija za svakog korisnika koji ima potrebu od nje, bez razlike u koju svrhu će je koristiti. Prema tome, sa razvojem i promenama u društvo, menja se i funkcija biblioteka, arhiva i muzeja i pored njihovu osnovnu delatnost koju obavljaju i sve više prerastaju u informatičkim i multimedijalnim centrima, a samim tim i način rada postaje više kompleksniji i dinamičniji i traži veća znanja i umeća, sposobnosti i, svakako, veća saradnja i povezanost između njih, a sve sa ciljem da se udovolje potrebe korisnicima.

Ključne reči: digitalizacija, biblioteke, arhivi, muzeji, korisnici, usluge,

APPENDIX

Libraries, archives and museums are history circles, national security guards are the land of one nation and sources of information for every user who needs it, without distinction in which I will use it. According to the volume, with the development and change in the company, the library is a library, archive and museum, and in addition to the main activity that is being organized and increasingly developed into an information and multimedia center, and the team and the way pleases more complex and dynamic ones and asks for more knowledge and skills, abilities and, of course, they are aware of the situation and the relationship between them, and all that they can do is to satisfy the needy users.

Keywords: digitization, libraries, archives, museums, users, services,

UVOD

Bibliotečna, arhivska i muzejska delatnost kroz bogatu vekovnu tradiciju svoga postajanja, oduvek je bila u funkciji čoveka, ali se menjala u saglasnosti sa promenama u društvu, pri tome sve više prilagođavajući se zahtevima i potrebama svojim korisnicima. Promene u društvo nametali su potrebu za promene i u bibliotekama, arhivima i muzejima, a samim tim nameće se i potreba od promene u načinu njihovom radu i uvođenje novih standarda i novine u tehnologiji rada koji idu u prilog njihovim korisnicima. Sa usaglašavanjem rada u bibliotekama, arhivima i muzejima sa savremenim pozitivnim promenama u društvu, mogu se

uspešno razvijati i zadovoljavati potrebe njihovim korisnicima u svim područjima (vaspitne, kulturne, informatičke i naučne). Bi-biblioteke, arhivi i muzeji treba da unapređuju svoj rad i da se transformišu u multi-funkcionalne građanske informativne centre, koji će doprineti u poboljšanje pristupa građanima do željenu informaciju preko raznovrsnim medijima, a samim tim i do poboljšanje njihovim mogućnostima za edukaciju i njihovom kulturnom i društvenom životu i, svakako, u prilogu nauke i istraživačkog rada.

BIBLIOTEKE, ARHIVI I MUZEJI U MAKEDONIJI

Rad biblioteka regulisan je sa posebnim Zakonom o bibliotekama i oni raspolažu sa skladirani bogati knjižni fond, u kojemu ne spadaju samo knjige i periodične publikacije, nego i drugi bibliotečni materijal, kao što su: slike, fotografije, geografske karte, muzičke, likovne i digitalne zapise, kompjuterski sadržaji, rukopise i puno toga što bi moglo biti od koristi kao izvor informacija.

Unutrašnja organizacija Ustanove utvrđuje se na osnovu zakonskim propisima i opštim aktima koji su na snazi u Makedoniji, t.j. na osnovu opštim aktima na nivou Ustanove za rad same Ustanove. Utvrđuje se u zavisnosti od njene nadležnosti utvrđeni Zakonom, sa grupisanjem poslova i zadacima po vrsti, obimom, složenosti, njihovom međusobnom srodnošću i povezivanosti, kao i drugi uslovi koji su potrebne pri utvrđivanje unutrašnje organizacije.

Biblioteke organiziraju i sprovode sledeće osnovne aktivnosti:

- Izgradnja i održavanje bibliotečnog fonda (nabavka knjiga, briga za njihovom stanju, fizička zaštita i mala opravka knjigama i pročišćavanje fonda,
- izrada i održavanje bibliotečnih kataloga (izvršenje katalogizacije),
- korišćenje fonda (čitanje u čitaonicama ili preko pozajmicu korisnicima),
- pomaže korisnicima da nađu traženu informaciju ili da koriste raspoloživi bibliotečni materijal i
- druge aktivnosti koje se odvijaju u bibliotekama.

Državni arhiv Makedonije organizovan je kao samostalni organ državne uprave za obavljanje arhivske delatnosti na području cele države. Njihovi zadaci i ulogu propisani su posebnim Zakonom o arhivskom radu i Uredbom o kancelariskom i arhivskom radu, koji su definisani sa Pravilnikom o unutrašnjom organizacijom, a među ostalima, su i sledeće delatnosti:

- Izdavanje zbornika sa dokumentima, monografije, naučno-informativna sredstva (bilteni) i objavljivanje digitalnih i multimedijalnih prezentacija,
- Digitalizacija arhivskog materijala koji se čuva u DAM-u,

- Bibliotečni rad, t.j. istraživanje, prijem, čuvanje i izdavanje novina, časopisa i knjiga i njihova zaštita preko restauraciju i podvezivanjem.

Muzeji obavljaju istraživanje, sakupljanje, sređivanje, stručno i naučno obrađivanje i proučavanje, zaštita, čuvanje, objavljivanje i prezentacija muzejskih eksponata (u daljem tekstu: muzejska delatnost). One su ustanove otvorenog tipa - otvorene za javnost, koje imaju i edukativnu ulogu da privuče širiju publiku iz svih slojeva društva i da razviju interaktivnu komunikaciju sa posetiocima za popularizaciju dvižnog kultur-nog nasleđa. Muzejski materijali su: arheološki, etnološki, istorijski, umetnički i tehnički predmeti, kao i paleontološki, geološki, zoološki i botanički uzroci, što su pribavljeni od strane Muzeja, zbog njihovog istraživanja, sređivanja, stručno i naučnog obrađivanja, proučavanja i prezentaciju do njihovu evidenciju u Inventarnu knjigu Muzeja. Muzejski predmet je muzejski materijal, koji zbog svojih vrednosti, svojstva, sadržine ili funkciju ima kulturno, naučno, istorijsko i prirodno značenje i evidentiran je u Inventarnu knjigu Muzeja, zbog čega njegovo korišćenje i zaštita nalaz se pod pravnim režimom. Takođe, njihov rad je regulisan sa posebnim Zakonom o muzejima.

Među drugim radnjama, propisani Zakonom, obavljaju i sledeće:

- Obezbeđuju uslove za korišćenje i za stručno i naučno proučavanje muzejskim predmetima,
- Izdavanje naučnih i stručnih publikacija, kataloge, vodiče i drugi propagandni (marketinški) materijal,
- Vode Ulaznu knjigu, Inventarnu knjigu, Izlaznu knjigu, Kartoteka muzejskih predmeta, Katalog muzejskih predmeta i drugih oblika muzejske evidencije i dokumentacije.

Imajući u obzir gorenavedeno, sasvim je jasno da svi ovi uslovi su izvori informacija i u službi su građanima i njihovim korisnicima i zbog toga međusobna saradnja između njih je više od neminovna.

STANDARDI ZA OBRADU I PLATFORMA ZA POVEZIVANJE

Standardizacija u oblasti bibliotečno-arhivskim aktivnostima, zbog raznovidnosti i širočini ophvata profesije, ali i zbog geografskog, političkog, ekonomskog, kulturnog i tehnološkog uređenja njihovog razvoja, često se bazira na minimum kvalitetnim i kvantitetnim preporukama, koji se istovremeno, u različitim sredinama, prihvata sa jedne strane kao ograničenje, a s druge strane, kao maksimum nedostižnog re-šenja. Standardi su profesionalno dizajnirani, javno potvrđeni u praksi, preporuke su proverene, veza između idealne i realne mogućnosti, na kojima nakon što se dostignu, ne treba se pozivati, sa ciljem da se ogeraniči pozitivna individualna inicijativa. Imajući u vidu da bibliotekarstvo, kao profesija, je tesno povezana sa arhivima, nije za iznenađenje što određeni standardi mogu biti obavezujući

istovremeno i kod jedne i kod druge delatnosti sa željom da se postignu lakši i brži dostup ka publikaciju i informaciju kod potencijalnim korisnicima. Takođe, moguće je i njihovo ujedinjenje kod određenih termina, što potvrđuje se činjenicom da kod obrada dokumentarnog materijala, koriste se zajednički međunarodni standardi i obavlja se zajedničko umreženje sve sa ciljem za omogućavanje bržeg pristupa tražene informacije.

Postoje različni oblici pomoći pretraživanja: VEB-pretraživači virtualnih informacija, štampane ili elektronske bibliografije, katalogi, enciklopedije, rečnici i sl. I u aktualnom elektronskom opkruženju, pripremanje, t.j. klasificiranje in-formacija ne minimizira svoje značenje, već naprotiv, stručno-organizovana informacija ključna je za uspešno pretraživanje, utoliko više klasifikacijske šeme, naročito UDK, su jedinstveni univerzalni jezik – lingva franka, što služi za konverzaciju i dostupnost do svim dokumentima obrađeni na bilo koji jezik.

U Makedoniji sve bibliografske jedinice povezani su on-line platformom COBISS koja je uvedena 2004 god. od strane nacionalne biblioteke Makedonije (NUB „Sv.Kliment Ohridski”-Skopje) i uzajamna bibliografsko-kataloška baza podataka COBIB.MK sa jed-nog mesta omogućuje pristup do informacije u više od 50 biblioteka, muzeja, arhiva i naučnih ustanova u Makedoniji (1000 linkova i e-izvori do: 380.000 naslova knjiga, 11400 periodične publikacije, 136.000 statije, 950 CD/DVD). Za razmenu podataka u sistemu COBISS koristi se format COMARC/B, za bibliografske podatke – format COMARC/A za normativne akte – format UNIMARC, za podatke o fondovima – format COMARC/H što ga razvio sistem IZUM. Za međunarodnu razmenu bibliografskih podataka koristi se format MARC-21. Moguće su konverzije zapisa sa formata COMARC na format MARC-21 i obrnuto. Zapise mogu se eksportirati u strukturi ISO-2709 (MARC-21, COMARC) ili u XML (Dublin Core, MODS, MARC-21, COMARC). Ista je uključena i u mreži COBISS.net i za slobodni protok bibliografskih zapisa, što se kreiraju u autonomnim bibliotečno-informacijskim sistemima države-učesnice. Između njih dosad su razmenjene preko 500.000 bibliotečnih zapisa. Međubibliotečna pozajmica najčešće obavlja se preko sistema ARTTel (Automated Request Transmission by Telecommunications), sistem što daje mogućnost za brze informacije i isporuka dokumenata.

DIGITALIZACIJA – OTVORENI PUT ZA SARADNJU I PRISTUP INFORMACIJA

Biblioteke, arhivi i muzeji kao „čuvari memorije”, sve više rade na staranje di-gitaliziranih materijala i omogućavanju širokog pristupa do njih svojim korisnicima - svi mogu imati koristi od toga. Razvoj programa za digitalizaciju nudi mogućnosti da privuče građane koje prije možda i nisu koristili njihove usluge, da ih ohrabre da postanu aktivni i obučeni učesnici u istraživanje mogućnosti umreženog sveta u kojemu mi sad živimo. Dostavljanje digitaliziranih materijala do krajnim korisnicima bi će relativno direktna, jer razvoj Interneta i svetska mreža obezbeđuju potrebnu infrastrukturu, softvera i potrebne tehničke standarde. Mnogo je važno da se digitalizirani materijal pravilno katalogizira i da se omogući odgovarajući

pristup do metapodatke. Najidealnije rešenje bi će kada se omogući krajnom korisniku da pretražuje bilo koju digitaliziranu sliku, da je gleda, da je presnimava i da je koristi, bez da zna gde se nalazi fond i bez da pravi neka posebna prilagođavanja svome računaru. To se odnosi, ne samo na prihvatanje tehničkih standarda, već i na regulisanje pitanja autorskih prava. Digitalizacija je važan korak u stvaranje digitalnih sadržaja što potpuno će ojačati Evropu. To je značajna aktivnost za začuvanje Evropskog kolektivnog kulturnog nasleđa, obezbeđujući napredni pristup za svakog građanina do tog nasleđa.

Vizija za postajanje Evropske biblioteke bazira se činjenicom da su biblioteke ustanove koje se brinu za očuvanje i zaštita intelektualnog proizvoda, kao tradicionalni, takođe i digitalni i obezbeđivanje jednakav pristup nacionalnom kulturnom nasleđu sa ciljem da se promovišu razumevanje i raznolikost evropskog znanja i kulture. Kreiranje zajedničkog elektronskog kataloga nacionalnih biblioteka Evrope, što će biti dostupan za pretraživanje na svim jezicima zemalja-učesnice; kreiranje Internet-portala sa relevantnim informacijama za nacionalne biblioteke; kreiranje digitalne evropske biblioteke - trezor evropskog kulturnog nasleđa i kreiranje pan-evropski bibliotečni web-servis - portal što nudi pristup do kombiniranim uslugama: knjige, časopise, magazine i multimedijalne izvore.

Digitalizacija obezbeđuje ključni mehanizam za korišćenje jedinstvenog evropskog nasleđa i za podržavanje kulturne raznolikosti, obrazovanja i stvaranje sadržinskih industrija. Pored svih preduzetih aktivnosti, u tom pravcu može se reći da još uvek postoje više prepreka kako bi postigli kratkoročni ili dugoročni uspeh ovim inicijativama. U preprakama, spadaju: raznolikost u pristupu ka digitalizaciji, rizike zbog korišćenje neodgovarajuće tehnologije do digitalnih predmeta, nedostatak doslednog pristupa Pravama intelektualnog vlasništva, kao i nedostatak zajedničke snage između kulturne i nove tehnološke programe. Činjenica što Makedonija nije član Evropske Unije, ne znači da makedonsko kulturno nasleđe nije dostupno građanima EU. Naime, Narodna i univerzitetska biblioteka „Sv.Kliment Ohridski” - Skopje je deo projekta „Evropska elektronska biblioteka”, tačnije, ona je nosilac projekta u Make-doniju, i kao takva, zalaže se za njegovu bržu realizaciju. Ovim projektom, makedonsko kulturno blago neće biti izvan univerzuma znanja i informacija koji više se grupišu i stvaraju u EU. Baš to je i cilj postojanja Evropske biblioteke koja objedinuje kulture preko evropske nacionalne biblioteke.

Zalaženje i obaveza arhivima i muzejima prema građanima, su: promocija i zaštita prva građanima za slobodni pristup informacijama od javnog karaktera, promocija i zaštita zagarantovanih ljudskih prava i jačanje principa vladanja prava. Fondovi muzeja trebaju biti stalno prisposobljeni za organizovano komuniciranje sa ljudima i ta komunikacija, t.j. informatička delatnost, treba biti višestрана i do tačini osmišljena. Izdavačka delatnost svim ovim ustanovama kao izvor informacije, takođe, predstavlja značajna komponenta u sistemu informisanja i komiciranja sa građanima. Javnost trba postojano biti informisana

za nove publikacije koje su njima dostupne kao izvor informacija, za značajnija dokumenta koji su od važnosti svima, za predmete koji su selektirane, konzervisane i prezentirane kao neponovljiva umetnička vrednost ljudskog duha.

KORIŠĆENA LITERATURA:

1. Državen arhiv na Republika Makedonija:(1951-2016)/[komisija za podgotovka na publikacijata Cute Krajčevski...[i dr] - Skopje, 2016
Katerina Kovačeva, Dragoljub Ivanković – Skopje, 2005;
2. Muzeite vo Republika Makedonija / Zaharinka Aleksoska–Bačeva, Branislava Mihajlovska, Krste Bogoevski - Skopje, 2015;
3. Muzejska dejnost vo SR Makedonija : Republički sekreterjat za kultura - Skopje, 1980;
4. Čuvanje i zaštita na arhivski i bibliotečen materijal / Vera Kalajlievska -Skopje, 2001;
5. Priračnik za univerzalna decimalna klasifikacija / izbor, prevod i podgotovka Senka Naumovska - Skopje, 2015;
6. Hronologija na značajni obeležja vo razvojt na bibliotekarstvoto vo Makedo-nija. Knj.1, NU-UB „Sv.Kliment Ohridski“-Bitola, NU Biblioteka „Grigor Prličev“-Ohrid i NU-UB „Goce Delčev“-Štip / Aneta Stefanovska....[i dr.]-Skopje, 2015;
7. Upravuvanje so izvorite na informacii vo bibliotekite / Klejton, Piter - Skopje, 2009;
8. Mobiliziranje na informatičkoto opštество / Mensel, Robin - Skopje, 2009;
9. Elektronska trgovija/ Laudon, Kenet- Skopje, 2010;
10. Služben vesnik na RM br.95/2012od 26.07.2012;
11. Služben vesnik na RM br.86/2008;
12. Zakon za muzei na RM od 15.09.2004g
13. (http://www.kultura.gov.mk/documents / Zakon_za_bibliotekite.pdf).
14. www.vbm.mk/cobiss
15. www.eifl.org

DIGITALIZACIJA INDUSTRIJSKOG NASLEĐA KRUŠEVCA IZ ZAVIČAJNE ZBIRKE NARODNE BIBLIOTEKE KRUŠEVAC

Mr Snežana Nenezić, bibliotekar savetnik

Narodna biblioteka Kruševac,

direktor@nbks.org.rs

Miljko Veljković, sistem inženjer

Narodna biblioteka Kruševac

vmiljko@gmail.com

SAŽETAK:

Predmet ovog rada je digitalizacija industrijskog nasleđa Kruševca iz nekoliko izvora: lokalna periodika iz Kruševca, foto dokumentacija Korporacije Trayal, elektronska dokumenta originalne građe iz 19. veka iz privatnih kolekcija i e-izvori u slobodnom pristupu u digitalnim kolekcijama srpskih biblioteka. Povezivanje različitih informacionih izvora i različitih formata građe čini novo prepoznavanje posebnosti kruševačke industrije u kontekstu industrijalizacije Srbije u 19. i početkom 20. veka (Zanatska radionica za izradu sapuna Gliše Jankovića, osnovana 1839., krajem 19. veka postaje „Prva srpska fabrika sapuna Gliše Jankovića i sina”, a posle Prvog svetskog rata „Prva kruševačka fabrika sapuna „Merima”) i „Barutana Obilićevo”(današnja Trayal korporacija), osnovana 1889. godine.

Cilj je uspostavljanje središnjeg mrežnog mesta za korisnike koje interesuje istorija razvoja industrije u gradu i industrijsko nasleđe Kruševca. Na ovaj način populariše se ova vrsta građe, kao i lokalna kulturna baština, i omogućava kvalitetniji pristup istoj.

Građa će biti dostupna javnosti na veb portalu Biblioteke.

Ključne reči: Narodna biblioteka Kruševac, industrijsko nasleđe, digitalne kolekcije, „Barutana Obilićevo”, Korporacija Trayal Kruševac

SUMMARY:

The subject of this paper is the digitization of the industrial heritage of Krusevac from several sources: local periodicals from Krusevac, photo documentation of the Trayal Corporation, electronic documents of original material from the 19th century from private collections and e-sources in free access in digital collections of Serbian libraries. Connecting different information sources and different formats of material makes a new recognition of the peculiarities of the Krusevac industry in the context of industrialization of Serbia in the 19th and early 20th centuries (Craft workshop for the production of Gliša Janković soap, founded

in 1839, becomes the “First Serbian Gliše Soap Factory” Jankovic and his son”, and after the First World War the “First Krusevac Soap Factory “Merima”) and “Barutana Obilicevo” (today’s Trayal Corporation) was founded in 1889.

The aim is to establish a central network for users interested in the history of industrial development in the city and the industrial heritage of Krusevac. In this way, this type of material is popularized as well as local cultural heritage and provides better access to it. The material will be available to the public on the Library’s web portal.

Keywords: Krusevac National Library, Industrial Heritage, Digital Collections, Barutana Obilicevo, Trayal Krusevac Corporation

ZAVIČAJNO ODELJENJE SA FONDOM STARE I RETKE KNJIGE NARODNE BIBLIOTEKE KRUŠEVAC

Biblioteke, muzeji i arhivi, ili „čuvari pamćenja“, osim zakonom poverenih dužnosti koje su usmerene na sakupljanje, čuvanje i prezentaciju kulturne baštine u aktuelnom društvenom trenutku i savremenom tehnološkom okruženju, dobili su i nove zadatke koji se primarno odnose na prisustvo na mreži.

Narodna biblioteka Kruševac, kroz različite oblike, čitalište, Gimnazijska biblioteka, gradska knjižnica i čitaonica, nastavljač je tradicije Kruševačkog čitališta osnovanog davne 1857. godine i najstarija je institucija kulture u gradu. Tokom Prvog svetskog rata dolazi do prekida razvoja bibliotečke delatnosti, ali u periodu između dva svetska rata bilo je više pokušaja da se delatnost obnovi i uspostavi kontinuitet u radu.

Nakon Drugog svetskog rata na nivou grada konstituišu se institucije kulture: arhiv, muzej i biblioteka. Osnovna razlika u radu navedenih institucija je u vrsti građe koju one sakupljaju (muzej - originalna umetnička dela, arhiv - originalna dokumenta, biblioteka - knjižna i neknjižna građa i elektronski izvori informacija).

Narodni muzej Kruševac i Istorijski arhiv Kruševac u okviru organizacione šeme i unutrašnje sistematizacije poslova imaju formirane biblioteke specijalnog karaktera, koje pored stručnih publikacija namenjenih arhivskim i muzejskim stručnjacima, sakupljaju i štampani materijal publikovan na teritoriji Kruševca, autora poreklom iz Kruševca i koji se sadržinski odnosi na neki od aspekata osnovne delatnosti institucije.

U okviru Biblioteke tokom 70-tih godina XX veka formira se Zavičajno odeljenje i počinje sistematsko sakupljanje svih vrsta građe. Knjižni fond Zavičajnog odeljenja broji preko 8.000 monografskih publikacija, 400 naslova serijskih publikacija, 600 kataloga umetničkih izložbi, 2.000 plakata, 400 razglednica, nekoliko hiljada fotografija, nekoliko hiljada pozivnica

na različita dešavanja na teritoriji grada od 1967. godine do danas, i nezaobilazan je izvor podataka za sve istraživače. Jedna od karakteristika Zavičajne zbirke su različiti formati građe: serijske publikacije – listovi štampani u drugoj polovini XX veka, fabrički katalozi proizvoda, rukopisi kucani pisačom mašinom, mikrofiš – nedostajući listovi lokalne periodike štampani u periodu između dva svetska rata, kao i mikorfilmovi nastali u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu tokom 80-tih godina XX veka.

DIGITALIZACIJA LOKALNE ZAVIČAJNE ZBIRKE

Narodna biblioteka Kruševac je od 2000 godine prisutna na webu. U prvo vreme u okviru sajta *Biblioteke našeg okruženja*, gde je administrator iz Kruševca u osnovnu prezentaciju unosio vesti i najavu događaja, a od 2003. godine Biblioteka ima svoj web sajt na adresi www.nbks.org.rs, prezentaciju koja se redovno ažurira i dopunjuje.

Aktivnosti na organizaciji digitalizacije zavičajne zbirke započete su 2003. godine skeniranjem sitnog bibliotečkog materijala – razglednice i postavljanjem prve digitalne kolekcije online dostupne 24/7 (2005. godine).

Od tada do danas digitalizovani su brojni sadržaji raspoređeni u tematske kolekcije raznovrsne zavičajne građe. Na ovaj način zavičajne zbirke postale su dostupne 24/7 svim zainteresovanim korisnicima, nezavisno od mesta gde se nalaze.

Digitalizovane kolekcije su u slobodnom pristupu i za njihovo korišćenje ne postoje ograničenja. U periodu od 2012. do 2016. godine Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije kroz projektne aktivnosti finansijski je podržalo digitalizaciju zavičajnih zbirki. Projekti „Novi čitaoci starih novina“ i „Jučerašnje vesti“ odnosili su se na promenu formata građe, mikrofiš u digitalni prikaz, tj. digitalni objekat za građu koju biblioteka ne poseduje u štampanom formatu.

Na konkursu za sufinansiranje projekata iz bibliotečko-informacione delatnosti 2016. godine, Narodna biblioteka Kruševac aplicirala je za nabavku skenera za digitalizaciju nedeljne revije „Pobeda“ – preko 70 godišta i 70.000 stranica. Za ovaj projekat dobila je od Ministarstva kulture i informisanja 1.600.000,00 dinara. Skener je prema potrebama Biblioteke nabavljen u Nemačkoj i uz skeniranje istovremeno se vrši i OCR teksta.

INDUSTRIJSKO NASLEĐE KRUŠEVCA

Nakon Drugog svetskog rata Kruševac je postao industrijski centar, o čemu govore brojni naslovi periodičnih publikacija koje su objavljivali privredni subjekti na teritoriji grada, a koji se danas čuvaju u Zavičajnoj zbirci.

„Barutana Obilicevo”, osnovana 1889. godine, početkom 20. veka bila je jedno od najvećih industrijskih preduzeća na teritoriji Kraljevine Srbije. Nakon Prvog svetskog rata u kome je uništena, ponovo se izgrađuje i posluje kao Vojno-tehnički zavod Obilicevo, a nakon Drugog svetskog rata pod imenom Hemijska industrija „Miloje Zakić”, današnja korporacija Trayal, koja ove godine obeležava 130 godina od osnivanja. Na osnovu raspoložive štampane građe koju čine: fabrički list Industrije iz Zavičajne zbirke, foto-album „Barutana Obilicevo”, potonji Vojno-tehnički zavod 1889-1939, vlasništvo korporacije Trayal i onovremena lokalna periodika „Glas iz Kruševca : list za politiku, narodnu privredu i književnost” (1890/1891) (mikrofiš) možemo pratiti razvoj industrije Kruševca i okoline u periodu od 130 godina.

Fabrički list „Obilicevo: list industrije „Miloje Zakić” Kruševac štampan je u periodu 1965. do 1995. godine. U prvo vreme 1965. godine list je objavljivao jednom mesečno na 16 stranica. Tokom nekoliko narednih decenija dinamika izlaženja ovoga lista se uglavnom zadržala, dok je broj strana varirao, od 12 do 16. Devedesetih godina kriza i raspad ondašnje Jugoslavije uticali su na dinamiku izlaženja lista, tako da list sve češće izlazi kao dvobroj.

Od 1995. godine, sa promenom imena industrije, menja se i naslov fabričkog lista u „Trayal: mesečni list radnika Trayal korporacije”. Do 2004. godine objavljeno je 360 brojeva lista. Tokom ovog vremena menjali su se i urednici i novinari lista. Pomenućemo neke od urednika: Slobodan Jovanović, Bogdan Popadić, Zdravko Kostić, Lenka Marković...

List je skeniran je u rezoluciji 300 dpi, JPG format (oko 4.000 stranica). U toku je obrada digitalnih prikaza i optimizacija prikaza za postavljanje na internet. Na stranicama lista možemo da pratimo razvoj fabrike, industrije na nivou grada, ali i ondašnje Jugoslavije. U brojevima objavljenim tokom 60-tih godina objavljivana je građa važna za razvoj industrije u Kruševcu od 1889. godine do ondašnjeg trenutka. List je pratio uspeh firme, razvoj novih proizvoda, rezultate postignute u proizvodnji, plasmanu proizvoda, sajamske nastupe, posete visokih zvaničnika fabrici. Kroz fotografije proizvodnog procesa vidi se i opremljenost pogona mašinama, proizvodni proces, građenje novih pogona.... Ova građa je od kulturološkog značaja i posebno je značajna za očuvanje tradicije industrijskog nasleđa u gradu i identitet Kruševca.

O AUTORIMA:

Mr Snežana Nenezić, diplomirala istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu, magistar bibliotekarstva i informatike (2003), bibliotekar savetnik (2005), rukovodi Zavičajnim odeljenjem od 2007. godine. Učesnik je brojnih konferencija iz digitalizacije u regionu i konferencija na Filološkom fakultetu u Beogradu. Trenutno na poziciji direktor Narodne biblioteke Kruševac.

Miljko Veljković, Centar za digitalizaciju Narodne biblioteke Kruševac, diplomirao je na Tehničkom fakultetu u Čačku, odsek tehnika i informatika. Od 2003. godine zaposlen u Biblioteci na poslovima sistem inženjera. Angažovan na poslovima digitalizacije od 2005. godine. Učesnik brojnih konferencija iz digitalizacije u regionu.

KAKO PRONAĆI DESISLAVU

ARHIVISTIČKA OBRADA DIJELA SERIJE DIPLOMATA ET ACTA, DRŽAVNOG ARHIVA U DUBROVNIKU, NA PRIMJERU JEDNE ISPRAVE

Zoran Perović, viši arhivist

Državni arhiv u Dubrovniku

Sv. Dominika 1, 20000 Dubrovnik, Hrvatska

+385 20 321032

zoran.perovic@dad.hr

SAŽETAK:

Poznato je da je Državni arhiv u Dubrovniku jedan od najstarijih, a po količini i vrijednosti arhivskoga gradiva koje čuva i jedan od najbogatijih arhiva u ovom dijelu Europe. Posebice se to odnosi na fondove i zbirke iz doba Dubrovačke Republike. Tu je pohranjeno više od 8 000 rukopisnih uvezanih kodeksa, oko 100 000 samostalnih isprava i drugih dokumenata, preko 15 000 spisa osmanske provenijencije. Da sve to do danas nije sačuvano, naša znanja o dubrovačkoj, hrvatskoj, ali i o povijesti drugih, ne samo okolnih naroda, bila bi bitno umanjena. Još od svojih najranijih početaka Dubrovnik je, kao srednjovjekovni grad, komuna, a potom i kao samostalna država, posvećivao veliku pozornost pisanoj riječi i brižljivom čuvanju dokumenata. Gubitkom državne samostalnosti, francuskom, a potom i austrijskom okupacijom, početkom 19. stoljeća, žalosnu sudbinu Dubrovnika slijedile su i njegove arhivalije. Gotovo da kroz cijelo to stoljeće, pa i kasnije, možemo pratiti dva suprotna, a opet paralelna i isprepletana procesa, jedan destrukcije, razaranja i uništavanja dotada nastalog i sačuvanog arhivskog gradiva, a drugi rekonstrukcije, stvaranja, brige i uspostavljanja reda, koji je u konačnici i doveo do utemeljenja Dubrovačkog arhiva. Zoran primjer ove destrukcije i konstrukcije je i isprava posljednje dukljanske kneginje, koja 1189. godine kod Dubrovnika založila dva svoja broda. Ta isprava spada u fond *Acta et diplomata*, seriju *Diplomata et acta* i podseriju *Diplomata et acta*, 12. stoljeće, no pitanje je gdje se ta isprava fizički nalazila, prije konačnog arhivističkog sređivanja. Isprave ove podserije bile su smještene na čak pet različitih pozicija.

Desislavina isprava pronađena je na šestom mjestu, u posljednjoj kutiji fonda *Massa Negrini*, među dokumentima koje je u časopisu *Srđ* objavio Antun Vučetić. Sada su sve isprave iz 12. stoljeća smještene na jednom mjestu, posložene po kronološkom redu, svaka ima regeste s osnovnim podacima o ispravi. Sve su restaurirane i digitalizirane. Tako je i naša isprava dobila, po kronološkom slijedu, novi broj 33 i svoje, nadam se, trajno mjesto u poretku. Danas je Desislavinu ispravu u Državnom arhivu u Dubrovniku zaista vrlo lako pronaći.

Ključne riječi: Državni arhiv Dubrovnik, arhivska građa, arhivska obrada, desislava, *Diplomata et acta*

HOW TO FIND DESISLAVA

ARCHIVAL PROCESSING OF OF DIPLOMATA ET ACTA SERIES AT DUBROVNIK STATE ARCHIVE, ON THE EXAMPLE OF ONE DOCUMENT

Zoran Perović, Senior Archivist
Dubrovnik State Archive
Sv. Dominika 1, 20000 Dubrovnik, Croatia
+385 20 321032
zoran.perovic@dad.hr

ABSTRACT:

Dubrovnik State Archive is one of the oldest archives in this part of Europe; the sheer number and the enormous value of its holdings and collections make it one of the most extensive archives in the region. This is especially true when it comes to archival fonds, series, and files from the Republic of Ragusa period. More than 8 000 hand-written codices are preserved here, around 100 000 individual documents, and over 15 000 files, related to the Ottoman administration. If these items had not been preserved until the present day, our knowledge and understanding of the past(s) of Dubrovnik and Croatia, as well as the past of not only nearby peoples, would be greatly diminished. Ever since its earliest days, Dubrovnik – first as a medieval town, a commune and later a city-state – cherished the written word and meticulously sorted and kept documents. Upon losing its independence due to occupations (first French and then Austrian) in the early 19th century, the woeful fate of the city of Dubrovnik was followed by its archival records. Throughout the whole 19th century, and even later, two distinct yet parallel and interwoven processes can be observed. One is a process of destruction and eradication of material that had been amassed and preserved up until that point; the other is a process of reconstruction, creation, care, and order, which eventually lead to the foundation of Dubrovnik State Archive. A striking example of the dichotomy between destruction and construction is the case of the document of the last countess of Doclea, who in 1189 mortgaged her two ships to the city of Dubrovnik. This document belongs to *Acta et diplomata* fonds, *Diplomata et acta* series and *Diplomata et acta* 12th century subseries, although it is still unknown where the document was kept prior to its archivistic processing. Further, documents belonging to the subseries were located at no less than five different locations.

Desislava's document was actually found at the location number six, in the last box of Massa Negrini fonds, among the documents published by Antun Vučetić in the *Srdj* magazine. Nowadays, all documents dating from the 12th century are stored in a single place, filed according to chronological order. Each has been presented in detail according to the most advanced standards. All have been restored and digitalised. Likewise, Desislava's document

has been filed under a new number- 33 and has hopefully found its permanent place in the collection. Nowadays It is very easy indeed to find Desislava's document in the Dubrovnik State Archive.

Keywords: Dubrovnik State Archives, archives, archival work, Desislava, *Diplomata et acta*

Opće je poznato da je Državni arhiv u Dubrovniku jedan od najstarijih, a po količini i vrijednosti arhivskoga gradiva koje čuva i jedan od najbogatijih arhiva u ovom dijelu Europe. Posebice se to odnosi na fondove i zbirke iz doba Dubrovačke Republike, do 1808. godine. U našem Arhivu, preciznije u Odjelu u kojem radim, a njegov službeni naziv je „Odjel za zaštitu i obradu arhivskog gradiva Dubrovačke Republike, francuske uprave i starijega gradiva otoka Korčule do 1797.“, pohranjeno je više od 8 000 rukom pisanih uvezanih kodeksa, oko 100 000 samostalnih isprava i drugih dokumenata, preko 15 000 spisa osmanske (turske) provenijencije. Da sve to do danas nije sačuvano, naša znanja o dubrovačkoj, hrvatskoj, ali i o povijesti i drugih, ne samo okolnih naroda, bila bi bitno umanjena.

Još od svojih najranijih početaka Dubrovnik je, kao srednjovjekovni grad, komuna, a potom i kao republika, dakle samostalna država, posvećivao veliku pozornost pisanoj riječi i brižljivom čuvanju dokumenata. Poznato je da su se veoma vrijedne isprave i povelje čuvale na najsvetijem mjestu, u dubrovačkoj katedrali, među relikvijama svetaca. Upravo ovoj ljubavi i brizi starih Dubrovčana prema pisanome dokumentu možemo zahvaliti što danas naš Arhiv u svojim spremištima pohranjuje vrijedno arhivsko gradivo, nastalo kroz gotovo tisuću godina, od početka jedanaestog stoljeća, pa sve do naših dana. Jedna od najznačajnijih serija, koja sadrži najstarije dubrovačke isprave, je serija *Diplomata et acta* (Isprave i akti). Najstarija originalna isprava koju čuvamo je bula pape Benedikta VIII upućena dubrovačkom nadbiskupu Vitalu 1022. godine.

Iako Državni arhiv u Dubrovniku kao samostalna ustanova djeluje od 1920. godine, tradicija čuvanja dokumenata u Dubrovniku iznimno je duga i bogata. Još 1251. godine u Dubrovniku se spominju prokurator i Svete Marije, koji u riznici Katedrale čuvaju najvažnije gradske povlastice. 1278. godine imenovanjem prvog školovanog državnog notara, prišlo se uređivanju notarske i kancelarijske službe u Dubrovniku.

Tijekom narednih stoljeća, za čitavo vrijeme postojanja Dubrovačke Republike, dubrovačke vlasti donose niz odluka i odredbi kojima nastoje osigurati što bolju skrb nad dokumentima. U prvoj polovici 15. stoljeća Veliko vijeće je u „*Ordo cancellariae*“ donijelo zakonske odredbe o vođenju kancelarije i notarije, te odredbe o boljem čuvanju spisa i knjiga. Iz godine 1514. postoji zabrana iznošenja knjiga izvan Grada, kako se one ne bi oštetile i propale. Tijekom 16. i 17. stoljeća doneseno je više odredbi o čuvanju pisanog gradiva, pa se tako 1557. godine, zbog dotadašnjeg nereda u notariji, određuju nove prostorijske za čuvanje spisa, a dvojici novoizabranih

pomoćnika nalaže se da sve dokumente kronološki srede. Tom se prigodom po prvi puta odvaja tekuće gradivo od onoga koje više ne služi svakodnevnoj uporabi, dakle registraturno, danas ga zovemo dokumentarno, od arhivskog gradiva, koje se smješta u posebnu za tu svrhu uređenu prostoriju. Nadalje, 1599. gradski providnici dobivaju zadaću formirati arhiv („*pro conficiendo archivio*“), u kome će se čuvati povlastice što će biti prepisane u pet registara, a spise valja označiti tekućim brojevima. Krajem 18. stoljeća, 1783. godine, po prvi puta se spominje i državni arhivist (*publico archivista*). Svi ovi spomenuti propisi i uredbe, kao i niz drugih, govore nam o iznimnoj svijesti, brizi i ljubavi starih Dubrovčana prema pisanom dokumentu.

Gubitkom državne samostalnosti, francuskom, a potom i austrijskom okupacijom, početkom 19. stoljeća, žalosnu sudbinu Dubrovnika slijedile su i njegove arhivalije. Gotovo da kroz cijelo to stoljeće, pa i kasnije, možemo pratiti dva suprotna, a opet paralelna i isprepletena procesa, jedan destrukcije, razaranja i uništavanja dotada nastalog i sačuvanog arhivskog gradiva, a drugi rekonstrukcije, stvaranja, brige i uspostavljanja reda, koji je u konačnici i doveo do utemeljenja Dubrovačkog arhiva kao respektabilne kulturno-znanstvene institucije, kakav je danas. Već 1806. godine, u rusko-crnogorskom haranju Konavala, uništeni su i spaljeni dokumenti kancelarije konavskog kneza.

Godine 1817. izbio je požar u Kneževom dvoru, u kome se čuvalo gradivo centralnih organa vlasti bivše Dubrovačke Republike, pri čemu je dio izgorio, a zabilježeno je i da su se arhivalije danima nakon požara raznosile po Gradu. Još je 1812. tadašnji sudski činovnik u Dubrovniku Josip Chersa izradio „*Generalni inventar knjiga i dokumenata koji se nalaze kod raznih sudova Dubrovačke općine*“, a po nalogu austrijskih vlasti pet godina kasnije Luka Ćurlica sastavlja „*Generalni katalog knjiga i dokumenata, koji pripadaju arhivu bivšeg Državnog tajništva i drugih ukinutih organa nekadašnje Dubrovačke Republike*“.

No i ovaj posao bio je u funkciji destrukcije, jer na temelju Ćurlicinog Kataloga, koji je bio poslan u Beč, C. K. tajna dvorska i državna kancelarija uskoro šalje popis najvrjednijih dubrovačkih dokumenata (kodeksi, orijentalni rukopisi, turske, latinske i ćirilske isprave), koji su u nekoliko navrata odneseni iz Dubrovnika u Zadar, a potom u Beč. Sudbina tih tzv. Bečkih spisa iznimno je zanimljiva. Po završetku Prvog svjetskog rata veći dio njih vraćen je Kraljevini SHS, ali ne u Dubrovnik, nego su bili pohranjeni u Beogradu, u Srpskoj akademiji nauka. Godine 1941. Nijemci ih ponovno odnose u Beč, da bi tek krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina prošlog stoljeća, u dva navrata, konačno bili vraćeni, no ovaj put u Državni arhiv u Dubrovnik, kamo i pripadaju.

S druge strane, još od devetnaestog stoljeća pa do danas, možemo pratiti i onaj drugi proces, izgradnje i stvaranja. U njega su svoj rad utkali brojni entuzijasti, zaljubljenici u Dubrovnik i njegovu povijest, ali i arhivisti, ljudi od struke, u nastojanju da se vrijedno dubrovačko

arhivsko blago prikupi i zaštiti, da bude pohranjeno u što boljim uvjetima, stručno obrađeno i prezentirano najširoj javnosti. U tom pogledu značajna su nastojanja poznatog povjesničara Konstantina Jirečeka, koji je od Arhivskog vijeća u Beču tražio da se do tada razdvojene dubrovačke arhivalije, naime Građa smještena kod Okružnog, potom Kotarskog, poglavarstva, Građa suda, Financijske okružne direkcije i Pomorsko-zdravstvenog ureda, pridruže tzv. Političkom arhivu i tako objedine. Njegovom je zaslugom godine 1891. imenovan i stalni zaposleni arhivist Josip Gelčić koji je izradio i prvi polucjeloviti popis dubrovačkog arhiva: *Catalogus I. R. Archivii Ragusini / Dubrovački arhiv*, koji je tiskan 1910. godine u Glasniku Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. Iako od 1891. Arhiv ima svoj djelovodnik, on je sve do 1920. bio u sastavu Kotarskog poglavarstva. kada prerasta u samostalnu kulturno-znanstvenu ustanovu. Sve do srpnja 1952. Arhiv je bio smješten u prostorima Kneževa dvora, a tada se seli u reprezentativnu Palaču Sponza, gdje se nalazi i danas, no taj prostor već dugo ne zadovoljava potrebe u odnosu na kapacitete spremišnog prostora.

Još je Josip Gelčić u svome opisu Arhiva iz godine 1910. cjelokupno gradivo Dubrovačke Republike podijelio u 76 arhivskih serija, te im kao sedamdeset i sedmu pridodao seriju Acta Gallica, koja sadrži spise iz perioda francuske uprave 1806. - 1814. Tijekom narednih godina i desetljeća te su serije nadopunjavane, a nastajale su i nove, pa je tako arhivski fond Dubrovačke Republike i francuske uprave, koji je smatran jedinstvenim i cjelovitim, na kraju imao 93 serije (Prilog I).

A onda je ponovno došlo do uvođenja nereda. Prilikom izrade edicije *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska*, koja je objavljena 1984. godine, učinjen je pokušaj da se, držeći se klasifikacijskih oznaka, iskažu arhivski fondovi prema stvarateljima, odnosno prema načelu provenijencije i kriterijima koji su tada utvrđeni za izradu obavijesnih pomagala i stvaranje arhivskih fondova. To je učinjeno samo djelomično, tako da su objedinjene pojedine serije koje je utvrdio J. Gelčić (Veliko vijeće, Vijeće umoljenih, Malo vijeće, notarijat, kancelarija). I tom prigodom, osim grupiranja serija prema stvaratelju nisu učinjeni veći zahvati, jer nisu niti mogli biti učinjeni.

Nemoguće je bilo, za sve serije, koje su sada postali fondovi, primijeniti kriterij provenijencije, koja se odnosi na modernu administraciju 19. i 20. stoljeća, na spise i uvezane kodekse nastale više stoljeća ranije. I dalje su morale biti zadržane određene „tematske“ cjeline, prema principu pertinencije, kao što su primjerice Gospodarstvo, Financije, Bratovštine, Crkva, ili Pomorstvo (Prilog II).

Osim što više ne postoji jedinstveni fond Dubrovačke Republike i francuske uprave i što su neke ranije serije postale fondovi, ova je promjena malo toga donijela, osim što ponekad zbunjuje neke istraživače, korisnike gradiva, a i ponekog arhivistu. Dovoljno je reći da i danas, 35 godina nakon ove „reformе“ gotovo nitko od korisnika gradiva, kada popunjava revers, ne

naručuje dokumente prema novim brojevima fondova, nego se svi drže „starih“ brojeva serija, petrificiranih i milijun puta citiranih u literaturi, jer su ljudi tako jednostavno navikli. Osobno smatram da ništa od ovoga nije trebalo raditi, no, što je - tu je. Gradivo smo u spremištu poredali prema „novom ustroju“, osobno sam napravio Topografski inventar, sa paralelnim brojevima starih serija i novih fondova, kako bih mlađim kolegama olakšao muke.

U čitavoj ovoj priči iznimno je zanimljivo što se u ovim pretumbacijama dogodilo sa starom serijom br 76 *Diplomata et acta* / Isprave i akti. To je ustvari, arhivistički gledano, zbirka od desetine i desetine tisuća pojedinačnih starih i vrijednih povelja, isprava i pisama koje su Dubrovčani primali ili slali stranim vladarima, velikašima i dostojanstvenicima, te svojim diplomatskim predstavnicima. Zanimljiva nam je i stoga što se tu nalazi i naša Desislava.

Ranija serija br. 76, za početak, često je mijenjala ime. Gelčić ju je 1910. nazvao *Acta sanctae Mariae Maioris*, zato što su se najvrjednije isprave u doba Dubrovačke Republike čuvale u riznici dubrovačke katedrale Gospe Velike, kasnije je nazvana *Prepiska*, da bi joj dr. Vinko Foretić, arhivist i ravnatelj Državnog arhiva u Dubrovniku, dao precizni i jedini ispravni naziv *Diplomata et acta*. Toj i takvoj seriji br. 76 godine 1984. pridružene su, radi poštivanja arhivističkog principa provenijencije, još dvije serije, br. 20 *Privilegia* i br. 75 *Acta Turcarum* i stvoren je fond br. 7. Evo kako je opisan i podijeljen u spomenutoj ediciji *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska*:

7. ISPRAVE I AKTI POSLANI DUBROVAČKOJ REPUBLICI (*Acta et diplomata*) - DUBROVNIK; 1022-1808: knj. 31, svež. 477, kom. 1024; 66,4. AI: Ćiriliske isprave 1186-1566; Latinske isprave 1022-1780; Turski spisi (*Acta Turcarum*) 1430-1808; Razni privilegiji (*Privilegia*) XIV-XIX.

Gotovo identičan opis i podjelu ovoga fonda nalazimo i u ediciji *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*: Svezak 1, Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006. Razlika je samo u nekim brojčanim podacima. Dijelom sam surađivao na izradi ove edicije, autor sam uvodnog teksta o Državnom arhivu u Dubrovniku, ali u raščlambi fondova Dubrovačke Republike nisam sudjelovao.

U ovakvoj podjeli fonda na serije ćirilskih, latinskih i turskih spisa ima dosta nelogičnosti, spomenut ću samo dvije. Mi u Arhivu imamo, na primjer, istina mali broj, ali imamo i dokumente pisane na grčkom i hebrejskom. U koju bi seriju ovoga fonda one spadale? Bosanski ban, a od 1377. godine kralj, Tvrtko, pisao je Dubrovčanima na ćirilici, bosančici i latinici. Ima li ikakve logike da pisma istog vladara istom destinataru budu, pa makar i virtualno, smještena u dvije različite serije? Ove i druge nelogičnosti najprije je valjalo razriješiti na razini arhivskog fonda i podjele na serije i podserije. Tako danas imamo fond br. 7 *Acta et diplomata* koji se dijeli na ove serije i podserije:

7	Acta et diplomata.
7.1	Privilegia.
7.2	Acta Turcarum.
7.2. 1	Sultanski fermani.
7.2. 2	Bujuruldije.
7.2. 3	Pisma namjesnika Bosanskog ejaleta i sandžakbega Hercegovačkog sandžaka.
7.2. 4	Kadijski spisi
7.3	Diplomata et acta
7.3. 1	Diplomata et acta, do 12. st.
7.3. 2	Diplomata et acta, 12. st.
7.3. 3	Diplomata et acta, 13. st.
7.3. 4	Diplomata et acta, 14. st.
7.3. 5	Diplomata et acta, 15. st.
7.3. 6	Diplomata et acta, 16. st.
7.3. 7	Diplomata et acta, 17. st.
7.3. 8	Diplomata et acta, 18. st.
7.3. 9	Diplomata et acta, 19. st.

Ovakva podjela serije 7. 3 Diplomata et acta, prema kronološkom principu, konkretno prema stoljećima, puno je logičnija od dotadašnje, istina virtualne, podjele prema vrsti pisma kojim je neki dokument napisan. Kronološki princip primijenio je još Luka Ćurlica. Naime, po nalogu austrijskih vlasti tadašnji općinski činovnik Luka Ćurlica popisao je sve pojedinačne isprave i akte, koje je našao u starom arhivu. Taj popis isprava, pisama i drugih dokumenata buduće serije Diplomata et acta, punog naslova: „*Protocollo generale dell antico archivio di Ragusa, vol. 1 - V*“, nastao između srpnja 1832. i veljače 1835. i danas se, u rukopisu, nalazi u čitaonici Državnog arhiva u Dubrovniku. Ćurlica je ove isprave podijelio po stoljećima, no unutar pojedinih stoljeća nije ih popisao kronološki, nego, vjerojatno, kako mu je koja isprava dolazila pod ruku. Neke je pogrešno datirao, neke smjestio samo unutar određenog stoljeća, regeste su mu kratke i ne uvijek precizne. No Ćurličin *Katalog* i danas nam je veoma koristan. Između ostalog tu su popisane i one isprave koje su nam se u međuvremenu izgubile.

Prije desetak godina, u sklopu svoga redovitog posla u Arhivu, započeo sam popisivati i sređivati seriju Diplomata et acta, i to podserije Diplomata et acta do 12. stoljeća i Diplomata et acta, 12. i 13. stoljeće, koje sadrže najstarije isprave našega Arhiva. Naravno, bile su one popisane i znatno prije mene. Prvi ih je popisao spomenuti Ćurlica još prije skoro dvije stotine godina, a potom i drugi školovani arhivisti, no bez kronološkoga reda unutar stoljeća, s

neujednačenim opisima i registama, a više isprava bilo je i pogrešno datirano. Ukratko, bilo je to učinjeno ne baš prema suvremenim principima i pravilima arhivske struke. Konzultirao sam se sa starijim i iskusnijim kolegama, postavili smo kriterije, krenuo sam i dovršio posao za 11., 12. i 13. stoljeće, te za skupinu tzv. Bečkih ćirilskih isprava. Analitički inventari su u čitaonici Arhiva, na službi korisnicima. Osobito se ponosimo što smo sve isprave do kraja 13. stoljeća, te većinu Bečkih ćirilskih isprava uspjeli restaurirati u Hrvatskom državnom arhivu, Državnom arhivu u Splitu, te u dubrovačkom Odjelu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Sukladno materijalnim mogućnostima nastavljamo i s daljnjim restauriranjem već obrađenih isprava, a laganim koracima napreduje i njihova digitalizacija.

Uz navedene razloge za arhivističkom obradom ovih podserija, bitno je navesti još jedan, a to je fizičko sređivanje „in situ“, dakle stvaranje logičnog redoslijeda samih dokumenata u arhivskom spremištu, što namjeravam izložiti na primjeru „Desislavine isprave“. Posljednja dukljanska kneginja, žena dukljanskog kneza Mihajla, protjerana ili izbjegla, nakon što je njezinu Duklju osvojio srpski veliki župan Stefan Nemanja, došla je godine 1189. u Dubrovnik. U njezinoj pratnji su se nalazili barski nadbiskup Grgur i drugi dostojanstvenici. 20. kolovoza te godine Desislava kod Dubrovnika („aput Ragusii“) Dubrovčanima izdaje ispravu, kojom dubrovačkoj Općini ostavlja u polog i na korištenje dva svoja broda, a za uzvrat Općina će joj dati 100 perpera.

Ovu prevažnu ispravu prvi je pročitao Dubrovčanin Antun Vučetić. Pronašao ju je među masom nerazvrstanih spisa, koji većinom danas čine arhivski fond br. 61, ranije serija 93 Massa Negrini, Miscellanea. Tu zbirku posjedovao je Mundi Megrini, koji ju je, na poticaj baruna Frana Ghetaldi - Gondola, tadašnjeg dubrovačkog gradonačelnika, poklonio Općini, a ova ih je pohranila u gradsku Biblioteku, gdje je vjerojatno Vučetić i pročitao ispravu. Godine 1941. pred sam početak njemačkog napada na Kraljevinu Jugoslaviju zbirka Massa Negrini prenijeta je u Državni arhiv u Dubrovniku, gdje se nalazi i danas.

Desislavinu ispravu, pisanu lijepom latinskom minuskulom na komadu pergamene veličine 15 x 16,8 cm, Vučetić je objavio s prijevodom i kraćim komentarom u časopisu *Srd* god. V, Dubrovnik, 1906. br. 1, str. 54-55, u ediciji Spomenici dubrovački. Potom je ova isprava objavljivana više puta, a posljednji put, koliko mi je poznato, na Internetu, na stranici: http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/duklja/ugovor_potonje_dukljanske_knjeginje_sa_dubrovnikom.htm, prevedena na crnogorski, od strane akademika dr. Radoslava Rotkovića. Ovdje još jednom valja postaviti pitanje iz naslova ovoga rada. Naime, kako pronaći Desislavu?

Nakon Čurličinog popisa isprava podserije Diplomata et acta, 12. stoljeće, koja nas ovdje zanima, jer tu spada i Desislavina isprava, negdje sredinom prošlog stoljeća napravljen je još jedan inventar, kada je ta čitava serija nazvana Prepiska. Bio je u rukopisu, a netko ga je

kasnije pretipkao na pisaćem stroju. Taj inventar sadrži neke nadopune, prije svega podatke gdje je koja isprava objavljena, a također su dopisane i isprave koje Čurlica nije popisao. Desislavinu ispravu on i nije mogao popisati, jer se nije nalazila u arhivu, nego, kako je ranije napomenuto, u privatnom posjedu obitelji Negrini.

Sada je naša Desislava dobila redni broj 44, pa bi se ona, logično trebala nalaziti u arhivskoj kutiji podserije Diplomata et acta, 12. stoljeće, između brojeva 43 i 45, ali nje tamo nije bilo. Nije ni čudo da je nije bilo, jer su se isprave ove podserije, a i drugih, mogle nalaziti na raznim mjestima u spremištu. Ovdje ću redom pobrojati sve pozicije na kojima su isprave bile smještene, preciznije, razasute:

1. „regularni“ redosljed po rednom broju, prema inventaru Prepiska,
2. posebno izdvojene Bečke ćirilske isprave,
3. posebno izdvojene Bečke latinske isprave,
4. isprave s pečatom, koje je netko izdvojio u posebne kutije. Na nekim je kutijama pisalo koje su sve isprave unutra, a na nekima nije,
5. tzv. „posebne pozicije“ koje su nastale tako što su izdvojene najzanimljivije isprave, te one koje korisnici najčešće traže, da bi ih arhivistima bilo lakše izvaditi, jer su bile smještene u jednom ladičaru.

Niti na jednom od ovih pobrojanih mjesta Desislavina se isprava, kada sam počeo sređivati podseriju, nije nalazila. Već je navedeno da nije bila u „regularnoj“ kutiji, znamo da nije išla u Beč, nije imala niti pečat, a nije niti bila dovoljno atraktivna ni tražena da bi „zaslužila“ mjesto među „posebnim pozicijama“. Našao sam je na sasvim desetom, točnije šestom mjestu. U spremištu, na kraju fonda (nekada serije) Massa Negrini, Miscellanea, nalazi se kutija s natpisom: Spomenici dubrovački objelodanjeni od A. Vučetića u *Srđu* god. 1906. 1907. 1908. E, tu sam pronašao Desislavu, pod brojem 1, jer je pod tim brojem i objavljena u časopisu *Srđ*. Dakle, netko je, teško je utvrditi kada, grupirao sve isprave koje je A. Vučetić objavio u *Srđu* i dodijelio im iste redne brojeve po redosljedu kako su objavljivane, a kao inventar, koji bi arhivistima olakšao pronalaženje neke isprave, mogao je poslužiti upravo časopis *Srđ*.

Danas više nije tako. Danas su sve isprave iz 12. stoljeća smještene na jednom mjestu, u novim ladičarima, posložene po kronološkom redu, restaurirane i zaštićene, svaka na novom ph neutralnom omotu ima regeste s osnovnim podacima o ispravi (nova signatura, stare signature, datum i mjesto, sadržaj, tvarni nosač, dimenzije, podaci o objavljivanju). Sve su i digitalizirane, no izgleda da ljudi više vole originale, pa ih i dalje nerijetko iznosimo iz spremišta u našu čitaonicu, na uvid korisnicima. U čitaonici i u računalima nalazi se Analitički inventar podserije Isprave i akti, 12. stoljeće, u kome su paralelne tablice sa starim (Čurlica, Prepiska Bečki latinski, Bečki ćirilski, Miscellanea) i novim signaturama i rednim brojevima, što arhivistima i korisnicima omogućuje brzo i jednostavno pretraživanje i snalaženje.

Tako je i naša isprava (Prolog III), sastavljena 20. kolovoza 1189. dobila, po kronološkom slijedu, novi broj 33 i svoje, nadam se, trajno mjesto u poretku. Nalazi se nakon isprave napisane u Dubrovniku 13. svibnja 1189. u kojoj se Pavao, biskup Ulcinja, zaklinje na vjernost dubrovačkom nadbiskupu, a slijedi je čuvena povelja Kulina bana, od 29. kolovoza te iste 1189. godine. Danas je Desislavinu ispravu u Državnom arhivu u Dubrovniku zaista vrlo lako pronaći. Prilog 1: Analitički inventar podserije Isprave i akti, 12. stoljeće, dio koji se odnosi na ispravu kneginje Desislave.

signatura:		HR-DADU-7. 3. 2 - 33
stare signature:		
	- Čurlica:	Čurlica ovu ispravu nije evidentirao jer se nalazila u zbirci Massa Negrini - miscellanea. Nova oznaka toga fonda je HR-DADU 61 (93) Pisma vladi Dubrovačke Republike, no ova isprava, kao i druge iz te zbirke, spada u fond, seriju i podseriju: HR-DADU 7. 3. 2 Isprave i akti 12. stoljeća, stoga je ovdje i premještena.
	- Bečki broj:	-
	- Prepiska 11. i 12. st:	44
datum i mjesto:		20. kolovoza 1189, kod Dubrovnika.
sadržaj:		Dukljanska kneginja Desislava daje na polog Dubrovčanima dva svoja broda.
jezik i pismo:		Latinski, minuskula.
tvarni nosač, dimenzije, pečat:		Pergamena 15 x 16,8 cm.
oštećenja:		Restaurirana 2010. u HDA.
preslik:	a) mikrofilm:	Da - M 956.
	b) digitalni mediji:	
objavljeno:		Antonije Vučetić, „ <i>Srd</i> “ god. V, Dubrovnik, 1906. br. 1, str. 54-55; Radonić 1/1, 9-10, br. 6; CD S 1, 53-54, br. 13.
pozicija:		P. p. 12. st. br. 33.
napomena:		Originalna isprava.

LITERATURA:

Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ, SR Hrvatska. Beograd: 1984.

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci, sv. 1. Listine godina 1020 – 1270., urednici Hodimir Sirotković i Josip Kolanović, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Hrvatski državni arhiv, 1998.

Ćurčića, Luko. *Protocollo generale dell antico archivio di Ragusa, vol. 1-V.* Rukopis u čitaonici Državnog arhiva u Dubrovniku.

Dubrovačka akta i povelje, knj. I, sv. 1 / Acta et diplomata Ragusina. sabrao i objavio Jovan Radonić, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, treće odeljenje, knjiga II, SANU, Beograd: 1934.

Foretić, Vinko. „Pregled stanja fondova, zbirki i skupina Državnog arhiva u Dubrovniku na dan 22. travnja 1955“. *Arhivist* (Beograd) 2, (1955), Dodatak IV, LXVIII-LXXV.

Gelčić, Josip. „Dubrovački arhiv“. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo), XXII (1910): 337-388.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.

Šekularac, Božidar. *Dukljansko-zetske povelje.* Titograd: 1987.

Vučević, Antonije. „Spomenici dubrovački“. *Srđ* (Dubrovnik), 1 (1906): 54-55.

http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/duklija/ugovor_potonje_dukljanske_knjeginje_sa_dubrovnikom.htm,

KRATKA BIOGRAFIJA:

Zoran Perović je rođen 21. lipnja 1966. u Dubrovniku. Po završetku srednje škole, u Dubrovniku, 1985. upisuje jednopredmetni studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Diplomira 1992. **Od 1996. zaposlen je kao arhivist u Državnom arhivu u Dubrovniku.** Stručni ispit za zvanje *arhivist* položio je u Hrvatskom državnom arhivu u siječnju 1999. U veljači 2006. postavljen za voditelja Odjela za zaštitu i obradu arhivskoga gradiva Dubrovačke Republike, francuske uprave i starijega gradiva otoka Korčule do 1797. U siječnju 2015. stiče zvanje *viši arhivist*.

KOLUBARSKO KULTURNO NASLEĐE

Dragana Marinković

Diplomirani filolog srpskog jezika i književnosti-master bibliotekar

Biblioteka „Dimitrije Tucović“, Lazarevac

dragana.marinkovic@bibliotekalazarevac.org.rs

SAŽETAK:

Saradnja Rudarskog basena „Kolubara“ i Biblioteke „Dimitrije Tucović“ traje godinama, a uvođenjem digitalizacije dovela je do proširenja zavičajnog fonda biblioteke. Pored monografskih publikacija koje čine veći deo našeg fonda, došli smo na ideju da digitalizujemo List „Kolubara“, čije se prvo izdanje pojavilo 24. septembra 1960. godine. Ovaj časopis zauzima važno mesto u istoriji našeg okruga jer je u jednom vrlo dinamičnom periodu razvoja pružao izuzetno korisne informacije i uputstva svojim radnicima i sugrađanima, a ujedno je i relevantan pokazatelj napretka energetskeg sistema u našem kraju koje je od samog početka imalo veliki potencijal i uspešno pratilo savremena dostignuća. Svi brojevi časopisa su dostupni na sajtu biblioteke (www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs), a listajući ih mogu se pratiti istorija časopisa, teme kojima se ova periodična publikacija bavila, istorija kako našeg zavičaja tako i čitavog energetskeg sistema Republike Srbije. Prateći IFLA-ine smernice trudimo se da kulturno nasleđe bude dostupno u našoj biblioteci i zato razvijamo sve bolju saradnju sa drugim institucijama, arhivima i crkvama jer time doprinosimo promovisanju društvenog, kulturnog i ekonomskog razvoja lokalne sredine.

Saradnja sa glasilom Rudarskim basenom „Kolubara“ datira još od prvih brojeva ove publikacije. Pisani su izveštaji o programima i književnim večerima koja su se održavala u našim prostorijama. Članci o Festivalima humora za decu, nagrađenim čitaocima i radu naše ustanove su izlazili u kontinuitetu. Zajedničkim radom stvaramo tradiciju i beležimo vredne trenutke sadašnjosti koji će nekada biti deo prošlosti.

Ključne reči: biblioteka, digitalizacija, List „Kolubara“, zavičaj, saradnja

ABSTRACT:

The collaboration between the Kolubara Mining Basin and the Dimitrije Tucović Library has been going on for years, and with the introduction of digitization it has led to the expansion of the library's native stock. In addition to the monographs that make up the bulk of our stock, we came up with the idea of digitizing the Kolubara newspaper, whose first issue appeared on September 24, 1960. This magazine occupies an important place in the history of our district because in one very dynamic period of development it provided extremely useful information

and instructions to its workers and fellow citizens, and is also a relevant indicator of the progress of the energy system in our region, which from the very beginning had great potential and successfully followed modern achievements. All issues of the periodicals are available on the library's website (www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs), and by browsing through them, the history of the periodicals, topics covered by this periodical, the history of our homeland and the entire energy system of the Republic of Serbia can be traced. Following IFLA's guidelines, we strive to make cultural heritage accessible in our library and therefore develop ever greater collaboration with other institutions, archives, and churches, thereby contributing to promoting the social, cultural and economic development of the local environment.

Collaboration with the newsletter RB "Kolubara" dates from the first issues of this publication. Reports were written about programs and literary evenings that took place on our premises. Articles about the Festivals of Humor for Children, award-winning readers and the work of our institution have been published continuously. By working together, we create a tradition and record valuable moments of the present that will once be part of the past.

Keywords: library, digitization, Kolubara newspaper, homeland, cooperatio

UVOD

Lazarevac se nalazi u živopisnom delu Šumadijske Kolubare, u neposrednoj blizini reke Kolubare, na nadmorskoj visini od 157 metara. Sedište je gradske opštine Lazarevac, koja administrativno čini jednu od sedamnaest opština grada Beograda. Prva knjižnica sa čitaonicom u Lazarevcu osnovana je 14. avgusta 1910. godine i sa 400 knjiga bila je mali kulturni centar varošice, a osnovana je na inicijativu uglednih Lazarevčana tog vremena. Povremeno su bila organizovana različita predavanja u čitaonici, a zainteresovani korisnici su bili pretplaćeni na „Radničke novine”. Knjižnica je radila do početka Prvog svetskog rata, a gradska biblioteka u Lazarevcu osnovana je 1949. godine, dok je matičnom za opštinu Lazarevac proglašena 1966. godine. Danas je Biblioteka „Dimitrije Tucović” u mreži Biblioteke grada Beograda. Bila je smeštena u prostorijama lazarevačkog Centra za kulturu, a u svoj prostor, nakon višegodišnje adaptacije zgrade stare bolnice u centralnom delu grada, preseljena je 2011. godine. Ogranci u Velikim Crljenima, Rudovcima, Junkovcu i Stepojevcu čine naš fond dostupnijim i pristupačnijim većem delu naših sugrađana. Osnovni princip kojim se vodi Biblioteka „Dimitrije Tucović” je dostupnost građe i informacija svim članovima lokalne zajednice, „bez obzira na rasnu, nacionalnu ili etničku pripadnost, rodnu ili seksualnu orijentaciju, životno doba, invalidnost, religiju, ekonomske prilike ili politička uverenja.”⁹

---

9 IFLA Izjava o bibliotekama i razvoju, IFLA/UNESCO smernice za razvoj javnih biblioteka, Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka grada Beograda, Beograd, 2005.

BIBLIOTEKA U SLUŽBI KORISNIKA

Biblioteka kao jedna od ustanova kulture u lokalnoj zajednici je centar gde korisnici mogu naći pouzdanu informaciju i susresti se sa kulturnim nasleđem. Kulturno nasleđe ne predstavlja samo materijalne objekte već ga čine društvene vrednosti i tradicija naših predaka. Ranijih godina je glavni cilj bibliotečkih radnika bio razvoj fizičkih kolekcija knjiga i druge građe, a danas se sadržaj bibliotečko-informacione delatnosti proširuje izvan zgrade biblioteke sve do virtuelnog sveta. „Medijska i informaciona pismenost predstavlja osnovno ljudsko pravo u svetu koji je sve više digitalan, međuzavisan i globalan i promovise veću socijalnu inkluziju. Ona može premostiti razliku između dobre i loše informacije“¹⁰ IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions - Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija) veliku pažnju poklanja medijskoj i informacionoj pismenosti, shvativši da biblioteke mogu i treba da budu centri svega toga. „Građa koja se digitalizuje može da ima informacionu, administrativnu, umetničku, kulturološku, naučnu, materijalnu, biografsko-bibliografsku, istorijsku vrednost.“¹¹ Bibliotekari postaju medijatori koji vešto usmeravaju korisnike, ne samo na štampane već i na elektronske sadržaje, jer je bitno razvijati svest kod tradicionalno orijentisanih korisnika da im tehnološke inovacije mogu koristiti kao izvor relevantnih informacija za istraživački rad i za kontinuirano učenje. Zaposleni u Biblioteci „Dimitrije Tucović“ se trude da budu aktivni posrednici između korisnika i izvora informacija, i zato ih upućuju kako na fizički fond tako i na digitalne medije. Kontinuirano obrazovanje je neophodno da bi se pružale adekvatne usluge, a biblioteke da bez prestanka prilagođavaju svoje usluge korisnicima, istražujući kojim grupama su najmanje dostupne i pokušavajući da obogate svoju kulturnu ponudu i kvalitetno ispune svoje primarne ciljeve.

DIGITALIZACIJA KULTURNOG NASLEĐA

Digitalizacijom dobijamo multifunkcionalnu biblioteku, koja ostvaruje svoj cilj veće dostupnosti, koja čuva i kompletira fond, pomoviše čitanje i doprinosi širem obrazovanju. „Postupak digitalizacije obuhvata: odabir građe, samu digitalizaciju, obradu i kontrolu kvaliteta, zaštitu, čuvanje, pregled i korišćenje građe. Digitalizacija omogućava: zaštitu vrednih i retkih primeraka; lakšu dostupnost informacija i znanja; bolju distribuciju građe; komercijalizaciju poslovanja biblioteka, arhiva i muzeja; afirmaciju nacionalnog kulturnog blaga u širim okvirima.“¹² Razvoj informacionih tehnologija omogućio je pristup bibliotečko-informacionim fondovima i bazama putem interneta. Na sajtu Biblioteke (www.bibliotekalazarevac.org.rs) je dostupan sav digitalizovan materijal (www.digitalna.bibliotekalazarevac.org.rs). Pored lista „Kolubara“, „EPS Energija Kolubara“, „Kolubarski sindikalac“, digitalizovani su i časopisi

---

10 „IFLA preporuke o medijskoj i informacionoj pismenosti“, *Bibliotekar*, god. 54, sv.1/2(2012): 155 str.

11 Vraneš A., *Od rukopisa do biblioteke*, Filološki fakultet u Beogradu, Beograd, 2006. godina, 88 str.

12 Vraneš A., *„Od rukopisa do biblioteke“*, Filološki fakultet u Beogradu, Beograd, 2006. godina, 88 str.

„Gimnazijalac staze“ i „ABV hronika“. Od prvog broja lista „Kolubara“ deli nas 59 godina i, mada je tokom tih godina list prolazio kroz mnoge transformacije, kada je reč o tematskom obimu, tako i u promenama imena, ostao je i dalje vodeći kako u oblasti istorijata Rudarskog basena „Kolubara“, tako i u očuvanju kulturne tradicije i utemeljenju kulturnog identiteta našeg zavičaja. Kako je glasilo RB „Kolubara“ čuvar zavičajne, kulturne baštine našeg kraja, mnogima je ova serijska publikacija bila osnov za pisanje stručnih radova i projekata. Osnovna struktura časopisa bila je sa ustaljenim rubrikama: aktuelnosti, reportaže sa terena, vremenoplov, sport, kultura. Digitalizacijom lista sačuvali smo veoma dragocenu građu, učestvovali u kompletiranju izdanja koja su nedostajala i povećali dostupnost ovog blaga.

SARADNJA SA INDUSTRIJSKIM SEKTOROM, CRKVAMA, ARHIVIMA I ZAVIČAJNIM AUTORIMA

Postoji više ciljeva digitalizacije zavičajnog fonda, ali osnovni su fizička zaštita, univerzalna dostupnost informacija, popularisanje i predstavljanje prikupljene građe široj javnosti, dostupnost publikacija koje su nedostupne i nepoznate javnosti. Digitalizacijom „Kolubare“ omogućili smo komunikaciju sa potencijalnim korisnicima, učinili građu dostupnijom i upotrebljivijom u virtuelnom okruženju sa ciljem očuvanja originala. Prateći dešavanja u basenu, pratimo dešavanja u našem kraju, a ujedno i kulturno uzdizanje, upoznajemo se sa znamenitim ličnostima koje su umnogome doprinele današnjem boljem životu. Izlaženjem ovakvog, itekako značajnog časopisa, dobijamo uvid u jedno vreme koje je ostalo iza nas i koje je postavilo čvrste temelje našeg daljeg razvoja i napretka u svakom pogledu. Čuvajući svaki primerak ovog lista, sačuvali smo mnoge stvari od zaborava. „Bibliotečko-informaciona građa i izvori se fizički mogu zaštititi i fotokopiranjem, mikrofilmovanjem i digitalizovanjem. Preformatirana građa potom se daje na korišćenje, a originalna građa ostaje sačuvana.“¹³ Originali lista „Kolubara“ se čuvaju ukoričeni u redakciji časopisa.

Saradnja sa ljudima unutar istog sektora, ljudima koji rade u muzejima, arhivima i ustanovama za upravljanje dokumentima je sve bolja i razvijenija. „Zaštita spomenika kulture i arheoloških nalazišta ima izuzetan značaj za jedan narod, jer oni čine njegovu istorijsko pamćenje, potvrđuju kontinuirani razvoj civilizacije i života na određenom prostoru, a spomenici narodne arhitekture, crkve, groblja i spomenici istorijsko pravo jednog naroda da živi na toj teritoriji.“¹⁴ Iz ove publikacije saznajemo i kada se služba zaštite spomenika kulture uključila u poslove zaštite spomeničkog nasleđa na ovom prostoru, arheoloških nalazišta, nepokretnih kulturnih dobara kao što su objekti rimske, srednjovekovne i narodne arhitekture, istorijski spomenici, groblja i crkve. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture obavio je arheološka iskopavanja i istraživanja na području Površinskog kopa „Tamnava-Zapadno polje.“ Došli su do zaključka da se radi o naselju starijeg gvozdene doba koje pripada tipu ravničarskog naselja i

---

13 Smernice za vođenje zavičajnih fondova, Narodna biblioteka Srbije, Beograd, 17 str.

14 Kolubara:rezultati istraživanja3, Republičkizavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1998. godina, 12-13 str.

bilo je sezonskog karaktera. Jedno od najlepših zdanja našeg grada je crkva, a u listu se može pronaći kada i zašto se rodila ideja o podizanju crkve sa kosturnicom, dok nam fotografije donose svedočenja o njenoj izgradnji. Hram Svetog Dimitrija je crkva sa spomen-kosturnicom u Lazarevcu, izgrađena u slavu poginulim vojnicima srpske i austrougarske vojske u Kolubarskoj bici, a ideja o podizanju je proistekla iz potrebe za pohranjivanjem moštiju ratnika poginulih u Kolubarskoj bici iz 1914. godine na frontovima oko Lazarevca. Jedinstven je primer u svetu da zajedno budu sahranjeni i branioци i napadači. Priča o crkvi brvnari Vavedenje Presvete Bogorodice redovno je praćena kroz publikaciju jer je i ona obeležje našeg kraja, odnosno sela Vreoca, koje se nalazi u blizini Lazarevca i koje je moralo da se iseljava zbog potreba proširenja Rudarskog basena. Crkva je zidana dva puta i oba puta su je Turci palili, a onda su meštani napravili brvnaru da bi mogli da je nose sa sobom kada osvajač krene u pohode. Ova brvnara je najstarija u Kolubarskom okrugu i jedna od najstarijih u Srbiji. Prateći ovu priču zavičajni autori Ana Kostić Đekić, Nebojša Đokić i Zoran A. Antonijević došli su na ideju da objave knjigu „Crkva i parohijski život u selu Vreoci“ uz pomoć Biblioteke „Dimitrije Tucović“ i Crkvene opštine Vreoci. „Knjiga je štampana sa blagoslovom njegovog preosveštenstva Episkopa šumadijskog gospodina Jovana.“¹⁵ Čitajući o fizičko-geografskim karakteristikama naselja, istoriji, razvoju ustanova školstva, kulture, zdravstva, sporta i o izgradnji crkve brvnare, o njenom prvom pominjanju u spisima iz avgusta 1805. godine, pratimo kako tradiciju, tako i kulturni razvoj Kolubarskog kraja.

Izdavačkoj delatnosti biblioteke doprinela je veoma razvijena kulturna baština, dobro utemeljena tradicija pismenosti kolubarskog kraja i želja za afirmisanjem zavičajnih stvaralaca. Uglavnom je izdavačka delatnost usmerena na stvaralaštvo zavičajnih autora i publikovanje izdanja koja obrađuju zavičajne teme. Pored mnogobrojnih izdanja veliku pažnju je privukla knjiga „Pravac Lazarevac“, turistički vodič kroz naš grad iz dečjeg ugla.

Koleginica Milica Matijević, Jasminka Petrović, pisac za decu i glumac Vladimir Petrović su sa grupom dece obišli deci zanimljiva mesta u našem zavičaju, fotografisali ih i napisali kratak prikaz najzanimljivijih lokaliteta. Najviše utisaka na njih je ostavila poseta Površinskim kopovima za koju su morali da imaju adekvatnu opremu (šlemove, čizme), zatim poseta spomen-kosturnici, a u knjizi takođe ističu i digitalizovan List „Kolubara“ i saradnju na koju su naišli sa predstavnicima Rudarskog basena.

ZAKLJUČAK:

Saradnjom sa Rudarskim basenom „Kolubara“ i plasiranjem dela prošlosti u širi etar, doprinelo se većoj vidljivosti biblioteke u zajednici, boljoj prohodnosti informacija ka ciljnim grupama i boljem shvatanju biblioteke kao ustanove koja se bavi očuvanjem kulturnih i zavičajnih

---

15 Kostić Đekić A., Crkva i parohijski život u selu Vreoci, Biblioteka „Dimitrije Tucović“, Lazarevac, 2017. godina, 5 str.

dobara. Prateći IFLA-ine smernice trudimo se da kulturno nasleđe bude dostupno u našoj biblioteci i zato razvijamo sve bolju saradnju sa drugim institucijama, arhivima, crkvama, zavičajnim autorima jer time doprinosimo promovisanju društvenog, kulturnog i ekonomskog razvoja lokalne sredine. Neprekidno obrazovanje bibliotekara je neophodno da bi se pružale adekvatne usluge, a biblioteke da bez prestanka prilagođavaju svoje usluge korisnicima, pokušavajući da obogate svoju kulturnu ponudu i kvalitetno ispune svoje primarne ciljeve. Zaposleni u Biblioteci „Dimitrije Tucović“ se nesebično trude da uspeju u tome.

LITERATURA:

1. Vraneš A.: *Od rukopisa do biblioteke*: Filološki fakultet u Beogradu, Beograd, 2006;
2. IFLA *Izjava o bibliotekama i razvoju*: IFLA/UNESCO smernice za razvoj javnih biblioteka: Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka grada Beograda, Beograd, 2005;
3. IFLA preporuke o medijskoj i informacionoj pismenosti: *Bibliotekar*, god. 54, sv.1/2(2012);
4. *Kolubara: rezultati istraživanja*³: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Beograd, 1998;
5. Kostić Đekić A.: *Crkva i parohijski život u selu Vreoci*: Biblioteka „Dimitrije Tucović“, Lazarevac, 2017;
6. *Smernice za vođenje zavičajnih fondova*: Narodna biblioteka Srbije, Beograd;

BIOGRAFIJA AUTORA

Dragana Marinković rođena je 01. 03. 1981. godine u Beogradu, državljanin je Republike Srbije sa prebivalištem u Lazarevcu. Diplomirala je 2005. godine na Filološkom fakultetu u Beogradu, smer srpska književnost i jezik sa opštom književnošću. Završila je diplomatske akademske studije-master i stekla zvanje Diplomirani filolog srpskog jezika i književnosti-master. U Biblioteci „Dimitrije Tucović“ u Lazarevcu zaposlena je od avgusta 2006. godine. U početku je radila na svim odeljenjima biblioteke, a od 2011. godine radi na poslovima bibliotekara na Pozajmnom odeljenju za odrasle. Godine 2007. položila je stručni ispit. Aktivno učestvuje na konferencijama i stručnim skupovima u zemlji i regionu. Organizovala je i vodila brojne radionice sa predškolicima, prvacima, osnovcima i srednjoškolicima, godinama učestvuje u organizaciji i realizaciji međunarodnog Festivala humora za decu. Autor je radova o razvoju publike u bibliotekama, marketingu i društvenim mrežama u biblioteci, o digitalizaciji i o sličnosti naših biblioteka sa internacionalnim, koji su publikovani u zbornicima i naučnim časopisima.

JU NARODNA BIBLIOTEKA I ČITAONICA „NJEGOŠ”, CETINJE BIBLIOTEKA „NJEGOŠ” IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI

Ana Pavličević, bibliotekarka

U Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos”, Cetinje

anaroganovic@t-com.me

Ksenija Janković, bibliotekarka

U Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos”, Cetinje

dunjaanja9@gmail.com

SAŽETAK:

U ovom radu predstavimo Narodnu biblioteku „Njegos”, od njenog osnivanja do danas. Cetinjska čitaonica osnovana je 4. februara 1868. godine. Kao najstarija čitaonica, razvijala je veoma široku kulturno-prosvjetnu djelatnost na Cetinju i u čitavoj Crnoj Gori. Pod njenim uticajem realizovane su značajne ideje, osnivanja društva, muzeji i biblioteke. Bila je inicijator i organizator osnivanja pozorišnog i pjevačkog društva, podizanja „Zetskog doma” i formiranja Državne biblioteke i Narodnog muzeja.¹⁶ Fond Narodne biblioteke i čitaonice „Njegos” čini 114.013 bibliotečkih jedinica, od čega je 80% obrađeno u elektronskom katalogu COBISS.CG, i na taj način vidljivo je svim korisnicima 24 časa dnevno. Od 13. novembra 2013. godine, pri Odjeljenju za odrasle, funkcioniše i Američka čitaonica, koja je od 2016. godine preimenovana u Američki ugao.

Stručno obučavanje i usavršavanje zaposlenih preduslov je kvalitetnog funkcionisanja Biblioteke, jer stečena znanja koja primjenjuju u svakodnevnom radu su ne samo podloga za kavalitetniji rad, već i podloga za pokretanje inovativnih projekata i programa Biblioteke. Nadamo se da će i u budućnosti Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos” ostati kulturno, edukativno, informatičko, društveno i komunikaciono središte Prijestonice, koja građanima osigurava ravnopravan pristup izvorima znanja, informacijama i kulturnim sadržajima.

Ključne riječi: Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos”, bibliotečki fond, bibliotekarstvo.

ABSTRACT:

In this paper we will introduce the work of Public Library `Njegos`, from its founding to present-day. Cetinje`s reading room was founded on February 4, 1868. as the oldest reading room, it developed vast cultural and educative activates, not just in Cetinje but throughout

---

¹⁶ Dr Dušan J. Martinović: Cetinjska čitaonica (1868-1915; 1928-1940) Gradska biblioteka „Njegos” (1945-1998), Cetinje 1998. str. 35.

Montenegro as well. Basic Fund of Public Library "Njegos" contains 114.013 bibliographic units, with 80% of units accessible to all users in electronic catalogue COBISS.CG, 24 hours per day. Furthermore, since November 13, 2013, within our adults department, we have an American Reading Room, which in 2016, was reorganized into American Corner.

Professional development and build-up of employees are key aspects of prosperous work of the Library, therefore new skills and proficiency applied in everyday work are not just a background for quality working conditions, but an incentive for new innovative projects and programs of the Library "Njegos". We hope that in upcoming years, the Public Library "Njegos" will remain a cultural, educational, informative, social and communication forefront of the Old Royal Capital, equally enabling all citizens to have access to new sources of knowledge, information and cultural events.

Keywords: Public Library and Reading Room "Njegos", Bibliographic unit, Bibliography.

Cetinje, najmanja evropska prijestonica, 4. februara 1868. godine dobila je svoju Čitaonicu. Osnivači i prvi članovi bili su knjaz Nikola I Petrović Njegoš, mitropolit crnogorsko-primorski Ilarion Roganović i osamnaest najuglednijih predstavnika kulturno-prosvjetnog i društvenog života Crne Gore.

Knjaz Nikola je radio na podsticanju i proširivanju duhovne kulture i svijesti naroda ka ostalim južnoslovenskim državama Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, a i Rusiji, Poljskoj, Austro-Ugarskoj. Na taj način bogaćen je duhovni život koji je bio pratilac i oslonac političkim odnosima. Cetinje je dobijalo sve veći ugled i interesovanje evropske javnosti. Posjete značajnih ličnosti političkog i kulturnog života Cetinju bile su od velike važnosti za prodor različitih uticaja.

Od svog osnivanja bila je središte okupljanja kulturnih radnika i intelektualaca i centar kulturnog djelovanja u čitavoj Crnoj Gori krajem XIX i početkom XX vijeka. Narodna biblioteka „Njegoš”, tokom svog dugog trajanja od 150 godina, izgradila je izuzetan renome, te i danas pripada krugu vodećih bibliotekskih institucija u zemlji. Veliki doprinos značaju naše ustanove dali su dr Niko S. Martinović i dr Dušan Martinović, koji je sistemski i analitički obradio čitav istorijat u Monografiji objavljenoj povodom 130 godina od osnivanja. Na osnovu ove monografije saznalo se puno detalja i značajnih podataka iz najranijeg perioda rada Čitaonice.

BIBLIOTEKA „NJEKOŠ” PRED KRAJ 2018. GODINE PROSLAVILA JE 150 GODINA POSTOJANJA.

Povodom jubileja napravljen je kratak film o ovoj ustanovi, njenom radu, zaposlenima, ali najveći akcenat stavljen je na ono što stvara problem u radu, a to je da je razvoj djelatnosti čitaonice uveliko prevazišao prostor u kome se ona nalazi.

Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos“ svoju obrazovnu, kulturno-prosvjetnu i naučnu djelatnost obavlja kao jedinstvena cjelina koja je organizaciono podijeljena na:

- Odjeljenje za odrasle i Američki ugao;
- Dječije odjeljenje;
- Odjeljenje Periodike sa čitaonicom i Referalnom zbirkom;
- Zavičajno odjeljenje;
- Matičnu službu i statistiku;
- Legat „Vukomana i Jelisavke Džaković“
- Administrativnu službu

Od 13.11.2013. godine pri Odjeljenju za odrasle funkcioniše i Američka čitaonica. Ona je 16.12.2016. preimenovana u Američki ugao, a nalazi se u Dečanskoj ulici – Cetinje, i svojim brojnim programima, tribinama, okruglim stolovima, besplatnim kursevima engleskog jezika, kao i promocijama, upotpunjuje kulturno obrazovni sadržaj svih korisničkih kategorija. Broji 1.116 knjiga aktivnog fonda.

Danas, JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegos“, planski prikuplja, sređuje, čuva i daje na korišćenje bibliotečku građu i informacije svim zainteresovanim korisnicima, poštujući principe demokratičnosti i slobode pristupa njenoj građi i fondovima. ***Biblioteka „Njegos“ nije samo „prostorija za čuvanje knjiga“, već i prostorija za obrazovno vaspitni rad, ali i prostor namijenjen kulturnim aktivnostima.***

Biblioteka “Njegos” i Američki ugao angažovanjem zaposlenih realizuju brojne kulturno-obrazovne aktivnosti za djecu i odrasle sa ciljem promocije i popularizacije knjige, čitanja i pismenosti. U organizaciji brojnih aktivnosti učestvuju školske i predškolske ustanove, mnogobrojni pojedinci, organizacije i institucije (Ministarstvo kulture, Prijestonica Cetinje, osnovne i srednje škole, FCJK, IICG, CKF, Radio Cetinje i dr.). Imali smo čast ugostiti mnoge uvažene ljude iz različitih sfera kulturnog života poput Vanje Bulića, Filipa Davida, kao i mnogih drugih poznatih i priznatih ličnosti, kako sa teritorije Crne Gore tako i država iz okruženja.

Ono što posebno raduje je veće interesovanje djece za Biblioteku i organizovani dolazak učenika osnovnih škola. To obećava veći broj čitalaca, jer smo sa posebnom pažnjom usmjereni ka najmlađim korisnicima, sa ciljem da ih raznim sadržajima i aktivnostima animiramo i usmjeravamo ih da u što većem broju dolaze u našu Biblioteku, zavole knjigu i čitanjem izgrade čitalački ukus, što su preduslovi za uspješno odrastanje, školovanje i dalje usavršavanje. Shodno zakonu, Biblioteka vrši Matičnu službu nad šest školskih biblioteka i dvije seoske čitaonice.

Fond se obogaćuje izdanjima školske i stručne literature, beletristike, a obnavljanje fonda se realizuje kupovinom i poklonima od strane institucija, autora i građana. Često sprovodimo ankete među korisnicima kako bi izašli u susret potrebama i zahtjevima istih u pogledu poboljšavanja usluga i ciljanoj nabavci bibliotečke građe. Korisnici naše čitaonice pripadaju svim starosnim skupinama. Broj učlanjenih učenika i studenata čini gotovo polovinu korisnika. Takođe, čitaonicu posjećuju osobe i radno aktivne dobi, i penzioneri. Oni koriste sve programske usluge koje Biblioteka nudi. U čitaonici, članovima je dostupna dnevna štampa, literatura, referalne i zavičajne zbirke i stara periodika. Od 1958. godine, na seminaru održanom u Ljubljani, bibliotekama je preporučeno da knjižni fond sređuju po UDK sistemu (Univerzalne decimalne klasifikacije). Tako da je Gradska biblioteka „Njegoš”, prva u Crnoj Gori među bibliotekama ovog tipa, prešla na klasifikovanje knjižnog fonda po UDK sistemu. Stoga je 1958. godine u njenim prostorijama Centralna narodna biblioteka organizovala republički seminar za bibliotečki kadar Crne Gore¹⁷

U toku 2017. godine odrađena je revizija monografskih publikacija. Popisom je konstatovano da Biblioteka posjeduje oko **105.362** bibliotečke jedinice, od čega 35.369 čine monografske publikacije, a preko 69.993 serijske. Odlukom Savjeta Biblioteke prilikom revizije iz svih fondova, izdvojeno je i otpisano 9.610 bibliotečkih jedinica neaktuelne, neupotrebljive i pohabane građe, koja je smještena u NBCG „Đurđe Crnojević”, u prostorije bivšeg francuskog poslanstva.

Na kraju 2018., ukupan fond broji 114.013 bibliotečkih jedinica, broj monografskih publikacija na Dječijem odjeljenju (16.582) i Odjeljenju za odrasle (25.930) iznosi 42.512 jedinica dostupnih korisnicima, dok ukupan broj periodičnih publikacija iznosi 71.501 (povezanih u 5.227 svezaka). Njene fondove koriste učenici osnovnih i srednjih škola, studenti, kako na osnovnim tako i specijalističkim studijama, kao i magistranti i doktoranti, tako da biblioteka predstavlja važan segment u edukativnom procesu i naučnoistraživačkom radu.

Stručno obučavanje i usavršavanje preduslov je kvalitetnog funkcionisanja Biblioteke. Stečena znanja primjenjuju se u svakodnevnom radu te su ne samo podloga za kvalitetniji rad, već i podloga za pokretanje inovativnih projekata i programa Biblioteke. Zadatak Biblioteke jeste da se usmjeri na korisnike i njihovo zadovoljstvo bibliotečkim uslugama, da osoblje bude stručno, kompetentno, da pruži kvalitet usluga, građe i programa. Te s toga biblioteka »Njegoš« vrši stručnu obradu monografskih publikacija prema važećim međunarodnim standardima i članica je COBIB CG od 2007. godine, a od 2009. njeni zaposleni samostalno kreiraju bibliografske zapise i preuzimaju ih iz drugih baza u Crnoj Gori i okruženju, dodajući im svoje lokacijske podatke. Tako da pristup bibliotečkom fondu Narodne biblioteke i čitaonice

---

¹⁷ Dr Dušan J. Martinović: Cetinjska čitaonica (1868-1915; 1928-1940) Gradska biblioteka „Njegoš” (1945-1998), Cetinje 1998. str. 275.

„Njegoš“ obezbjeđuje se putem online kataloga COBISS.CG, koji je korisnicima dostupan 24 časa dnevno. Ukupan broj zapisa u lokalnoj bazi podataka iznosi 17.899. Tokom godine redovno se ažurira sajt Biblioteke koji sadrži osnovne informacije: istorijat, fondove, status i organizaciju, arhivu, aktuelnosti i kontakte. Takođe, kako putem sajta, tako i putem naše zvanične facebook stranice, objavljujvana su sva dešavanja u Biblioteci. Sajt je pretraživ na adresi **www.bibliotekanjegos.me**

Od 2018. godine, Biblioteka je dobila licencu za stručnu obradu *serijskih publikacija*. Uposleni ove ustanove išli su i na obuku za uvođenje automatske pozajmice bibliotečke građe. Na taj način stekli su uslov da omoguće svojim korisnicima iznajmljivanje knjiga putem elektronske baze podataka. Prednost automatske pozajmice ogleda se u lakšem protoku informacija o dostupnosti bibliotečke građe korisniku.

Digitalna obrada građe bitna je faza za sve kulturne institucije, kako bi se zaštitila i vrjednovala zajednička kulturna baština, sačuvala kulturna različitost, te građanima omogućio najbolji pristup toj baštini. Nadamo se da će naša Biblioteka u skorije vrijeme putem projekata dobiti odgovarajuća sredstva da obuči svoje zaposlene i kupi odgovarajuću opremu za rad digitalizacije kako bi sačuvali dio svog nasljeđa od zaborava.

Pored raznih projekata, usavršavanja, uposleni se bave izradom i sprovođenjem planova integriteta u Biblioteci. Principi savremenog bibliotekarstva predviđaju interaktivan odnos korisnika, bibliotečkog radnika i bibliotečke građe, ali uslovi u kojima se razmjena informacija danas obavlja u Biblioteci teško da se mogu nazvati savremenim. Pored svih napora da je napravimo prostorno funkcionalnom, Biblioteka danas izgleda približno isto kao što je izgledala i 1998. godine kada se nastanila u zgradi Zadružnog doma, mjestu, na kom je danas. To je prostor koji obuhvata svega 249 m² i očigledno je nedovoljan za obavljanje djelatnosti i sve brojnijih sadržaja i aktivnosti koji se održavaju u njenim prostorijama. Savremena opremljena biblioteka mora biti bezbjedna, dostupna svim kategorijama korisnika, projektovana da se u njoj može smjestiti izdržljiv i funkcionalan namještaj, pogodan za posebne potrebe, a prilagođen njenim aktivnostima i zahtjevima populacije koja u nju dolazi. Posjetioci treba da se u njoj osjećaju prijatno, dobrodošlo, da prostorna organizacija doprinosi njihovim željama da se u tom prostoru zadrže što duže. Smatramo da je Biblioteka „Njegoš“ svojim radom i tradicijom dugom vijek i pol zaslužila da se nađe u novom, većem prostoru, kako joj i dolikuje, u cilju što uspješnog ostvarivanja sve složenijih programskih ciljeva i zadataka koje će ova kulturna ustanova imati u budućnosti.

Nadamo se da će u budućnosti Biblioteka „Njegoš“ nastaviti saradnju sa lokalnim i državnim kulturnim institucijama na polju očuvanja kulturne tradicije, podsticati kreativnosti, stvaralaštva i sprovesti kulturno-obrazovne aktivnosti za djecu i odrasle u cilju promocije popularizacije knjige, čitanja i pismenosti.

LITERATURA:

1. Dr Dušan J. Martinović: Cetinjska čitaonica (1868-1915; 1928-1940) Gradska biblioteka „Njegoš” (1945-1998), Cetinje 1998.
2. Niko S. Martinovic: Razvoj bibliotekarstva u Crnoj Gori od Petra II Petrovića Njegoša do 1945. godine.
3. Radivoje Šuković: „Stogodišnjica Cetinjske čitaonice” (Stvaranje, Titograd 1969.)

BIOGRAFIJA AUTORA:

Ana Pavličević rođena je u Nikšiću. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, odsjek: Srpski jezik i južnoslovenske književnosti. U pripremi joj je magistarski rad na temu Mikrotoponimi plemena Cuca. Zaposlena u JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš”. Zvanje bibliotekara dobila je 2013. Posjeduje licencu za rad na katalogizaciji monografskih publikacija, stečenu 2016. godine pohađanjem kursa COBISS3/katalogizacija. Pisala je članke za gimnazijski časopis „Feniks”. Moderator je velikog broja aktivnosti koje se sprovode u Biblioteci „Njegoš” i više puta je bila realizator istih. Prisustvovala je na stručnim skupovima u organizaciji Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević”, Ministarstva kulture Crne Gore, kao i skupovima na međunarodnom nivou.

Ksenija Janković rođena je na Cetinju. Na Filozofskom fakultetu u Nikšiću stekla je zvanje diplomirani profesor srpskog jezika i književnosti. Radi u JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš”. Položila je stručni bibliotekarski ispit 2013. godine i time stekla zvanje *bibliotekar*. Pohađanjem kursa COBISS3/katalogizacija 2016. godine, dobila je licencu za rad na katalogizaciji monografskih publikacija. Kao bibliotekar na Dječijem odjeljenju pisala je članke za gimnazijski časopis „Feniks”. Ima ulogu moderatora na mnogim događajima koji su se realizuju u Biblioteci „Njegoš”, a neke je sama osmislila i sprovela u djelo. Prisustvovala je radionicama i skupovima u organizaciji Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević” i za iste dobila uvjerenja o savladanim programima stručnog usavršavanja.

MUZEJSKE BIBLIOTEKE U CRNOJ GORI ANALIZA STANJA

Dragan Radović, kustos

JU Muzeji i galerije Podgorice

Marka Miljanova 4, 81000 Podgorica

gacooyu@gmail.com

APSTRAKT:

Muzeji kao institucije kulture koje se bave sakupljanjem, proučavanjem i izlaganjem pokretne kulturne baštine, u svom sastavu imaju, ili bi trebalo da imaju, biblioteke kojima Zakon daje status Specijalnih biblioteka. Stanje Muzejskih biblioteka u Crnoj Gori povezano je sa stanjem, finansiranjem i statusom Muzeja kojima pripadaju.

Tekst analizira broj, stanje i mogućnosti daljeg razvoja muzejskih biblioteka u Crnoj Gori. Analizira se profil knjižnog fonda, prostorna i informatička opremljenost i stepen stručne osposobljenosti bibliotekara. Takođe se analizira primjena Cobiss sistema, primjena online i digitalnih platformi u radu, kao i osposobljenost stručnog kadra za primjenu digitalnih formi rada u Muzejskim bibliotekama. Posebno se analizira dostupnost bibliotečkog fonda korisnicima izvan Muzeja, izdavačka djelatnost Muzeja, kao i razmjena štampanih izdanja sa drugim muzejskim bibliotekama.

Posebno se analizira izdavačka djelatnost muzeja, odnosno publikovanje stručnih, periodičnih glasila u kojima se objavljuju naučni radovi domaćih i stranih autora. Dat je istorijski pregled publikovanja periodičnih izdanja, analiza u odnosu na naučnu oblast kojom se bave, kao i u odnosu na teme koje objavljuju.

Ključne riječi: Muzejska biblioteka, knjižni fond, razmjena izdanja, izdavačka djelatnost

ABSTRACT:

Museums, as cultural institutions dealing with the collection, study and display of movable cultural heritage, have or should have libraries to which the Law grants the status of Special Libraries. The status of the Museum Libraries in Montenegro is related to the status, funding and status of the Museums to which they belong.

The text analyzes the number, condition and possibilities of further development of museum libraries in Montenegro. The profile of the book stock, spatial and IT equipment and the level of competence of librarians are analyzed, as well as the implementation of Cobiss systems, the use of online and digital platforms in work, as well as the competence of professional

staff to apply digital forms of work in Museum libraries. In particular, the availability of the library stock to users outside the Museum, the publishing activities of the Museum, and the exchange of printed editions with other museum libraries are analyzed.

Special attention is paid to the publishing activity of the museum, i.e. the publication of professional, periodical newsletters in which scientific papers of local and foreign authors are published. A historical overview of the publication of periodicals, analysis in relation to the scientific field they deal with, and in relation to the topics they publish, is given.

Keywords: Museum library, book stock, exchange of publications, publishing activity

Muzej kao institucija kulture koja se bavi sakupljanjem, proučavanjem i izlaganjem pokretne kulturne baštine, u svom sastavu ima, ili bi trebalo da ima, i biblioteku. Kako važeći Zakon o Muzejskoj djelatnosti¹⁸, iz 2010. godine ni u jednom članu ne pominje Muzejsku biblioteku, osnivanje i funkcionisanje ovih biblioteka regulisano je Pravilnikom o bližim uslovima za obavljanje muzejske djelatnosti¹⁹ iz 2010. godine, koji propisuje da Kompleksni muzej čiji je osnivač država mora kao uslov za obavljanje muzejske djelatnosti obezbijediti prostor za biblioteku i, među stručnim osobljem, zaposlenog najmanje jednog bibliotekara.

Isti uslov je propisan i za obavljanje muzejske djelatnosti Specijalizovanih muzeja čiji je osnivač država. Muzeji koje osniva Opština, bilo da su Kompleksni ili Specijalizovani, nemaju obavezu, prema Pravilniku o bližim uslovima za obavljanje muzejske djelatnosti, da obezbijede prostor za biblioteku, niti da zaposle bibliotekara. Ustrojstvo muzeja, njihova djelatnost i uslovi rada, specifičnost posla kojim se bave zaposleni u Muzejima nameće potrebu formiranja i funkcionisanja muzejskih biblioteka. Muzejske biblioteke imaju status Specijalnih biblioteka i njihovo funkcionisanje je regulisano Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti.

Osnivanje, funkcionisanje i djelatnost specijalnih biblioteka u Crnoj Gori je regulisano Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti²⁰ iz 2010. godine. Član 12, stav 1 ovog zakona propisuje da specijalne biblioteke „ .... vrše bibliotečku djelatnost na pojedinim ili svim naučnim ili stručnim područjima”. U stavu 2 istog člana kaže se da “Specijalna biblioteka obezbjeđuje podršku naučno-istraživačkom i stučnom radu u ustanovama, organima, nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama i drugim pravnim i fizičkim licima”.

Pored osnovnih djelatnosti propisanih zakonom koje važe za sve biblioteke, Specijalna biblioteka obavlja i sljedeće poslove:

---

18 Službeni list CG 49/10.

19 Službeni list CG 49/10.

20 Službeni list CG

- Čuva i obrađuje bibliotečku građu i interna dokumenta subjekta u čijem je sastavu;
- Izgrađuje specijalne bibliotečke zbirke i baze podataka;
- Obavlja razmjenu dokumenata subjekta u čijem je sastavu sa srodnim institucijama u zemlji i inostranstvu;

Mreža muzeja u Crnoj Gori je relativno mala. Uglavnom su to Zavičajni muzeji koji se bave muzeološkom obradom manje teritorije uokvirene opštinskim granicama. Njihov lokalni karakter potvrđen je i preko načina osnivanja i finansiranja. Naime, u svim slučajevima, osnivač i finansier tih muzeja je Lokalna samouprava, odnosno Opština. Samim tim muzeji dijele sudbinu opštinske kase koja je najčešće prazna. Uslovi u kojima rade zaposleni u muzejima različiti su i prevashodno zavise od veličine i budžeta grada u kojem se nalaze. Za Crnu Goru je još karakteristična i geografska podijeljenost na razvijenije - bogate Opštine na jugu i siromašne na sjeveru. Takva podjela bi se mogla primijeniti i na muzejsku mrežu. Međutim, kao i mnogim drugim slučajevima i ovdje se ogleda specifičnost muzejske mreže u Crnoj Gori pa su neki od muzeja u gradovima na sjeveru primjer muzeja finansiranih i uređenih po svim muzejskim standardima, dok neki od muzeja na primorju mogu biti primjer nebrige lokalne zajednice.

Državni muzeji ili muzeji koji se finansiraju iz državnog budžeta su u potpuno drugačijem položaju. Obezbjedeeno i sigurno finansiranje utiče i na uslove rada, opremljenost i standard. Državni muzeji u Crnoj Gori su Narodni muzej Crne Gore na Cetinju, Prirodnjački muzej u Podgorici i Pomorski muzej u Kotoru.

Stanje Muzejskih biblioteka u Crnoj Gori povezano je sa stanjem, finansiranjem i statusom Muzeja kojima pripadaju. Muzeji sa većim budžetom, većim brojem zaposlenih i adekvatnim prostorom imaju biblioteke, koje možemo smatrati da donekle zadovoljavaju standard čuvanja i sistematizovanja bibliotečke građe. Situacija sa bibliotekama u lokalnim Muzejima je drastično drugačija. Neadekvatni prostori u kojima se knjige čuvaju, sporadično i veoma rijetko popunjavanje knjižnog fonda i, kao najvažnije, nestručno vođenje biblioteke odnosno nepostojanje bibliotekara čak i u sistematizaciji radnih mjesta, glavne su karakteristike stanja u lokalnim Muzejima. Naravno, i u ovoj situaciji postoje pozitivni izuzeci. Ova analiza je obuhvatila 16 muzeja u Crnoj Gori, od kojih su 3 državna i 13 lokalnih. Analiza je rađena na osnovu dostupnih informacija na internet stranama pojedinih muzeja, a najveći broj informacija je dobijen u direktnom kontaktu sa kolegama zaposlenim u muzejima koji su predmet ove analize. Iako je njihovo osnivanje regulisano Zakonom, najveći broj biblioteka u Muzejima nastao je, uglavnom, kao spontano prikupljanje određenog broja knjiga koje se tokom rada zaposlenih u muzeju deponuju u kancelarijama i drugim radnim prostorima. Iako Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje bibliotečke djelatnosti²¹ predviđa da Specijalna

---

21 Službeni list CG 58/11

biblioteka da bi obavljala svoju djelatnost mora imati bibliotečku građu od najmanje 2500 jedinica, komplementarnih sa djelatnošću kojom se bavi Ustanova i organizovanih u jednu ili više zbirki, broj knjiga kojima raspolažu muzejske biblioteke u Crnoj Gori varira od onih koji u svom sastavu imaju manje od 500 naslova, kojih je 24%, biblioteka koje imaju između 500 i 1000 naslova kojih je 6% i onih koji imaju preko 1500 naslova kojih je 48%. Kao specifičan podatak vezan za broj naslova možemo izdvojiti biblioteke koje imaju manje od 100 naslova, dok pojedini Muzeji nemaju biblioteku.

Knjige ili bibliotečke jedinice koje se nalaze u muzejskim bibliotekama pripadaju oblastima koje su predmet interesovanja stručnog kadra u Muzejima ili su povezane sa zbirkama koje se čuvaju u Muzeju. Radi se uglavnom o stručnoj literaturi iz oblasti istorije, istorije umjetnosti, etnologije, arheologije, muzeologije i drugih humanističkih disciplina, a knjižni fond se može podijeliti na monografska i periodična izdanja.

Samo 5 biblioteka, odnosno 29% Muzeja u Crnoj Gori ima bibliotekara, odnosno lice koje je kvalifikovano i stručno obučeno za obavljanje bibliotečke djelatnosti, iako pomenuti Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje bibliotečke djelatnosti propisuje kao jedan od uslova za obavljanje djelatnosti angažovanje najmanje jednog bibliotekara. Nepostojanje stručnog bibliotečkog kadra je najveći problem u funkcionisanju i razvoju muzejskih biblioteka. U Cobiss sistemu se nalazi samo jedna muzejska biblioteka, biblioteka Pomorskog muzeja iz Kotora.

Dokumentacija koja se vodi, odnosno registar ili popis knjiga koje se nalaze u bibliotekama uglavnom se vodi u priručnim, improvizovanim inventarnim knjigama bez postojanja kataloga ili kartoteke, dok u jednom broju Muzeja i ne postoji evidencija o broju bibliotečkih jedinica. Softver za elektronsko vođenje dokumentacije uglavnom ne koristi većina biblioteka. Jedna od bitnih karakteristika sakupljanja i korišćenja knjiga u Muzejima je i postojanje biblioteka kustosa zaposlenih u Muzeju. U nekim Muzejima je broj knjiga u kancelarijama kustosa veći od broja knjiga u biblioteci. Radi se uglavnom o priručnim bibliotekama koje su ciljano stvarane, sa knjigama iz oblasti koje su predmet stručnog i naučnog interesa kustosa.

Najveći broj Muzeja ne pruža usluge korisnicima sa strane i nema obezbijeđen prostor koji bi se mogao koristiti kao čitaonica ili radni prostor. Muzejske biblioteke koje imaju uslove za to pružaju usluge korišćenja knjiga u za to predviđenom prostoru, a usluge koriste uglavnom naučni radnici i studenti. Prostor za čuvanje i smještaj bibliotečke građe koji propisuje Pravilnik o bližim uslovima za obavljanje bibliotečke djelatnosti, kao jedan od najvažnijih uslova za osnivanje i funkcionisanje Specijalnih biblioteka iznosi najmanje 50 m². Međutim, prostor u kojem se nalaze biblioteke u većini muzeja uglavnom je improvizovan u kancelarijama ili pomoćnim prostorijama koje ne zadovoljavaju ni minimum uslova za obavljanje bibliotečke djelatnosti. Naravno, od ovoga se mogu izdvojiti pojedine biblioteke kao što su biblioteke u Narodnom muzeju i Pomorskom muzeju Crne Gore.

Fond biblioteka se popunjava prvenstveno poklonima jer najveći broj muzeja nema redovan budžet za nabavku novih naslova. Nepostojanje izdavačke djelatnosti u najvećem broju muzeja ograničava mogućnost razmjene sa drugim srodnim institucijama. Samo mali broj muzeja ima redovnu izdavačku djelatnost. Periodična izdanja sa dugom tradicijom imaju Narodni muzej Crne Gore, Pomorski muzej u Kotoru, Zavičajni muzej u Herceg Novom, Zavičajni muzej u Pljevljima i Muzej grada Podgorice. Ovdje se mora izdvojiti i pomenuti izdavačka djelatnost JU Muzeji i galerije Podgorice koja je za posljednjih 10 godina u intenzivnoj godišnjoj produkciji publikovala veliki broj monografskih, periodičnih i reprint izdanja koja su omogućila razmjenu izdanja sa velikim brojem biblioteka u regionu i koja su rezultirala značajnim uvećanjem knjižnog fonda muzejske biblioteke.

Kao zaključak ili prijedlog mjera za poboljšanje stanja u muzejskim bibliotekama nameće se potreba za većim ulaganjem u cilju poboljšanja uslova rada zaposlenih, obezbjeđenja prostornih kapaciteta za smještaj, obradu i čuvanje knjižnog fonda, opremanje biblioteka opremom i neophodnim tehničkim sredstvima, kao i uvođenje elektronske obrade i katalogizacije knjižnog fonda, obezbjeđivanje finansijskih sredstava za otkup, redovno popunjavanje fondova i na kraju, kao najvažniji uslov, treba obezbijediti da svaki Muzej ima zaposlenog bibliotekara.

DA LI BIBLIOTEKE IMAJU BUDUĆNOST?

Ljuba Čepić, bibliotekarka

Gimnazija „Tanasije Pejatović” Pljevlja

cepicljuba@gmail.com

SAŽETAK:

U eri sveopšte digitalizacije i društvenih mreža, biblioteka može i mora imati svoje mjesto. Ali to mora biti biblioteka budućnosti, prilagođena potrebama novih korisnika, mora im ponuditi sve odmah i sada, biti po mjeri i onim istinskim tragačima za znanjem. Uzeti knjigu u ruke i osjetiti njen miris nikada neće izgubiti svoju čar, e - knjiga nikada neće moći zamijeniti dodir hartije i magiju listanja stranica. Zato biblioteke mogu i moraju opstati, one imaju svoju budućnost. Biblioteka budućnosti mora predstavljati multidisciplinarni i multikulturalni centar zbivanja unutar lokalne zajednice.

Od nastanka pisma do prve štampane knjige, Gutenbergove galaksije, prošlo je četiri i po milenijuma. To ukazuje na čovjekov napor da nađe najbolji način da knjiga bude pristupačna i dođe do onih kojima je namijenjena. Knjiga je ipak opstala. Iskustva iz školske biblioteke idu u prilog tome da biblioteke i bibliotekarstvo imaju svoju budućnost.

Ključne riječi: knjiga, biblioteka, bibliotekarstvo, e-knjiga, pismo, Gutenberg, digitlizacija

ABSTRACT:

In an era of universal digitization and social networking, libraries can and must have their place. But it must be the library of the future, tailored to the needs of new users, it must offer them everything right now to the true seekers of knowledge. Taking a book and smelling it will never lose its charm, and the e-book will never be able to replace the touch of paper and the magic of leafing through books. That is why libraries can and must survive, they have their future. The library of the future must be a multidisciplinary and multicultural event center within the local community.

Four-and-a-half millennia have passed since the creation of the letter to the first printed book, the Gutenberg Galaxy. This indicates a human effort to find the best way to make the book accessible and reach those it is intended for. The book persisted, though. Experiences from the school library support the future of libraries and librarianship.

Key words: book, library, librarianship, e-book, letter, Gutenberg, digitization

OD NASTANKA PISMA DO PRVE ŠTAMPANE KNJIGE I POJAVE INTERNETA

Od pojave interneta devedesetih godina prošlog vijeka svijet se mijenjao munjevitom brzinom. Brz, ali vrlo često i neprovjerljiv pristup informacijama učinio je da u svakom trenutku možemo koristiti obilje znanja koje je ranije bilo dostupno samo u knjigama, a sada nas od njega dijeli samo jedan klik na kompjuteru. Pitanje je da li i na koji način biblioteke mogu opstati u sferi interneta i kako odgovoriti izazovima savremenog tehnološkog doba?

Krenimo redom.

Od nastanka pisma do prve štampane knjige, Gutenbergove galaksije, prošlo je četiri i po milenijuma. To ukazuje na čovjekov napor da nađe najbolji način da knjiga bude pristupačna i dođe do onih kojima je namijenjena. Sveto trojstvo, STVARALAC-DJELO-ČITALAC, je našlo svoj put. Taj čovjekov trud nije uvijek gledan blagonaklono. Uvijek je bilo onih koji su smatrali da je knjiga opasna za vladare i da ugrožava vlast. S toga su, nerijetko, završavale na lomači, spaljivane kao okorjeli neprijatelji. To je karakteristično za totalitarne vlasti. Hitler je spaljivao knjige zbog ideja i istina koje su iznosili njihovi stvaraoci. Ivo Andrić je pisao o tome u djelu „Prokleta avlija” kroz lik Čamil-efendije. To je lik mladog, obrazovanog, zaljubljenog i razočaranog čovjeka koji se okrenuo knjizi da bi našao utjehu i u znanju otkrio radost življenja. Vlast oličena u valiji koji ga optužuje da želi da ruši vlast jer čita knjige, i, što je naročito opasno, na stranim jezicima. Čamil-efendiju je pojeo mrak. Naizgled, pobijedio je nepismen, neobrazovan, zaslijepljen i lojalni predstavnik vlasti.

Knjiga je ipak opstala. Treba pomenuti i rad obrazovanih ljudi epohe Prosvjetiteljstva, perioda u književnosti, koji sami Francuzi zovu *Doba svjetlosti*. Oni su prozvani enciklopedisti jer su shvatili značaj znanja i knjige i sistematizuju sva znanja izdajući enciklopediju sredinom 18. vijeka (Didro, Ruso, Dalamber i dr.). Uvijek i samo u slavu knjige i biblioteke. Klimatske promjene i osvajači su uništavali mnoge biblioteke, ali stvarane su druge po ugledu na uništene jer su i oholi i sujetni vladari shvatili da, njegujući duhovnost, mogu da očuvaju vlast uspješnije nego njegujući ratnike (Asurbanipalova biblioteka, Aleksandrijska biblioteka i dr.). Danas smo svi zarobljeni čarobnim i lako pristupačnim, samo naizgled, sredstvima komunikacije. Savremeni androidi, ajfoni, ajpodi otvaraju nam samo jednim klikom prozor u svijet. A mi postajemo sve osamljeniji, otuđeniji, udaljeni miljama jedni od drugih, sa bezbroj nepotrebnih informacija nakljukani, i sa mnoštvom virtuelnih prijatelja. Sjedimo jedni pored drugih, zagledani u ekrane svojih smartfona, bez prijatelja, ljubav postaje sve više misaona imenica (ona to i jeste, ako joj mi ne udahnemo život). Porodica, nukleus društva, je u krizi. Prave vrijednosti se ne njeguju, prijateljstva rijetko opstaju usljed opterećenosti društvenim mrežama. Nema čitanja i odlazaka u biblioteku, nema pozajmljivanja knjiga i razgovora o pročitanim djelima. Milorad Pavić, u podnaslovu romana „Hazarski rečnik”, kao izazov čitaocu, stavlja muški ili ženski primjerak da bi zagolicao maštu i probudio znatiželju čitalaca da pronađu razliku između

primjeraka. U to ime preporučuje čitanje četiri ruke da bi se našle razlike. U stvari, prava istina je da razlika nema, nego dok se knjige upoređuju, čitaoci će se zbližiti, postaće prijatelji, a možda će se roditi i ljubav. Opet još jedna nepobitna činjenica i potvrda snage štampane knjige i odlaska u biblioteku.

BIBLIOTEKA U ERI SVEOPŠTE DIGITALIZACIJE I DRUŠTVENIH MREŽA

Zato biblioteke i bibliotekarstvo imaju svoju budućnost. U eri sveopšte digitalizacije i društvenih mreža svakodnevno se objavljuju nove štampane knjige. Prema UNESCO-voj evidenciji tokom jedne godine se objavi preko 700.000 knjiga, a od prve štampane knjige u Gutenbergovoj štampariji (polovina petnaestog vijeka), je objavljeno 135 miliona knjiga. To mora biti biblioteka budućnosti, prilagođena potrebama Z generacije, tzv. postmilenijalaca, mora im ponuditi sve odmah i sada, biti po mjeri i onim istinskim tragačima za znanjem. Uzeti knjigu u ruke i osjetiti njen miris, nikada neće izgubiti svoju čar, e-knjiga nikada neće moći zamijeniti dodir hartije i magiju listanja stranica i fascinacije kako autori traže načine da privuku svoje čitaoce oblikom slova, obilježavanjem stranica, zanimljivim počecima poglavlja, unoseći i zanimljive novinske članke da potkrijepe vjerodostojnost umjetničke istine. Jednom riječju, smišljaju različite zamke da privuku čitaoce. Neki ostavljaju mogućnost da knjiga može da se čita s kraja, od sredine, ne umanjujući umjetničku vrijednost.

Moramo se zapitati na koji način biblioteke mogu naći svoje mjesto u tehnološkoj stvarnosti. Ona ne smije ostati mjesto pukog izdavanja knjiga, Biblioteka budućnosti mora postati i ostati informaciono žarište svake lokalne zajednice, škole gdje će biti moguće dobiti pravovremenu i tačnu informaciju u svakom trenutku, sa neograničenim pristupom izvorima znanja. Uključiti djecu, mlade skloniti sa ulica, otrgnuti ih od stranputica koje nudi ubrzani životni tempo. To se može postići različitim programima i sadržajima koje pruža i omogućava redefinisana biblioteka u 21. vijeku. Biblioteka budućnosti mora predstavljati multidisciplinarni i multikulturalni centar zbivanja unutar lokalne zajednice.

ZAKLJUČAK:

Iskustva iz školske biblioteke idu u prilog tome da biblioteke i bibliotekarstvo definitivno imaju svoju budućnost. Učenici nikad ne govore o e-knjizi, a uvijek se raspituju o novim izdanjima i traže preporuke šta bi trebalo pročitati. Školska biblioteka je mjesto gdje se pripremaju programi u slavu knjige (Svjetski dan knjige, radionice o medijskoj pismenosti, Klub čitalaca, takmičenje recitatora, promocija novih knjiga). Biblioteku ne treba da opažamo samo kao policu sa knjigama jer je takvo shvatanje zastarjelo i promašuje svrhu. Biblioteka mora biti spoj slobode, pristupa informaciji, komunikaciji, obrazovanju, ali i zabavi. Samo na taj način može opstati u novom digitalnom dobu. Pitanje da li biblioteke imaju svoje mjesto u novom digitalnom vremenu postaje sasvim izlišno.

BIOGRAFIJA AUTORA:

Ljuba Čepić, bibliotekarka, zaposlena u školskoj biblioteci gimnazije „Tanasije Pejatović” od 2007. godine. Diplomirala na Filološkom fakultetu u Beogradu sa zvanjem bibliotekar -informatičar. Aktivno učestvujem u životu škole. Učestvovala sam na mnogim seminarima, a organizovala sam kao edukator radionice iz Medijske pismenosti. Aktivno objavljujem članke u školskom listu *Glas Gimnazije*, a završila sam i kurs Upotreba programske opreme COBISS3.

DIGITALNA BIBLIOTEKA ZAVIČAJA BUDUĆNOST PROŠLOSTI

Dina Bajčeta, profesorica razredne nastave, direktorica
JU Narodna biblioteka „Stevan Samardžić”, Pljevlja
djina.bajceta53@gmail.com

SAŽETAK:

Digitalizacija, kao integracija tržišta, industrije i kulture svakog društva, uveliko je promijenila naš način komunikacije, rada i življenja, čak i način razmišljanja. Lokalne institucije kulture, poput javnih biblioteka, muzeja i arhiva, suštinski doprinose evropskoj digitalnoj baštini. Veliki broj institucija kulture u regionu već uspješno koristi nove tehnologije, digitalizuje svoje zbirke i korisnicima pruža napredniji pristup i servise. Nakon vijekova skladištenja i čuvanja znanja iz najrazličitijih oblasti ljudskog duha, današnjim bibliotekama se otvaraju novi horizonti.

Digitalizacija predstavlja put ka stvaranju univerzalne virtuelne biblioteke koja bi obezbijedila cjelokupna naučna saznanja i pri tom iskoristila sve prednosti savremenih tehnologija. Kao jedan od prioritetnih zadataka u svom budućem radu, Narodna biblioteka „Stevan Samardžić” Pljevlja, vidi upravo digitalizaciju bogatog kulturnog naslijeđa svoje sredine, čime bi ovu značajnu građu učinila pristupačnom širem čitalačkom i naučnom auditoriju. U tu svrhu urađeno je nekoliko projekata, kojima je Biblioteka aplicirala kod Ministarstva kulture, kako bi se dobila neophodna sredstva za opremu i realizaciju ovog složenog posla, a obavljena je i edukacija kadra i pohađanje seminara.

Ključne riječi: digitalizacija, rukopisi, zavičajni fondovi, biblioteka, manastir Sveta Trojica Pljevlja, kulturna baština, projekti

SUMMARY:

Digitization, as an integration of the markets, industries and cultures of every society, has greatly changed our way of communication, work and living, even our way of thinking. Local cultural institutions, such as public libraries, museums and archives, make an essential contribution to Europe's digital heritage. A large number of cultural institutions in the region are already successfully using new technologies, digitizing their collections and providing users with more advanced access and services. After centuries of storing and storing knowledge from the most diverse fields of the human spirit, today's libraries are opening new horizons.

Digitization is the way to create a universal virtual library that would provide all the scientific knowledge and take full advantage of modern technologies. One of the priority tasks in her future work, the National Library “Stevan Samardžić” Pljevlja, sees precisely the digitization

of the rich cultural heritage of its surroundings, which would make this significant material accessible to a wider reading and scientific audience. To this end, several projects were made, which the Library applied to the Ministry of Culture, in order to obtain the necessary funds for the equipment and realization of this complex work, and staff education and seminars were also conducted.

Keywords: digitization, manuscripts, local funds, library, Holy Trinity Pljevlja Monastery, cultural heritage, projects

Proces digitalizacije zavičajne kulturne baštine Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“ Pljevlja, kao i brojne druge ustanove u okruženju, vidi kao jedan od prioritetnih zadataka u svom budućem radu. Kao jednu od nezaobilaznih faza u postupku digitalizacije zavičajnih zbirki i posebnih kolekcija, Aleksandra Vraneš u svojim stručnim radovima navodi upravo „uključivanje u međunarodne projekte, kako zbog finansijskog efekta koji biblioteka može imati, tako zbog opšte javnosti rada i uključivanja lokalnih digitalnih zbirki u globalni system“. U tom cilju Biblioteka je nekoliko puta aplicirala sa projektima kod Ministarstva kulture za savremeni skener za digitalizaciju knjiga, koji može da služi i za digitalizaciju važnih dokumenata i arhivske građe Opštine i drugih ustanova u gradu.

Da bismo što kvalitetnije uradili projekat nabavke skener aparata za digitalizaciju knjiga pohađali smo tri seminara:

- 2017. - EU fondovi: Kako uspješno napisati i prijaviti EU pojeekat. Od ideje do uspješnog projekta (objava konkursa, uputstva za prijavljivanje, karakteristike pojedinih konkursa, prikaz i pojašnjenje pojedine konkursne dokumentacije).
- 2018. - Program „Kreativna Evropa“ – Teme seminara su savremene prakse u međunarodnoj kulturnoj saradnji, kulturnoj baštini, menadžmentu međunarodnih projekata i prioriteti programa „Kreativna Evropa“, koji su namijenjeni turističkim organizacijama, centrima kulture, galerijama, muzejima, pozorištima i bibliotekama.
- 2019. - Evropa za sve - Edukacija zainteresovanih strana za pripremu projektnih prijedloga za IPA i druge međunarodne fondove radi uspješnog obezbjeđivanja finansijskih sredstava.

S obzirom da digitalna biblioteka uključuje digitalnu građu koja postoji izvan fizičkih i administrativnih granica biblioteka, smatrali smo da je saradnja sa svim ustanovama koje čuvaju značajnu kulturnu baštinu u izradi ovakvih projekata neophodna i suštinska. U tom pravcu, pri izradi projekta, Biblioteka je uspostavila značajnu saradnju sa upravom manastira Svete Trojice u Pljevljima, koji čuva dragocjenu rukopisnu ostavštinu iz XVI i XVII vijeka. Manastir je bio glavno mjesto u okolini gdje se vijekovima sticala pismenost. Viševjekovna duhovna djelatnost manastira Sveta Trojica, poznatog i kao Vrhobreznica, ostavila je brojna vrijedna

djela kako iz oblasti književnosti, tako i slikarstva, zlatarstva, crkvenog veza i drvorezbarstva, što čini veoma vrijednu manastirsku biblioteku i riznicu. Prepisivačko središte pri manastiru Svete Trojice dostiglo je vrhunac sredinom 17. vijeka, ponajviše zahvaljujući monahu Gavrilu Trojičaninu, prepisivaču i priređivaču starih tekstova, koji je bogatim i raskošnim jezikom prepisao nekoliko hiljada listova, među kojima se posebno ističu: Psaltir (1642/43), Šestodnev bugarskog egzarha Jovana i Hrišćanska topografija Kozme Indikopolova, kao i Vrhobreznički hronograf, koji se čuva u Narodnom muzeju u Pragu. „Ovaj trojički monah bio je doista izuzetna ličnost ne samo među savremenicima već uopšte među prepisivačima.“²²

Ilustrator ovih rukopisnih knjiga je slikar, zoograf Andrija Raičević, što je svakako predstavljalo veliki i značajan poduhvat minijaturnog slikarstva u 17. vijeku. „Posmatrane kao celina ilustracije Vrhobrezničkog šestodneva i Hrišćanske topografije, uz kopiju Minhenskog psaltira iz 1628-1630, predstavljaju najveći poduhvat minijaturnog slikarstva u doba turske vladavine našim krajevima.“²³ Ljepotom ispisanog teksta, istančanošću pri izradi zastava i inicijala, kao i skupocjenošću svoga okova, u rukopisima se posebno izdvaja veliko četvoroevanđelje iz šezdesetih godina, koje je napisao dijak Dimitrije, a povezao Evstratije.

Digitalizacija jedne ovakve rukopisne građe bila bi ne samo od lokalnog, već i od državnog i nacionalnog značaja. Dragocjeno kulturno nasleđe učinili bismo dostupnim širem čitalačkom i naučnom auditoriju, a istovremeno ga sačuvali od oštećenja, s obzirom da je u pitanju veoma osjetljiva i stara građa. Kao dvije osnovne prednosti digitalizacije bibliotečke građe, Dejan Vukićević u svojoj publikaciji „Zavičajni fondovi“ vidi upravo univerzalnu dostupnost informacija, kao i zaštitu građe, „sačuvati građu od nepotrebnog habanja kako bi ostala što vernija verziji prilikom pojavljivanja“.²⁴

Rukopisna ostavština je upravo ono što Vukićević u pomenutoj publikaciji vidi kao „neprocjenjivo svjedočanstvo, izvor za rekonstruisanje prošlosti dotičnog kraja“.²⁵ Uprava manastira Svete Trojice je prepoznala zajednički interes za ukupnu kulturnu baštinu pljevaljskog kraja, ukoliko bi se ova značajna rukopisna ostavština digitalizovala, i bili su nam subjekt saradnje pri izradi projekta.

Kulturna baština jedne sredine, sačuvana u fondovima javnih ustanova kulture, kao što su biblioteke, muzeji i arhivi, od neprocjenjive je važnosti za buduće generacije i naučno-istraživački rad. Međutim, od obilja informacija i građe koja pristiže u same fondove veoma je bitno, po riječima Vesne Injac Malbaša, „postaviti i rešiti teška pitanja kao što su: koliko,

---

22 Petković S., Manastir Sveta Trojica kod Pljevalja, Institut za Istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta, Beograd 1974, str. 88.

23 Isto, str. 93.

24 Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 122.

25 Isto, str. 64.

šta i kako treba sačuvati”.²⁶ Zbog toga je odabir građe i njena adekvatna priprema u početnoj fazi ovog veoma složenog posla, od neprocjenjivog značaja za cijeli projekat, a što je opet uslovljeno strukturom samih fondova, kao i stručnošću kadra. Sve ovo je veoma bitno pri selekciji i pripremi izvorne građe za digitalizaciju, te kako se „kriterijumi za selekciju građe mogu okvirno definisati kroz procjenu potreba korisnika, atribute izvorne građe i tehničku infrastrukturu za uspješno obavljanje konverzije”.²⁷

Što se tiče fonda Narodne biblioteke „Stevan Samardžić”, prioritet u postupku digitalizacije imaju: stara i rijetka knjiga; periodične publikacije (novine, časopisi iz prvih decenija 20. vijeka), koje su bilježile događaje i ljude koji su vezani za pljevaljski kraj; monografske publikacije koje sadrže istoriju zajedničke kulturne baštine, kulturnih dešavanja i djela autora sa prostora navedene teritorije kroz vrijeme, a koji su značajno doprinijeli podizanju kulturnog nivoa ovog prostora i ostavili trajni pečat u zajedničkom kulturnom miljeu. Stare fotografije, razglednice i ostala neknjižna građa koju baštini naša zavičajna zbirka, a koja upućuje na značajna kulturna dešavanja u našem gradu takođe su prioritet u procesu digitalizacije koju planiramo da realizujemo nabavkom skenera za digitalizaciju.

Simona Resman, u svom radu *Digitalna domoznanska zbirka*, kaže da „Zavičajna aktivnost na najbolji mogući način povezuje klasično i digitalno, prošlost i budućnost“, a da je „biblioteka budućnosti hibridna biblioteka, koja spaja osobine klasične, fizičke biblioteke i digitalne biblioteke, postavljene u virtuelni prostor“. Kao najbolji primeri jednog ovakvog povezivanja tradicionalnog i modernog zahvaljujući modernoj praksi savremenog bibliotekarstva treba da budu upravo zavičajna odjeljenja gradskih biblioteka, tako da prioritet rada i u našoj ustanovi vidimo upravo u ovom važnom poslu.

Uspostavljanje saradnje sa srodnim ustanovama kulture, kao što su Zavičajni muzej i Arhiv, od širokog je kulturološkog interesa radi dobre pretrage i odabira materijala za digitalizaciju istog, a radi zajedničke online Digitalne biblioteke zavičaja. Na ovaj način obezbijedićemo kvalitetniji pristup izvorima informacija u posjedu institucija za potrebe obrazovanja i istraživanja, a isto tako smanjiti rukovanje i korišćenje osjetljivog i često upotrebljavanog izvornog materijala koji je veoma osjetljiv na propadnje. Kako je riječ o Digitalnoj biblioteci, onlajn pristup ničim ne ograničava ciljnu grupu korisnika. Svim korisnicima usluga naše Biblioteke, istraživačima i naučnim radnicima, bibliotekama u državi i regionu, biće dostupni sadržaji koji će na ovaj način biti dragocjeni izvori informacija. „Digitalne biblioteke sastoje se većinom od dragocene bibliotečke građe koja je u javnom vlasništvu. Zbog toga je većina njih u otvorenom pristupu.“²⁸

---

26 Injac Malbaša V., E-biblioteka, Clio, Beograd 2016, str. 188.

27 Smjernice za projekte digitalizacije, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje 2012, str. 59.

28 Injac Malbaša V., E-biblioteka, Clio, Beograd 2016, str. 381.

Svjesni smo da proces digitalizacije bibliotečkih fondova, osim savremene opreme i pravilnog i kvalitetnog odabira materijala koji će ući u sami projekat, podrazumijeva i potrebno znanje bibliotekara i informacijskih stručnjaka. Imajući sve to u vidu, naša ustanova njeguje neophodnu stručnu obuku kadra.

Proces digitalizacije zavičajne građe od višestrukog je interesa: lokalnog, nacionalnog i međunarodnog. Lokalni značaj jednog ovakvog projekta sadržan je u tome što će se dragocjena kulturna baština jedne sredine sačuvati od zaborava i propadanja.

Nacionalni značaj sadržan je u tome što će se uspostaviti saradnja sa svim bibliotekama i arhivima u Crnoj Gori i digitalizovati značajna građa koja će biti dostupna svim građanima za pregled, čitanje i korišćenje. Na međunarodnom planu uspostavićemo saradnju sa državama u okruženju i bibliotečkom pozajmicom obezbijediti građu za digitalizaciju koju će i oni moći da koriste.

Njegujući entitet i nezamjenjivost klasične štampane knjige, treba razvijati i njenu digitalnu verziju. One se, na osnovu prethodno rečenog, ne samo da ne isključuju, nego izvanredno dopunjuju. Štaviše, „digitalne tehnologije, nude mogućnost zaštite originala tako što omogućavaju pristup njegovom digitalnom surrogatu”.²⁹ Važno je afirmisati kulturu čitanja, a medij je sasvim sporedan i svaki je dobar ukoliko ispunjava misiju biblioteke, kao mjesta svojevrsnog koncentrisanog čovjekovog iskustva i znanja.

Zahvaljujući svim ovim standardima modernog poslovanja, sačuvaće se i sama biblioteka, kao i njena osnovna misija u jednoj sredini koja je čini čuvarom i rasadnikom kulturnog života.

LITERATURA:

1. Vukićević, Dejan, *Zavičajni fondovi*, Službeni glasnik, Beograd 2011.
2. Injac Malbaša, Vesna, *E-biblioteka*, Clio, Beograd 2016.
3. Petković Sreten, *Manastir Sveta Trojica kod Pljevalja*, Institut za Istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta, Beograd 1974.
4. *Smjernice za projekte digitalizacije*, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”, Cetinje 2012.

---

²⁹ Smjernice za projekte digitalizacije, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”, Cetinje 2012, str. 15.

BIOGRAFIJA:

Dina Bajčeta je rođena 10.10.1960. godine u Mojkovcu. Osnovnu školu i gimnaziju završila je u Mojkovcu, Pedagošku akademiju u Banjaluci, potom na Filozofskom fakultetu u Nikšiću razrednu nastavu. Poslije završene Pedagoške akademije u Banjaluci radila u prosvjeti, u Bosanskoj Krupi. Radni odnos u Crnoj Gori zasnovala u OŠ „Boško Buha“ 1992. godine u Pljevljima. U školi radila do 17.11.2015. kao učiteljica. Pohađala veliki broj seminara iz oblasti obrazovanja i svih reformi u obrazovanju.

Posjeduje Licencu VIII stepena. Bila koordinator dva projekta vezana za inkluziju djece sa smetnjama u razvoju u redovno školovanje, u saradnji sa Dnevnim centrom, Udruženjem roditelja i djece sa posebnim obrazovnim potrebama i međunarodnom organizacijom „Save the children“. U toku rada u školi dobila zvanja: Trener za učitelje na programu „Step by step“ i Mentor za učitelje pripravnike. Od 17.11.2015. godine zasnovala radni odnos kao direktorica Narodne biblioteke „Stevan Samardžić“ u Pljevljima.

Pohađala je seminar za obrazovanje odraslih invalidnih lica za zaposlenje kao rukovodilac saradnik u organizaciji Srednje stručne škole. Učestvovala na brojnim domaćim i međunarodnim naučnim skupovima i konferencijama. Posjeduje znanje ruskog i engleskog jezika.

TEHNIKE HIPERSPEKTRALNOG SNIMANJA PRIMIJENJENE NA „OPORAVKU“ IZBLIJEDJELIH DIJELOVA TEKSTA NA FRAGMENTIMA RUKOPISA PISANIH DALMATINSKOM BENEVENTANOM IZ FONDA ZNANSTVENE KNJIŽNICE DUBROVAČKIH KNJIŽNICA

Jelena Bogdanović, prof. kl. filologije

Di Reda Tina, mag.art.kozervator-restaurator

SAŽETAK:

U radu je riječ o mogućnostima koje pruža tehnika hiperspektalnog snimanja (HSI) dokumenata primijenjena na fragmentima beneventanskih rukopisa pisanih dalmatinskom beneventanom na pergameni iz Zbirke rukopisa fundusa Znanstvene knjižnice Dubrovnik pri interdisciplinarnoj analizi izbledjelog, prekrivenog teksta i palimpsesta, identifikaciji materijala, vrsta tinte i pigmenta kao mogućih alata za buduću analizu dubrovačkog korpusa *in scriptura beneventana*, u prilog tezi o postojanju dubrovačk(og)ih skriptorija u benediktinskim samostanima na dubrovačkom području – opatiji Sv. Marije na otoku Lokrumu. Drugi dio rada se odnosi na primjenu novih tehnika spektralnog snimanja u konzervaciji i restauraciji arhivskog, knjižnog gradiva te umjetnina na papiru, pergameni i koži, u svrhu očuvanja i olakšavanja dostupnosti objekata bez rizika oštećenja tj. digitaliziranje građe, što je postalo redovnim dijelom poslovanja gotovo svih knjižnica, te za dokumentaciju i dokumentiranje kao nerazdvojiv element istraživanja. Primjenom novih metoda snimanja dobivamo potpuniji i točniji prikaz kulturnog dobra. Spektralno snimanje koje se koristi za dokumentiranje koristi se i kao oprema za istraživanje. U istražnim radovima u konzervaciji i restauraciji trebaju biti navedeni sljedeći podatci: materijali, tehnika i intencija izrade, promjene koje su se vremenom dogodile, intencije sadašnjeg vlasnika. Istražni radovi trebaju detektirati uzrok oštećenja, sažeto definirati razloge zbog kojih je dobro na konzervatorsko-restauratorskom tretmanu. Sve navedene podatke je moguće dobiti tijekom hiperspektralnog snimanja.

Ključne riječi: hiperspektralno snimanje, dalmatinska beneventana, dokumentacija, istražni radovi, Znanstvena knjižnica Dubrovnik

SUMMARY:

This paper deals with the possibilities provided by the technique of hyperspectral recording (HSI) of documents applied to fragments of Beneventan manuscripts written with Dalmatian beneventan on parchment from the Collection of Manuscripts of the Scientific Library of Dubrovnik in the interdisciplinary analysis of faded, covered text and palimpsest, identification of materials, types of ink and pigments possible tools for the future analysis of the Dubrovnik Corps in scriptura beneventans in support of the thesis on the existence

of Dubrovnik scripts in Benedictine monasteries in the Dubrovnik area - Sv. Mary on Lokrum Island. The second part of the paper deals with the application of new spectral imaging techniques in the conservation and restoration of archival, book material and works of art on paper, parchment and leather, in order to preserve and facilitate the accessibility of objects without the risk of damage. digitization of material which has become a regular part of the business of almost all libraries, and for documentation and documentation as an inseparable element of research. By applying new recording methods, we get a more complete and accurate representation of the cultural property. The spectral recording used for documenting is also used as research equipment. Investigative work in conservation and restoration should include the following information: materials, techniques and design intent, changes that have occurred over time, intentions of the present owner. Investigative works should detect the cause of the damage, concisely define the reasons why it is good for conservation and restoration treatment. All of the above information can be obtained during hyperspectral imaging.

Keywords: hyperspectral imaging, Dalmatian beneventa, documentation, research papers, Dubrovnik Scientific Library

1. UVOD

Hiperspektralna obrada slike (HIS - *hyperspectral imaging*) smatra se sposobnim alatom koji neinvazivnom metodom analizira izbljedjele ili namjerno izbrisane povijesne dokumente i otkriva sadržaj palimpsesta. Znanstveno-stručni skup: Spektralno snimanje: budućnost u proučavanju prošlosti / otkrivanje izgubljenih tekstova u rukopisima multispektralnim analizama, održan je u Znanstvenoj knjižnici Dubrovačkih knjižnica u Dubrovniku od 18. do 20. ožujka 2019. u suradnji Znanstvene knjižnice i američkih pionira multi- i hiperspektralnog snimanja: dr. sc. Rogera Eastona i njegova suradnika, dr. sc. Davida Messengera, s Rochester insituta za tehnologiju, iz Rochestera u New Yorku, te autora sistema za hiperspektralno snimanje i vlasnika "MegaVision" kompanije iz Santa Barbare u Kaliforniji, Kena Boydsone. Cilj ove suradnje bio je pronaći nove informacije s moguće izbrisanih i prebrisanih rukopisa pisanih na pergameni koji se čuvaju u fundusu Knjižnice, i to primjenom tehnika hiperspektralne analize dokumenta, kako bismo na temelju novih eventualnih otkrića došli do novih znanstvenih spoznaja.

Baštinska Zbirka „Rukopisa“ Znanstvene knjižnice Dubrovnik danas ukupno broji devet stotina pedeset i devet rukopisa čiji najstariji dio predstavljaju sačuvani fragmenti rukopisa pisani dalmatinskim tipom beneventane, od kojih se većina sačuvala jer je reutilizirana za korice inkunabula ili ojačanje hrbata inkunabula, ili su se nalazili unutar samih inkunabula, kao i unutar knjiga iz 16. stoljeća. Korpus dubrovačkih beneventanskih rukopisa i fragmentata iz 11., 12., 13., 14. i 15. stoljeća najbogatija je riznica sačuvanih fragmenata pisanih dalmatinskom

beneventanom u Dalmaciji. Primarni cilj znanstveno-stručnog skupa bio je pokušati pronaći izbljedjele, prebrisane i prekrivene informacije na fragmenatima beneventanskih rukopisa primjenom tehnika hiperspektralne analize, te ukazati na mogućnosti korištenja ove metode prilikom konzervatorsko - restauratorskih radova prilikom dokumentiranja građe svojstva kulturnog dobra.

2. DUBROVAČKA GRUPA FRAGMENTATA

Franjevački samostan Male braće i Dominikanski samostan Sv. Dominika u Dubrovniku najbogatiji su fragmentima beneventane iz 11. i 12. stoljeća. Sličnosti među fragmentima upućuju na zajedničko podrijetlo fragmenata koji su razdijeljeni između dva samostana. Dubrovačka grupa fragmenata predstavlja homogenu grupu oblog tipa beneventane istog oblika neobičnih abrevijacija.³⁰ Određeni broj fragmenata iz 12. stoljeća čuva i Državni arhiv u Dubrovniku, dok Znanstvena knjižnica Dubrovnik čuva najstariji fragment rukopisa iz 10./11. stoljeća, iz benediktinskog samostana Sv. Marije na otoku Mljetu (Caput IV. "De serpentibus"; Caput V. "De vermibus"). Sačuvani fragmenti rukopisa pronađeni su u uzevu inkunabule "Summa aurea de virtutibus et vitiis" Gulielmusa Paraldusa tiskana u Bresci 1494. (*Incunabulum* 68), autora Izidora Seviljskoga. Beneventana je prvenstveno liturgijsko pismo, a u dubrovačkom kontekstu liturgijskog i patrističkog sadržaja, siromašno iluminacijama, dok su sačuvani fragmenti Izidora Seviljskoga znanstvenog sadržaja.

Dubrovački korpus ima svoje specifičnosti koje ukazuju na postojanje skriptorija. O Dubrovačkom misalu Demović tvrdi da je pisan u jednom od dubrovačkih skriptorija.³¹ Virginia Brown upozorava na svetkovanje lokalnih svetaca i regionalne napjeve kao liturgijska dinstinktivna obilježja koja se odnose na Dalmaciju, što ide u prilog Demovićevoj tezi. Najstarija benediktinska opatija sv. Marije na otoku Lokrumu osnovana je 1023. godine. Nemamo materijalnih dokaza o postojanju skriptorija u opatiji sv. Marije ili o postojanju više ili drugih dubrovačkih srednjovjekovnih skriptorija. Demović datira Misal u 12. stoljeće, autor kritičkog izdanja Richard Francis Gyug u 13. stoljeće. Odgovori na pitanja datacije ili pitanje provenijencije rukopisa mogli bi se rasvijetliti tehnikom hiperspektralnog snimanja. Fragment dalmatinskog pasionala s pasijama sv. Trifuna i sv. Blaža iz 12. stoljeća pronađenog na Hvaru Viktor Novak smješta u Kotor: "Svakako je interesantno, da se ova dva dalmatinska patrona, kotorski i dubrovački, nalaze jedan iza drugog, i što se oba slave u Dalmaciji istog dana, 3. februara. Kako je data u kodeksu, prednost sv. Trifunu, a iza njega sledi tek sv. Blaž, to u tom prioritetu gledam refleks lokalnog patriotizma. Jer i danas, koliko se zna, još se uvek ta dva grada, otimaju za prednosti svojih zaštitnika. Zato naslućujem da bi mogao biti autor tih

---

30 Brown, V. „Beneventan discoveries : collected manuscript catalogues, 1978-2008 /“. Toronto : Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 2012.

31 "Missale beneventanum notatum Ecclesiae cathedralis Ragusii : Oxford, Bodleian Library - MS. Canon. Liturg. 342" / urednik Miho Demović. Dubrovnik : Dubrovačke knjižnice, 2011.

pasija poreklom iz Kotora.⁴³² Branka Telebaković Pecarski tvrdi da se pasija “može pripisati dubrovačkoj školi i njenom zreлом periodu, nego nekom kotorskom skriptoriju”.³³ Svi navedeni primjeri upućuju na mogućnosti primjene hiperspektralnog snimanja dokumenata koji bi mogli rasvijetliti problem postojanja skriptorija, bliže datacije rukopisa fragmenata, pitanje provenijencije rukopisa analizirajući cijeli dubrovački korpus u Dubrovniku i van Dubrovnika. Primjenom nove tehnologije cijeli korpus se može prevrednovati, počevši od konzervatorsko-restauratorske metode dokumentiranja kulturnog dobra koje nam može pružiti kvalitetne informacije za kodikološko i paleografsko prevrednovanje.

3. ANALIZIRANI FRAGMENTI

Pri analizi fragmenata beneventanskih rukopisa iz funudusa Znanstvene knjižnice koristio se sustav modela MegaVision 50 megapixelsa E7 monokromatskog senzora kojem su digitalna pozadina, kućište fotoaparata, objektiv fotoaparata i filtarski kotač dizajnirani za hiperspektralno snimanje. Objektiv je posebno važan jer je jedan od rijetkih parfokalanah objektivah, osjetljiv i oštar u ultraljubičastom, vidljivom i infracrvenom području. Veličina senzora koja se koristila je 49 mm x 37 mm što je važno jer omogućuje raspon piksela od 6 mikrona, dinamički raspon sa mnogo fotona svjetlosti koji bilježe i najmanji detalj. Tri su područja svjetlosti korištena: ultra ljubičasto, infra crveno i područje vidljive svjetlosti (9 valnih dužina 380 -780 nm). Za emitiranje svjetlosti na ovim područjima koristio se 13 setova LED svjetala. ultraljubičasto: 365 nm, područje vidljive svjetlosti:420, 450, 470, 505, 530, 560, 590, 615, 630, 659 nm, infra crveno 940 nm. Ukupno su snimljene 23 slike po objektu. Svrha svakog područja je osiguravanje informacije iz reflektiranog spektra na valnim dužinama pojedinih područja.

Fragmenti beneventanskih rukopisa koji su snimljeni su sljedeći:

- Sg. 478-A: *Homiliarum*. 13. st. (2 fragmenta zalijepljena na korice. 11. i 18. redovi sačuvani).
- Sg. 1.006 – A: Gregorius Magnus. *Moralia in Job*. 12 st. (26 redova sačuvano).
- Sg. 20.799 – CR: *Patristica*. 13. St. (37 redova).
- Sg. 20.911 – CR: Nepoznati tekst (jako oštećen, izbljedio tekst, nepoznate datacije i sadržaja, 19 redova sačuvano).
- Sg. 206 – CR: *Liturgica*. 12. st. (45 redova sačuvano), 1539).
- Sg. A -1349: *Vitae sanctorum*. 11. st. (27 redova sačuvano).
- Sg. CR – III – 195: *Liturgica*.

---

32 Novak, V. "Fragmenat dalmatinskog pasijonala s pasijama sv. Trifuna i sv. Blaža". // *Notae paleographicae, chronologicae et historicae*. // *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*. 15 (1928) 1 ; 215

33 Telebaković-Pecarski, B. "Beneventanski skriptoriji i slikarstvo u Dalmaciji od 11. do 13. veka" ; str. 34

- *Incunabulum 68: Etymologiae*. Isidorus Guilielmus Paraldus. *Summa de virtutibus et vitiis*. Brescia. 1494.
- Rkp.939
- Rkp. 571

4. DOKUMENTACIJA U KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKOJ STRUCI

Dokumentacija u konzervatorsko-restauratorskoj struci je važan čimbenik od samog nastanka struke. Razvoj na području konzervacije je sa sobom doveo velike količine podataka o kulturnim dobrima, ove informacije su danas okupljene, organizirane i digitalno arhivirane. Danas dokumentacija igra vitalnu ulogu u definiranju kulturnih dobara, mjesta značaja, integriteta, opsega, i prijetnjama, te je ključno za razumijevanje, zaštitu i upravljanja. U radu na spomenicima kulture gdje se radi o jedinstvenim (najčešće složenim) predmetima se kriju određeni izazov i nešto nepredvidivo. Kako bi sveli nepredvidiva iznenađenja na minimum i obavili vrhunski posao, konzervatori-restauratori moraju izraditi detaljnu, kvalitetnu i logičnu dokumentaciju.

Da bi se moglo pristupiti konzervatorsko - resturatorskim radovima na kulturnom dobru potrebno je dokumentirati. *Dokumentiranje bi se možda najjednostavnije moglo definirati kao sustavno i cjelovito bilježenje (pisano i fotografsko) svih relevantnih podataka o kulturnom dobru, što obuhvaća evidentiranje zatečenog stanja kult.dobra, te evidencija tijekom obavljanja konz. - rest. Radova, te stanja kult. dobra nakon obavljenih radova.*³⁴ Namjera fotodokumentacije može biti: ilustrirati opseg i mjesto oštećenja i / ili propadanja; prikazati detalje novih ili starih informacija koje se nalaze u objektu; za označavanje veličine cijelog objekta ili normalne lokacije objekta; prikazati kako se tretira tijekom konzervatorskog rada; pokazati bojenje određenih dijelova objekta ili cijelog objekta; i, među ostalim, da ilustriraju analitički ili tehnički rad ili rezultate. Primjenom spektralnog snimanja dobivamo potpuniji i točniji prikaz kulturnog dobra. Dobivamo informacije koje su korisne za utvrđivanje sadašnjih i budućih kriterija za očuvanje. „*Informacije mogu biti u obliku stvaranja vrlo preciznih i standardnih slika u boji. Snimanje nam također omogućuje da vidimo nevidljivo i razlikujemo nerazlučivo. Spektralno snimanje može razlikovati materijale različitih spektralnih potpisa - uglavnom materijala različitih kemijskih sastava - koji se na dobivenoj snimci mogu razlikovati od oka.*”³⁵ Vrlo precizne standardne slike u boji su iznimno velike razlučivosti te nam daju detaljan prikaz stanja kulturnog dobra, tj. uvid u zatečeno stanje, stoga se spektralno snimanje koje se koristi za dokumentiranje koristi i kao oprema za istraživanje.

34 Braun, M. "Metode dokumentiranja i istraživanja konzervatorsko-restauratorskih zahvata na pokretnim kulturnim dobrima". Zagreb, 2006. ; str.2

35 Boydston. K." N-Shot Multi-Spectral Capture". MegaVision. URL: <http://www.mega-vision.com/multispectral.html>.

4.1. ZAŠTO DIJAGNOSTIČKA ISTRAŽIVANJA?

Istražni radovi trebaju detektirati uzrok oštećenja i sažeto definirati razloge zbog kojih je dobro na konzervatorsko-restauratorskom tretmanu. U istražnim radovima u konzervaciji i restauraciji trebaju biti definirani i sljedeći podatci: materijali i tehnike izrade, promjene koje su se vremenom dogodile, detektirani uzroci oštećenja, intencije, vrijednosti, cjelina predmeta na kojoj se sve aktivnosti moraju uskladiti, kontekst predmeta i rekonstruirana povijest predmeta.³⁶ Navedene podatke moguće je dobiti tijekom spektralnog snimanja. Dobivene informacije su dragocjene za: podrijetlo, datum, autentičnost, korištene materijale.

Nadalje će biti obrađena:

4.2. DIJAGNOSTIČKA ISTRAŽIVANJA KULTURNIH DOBARA O NJIHOVIM:

1. Materijalima i tehnikama izrade
2. Promjenama koje su se vremenom dogodile (uključujući dodatke)
3. Uzrocima degradacija (: ilustrirati opseg i / ili propadanja)

5. DIJAGNOSTIČKA ISTRAŽIVANJA O MATERIJALIMA I TEHNIKAMA IZRADE:

5.1. VIZUALNE ANALIZE

Tijekom i nakon spektralnog snimanja VIZUALNOM analizom je vidljivo:

Papirni nosioc:

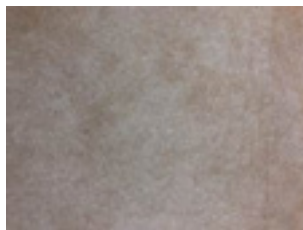
- Je li ručno ili tvornički rađen, uz korištenje propusnog svjetla. Papir se proizvodi strojno ili ručno od celuloze koja se može dobiti na više načina (drvenjača, stare tkanine, razna biljna vlakna). Ručno rađeni papiri imaju nepravilno raspoređena isprepletana vlakna koja su duga, osim toga, kod ručno izrađenog papira vidljive su i prirodne varijacije u teksturi i uzorku, te su vidljivi tragovi koje je ostavilo sito prilikom izrade papira. Strojno rađeni papiri imaju jednoličan raspored vlakana koja su kraća jer se pulpa priprema kemijski ili mehanički, vidljivo je vrlo malo varijacija / odstupanja te će općenito svi papiri u izrađenoj seriji biti vrlo slični. Ova je analiza važna za datiranje papira jer nam može reći da li je u vremenskom periodu za koje se pretpostavlja da kulturno dobro pripada, postojao tvornički rađen papir.

---

³⁶ Podjela preuzeta od Vokić, D. „ Preventivno konzerviranje slika, polikromiranog drva i mješovitih zbirki“. Zagreb, 2007. ; str 123-139

Slika 1 Ručno rađeni papir rukopisa signature Rkp.571

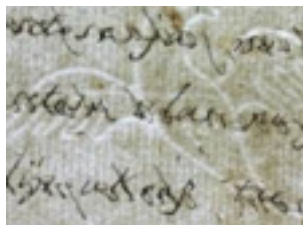

Slika 2 Strojno rađeni papir iz knjige signature CR-22395

- Ima li vodeni žig, vodeni žig ili filigran koji je identifikacijski prikaz, uzorak ili znak u papiru, koji nam daje informacije o vremenu i mjestu nastanka papira. Vodeni žig je utisnut u papir i služi kao znak proizvođača. Nastaje tijekom proizvodnje papira tako što se znak izrađen od metalne žice postavi na papirnatu kašu dok se ona nalazi na situ, a kada se papir osuši, znak ostaje utisnut u njega. S pomoću vodenih žigova moguće je približno datirati nedatirane dokumente pisane na papiru.

Slika 3 prikaz vodenog žiga pronađenog na internet bazi vodenih žigova, žig odgovara vodenom žigu na rukopisu signature Rkp.939

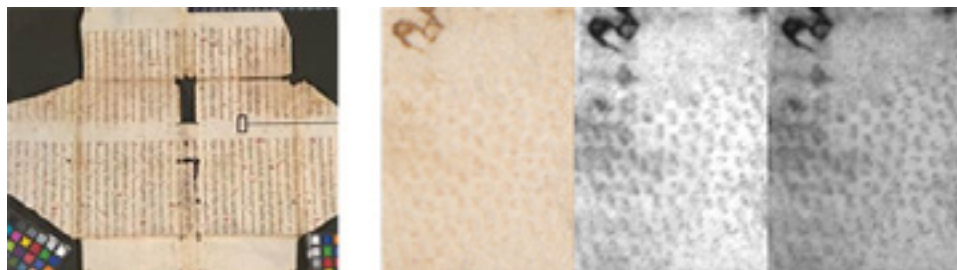
Slika 4 Vodeni žig na rukopisu signature Rkp.939

Pergament:

- Kod povećanja fotografija koje smo dobili spektralnim snimanjem moguće je identificirati vrstu pergamenta i vidjeti da li pergament ima žig (rupice). Proučavajući detalje kao što su uzorci folikula, skeletne oznake, ožiljno tkivo, neprozirnost i varijacije boja možemo mnogo reći o vrsti životinje i stanju kože. Uzorci rupica za dlaku, ako su dobro definirani, omogućuju određivanje vrste životinje od koje je pergament napravljen.

Nakon spektralnog snimanja, dobivenu snimku možemo povećati, te vidjeti raspored folikula te odrediti vrstu pergamenta. Utraljubičasto svjetlo često pomaže da ove značajke budu još vidljivije. Utraljubičasto svjetlo često pokazuje fluorescenciju prirodnih masti u koži, kao i druge procesne tvari. Iako je pouzdanost ove tehnike neizvjesna, pokazala se korisnom u

identifikaciji tanina koji su se primjenjivali na površini ranih židovskih pergamena poput svitaka s Mrtvog mora.³⁷

Slika 5 identifikacija vrste pergamenta s fragmenta signature CR-20799. Pergament je izrađen od kozje kože lako neobučeno oko ne može vidjeti veliku razliku, kod telećeg pergamenta rupice se pojavljuju u redovima ili kratkim crtama od 3 ili 4 folikula, dok na ovčjem pergamentu su grupirani u skupine. Kao što je slučaj na slici kozja koža ima dva reda rupica različitih zbog dvoslojnog runa. Veća rupica je poznata kao primarna iz kojeg raste dlaka koja je prisutna tijekom cijele godine. Manji nazivaju se sekundarni i iz njih raste dlaka samo tijekom zimskih mjeseci.

Idealna koža za izradu pergamene je bez nepravilnosti, međutim koža koja se koristi i koja se koristila za izradu pergamenta je često na sebi imala nepravilnosti i „ranjiva područja“ i stoga su proizvođači pergamenta tijekom procesa izrade pazili na ta područja. U procesu proizvodnje može doći do pogreška pri zatezanju kože, koje mogu uzrokovati otvaranje malih rupa.

One se nazivaju rupama pergamenta i mogu biti raznih dimenzija. Područja koja se nalaze oko rupe su obično deblja i na sebi zadržavaju neke masne slojeve koji su inače sastrugani. Rupe se također mogu pojaviti i pri struganju kože, ukoliko se ukloni previše materijala, one su manje i imaju karakteristično istanjene rubove.

Ponekad bi proizvođači zašili rupe kako ne bi nastali veći problemi u kasnijim fazama. Zašivene rupe se nazivaju popravci pergamenta. Rupe se mogu napraviti i namjerno kao jedinstvena oznaka (žig) tvorca pergamenta. U našim slučajevima nisu bili vidljivi žigovi (rupice) na pergamentu.

5.2. STANJE, OCJENA

Uvidom u snimke može se utvrditi trošenje forme koje utječe na cjelovitost strukture. Spektralnim snimanjem i dodatnom analizom možemo dobiti procjenu stanja očuvanosti, zabilježiti stanje ili specifično svojstvo površine predmeta u određenom trenutku.

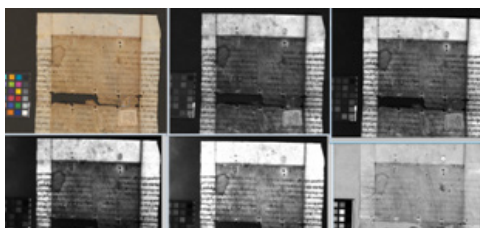
37 Rabin, I., Brooke, G., Hodgson, J., Pantos, M., Prag J. "THE RONALD REED ARCHIVE AT THE JOHN RYLANDS UNIVERSITY LIBRARY". 2007. URL: <http://www.morana-rt.com/e-preservation-science/2007/Rabin-18-06-07.pdf>

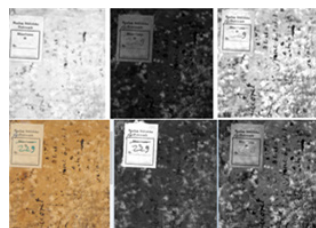
Slika 6 Rukopis signature Rkp. 936 - u relativno dobrom stanju

6. PROMJENE KOJE SU SE VREMENOM DOGODILE

- Razumijevanje relativne kronologije uključuje identificiranje faze nastanka preinaka koji su vidljive kao razlike na snimci. Kako bi se u potpunosti razumjele dobivene informacije potrebno je razumjeti “zakone” na kojima se temelje. Njihovo razumijevanje također omogućuje da se izbjegnu pogreške u radu s kulturnim dobrima koje bi mogle dovesti do pogrešnih rezultata tijekom znanstvenog istraživanja, stoga je potrebno definirati cjelinu predmeta na kojoj se sve aktivnosti moraju uskladiti.

Slika 7 Detalj fragmenta signature A-1006: vidljivost promjena koje su se dogodile vremenom

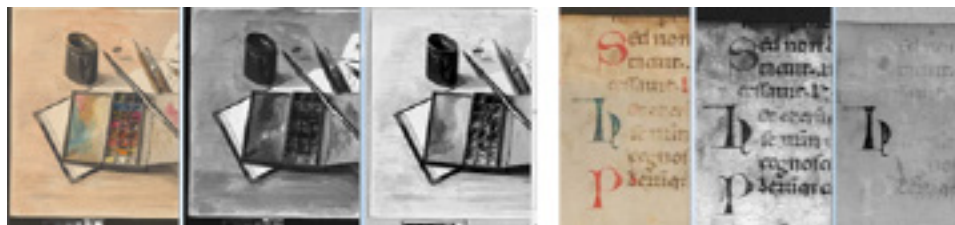

Slika 8 Detalj prednje strane korice knjige signature A229 Snimci vidljiva svjetlost, UV svjetlost i IR svjetlost. Prikaz vidljivih raznih tinta

6.1. POKAZATI BOJENJE ODREĐENIH DIJELOVA OBJEKTA ILI CIJELOG OBJEKTA;

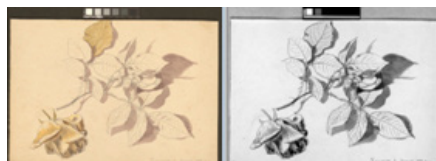
- Tinte i pigmenti. Hiperspektralna slika (HSI) može razlikovati boje koje su vizualno slične po izgledu. U tu svrhu se može razviti baza podataka o tintama i pigmentima koji su korišteni na papiru i pergamentu, a koja bi služila za identifikaciju istih. HSI prevladava nedostatke RGB-a, i omogućuje bolju distinkciju između tinti. Identifikacijom tinte i prema povijesnom pregledu

korištenja pojedinih tinti moguće je približno datirati kulturno dobro. UVR³⁸ se koristi za razlikovanje naoko istih boja (tinte, kemijskih olovaka, akvarela, tempera, uljanih boja...) koje pri vidljivoj svjetlosti izgledaju isto, a na UV³⁹ reflektogramu najčešće neće izgledati isto. U tom smislu je UVR komplementarna metoda IRR.⁴⁰

Slika 9 Snimka akvarela na papiru signature GZC1Per25, vidljiva svjetlost, UV i IR svjetlost. Zaključak snimki: korišteno je mnogo boja na bazi ugljena na podlozi i skici akvarela.

Infra crvena (IR) prodire dublje u sloj boje i otkriva podsliku i slikarski potpis na slikama i crtežima.

Slika 10 Vidljiva svjetlost i IR osvjetljenje - prikaz tinte

Slika 11 Vidljiva svjetlost i IR osvjetljenje - prikaz čitljivosti ispod sloja papira zaljepljenog na površinu pergamenta (signatura A478)

6.2. RANIJE INTERVENCIJE - PRIJAŠNJI ZAHVATI (STRUČNI I NESTRUČNI)

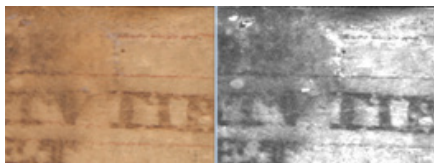
- Različiti materijali različito fluoresciraju. HSI je izvrsna metoda definiranja naknadnih dodataka na papiru i pergamentu. Mogu se vidjeti tragovi nekog različitog materijala na snimljenoj površini i materijali koji različito reflektiraju UV zračenje od svoje okoline. Primjenom HSI zbog različitih kemijskih sastava papira na fotografijama ispod se vide okom nevidljive zakrpe u papiru.

38 UVR – Ultra ljubičasta reflektografija

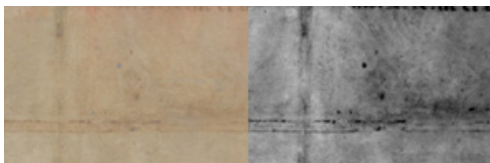
39 UV ultra ljubičasti spektar

40 Vokić, D. „Fotodokumentiranje u konzerviranju i restauriranju baštine“. Dubrovnik :2018. ; str.74-97

Slika 12 Pergament pod vidljivom svjetlosti i pergament pod UV zračenjem (UV snimka- vidljive zakrpe na papiru i oštećenja novije datacije-svijetlo

Slika 13 Pergament snimka vidljive svjetlosti i UV zračenje (UV snimka- zakrpe na papiru tamno obojene)

6.3. PRONAČI IZGUBLJENE TEKSTOVE

- Papir i pergament su u povijesti bili skupi i rijetki materijali te su se nerijetko koristili više puta. Pergament je bio strugan te ponovno korišten i poznat pod nazivom palimpsesta, a na papiru su nerijetko vidljivi ispravci i natpisi novijih datacija koji se razlikuju od prvotnih. Spektralno snimanje omogućuje razlikovanje slova i drugih dokaza o upotrebi, temeljenih na suptilnim tragovima kao što je korozija pergamenta gdje je nekad bila tinta i „spektralni potpis“ mrlja od tinte koji se ne mogu razlikovati ljudskim okom. Na vrlo visokim rezolucijama moguće je vidjeti razliku u debljini gdje se nalazila tinta na pergamentu ili koroziju pergamenta gdje je nekada bila kisela tinta, čak i ako je sama tinta potpuno izbrisana. Ta sposobnost otvara značajna nova vrata za oporavak teksta od palimpsesta.⁴¹

Slika 14 Fragment iz inkunabule Ink.61, gore-snimka pod vidljivom svjetlošću, dole - snimke snimljene pod UV, IR i vidljivoj svjetlosti, te snimke obrađene i dobiveni rezultat je čitljivost izgubljenog teksta

Slika 15 Fragment iz inkunabule signature Ink.7-8 prikaz poboljšanja vidljivosti izbljedjele tinte, prva fotografija je pod vidljivom svjetlošću a druga pod UV svjetlosti 365nm

41 Hanneken, T., „New Technology for Imaging Unreadable Manuscripts and Other Artifacts Integrated Spectral Reflectance Transformation Imaging (Spectral RTI)“.2016. Dostupno na URL: [http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken\(2016\)NewTechnologyImaging.html](http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken(2016)NewTechnologyImaging.html)

6.4. PRIKAZATI DETALJE NOVIH ILI STARIH INFORMACIJA KOJE SE NALAZE U PREDMETU

- Dobivene snimke se mogu koristiti kao izvrsna tehnika u prikazivanju detalja na papiru i pergamentu. Snimka nam omogućava uvećavanje do najsitnijih detalja i time olakšava istražne radove.

Slika 16 Detalj uvećanja dijela fragmenta pronađenog u knjizi signature A206 Fotografije desno- vidljiva su zaostala vlakna papira na pergamentu (vidljiva svjetlost I UV)

7. UZROCI DEGRADACIJA

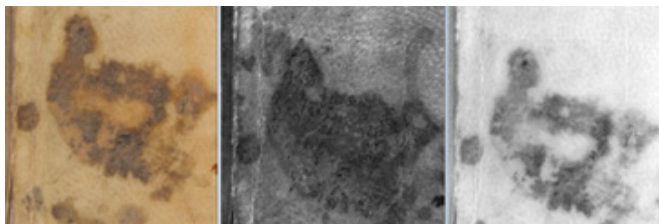
Hiperspektralno snimanje se može koristiti za ilustrirati opseg i mjesto oštećenja i / ili propadanja, i identificirati oštećenja npr. mrlje, nedostatke, poderotine, abrazije, deformacija na papiru i pergamentu. Identifikacijom oštećenja olakšavamo izbor materijala i tehnika tijekom konzervatorsko-restauratorskih zahvata.

7.1. MRLJE OD ČVRSTIH ČESTICA (koje se deponiraju iz zraka kao npr. prašina, čađa, naslage od pušačkog dima...)⁴² Mrlje koje se akumuliraju na površini papira a nakon određenog vremena mogu stvoriti trajne mrlje koje uđu u samu strukturu papira.⁴³ Ove mrlje

⁴² Vokić, D. „Čišćenje, lakiranje, pozlata, retuširanje: tehnologija i primjena u konzervatorsko-restauratorskim radovima“. 2008. ; str. 13

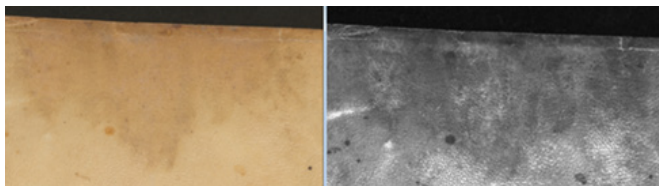
⁴³ Laszlo, Ž., Dragojević, A. „Priručnik preventive zaštite umjetnina na papiru“. Zagreb : Crescat, 2010. ; str. 57

se jednostavno prepoznaju jer se nalaze na površini i na rubovima predmeta a obično se jednostavno uklanjaju, mekom četkom ili gumicom.

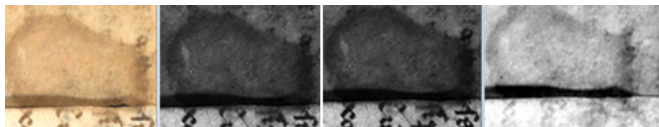
Slika 17 Mrlja od čvrstih čestica - naslaga na pergamentu snimljena pod vidljivim svjetlom, UV svjetlom 365nm i IR svjetlom 940nm

7.2. MASNE MRLJE se mogu prepoznati po svojoj amorfnjoj smeđoj boji i zamrljanim (zamašnjim) rubovima. Obično su okruglog oblika te su vidljive s lica i naličja papira jer prodiru unutar strukture papira. One su teže za ukloniti i za njihovo uklanjanje se koristi jedna od metoda izbjeljivanja ili neka od metoda korištenja otapala.

Slika 18 Masne mrlje na korici rukopisa ovjetljenje vidljiva svjetlost i UV

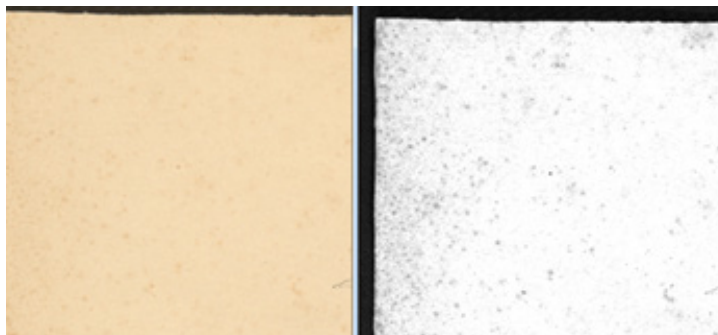
7.3. VODENE MRLJE su također jednostavne za prepoznati. Karakterističan im je obično nepravilan oblik i imaju vidljivo definirane rubove koji su tamnije boje, obično smeđe ili žute⁴⁴. Najbolje se uklanjaju mokrim tretmanima tj. pranjem.

Slika 19 Vodena mrlja snimljena pod vidljivom svjetlošću, UV svjetlošću i IR svjetlošću, fragment s knjige CR20799

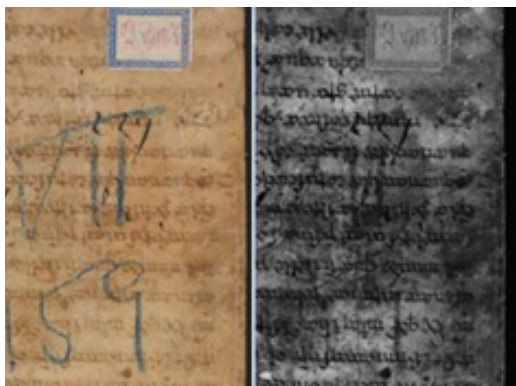
⁴⁴ Laszlo, Ž., Dragojević, A.. „Priručnik preventive zaštite umjetnina na papiru“. Zagreb : Crescat, 2010. ; 56

7.4. „FOXING“ se očituje u obliku malih smeđih mrlja vidljivih na papiru u nepravilnim razmacima. Njegova pojava nije do kraja razjašnjena, pojavi pogoduje visoka RV i doticaj papira sa staklom. Za uklanjanje „foxinga“ treba koristiti jednu od metoda bijeljenja.⁴⁵

Slika 20 Foxing pod vidljivom svjetlošću i UV svjetlošću

7.5. MRLJE OD OKSIDACIJE se očituju tamno žutom bojom papira ili pergamenta⁴⁶. Obično se mrlja proteže duž cijele površine te se kaže da je papir požutio. Nastaje procesom oksidacije tj. gubitkom elektrona iz molekula papira, te uzrokuje krtost. Lignin koji se nalazi u papirima je kiseo i podložan oksidaciji, te je glavni uzrok žućenja papira. Ove mrlje nisu topive i ne mogu biti disperzirane, a mogu se ublažiti nekom od metoda čišćenja i bijeljenja.

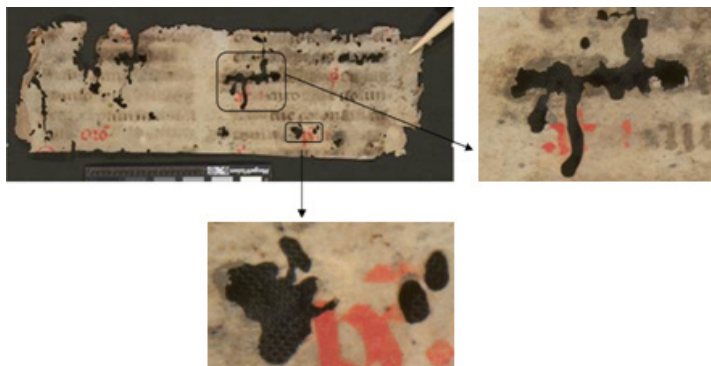
Slika 21 Korice knjige signature CR20911 prtkaz vidljivosti oksidiranih dijelova pod vidljivom svjetlošću i UV svjetlu

---

45 Isto, str. 50

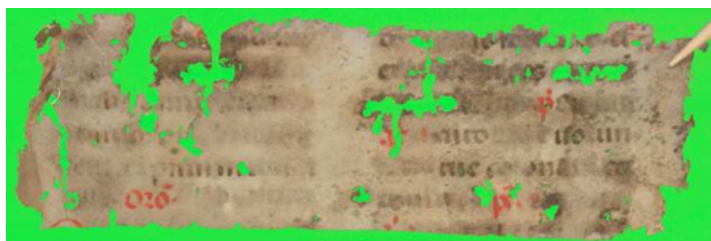
46 Isto,56

7.6. MRLJE OD MIKROORGANIZAMA (mrlje od bakterija, pljesni, gljivica, algi, mahovina, lišajeva i insekata) - ove mrlje se identificiraju tako što se obično na mjestu gdje se nalaze i sami mikroorganizmi. Mrlje mogu biti u velikom spektru boja ovisno o pigmentaciji mikroorganizama⁴⁷. Tijekom snimanja nisu pronađene ove vrste mrlja.

Slika 22 Fragment Ink.61 I detalji nedostataka uzrokovano djelovanjem insekata

7.7. NEDOSTATCI mogu nastati kemijskim i/ili fizičkim djelovanjem. Pod nedostajućim dijelovima se podrazumijevaju dijelovi papirnog nositelja ili pergamenta koji su izgubljeni. Mogu nastati kemijskim, biološkim i mehaničkim putem.

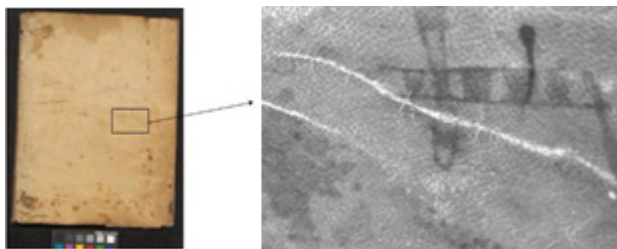

Slika 23 Fragment Ink.61 nedostanci i podloga obojeni u Photoshopu u svrhu bolje vidljivosti

7.8. PREGIBI I DEFORMACIJE Papir je higroskopan, a pergament izrazito higroskopan materijal, stoga upijaju vlagu iz zraka što rezultira širenjem ili sakupljanjem. Ukoliko se nalaze na mjestu gdje se odvijaju oscilacije u temperaturi i relativnoj vlažnosti zraka, može doći do deformacija oblika.

---

47 Isto,50

Slika 24 Knjiga, Frano Gondola kompendij od pet rukopisa prijepisa sa papom Grgurom 13, 1574

7.9.ABRAZIJA Mehaničko oštećenje površinskog sloja papira ili pergamenta. Oštećenje koje nastaje fizičkim djelovanjem, a vidljivo je kao manji ili veći gubitak vlakana s površine papira ili površinskog sloja pergamenta.

Slika 25 Donji dio prednje korice knjige signature A20911, prikaz abrazije pod vidljivom svjetlošću i UV svjetlošću u označenom području.

8. ZAKLJUČAK

Arhiviranje dokumentacije je jednako važno kao i izrada dokumentacije.

„Dokumentacija je neprocjenjiv dio povijesti kulturnog dobra i treba biti izrađena i čuvana na način koji osigurava što veću trajnost. Kopije izvještaja iz istražnih radova i bilješke uz konzervatorsko-restauratorski tretman moraju se predati vlasniku, zakonitom skrbniku ili ovlaštenom agentu, i treba ih savjetovati o važnosti čuvanja tih materijala uz kulturno dobro.

Konzervator-restaurator treba se truditi čuvati dokumentaciju i omogućiti njezinu dostupnost drugim stručnjacima kad god to nije u sukobu sa sporazumima o povjerljivosti”⁴⁸

Dokumentaciji o kulturnim dobrima cilj je:

---

⁴⁸ Venecijanska povelja (1964).

- Osigurati pouzdano znanje koje omogućuje napredak kulturne baštine, njezinog značaja i cjelovitosti.
- Promicati interes i uključenost ljudi u očuvanju baštine kroz širenje stečenih informacija.
- Pomoći kod donošenja ispravnih odluka za upravljanje i preventivnih akcija za produljenje integriteta kulturnog dobra.

Precizno bilježenje kulturnog dobra moguće je digitalizacijom. Na ovaj način se dobiva vjerna kompjutorska kopija kulturnog dobra ili djela kulturnog dobra. Omogućuje detaljno arhiviranje, različite analize i računarske prezentacije, praćenje promjena oblika tijekom vremena, izradu kopija itd. Koristeći tehnologiju, detaljan oblik objekata ostaje pohranjen u računalu, što uz mnogobrojne programske funkcije omogućava niz različitih primjena u očuvanju kulturnog dobra. Starost, materijal, dimenzije, broj slojeva, struktura, nepravilnosti (sve analize se provode bez da se dobro treba dodirivati, što smanjuje rizik oštećenja i neadekvatnog manipuliranja). HSI kulturnih dobara nam omogućuje uočavanje i najmanjih detalja, vidljivu, oporavljenu snimku kulturnog dobra gdje je objekt uništen ili oštećen. Uvid u „životni vijek“ kulturnog dobra otvara mogućnosti rasvjetljavanja povijesnih nedoumica forenzičkim metodama, u ovom slučaju ispitivanja životnog vijeka dubrovačkog korpusa rukopisa i fragmenata *in scriptura beneventana*.

ŽIVOTOPIS:

Jelena Bogdanović, rođena 2. listopada 1973. god. u Zagrebu

- Ravnateljica Dubrovačkih knjižnica: Znanstvene knjižnice Dubrovnik i Narodne knjižnice Grad sa šest Ogranaka
- Organizira i upravlja radom ustrojstvenih jedinica te organizira međunarodne skupove, međunarodne tribine i međunarodne suradnje sa sličnim ustanovama te suradnje s domaćom i inozemnom akademskom zajednicom u provođenje niza projekata s ciljem unapređenja struke i usluga.
- Članica Nadzornog odbora Udruge knjižničara “Crolist”
- Članica Nadzornog odbora Knjižničarskog društva Dubrovnik
- Članica Povjerenstva za izradu Standarda za sveučilišne, visokoškolske i znanstvene knjižnice RH.

Di Reda Tina

Rođena 6. studenog 1988. godine u Dubrovniku. Završila preddiplomski i diplomski studij konzervacije i restauracije na Sveučilištu u Dubrovniku, smijer papir. Dio naobrazbe stekla na Institutu Palazzo Spinelli u Firenci i u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Nagrađivana

sa Magna Cum Laude i Summa Cum Laude diplomama, Rektorovom nagradom, i izabrana za Top studenticu kao jedna od 27 najboljih studenata u Hrvatskoj. Nakon studija se zapošljava u Dubrovačkim knjižnicama kao konzervator restaurator. Položila je državni stručni ispit i stekla stručno zvanje konzervator restaurator. Sudjelovala je na više stručnih skupova, radionica i okruglih stolova posvećenih zaštiti i očuvanju dokumenata, knjiga i umjetnina na papiru, pergamentu i koži.

5. LITERATURA

1. Ostojić I. Benediktinci I benediktinski samostani na prostoru Dubrovačke nadbiskupije. //Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije : zbornik radova. Dubrovnik : Dubrovačka biskupija, 2010.
2. Vojvoda R. Dalmatian illuminated manuscripts written in Beneventan script and Benedictine scriptoria in Zadar, Dubrovnik and Trogir. Budapest : Department of Medieval Studies, 2011 ;
3. Brown V. A second new list of Beneventan manuscripts (V). // Medieval Studies 70 (2008) : 275 – 355. U: V. Brown. „Beneventan Discoveries : Collected Manuscript Catalogues, 1978-2008.“ Toronto : Pontifical Institute of Medieval Studies,
4. Demović M. Beneventanski notirani misal dubrovačke katedrale. Dubrovnik : Dubrovačke knjižnice, 2011 ;
5. Novak V. Fragmenat dalmatinskog pasijonala s pasijama sv. Trifuna i sv. Blaža. U: Notae paleographicae, chronologicae et historicae. // Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. 15 (1928) 1 ; 215
6. Telemeković-Pecarski B. Beneventanski skriptoriji I slikarstvo u Dalmaciji od 11. do 13. veka.
7. Braun M. Metode dokumentiranja i istraživanja konzervatorsko-restauratorskih zahvata na pokretnim kulturnim dobrima. Zagreb 2006., 2
8. Boydston K. N-Shot Multi-Spectral Capture, MegaVision. Dostupno na <http://www.mega-vision.com/multispectral.html>.
9. Hanneken T. New Technology for Imaging Unreadable Manuscripts and Other Artifacts
Integrated Spectral Reflectance Transformation Imaging (Spectral RTI).2016. Dostupno na: [http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken\(2016\)NewTechnologyImaging.html](http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken(2016)NewTechnologyImaging.html)
10. Vokić D. Preventivno konzerviranje slika, polikromiranog drva i mješovitih zbirki. Zagreb, 2007.
11. Rabin I., Brooke G. , Hodgson I., Pantos M., Prag J., The Ronald Reed archive at the John Rylands university library,.2007. Dostupno na <http://www.morana-rtd.com/e-preservation-science/2007/Rabin-18-06-07.pdf>
12. Vokić D. Fotodokumentiranje u konzerviranju i restauriranju baštine, Dubrovnik

13. Hanneken T. New Technology for Imaging Unreadable Manuscripts and Other Artifacts Integrated Spectral Reflectance Transformation Imaging (Spectral RTI).2016. Dostupno na: [http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken\(2016\)NewTechnologyImaging.html](http://jubilees.stmarytx.edu/Hanneken(2016)NewTechnologyImaging.html)
14. Vokić D. Čišćenje, lakiranje, pozlata, retuširanje: tehnologija i primjena u konzervatorsko-restauratorskim radovima, 2008
15. Laszlo Ž.,Dragojević A. Priručnik preventive zaštite umjetnina na papiru, Zagreb, Crescat, 2010

DOKUMENTARNA IZLOŽBA „VINČENCO MARIJA KORONELI, JEDAN OD NAJVEĆIH KARTOGRAFA SVIJETA” – PREZENTACIJA KULTURNOG NASLEĐA

Mr Maja Uskoković, konzervatorica restauratorica

OJU „Muzeji” Kotor, Muzej grada Perasta

maja.uskokovic@muzejikotor.me

SAŽETAK:

Viskovići su jedna od najstarijih peraških porodica, čiji članovi su dali ogroman doprinos pomorskom, političkom i kulturnom razvoju Perasta od XVI do prvih decenija XX vijeka. Biblioteka i arhivska građa iz njihovog legata, koji čuva Muzej grada Perasta, obuhvata period od 1457. do 1927. godine. Bibliotečki fond ima 903 bibliotečke obrađene jedinice, premda je njegov ukupan broj mnogo veći. Bogatsvo fonda svjedoče naslovi iz raznorodnih oblasti: teologije, književnosti (mahom prozno i dramsko stvaralaštvo), istorije, etike, pravnih nauka, administracije, trgovine, okultnih nauka, razne enciklopedije i brojni riječnici.

Muzej baštini i Veliki atlas i izolar Vinčenca Marija Koroneli. Izolar je štampan 1688. godine u Veneciji i predstavlja zbirku karata priobalnog područja kojima preovladavaju prikazi i opisi ostrva. Nalazi se u stalnoj postavci u Muzeju grada Perasta. Zbog izuzetno lošeg stanja u kojem se nalazio, pristupili smo konzervatorsko restauratorskim radovima. Dokumentarna izložba „Vinčenco Marija Koroneli, jedan od najvećih kartografa svijeta” je priređena povodom obilježavanja 300 godina od smrti Koroneli, najpoznatijeg italijanskog kartografa iz razdoblja Mletačke Republike, osnivača najstarije geografske asocijacije na svijetu (Accademiae cosmographicae degli argonauti).

Ključne riječi: Muzej grada Perasta, biblioteka, kartograf, izolar, Vinčenco Marija Koroneli, konzervacija-restauracija

Perast je grad za čiju su slavu i ljepotu zaslužni njegovi stanovnici koji su ga gradili, pisali stranice njegove istorije, ali i prenosili njegovu slavu širom svijeta. Slavni Peraštani ostavili su obilje materijalnih dokaza. Svu svoju učenost, uticaj, moć i novac su ulagali u svoj grad. 1937. godine u Opštinskom domu donešena je odluka o usvajanju Statuta Muzeja grada Perasta, čime počinje život Muzej grada Perasta kao ustanove. Muzej grada Perasta smješten je u reprezentativnoj palati Bujović iz 17 vijeka. Fond Muzeja grada Perasta sastoji se iz pomorske, etnografske i istorijsko-umjetničke zbirke. Tokom 1970. godine prispojen mu je Memorijalni muzej porodice Visković čija je palata stradala u zemljotresu 1979. godine. On čini fond memorijalnog muzeja porodice Visković (njihov arhiv i biblioteku), Arhiv Peraške opštine, Arhiv osnovne škole i Biblioteka Muzeja grada Perasta.

Pod zbirkom istorijsko-umjetničke spada podzbirka kartografija. Ova zbirka je vrlo značajna jer u svom fundusu ima veliki broj atlasa i pomorskih karata iz perioda XVII, XVIII i XIX vijeka. U našim krajevima su se već sredinom XVII vijeka pojavili kartografi koji su za sobom ostavili vjerne prikaze obale ne samo Jadrana već i cijelog Mediterana.

Kartografska djela možemo svrstati u umjetnička djela, jer pored njihove istorijske, geografske i opšte naučne vrijednosti kao dokumenta, imaju i umjetničku vrijednost. Pojedine karte su odraz umjetnikove percepcije, geografske i prostorne stvarnosti određene epohe. Kartografska građa u muzejima najčešće se izlaže u sklopu tematskih izložbi. Karte se uglavnom tretiraju kao muzejska dokumentacija i nijesu predmet radova i proučavanja kao izvor informacija u informacijskim naukama, kao što je to slučaj sa arhivskom ili bibliotečkom građom. One se tretiraju kao izvorna građa, objekti koji ilustruju određenu tematsku izložbu ili su tema određene izložbe.

U Fundusu Muzeja grada Perasta nalazi se „Karta Boke kotorske”, štampane u Veneciji iz 1716. godine. Kao autor se navodi peraški opat Antonio Zambela. S obzirom na to da nema preciznih podataka da se Zambela bavio kartografijom, pretpostavlja se da je on dao precizne podatke za izradu iste. Posebnu cjelinu čine pomorski atlas i pomorske karte francuske provincijencije. Poznato je da su se naši pomorci u XVIII vijeku, sem venecijanskim, koristili holandskim, engleskim, a najviše francuskim kartografskim izdanjima. Ovaj rad posvećen je Vincencu Mariji Koroneliju, franjevcu, teologu, kosmografu, geografu, kartografu, enciklopedisti i izdavaču. Živio je krajem XVII i početkom XVIII vijeka. Proslavio se izradom 2 globusa za Luja XIV. Na jednom je prikaz zemlje, a na drugom, neba. Njihove dimenzije su 3,84 m u dijametru, težine 1500 kg. Danas se čuvaju u Narodnoj biblioteci u Parizu.

Osnovao je prvo geografsko društvo, Akademiju Argonauta, proglašen je prvim kartografom Mletačke republike 1684. godine. Bio je enciklopedista, vizionar, napisao je enciklopediju sa 45 tomova. Treba istaći njegovo zanimljivo djelo „*I viaggi*” - Putopisi, sa 9 smjernica kojih se putnik trebao držati tokom svog putovanja u stranoj zemlji (od oblačenja, kulture ponašanja koje putnik treba da usvoji, obilaska znamenitih građevina i sl). Razlog Koronelijevog uspjeha su njegove štampe i globusi i na stotine prikaza Evrope koje su plod njegovog učenja i umjetnosti.

U sklopu biblioteke Visković su dva njegova atlasa i to *Atlante Veneto* i izolar „*Mari, golfi, isole, spiaggie, porti, città, ed altri luoghi dell'Istria, Quarner, Dalmazia, Albania, Epiro, e Livadia*” . Izolar je zbirka rukopisnih ili štampanih karata priobalnog područja na kojima prevladaju prikazi i opisi ostrva. Venecija će tri vijeka biti glavni centar njihove izrade. Kartografskim prikazima ostrva, predočenim prvi put u krupnom planu, pridaju se pisani tekst o ekonomskim i političkim, te istorijskim prilikama iz prošlosti. Postupno uz ostrva počinju se prikazivati i priobalna područja a prevladaju vedutski i vedutsko - panoramski prikazi te regionalne karte.

U izolaru prikazano je urbano jezgro Perasta, čime potvrđuje njegov status grada u XVII vijeku. Takođe i prikaz gonfalonijera ili barjaktara koji je u Mletačkoj republici imao posebnu časnu privilegiju čuvanja ratne zastave Sv. Marka. Pored Perasta nalaze se prikazi Bara, Ulcinja, Drača i mnogih gradova i utvrda Dalmacije, Albanije i Grčke.

Nakon smrti Koronelija, interes za izolare dodatno se smanjio tako da žanr priručnika ne uspijeva ponovo zaživjeti. 2018. godina je bila godina u kojoj smo u Muzeju grada Perasta obilježili 300 godina od njegove smrti, i konzervatorsko restauratorske radove na izolaru. Zahvaljujući Programu zaštite i očuvanju kulturnih dobara, Ministarstvo kulture Crne Gore je finansiralo konzervatorsko restauratorski tretman. Konzervatorsko restauratorski radovi koji su sprovedeni na ovom izolaru obuhvatali su fotografisanje zatečenog stanja, provjeru paginacije, mjerenje pH tj. kiselosti papira i analizu na topivost tinte kako na korici tako na na knjiškom bloku. Zatim je nastupila faza suvog mehaničkog i mokrog čišćenja. Suvo čišćenje podrazumijeva čišćenje mekom četkom i *wishab* restauratorskom gumicom, dok mokro čišćenje obuhvata potapanje listova u destilovanoj vodi i etil alkoholu određenog omjera. Neki listovi su bili jako oštećeni pa su podlijepljeni metil celuloznim ljepilom i japanskim papirom. Na listovima koji su imali nedostajuće djelove stavljene su zakrpe. Korišćeni su japanski papiri od 9 gr i 17 gr. Restauracija korice zahtijevala je upotrebu mašine za odlijevanje. Dijelovi koji nedostaju i pukotine su konsolidovani metodom nadolijevanja papirne pulpe.

Korice su zatim stavljene na usisni sto koji služi da se usisa višak vode, a nakon toga korica je ojačana ljepilom. Korice izolara sušene su pri sobnoj temperaturi i kada su bile dovoljno suve stavljene su u presu u tzv. sendvič, tj. između poliesterskog platna i filca, da bi se ispravile. Na izolar je vraćen prvobitno zatečeni uvez. Nakon tretmana izolar je vraćen u vitrinu i čini dio stalne postavke u prostoriji gdje je izložena biblioteka porodice Visković. Izložbom, kao i ovim radom, dajemo omaž njegovom radu i tako obnavljamo sjećanje na čovjeka koji je obilježio jednu epohu.

KRATKA BIOGRAFIJA AUTORA:

Mr Maja Uskoković, konzervatorica-restauratorica, završila osnovne i magistarske studije na Sveučilištu u Dubrovniku, studij konzervacija-restauracija umjetnina na papiru. Stalno zaposlena u „OJU Muzeji” Kotor, u Muzeju grada Perasta kao konzervator. Nakon završenih radova na izolaru V.M. Koronelija, organizovala prvu samostalnu izložbu povodom 300 godina od smrti prvog Mletačkog kartografa i prikazala konzervatorske postupke na samom izolaru. Bila organizator Međunarodnog skupa pod nazivom „Stare i rijetke knjige, dokumenta i umjetnine na papiru”. Takođe učestvovala na više okruglih stolova i skupova posvećenih knjigama i umjetninama na papiru. Takođe, više puta angažovana u Pomorskom muzeju grada. Radi konzervaciju na papiru, pergamentu i, po potrebi, uveze knjiga.

PROGLASI FRANCUSKE VOJSKE U DUBROVNIKU 1806.-1807. GODINE

Dr sc. Vesna Čučić

F. Supila 45, 20000 Dubrovnik – RH

vesna.cucic1@du.t-com.hr

SAŽETAK:

Rad tretira građu koja po vrsti pripada sitnom tisku, dakle, efemernoj građi. Bit će riječi o periodu kada po prvi put u svojoj povijesti Dubrovnikom vlada vojska, i to strana i okupatorska. Naime, to razdoblje u povijesti je poznato kao razdoblje dvovlašća, jer imamo dvije paralelne vlasti. S jedne strane je dotadašnja dubrovačka vlast, a s druge strane je francuska vojna uprava. Tada još Dubrovačka Republika formalno postoji. Napoleon će je ukinuti 31. siječnja 1808.

Početak 19. st. i dvovlašće u Dubrovniku je izabrano zbog specifične građe o kojoj će biti riječ. Naime, francuska vojska se upravo proglašima i oglasima najjednostavnije obraćala dubrovačkom stanovništvu. Proglas i jest uobičajeni formalni izraz volje vlasti i jedan je od njezinih najstarijih instrumenata.

Tiskani javni oglas, koji će također biti dio opisa ovoga rada vrlo je sličan proglasu, ali i plakatu. Oglas jezikom naredbe najčešće upućuje oštra upozorenja. I on je prvenstveno instrument kontrole, iako može biti i sredstvo molbe. Stoljećima je javni oglas bio medij masovne komunikacije među nepismenom zajednicom i kao takav je izuzetan i jedinstven izvor za društvenu povijest.

Budući da je njihov značaj kratkotrajan, privremen, prolazan, oni nemaju trajnije vrijednosti, kao ni ostala efemerna građa, pa su zato mnogi od njih nestali. Oni, pak koji su se uspjeli sačuvati pokazuju nevjerovatan pregled skoro svih aspekata svakodnevnog lokalnog života. U našem slučaju taj svakodnevni život je život Dubrovčana pod vojnom okupacijom. Na primjeru nekoliko proglasa s početka 19. st. koji se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku, vidjet ćemo kako se novouspostavljena francuska vojna vlast u Dubrovačkoj Republici obraća Dubrovčanima.

U doba ulaska francuske vojske na teritorij Dubrovačke Republike u svibnju 1806. u Dubrovniku postoji jedna tiskara koju vodi mladi Venecijanac Antonio Martecchini najprije kao državnu tiskaru, a kasnije kao povlaštenu tiskaru. Svi spomenuti oglasi i proglašeni tiskani su u njegovoj tiskari.

Ključne riječi: proglašeni, sitni tisak, Dubrovnik, francuska uprava

ABSTRACT:

The paper treats minor publications such as proclamations and public notices dated from the very beginning of the 19th century Dubrovnik. This is the period when Dubrovnik for the first time experienced the rule of the invading military power. This period is known as dual authority, meaning that there were two parallel authorities, the actually existing Ragusan authority and the new French military administration. Napoleon abolished the Republic of Dubrovnik only almost two years later, on January 31, 1808.

This period is chosen for the specific printed material treated in this paper. The simplest way for the French army to communicate to the Ragusan population was through the proclamations and public notices. Proclamation was the usual means of formal expression of the will of authority and is one of the oldest instruments of government.

Printed public notice is very similar of both the proclamation and the commercial poster. Proclamation and public notice both adopt the autocratic look and language of command and most commonly severely warns. Primarily they are instruments of control, but also may be a means of request as well. For centuries public notice and proclamation were the only medium of mass communication in the illiterate community. As such they are exceptional and unique source for social history.

Since their importance is short-lived, temporary, ephemeral, they do not have durable value as do not have other ephemeral materials either, so many of them disappeared. Those that remained preserved provide a fascinating survey of virtually every aspect of local everyday life. In our case the everyday life is that of the Ragusans under the French military siege. It can be seen how the newly established French military rule in the Republic of Dubrovnik communicated to the Ragusans through several proclamations and public notices from the beginning of the 19th century. They are all kept in the State Archives in Dubrovnik and in the Library of the Franciscans in Dubrovnik.

At the beginning of the 19th century there was a printing house in Dubrovnik run by young Venetian Antonio Martecchini, who at first was a state printer to become only later a privileged one. All the proclamations and public notices were printed in his printing house.

Keywords: proclamations, minor publications, Dubrovnik, French rule

Početak 19. st. i dvovlašće u Dubrovniku zanimljivo je i zbog specifične građe koja je predmet interesa ovoga rada, a koja spada u sitni tisak. Za razliku od razglednica, proglasi i oglasi skoro uvijek nose sa sobom neku nevolju, pa ne treba čuditi ako nemaju svoje posebne ljubitelje ni kolekcionare kao što to imaju razglednice. Dvovlašće označava dotadašnju paralelnu vlast

Dubrovačke Republike i novouspostavljenu francusku vojnu upravu, a ono traje od ulaska francuske vojske u Dubrovnik 27. svibnja 1806. do ukinuća Republike 31. siječnja 1808. Čim je francuska vojska ušla u Dubrovnik počele su ratne operacije između njih i združenih ruskih vojnih i crnogorskih paravojnih snaga, pomognutih i pravoslavnim elementom u zaleđu Republike, u Turskoj.⁴⁹ Upravo se proglasima francuska vojska najjednostavnije obraćala dubrovačkom stanovništvu. Proglas i jest uobičajeni formalni izraz volje vlasti i jedan je od njezinih najstarijih instrumenata. Kako su u Dubrovniku s dolaskom okupatorske vojske proglosti postali, modernim rječnikom rečeno, javno glasilo, tako će biti zanimljivo i s tog stajališta reći nešto o toj vrsti tiskane građe. Vidjet ćemo kako su oni poslužili francuskoj vojsci kao obavijesno pomagalo.

Proglas bi bio vizualna potvrda onoga što bi glasnik već objavio. Naknadno bi se naljepio na vidljivo mjesto. Autori, tj. kreatori proglosa su vladari. I struktura i frazeologija proglosa su odjeci klasične forme objavljenog zakona, tako da se tiskani proglas zapravo često predstavlja kao zakon. Kako bi se glavne riječi maksimalno istaknule one bi bile tiskane nekad velikim slovima, jer su tako uočljivije i čitljivije izdaleka i odjednom, nekad crnim slovima, a nekad i njihovom kombinacijom.⁵⁰

Svi proglosti spomenuti u ovome radu tiskani su u tadašnjoj jedinjoj tiskari u Dubrovniku, onoj Antonija Martecchinija (1768.-1835.).⁵¹ Nakon ulaska francuske vojske u Dubrovnik, Martecchini je upotrijebio tiskarske strojeve te godine samo za tiskanje nekoliko proglosa za potrebe Francuza.⁵² Proglosti su doneseni kronološkim redom.

(1) Trojezični proglas francuskog generala Lauristona, 28. 5. 1806.

Odmah sutradan po ulasku francuske vojske u Grad, u ime Napoelona, francuskog cara i kralja Italije, general Alexandre Lauriston (1768.-1828.) dao je tiskati trojezični proglas Dubrovčanima na francuskom, talijanskom i hrvatskom jeziku. U njemu se Republiku optužuje zbog kršenja neutralnosti čime se opravdava francusko zauzeće. Alexandre Lauriston, u ime Njegova Veličanstva, zaposjeda grad Dubrovnik i njegov teritorij. Povratak suvereniteta Dubrovnika i njegove države ostvarit će se onog časa kad Rusi napuste Boku, Jonske otoke i druge otoke bivše Mletačke Republike i kad ruska eskadra napusti Jadran. Lauriston obećaje pomoć i

---

49 Više o tom razdoblju povijesti Dubrovnika vidi u: Čučić, V. Posljednja kriza Dubrovačke Republike, Zagreb-Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku; Matica hrvatska Dubrovnik, 2003.

50 Rickards, M. The Encyclopedia of Ephemera: a guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator, and historian. London: British Library, 2001: 256-258.

51 Više o dubrovačkom tiskaru Martecchiniju vidi: Čučić, V. Prve tiskare i dubrovačko društvo (1783.-1868.): doktorski rad. Zadar: FF, 2012.

52 Svi spomenuti proglosti nalaze se ili u Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje se čuvaju u seriji Acta Gallica iz doba francuske uprave u Dubrovniku ili u Knjižnici Male braće u Dubrovniku, izdvojeni i složeni u zajedničku kutiju.

obranu stanovnicima Dubrovnika. Poštivat će postojeće zakone i običaje i prava vlasništva, tako da će stanovništvo biti zadovoljno boravkom francuskih trupa u zemlji. Postojeća vlada će ostati, imat će iste ovlasti i obavljat će iste funkcije, a kao i do sada općit će s onim državama koje su u miru i prijateljstvu s Francuskom.

(2) Dvojezični proglas iz Monze Eugène Beauharnais, potkralja Italije, 2.8.1806.

Sljedeći proglas tiskan je u kolovozu iste godine, nakon teških okršaja koji su se zbili na teritoriju Dubrovačke Republike između zaraćene francuske i ruske vojske, potpomognute paravojnim crnogorskim i istočnohercegovačkim snagama usljed kojih su nastale velike materijalne štete na području Republike. U spomenutom proglasu, potkralj Italije Eugène Beauharnais (1781.-1824.), posinak Napoleonov, poziva članove Senata Dubrovačke Republike da popišu štetu nanesenu tijekom rata, jer da im je Njegovo Veličanstvo kani nadoknaditi. Potkralj Italije izražava svoje zadovoljstvo što je posrednik prema državi koju Njegovo Veličanstvo poštuje i kojoj želi nadoknaditi pretrpljeno zlo. Letak je tiskan dvojezično, na francuskom i talijanskom jeziku. U potpisu stoji Eugène Napoleon, potkralj Italije, a u ime Napoleona, francuskog cara i kralja Italije, u Monzi 2. kolovoza 1806.

(3) Dvojezični proglas francuskog generala Marmonta, Varoš Novska, 2.10.1806.

Treći proglas tiskan 1806. godine u tiskari Antonija Martecchinija, dvojezični je, na hrvatskom i francuskom, a upućen je Bokeljima. Na vrhu letka na francuskom jeziku stoji Vojska Dalmacije. Najistaknutijim velikim masnim slovima ispod je MARMONT, koji se kao glavni general vojske u Dalmaciji obraća Bokeljima. Izražava svoje negodovanje i prijeti zbog oružja koje su uzeli protiv svoga zakonita gospodara; odbili su ponuđeni oprost i tako su na sebe navukli Božji gnjev, pa će biti kažnjeni, jer i Božje milosrđe ima kraja. Kotorsko područje pripada caru Francuske i kralju Italije. Ono bi odavno po mirovnome ugovoru bilo mirno preuzeto u posjed, da ga nisu morali oružjem osvojiti. Ukoliko nastave svojom kriminalnom pobunom, učinit će sebi najveće nevolje. Marmont od njih traži da se osvijeste i da budu odani podanici, da nikad više ne uzmu oružje u ruke, a on obećaje u ime cara Napoleona da će prošlost biti zaboravljena, a budućnost donijeti mir i zaštitu. Marmont se posebno obraća Crnogorcima i upozorava ih da su oni pašina raja, a da je paša francuski prijatelj i da su oni pobunom ustali protiv pašinih naredbi. Paša ih je prepustio osveti Francuza. I oni su kažnjeni. Traži od njih da se vrate redu i miru i da će biti prijatelji. Ali, ako ponove grešku, opet ćete biti kažnjeni. »U Varošu Novskom 2. listopada 1806.«

(4) Dvojezični proglas generala Lauristona, 31. 10. 1806.

Ossuda na dan 31. listopada 1806. također je francuski proglas objavljen dvojezično, na talijanskom i hrvatskom, organiziran dvostupačno. Glava proglaša počinje s najistaknutijom

riječi velikim masnim slovima: OSSUDA i SENTENZA po sredini svakog stupca. Dalje u glavi teksta stoji: Vojna komisija po zapovijedi n.j.e. glavnog generala Marmonta jednoglasno osuđuje čovjeka po imenu Luka Perović na smrt, a Mata Kušelja na zatvor do općeg mira. Riječi „Osuda se donosi u ime cara i kralja“ istaknute su i izdvojene od ostalog teksta, ispisane velikim slovima. Ispod glave slijedi datum presude, 31. listopada 1806. i detaljno objašnjenje.

Zapovjednik vojske Marmont odabrao je članove Vojne komisije, a čine je pet vojnih dužnosnika:

1. Brienne – poručnik (namjesnik vojvoda)⁵³ 23. puka
  2. Pol, kapetan (vojvoda) 23. puka
  3. Patureau, kapetan (vojvoda) 79. puka
  4. Morel, zapovjednik bataljona (tisućnik) 23. puka
  5. Godard, pukovnik zapovjednik (čelotisućnik) 79. puka
- Na kraju teksta se ponavljaju, ovoga puta grafički istaknutije, imena svih 5 članova Vojne komisije. Presudu su svi potpisali pred tajnikom Lacroix.

(5) Dvojezični proglas generala Lauristona, 9. 7. 1807.

U godini 1807. imamo 2 proglašenja. Jedan je od 9. srpnja 1806. koji je general Lauriston izdao dvojezično na talijanskom i hrvatskom. Odnosi se na sve brodove koji isplovljavaju iz glavnog Porta i iz Porta od Pila i trebaju platiti pristojbe lučkom kapetanu Pasareviću. Brodovi koji isplovljavaju izvan zemlje i oni koji prevoze vino, trebaju platiti 1 piastru; velike gaete (barke) koje dolaze natovarene drvom ili čime drugim trebaju platiti 20 para; svi ostali mali brodovi po 6 para. Ovim proglasom se zabranjuje francuskoj vlasti da traži ikakve druge naknade od brodova koji isplovljavaju iz ove dvije luke. Za potpis svjedoči zapovjednik mjesta Strunze.

(6) Trojezični proglas generala Lauristona, 26. 12. 1807.

Trojezičnim proglasom od 26. prosinca 1807. - na francuskom, talijanskom i hrvatskom Francuzi su propisali novu zastavu na brodovima i zabranili isticanje zastave sv. Vlaha. Mogli su ploviti samo s izvješenom talijanskom zastavom. Proglas je potpisao general Lauriston, zapovjednik divizije, a donesen je po zapovijedi glavnog generala Marmonta. Potpis potvrđuje pukovnik Godard, zapovjednik dubrovačkog vojnog okruga. Proglas je izazvao snažne reakcije. Pukovnik Godard ga je dostavio dubrovačkoj Vladi s popratnim tekstom: »Imam čast ujedno Vas izvijestiti kako je izdana zapovijest Gospodinu zapovjedniku oružja, neka spriječi da se od sada pa unaprijed zastava sv. Vlaha vješa na Placi; i u tom smislu je izdan nalog zapovjednika straže.« Senat nije istaknuo spomenuti proglas, a najavio je i žalbu generalu Marmontu, u kojoj se poziva na Lauristonov proglas od 28. svibnja 1806. Francuske su vojne vlasti ipak

---

⁵³ U zagradama su po brojevima 1-5. izvorni nazivi vojnih činova na hrvatskom jeziku, preuzeti s plakata, tj. proglašenja.

javno izvjesile proglas, koji su po tajnom nalogu Senata stražari noću potrgali.⁵⁴ Ovaj proglas, donesen dan po Božiću, najava je skorog kraja dubrovačke države. Za nekih mjesec dana Marmont će u ime cara Francuske ukinuti Dubrovačku Republiku i pripojiti je Francuskoj. Vidimo da su svi ovi proglassi vrlo različiti po svojem sadržaju. Gledajući povijesno, vrlo su značajni; iskazuju neke vrlo važne pomake u sudbinama država, naroda i pojedinaca.

Nisu ni naivni ni sentimentalni, nego vrlo ozbiljni, opasni, pa i zastrašujući. Spomenuti proglassi se većim dijelom nalaze u Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje se čuvaju uz ostale dokumente u seriji *Acta Gallica*. Dva su iz Knjižnice Male braće u Dubrovniku. Tamo su izdvojeni i složeni u zajedničkoj kutiji. Nisu posebno obrađeni, čak nisu ni posebno evidentirani. Činjenica je da bi ih bilo lakše skenirati, nego kataloški obraditi, a zbog njihove neujednačenosti i oblika i sadržaja, što i jest jedna od karakteristika sitnog tiska.

LITERATURA:

1. Čučić, V. *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*, Zagreb-Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku; Matica hrvatska Dubrovnik, 2003.
2. Čučić, V. *Prve tiskare i dubrovačko društvo (1783.-1868.)*: doktorski rad. Zadar: FF, 2012.
3. Rickards, M. *The encyclopedia of ephemera : a guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator, and historian*. The British Library, London 2000

ŽIVOTOPIS:

Rođena u Kotoru. U Dubrovniku završila Gimnaziju i Srednju glazbenu školu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala engleski jezik i književnost, francuski jezik i bibliotekarstvo. Magistrirala na postdiplomskom studiju humanističkih i društvenih znanosti *Kulturna povijest istočne jadranske obale* na Sveučilišnom centru za postdiplomske studije u Dubrovniku Sveučilišta u Zagrebu. Na Sveučilištu u Zadru doktorirala s temom »Prve tiskare i dubrovačko društvo (1783.-1868.)«. Više godina bila zaposlena u Dubrovačkim knjižnicama (Narodna i Znanstvena knjižnica) i u Državnom arhivu u Dubrovniku. Od 2001. godine na mjestu ravnateljice Dubrovačkih knjižnica do odlaska u mirovinu 2018.

U više navrata boravila na međudržavnim stipendijama u Francuskoj (Nacionalni arhiv u Parizu i Nacionalna knjižnica u Parizu). Objavljuje stručne i znanstvene radove u domaćim i stranim časopisima i knjige. Sudjeluje na znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Obnašala funkciju predsjednice Matice hrvatske u Dubrovniku.

---

54 Čučić, V. *Posljednja kriza Dubrovačke Republike.*: 181-182.

ZAVIČAJNI FONDOVI KAO RIZNICE INFORMACIJA O KULTURNOJ I NAUČNOJ BAŠTINI

Sofija Jelovac, bibliotekarka

Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, Pljevlja

sofijelovac@gmail.com

SAŽETAK:

Dobro postavljen, obrađen i prezentovan Zavičajni fond u jednoj gradskoj biblioteci od neprocjenjivog je značaja u modernom informacijskom društvu. Nosioci informacija koji ulaze u njegov sastav, bilo da su u pitanju knjige, periodika, neknjižni materijal i ostalo, najdirektnije upućuju korisnika i istraživača u ukupan kulturni, privredni, naučni život jedne sredine. Ovakve vrste informacija, ukoliko se na njih primijene standardi modernog bibliotečkog poslovanja kao što su elektronska obrada podataka, prezentacija, digitalizacija građe, izrada bibliografija, mogu da posluže kao značajne smjernice u budućem naučno-istraživačkom radu. Saradnja sa srodnim ustanovama kulture, kao što su arhivi i muzeji, u ovom bibliotečkom poslu od velike je važnosti. Njihov usklađen i koordiniran rad u što uspješnijoj postavci i prezentaciji fondova, kao i pružanju blagovremene informacije o svemu onom što oni čuvaju, uveliko će doprinijeti afirmisanju ukupne kulturne i naučne baštine jedne sredine.

Ključne riječi: zavičajni fondovi, informacija, kulturna baština, biblioteka, arhiv, muzej, prezentacija, bibliografija, digitalizacija, izdavaštvo

SUMMARY:

Well-established, processed and presented Native Fund in a city library is invaluable in the modern information society. The holders of information included in its composition, whether books, periodicals, non-library material, etc., most directly refer users and researchers to the overall cultural, economic, scientific life of one environment. Such types of information, if applied to modern library standards such as electronic data processing, presentation, digitization of materials, bibliography, can serve as important guidelines in future scientific research work. Collaboration with related cultural institutions, such as archives and museums, is of great importance in this library business. Their harmonized and coordinated work in the most successful setting and presentation of funds, as well as providing timely information about everything they keep, will greatly contribute to the affirmation of the overall cultural and scientific heritage of one community.

Keywords: heritage, information, cultural heritage, library, archive, museum, presentation, bibliography, digitization, publishing

ZAVIČAJNI FOND NARODNE BIBLIOTEKE „STEVAN SAMARDŽIĆ“, PLJEVLJA

Koliko je zavičajni fond, kao poseban segment u poslovanju gradskih biblioteka, dragocjen nosilac informacija o sveukupnom naučnom i kulturnom bogatstvu jedne sredine, govori upravo njegova osnovna funkcija koju je Dejan Vukićević u svojoj stručnoj publikaciji eksplicitno obrazložio: „Zavičajni fond se proučava kroz prizmu nacionalnog fonda u malom. U tom kontekstu dobro postavljen fond mogao bi se sagledati i kao istraživački centar iz oblasti istorije, geografije, etnologije, prosvete, privrede, javnih medija, umetnosti, sporta, kulture i nauke uopšte.“⁵⁵

Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“ prikuplja, sređuje, čuva i prezentuje bibliotečku građu pljevaljskog kraja, čuvajući i afirmišući autentično duhovno nasleđe, kao vlastiti kulturni identitet. Danas se s pravom može reći da Zavičajna zbirka ima posebno mjesto i značaj u radu ove ustanove. Ona svojim sadržajem ukazuje na cjelokupno bitisanje sredine, od njenog nastanka do danas, obuhvatajući prirodne osobenosti i bogatstva, ekonomsku razvijenost, istorijski i kulturni razvoj, demografsku, socijalnu i političku strukturu, tradiciju i umjetničko stvaralaštvo.

Zavičajni fond se formira retroaktivnom nabavkom kroz saradnju sa drugim institucijama, muzejima, arhivima, građanima, naučnim i javnim radnicima, štamparijama, istraživanjem bibliografija, kao i tekućom nabavkom novoizdatih publikacija. Osim monografskih publikacija u njegov sadržaj ulaze i časopisi, novine, audio-vizuelna građa, fotografije, plakati i druga neknjižna građa koja po standardima pripada zavičajnom fondu. Upravljavajući se prema modernim standardima bibliotečkog poslovanja koji se ne iscrpljuje samo na prikupljenom fondu, već biblioteku vidi kao „pristupni interfejs globalnom obilju informacija – univerzumu informacija“,⁵⁶ i u našoj Biblioteci se pristupilo elektronskoj obradi i katalogizovanju ukupnog fonda preko COBISS sistema. Kako je cjelokupan fond monografskih i serijskih publikacija elektronski obrađen, sada je prioritet obrada i inventarisanje raznovrsnog neknjižnog materijala, kojim naročito obiluje zavičajni fond. Sva ova građa koja doprije na police zavičajnog odjeljenja, nakon urednog popisa i katalogizacije, kao dragocjen izvor informacija postaje prezentna kroz raznovrsne aktivnosti zaposlenih. S obzirom da je u pitanju onaj dio knjižnog fonda koji se koristi isključivo u prostorijama biblioteke, brojni načini njegovog popularisanja i prezentovanja čitalačkoj javnosti presudan su faktor u pružanju što potpunije i cjelishodnije informacije o svemu onom što ovakva građa pruža, a što doprinosi informisanosti ukupnog društva. U tom cilju popularisanje kulturne baštine zavičaja obavlja se kroz realizaciju brojnih bibliotečkih aktivnosti koje ustanova planira programom, a sve u cilju što uspješnije afirmacije zavičajnog fonda.

---

55 Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 16.

56 Brofi P., Biblioteka u dvadeset prvom veku, Klio, Beograd 2005, str. 126.

SARADNJA SA LOKALNIM CENTRIMA KULTURE I OBRAZOVANJA

S obzirom da su biblioteke, muzeji, arhivi, izdavači i organizatori kulturnih manifestacija, „minimum saradnje koji biblioteka treba da ostvari sa ovim srodnim ustanovama jeste nabavka njihove izdavačke produkcije (uključujući programe, plakate, fotografije i sl.)“.⁵⁷ U tom cilju Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, osim posebnih izdanja i časopisa koje štampaju ove ustanove, prikuplja sav onaj neknjižni zavičajni materijal, koji postaje dragocjen izvor informacija o istoriji kulturnih dešavanja u našem gradu. Elektronski pohranjeni i katalogizovani, ovakvi nosioci informacija trajno čuvaju kulturnu arhivu jednog grada. Saradnja sa školama ostvaruje su u više pravaca, od kojih je najznačajniji organizacija književnih konkursa, na kojima najmlađi korisnici bibliotečkih usluga imaju priliku da pokažu i afirmišu svoje literarne i umjetničke afinitete. Biblioteka raspisuje dva takva konkursa, i to za najbolji prozni rad, za koji se dodjeljuje književna nagrada „Svitanje“ i najbolji poetski rad, koji dobija nagradu „Dušan Grbović“.

DISEMINACIJA INFORMACIJA PUTEM MAS MEDIJA

Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“ njeguje dugogodišnju i plodnu saradnju sa lokalnim listom „Pljevaljske novine“, u smislu diseminacije informacija vezanih za bibliotečku djelatnost, kao i ostvarivanja zajedničkih aktivnosti na popularisanju knjige i čitanja. Posebne rubrike, novinski članci i feljtoni u kojima prezentujemo nove naslove i sve ono što bi književnoj publici bilo interesantno od posebne je važnosti. Saradnja sa lokalnom televizijom, koja redovno prati sve naše javne nastupe, književne tribine, manifestacije, takođe je veoma plodna. Biblioteka redovno ažurira svoju veb stranicu, na kojoj se korisnici mogu upoznati sa svim novostima koje prate rad ove ustanove, izdavačkom produkcijom, novim naslovima i ostalim. Svi ovi mediji značajno doprinose informisanju javnosti o svim onim nosiocima informacija kojima kao ustanova raspolažemo.

KULTURNA BAŠTINA KROZ MULTIMEDIJALNU PREZENTACIJU

Bitan segment bibliotečkog poslovanja, koji doprinosi aktivnijem učešću čitalačke javnosti u kulturnim tokovima, jeste organizovanje književnih tribina i tematskih okruglih stolova. „Popularisanje zavičajnih stvaralaca neizbežan je deo posla zavičajnog bibliotekara, bilo da su u vidu izložbe građe, organizovanje promocija knjiga stvaralaca, priređivanje tribina.“⁵⁸ U cilju afirmacije svog zavičajnog fonda i povećanja standarda u njegovoj organizaciji, Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“ je uzela učešće na više tematskih okruglih stolova, koji se u okviru narodnih biblioteka Crne Gore i Srbije organizuju već više godina zaredom. Učešćem

---

⁵⁷ Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 112.

⁵⁸ Isto, str. 113.

na ovakvim tribinama, osim što predstavljaju resurse svojih zavičajnih zbirki, bibliotekari razmjenjuju značajna iskustva na polju njihovih što uspješnijih postavki. Razmjena informacija na odabrane teme, koje u powerpoint prezentacijama bibliotekari predstavljaju jedni drugima, postaje dragocjen vodič u popunjavanju svih onih nedostataka na putu uspostavljanja jedne savremene zavičajne zbirke. Svi radovi sa pomenutih okruglih stolova objavljeni su na posebnim kompaktno-diskovima, koji nakon katalogizacije postaju dragocjeni izvori informacija o svim onim kulturnim resursima kojima kao sredine raspolažemo, a o kojima podatke i informacije čuvamo na ovakav način. Simultano korišćenje različitih pojavnih oblika informacija, kao što su tekst, grafika, slika, muzika, koje na ovakvim medijima baštinimo u našim zavičajnim fondovima, postaje sastavni dio informacionog sistema, kao sistema koji korisniku bibliotečkih usluga omogućava dodatno razumijevanje i korišćenje multimedijalnih sadržaja, kao „kulturne baštine dostupne u obliku multimedijalne prezentacije“.⁵⁹

Nakon višegodišnjeg iskustva i aktivnog učestvovanja na sličnim tematskim okruglim stolovima u okruženju, a sve u cilju afirmisanja zavičajnih fondova, u organizaciji Narodne biblioteke „Stevan Samardžić“, 26.09.2018. godine, priređen je I Međunarodni okrugli sto zavičajnih odjeljenja, na temu „Monografijom kroz zavičaj“. Učešće u ovom stručnom skupu, koji je održan u sali Skupštine Opštine Pljevlja, uzeli su bibliotekari iz Crne Gore i Srbije, predstavivši u powerpoint prezentacijama monografije koje baštine u zavičajnim fondovima, a koje su značajna i nezaobilazna bibliotečka građa o istorijskim, kulturnim, privrednim i drugim osobenostima njihovih sredina. Saradnja sa Zavičajnim muzejom u Pljevljima, koju u ovakvim prilikama ostvaruje naša ustanova, plodna je i višestruka. Svo ono kulturno zavičajno blago koje čuva Muzej kao trezor etnografskih, istorijskih, arheoloških vrijednosti, a koje su u uskoj sprezi sa građom koju baštini Biblioteka, ovakvom vrstom prezentacija na nov način postaje pristupačnije kulturnoj i naučnoj javnosti.

RAD NA ZAVIČAJNIM BIBLIOGRAFIJAMA

Bitan segment u bibliotečkom poslovanju na putu pružanja svestranije informacije o svemu onom što određeni fond baštini, kao i o onoj građi koja po prirodi stvari pripada zavičajnom fondu, a trenutno je na listi deziderata, jeste izrada zavičajnih bibliografija. Tako je ovaj segment bibliotečkog rada kroz stručne publikacije okarakterisan kao jedan od važnih segmenata poslovanja zavičajnog odjeljenja. „Nije mali broj primera kada su lokalne sredine bile u prilici da u znatnoj mjeri dopune nacionalne bibliografije“.⁶⁰ Saradnja sa srodnim institucijama i ustanovama kulture i u ovom segmentu bibliotečkog poslovanja od neprocjenjivog je značaja. Naime, često se desi da u fondovima arhiva i muzeja postoji građa

---

⁵⁹ Stokić Simončić G., Vučković Ž., Biblioteke i identitet, Gradska biblioteka Pančevo, Pančevo 2012, str. 91.

⁶⁰ Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 16.

koja po standardima pripada zavičajnom fondu biblioteke, a čuva se u ovim ustanovama. Adekvatnim bibliografskim popisom takve vrste građe pravi se uspješna lista deziderata, koja u postavci zavičajne zbirke igra važnu ulogu. Upravo adekvatna i potpuna bibliografija najpotpunije ukazuje na vrstu zastupljenih publikacija, jezik na kome su pisane, njihovu aktuelnost, stručnu usmjerenost, te tako može pružiti i uputstva u kom pravcu je poželjno da se zbirka razvija.

Bibliografija radova o pljevaljskom kraju, koju je 1988. godine objavio Dobrilo Aranitović, kulturni poslenik i istaknuti naučnik na polju bibliotekarstva, prva je i do sada najozbiljnija publikacija te vrste na polju pljevaljskog zavičajnog bibliotekarstva. Ova publikacija obuhvata „popis svih relevantnih radova do kojih je sastavljač uspio doći (knjiga, zbornika, studija, članaka, prikaza i sl.) objavljenih do kraja 1987. godine bez obzira na mjesto i jezik objavljaljiva“.⁶¹ Ova publikacija značajan je vodič kroz pljevaljsku kulturnu baštinu. S obzirom da je od tada do danas izašlo more radova i publikacija koje po prirodi stvari pripadaju zavičajnom fondu, rad na zavičajnim bibliografijama postao je jedan od prioritetnih zadataka naše ustanove, a sve u cilju što kompletnijeg i kvalitetnijeg popunjavanja zavičajnog fonda.

IZDAVAŠTVO

Izdavačka djelatnost, kao poseban segment rada u Narodnoj biblioteci „Stevan Samardžić“, uveliko je afirmisala ustanovu kao informacioni i naučni centar. Izdavanjem *Ljetopisa* Biblioteke, časopisa koji pruža informacije o svim bitnim aktivnostima ustanove, kulturnim manifestacijama, kao i aktuelnim stremljenjima na polju književnosti, umjetnosti, nauke, značajno doprinosi opštoj informisanosti o kulturnim dešavanjima u sredini, i šire. Bogata izdavačka produkcija koja se odnosi na zavičajne pisce, a koju Biblioteka ostvaruje u sklopu svojih redovnih aktivnosti, tim više doprinosi edukaciji i motivaciji, naročito mladih stvaralaca, u njegovanju, izgrađivanju i čuvanju autentičnih zavičajnih vrijednosti.

Na tom polju posebno je bitno istaći rad na izdavanju zavičajnih monografija, kao i monografija zavičajnih pisaca koje na ovaj način budućim generacijama postaju dragocjeni izvori informacija. „Svaki rad na zavičajnim bibliografijama, izradi monografija, vodiča i slično, nezamisliv je bez zavičajnog fonda.“⁶² Tokom 2018. godine u izdanju ustanove izašla je upravo jedna takva monografija, „Sabrani radovi Stevana Samardžića“, pljevljaskog pripovijedača, publiciste, kulturno-prosvjetnog radnika s kraja 19. i početka 20. vijeka, čijim izdavanjem je Biblioteka iskazala posebnu brigu o kulturnoj baštini pljevaljskog kraja, i po riječima njenog priređivača, Dobrila Aranitovića, „bacila svjež, otkrivalački pogled u istoriju prošlosti daleke“.⁶³

---

61 Aranitović D., „Bibliografija radova o pljevaljskom kraju“, Pljevaljske novine, Pljevlja 1988, str. 7.

62 Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 11.

63 Samardžić S., Sabrani radovi, Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, Pljevlja 2018, str. 593.

DIGITALIZACIJA ZAVIČAJNE GRAĐE

Univerzalna dostupnost informacijama, neophodna zaštita građe, s obzirom da je u pitanju fond koji se koristi isključivo u prostorijama biblioteke, kao i potpunija realizacija osnovnog zadatka koji imaju zavičajni fondovi, a to je popularisanje zavičajnih vrijednosti i kulturne baštine, postiže se upravo digitalizacijom zavičajne građe. „Uvođenjem digitalizacije građe u biblioteke, arhive, muzeje i srodne ustanove, pružena je mogućnost da se sama građa, tj. njena kopija može videti iz najudaljenije tačke planete.“⁶⁴ Na taj način ostvarena su dva najbitnija uslova koja se odnose na korišćenje same građe, a to su: univerzalna dostupnost informacijama i zaštita građe. Kako su „zavičajni fondovi, kao trezori kulturne baštine, sa svim svojim specifičnostima ušli u fokus svetskog procesa digitalizacije svima je postalo jasno da će upravo u njima taj proces postići svoj pravi smisao“⁶⁵. Tako i Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, koja je čuvar kulturne baštine pljevaljske sredine, kao prioritet u svom budućem razvoju vidi upravo proces digitalizacije. Na tom polju je urađeno više aktivnosti. Biblioteka je aplicirala sa projektima kod Ministarstva kulture Crne Gore za dodjelu neophodne tehnološke opreme, izvršen je odabir građe koja će ući u sam proces, a isto tako je uspostavljena i saradnja sa ustanovama kulture iz sredine, koje baštine dragocjenu građu koja se na ovaj način može sačuvati i učiniti prezentnom široj javnosti.

Iz svega rečenog možemo zaključiti da je budućnost ustanova kulture, od čije međusobne saradnje će zavistiti i njihov rad i misija koju obavljaju u svojim sredinama, uveliko zasnovana upravo na ovim sistemima blagovremenog, tačnog i uspješnog pružanja informacija, na što nas upućuje sama praksa, ali i brojna literatura o osnovama modernog bibliotekarstva. „Ako prihvatimo da je analiza informacija danas nova dominantna unutrašnja funkcija bibliotekarskog rada, njen pandan i pratilac na nivou socijalnih funkcija jeste funkcija vrednosne orijentacije u informacionoj vasseljeni.“⁶⁶

LITERATURA:

1. Aranitović, Dobrilo: *Bibliografija radova o pljevaljskom kraju*, Pljevaljske novine, Pljevlja 1988.
2. Brofi, Piter: *Biblioteka u dvadeset prvom veku*, Klio, Beograd 2005.
3. Vukićević, Dejan: *Zavičajni fondovi*, Službeni glasnik, Beograd 2011.

---

64 Vukićević D., Zavičajni fondovi, Službeni glasnik, Beograd 2011, str. 120.

65 Isto, str. 122.

66 Stokić Simončić G., Vučković Ž., Biblioteke i identitet, Gradska biblioteka Pančevo, Pančevo 2012, str. 94.

4. Samardžić, Stevan: *Sabrani radovi*, Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, Pljevlja 2018.
5. Stokić Simončić, Gordana, Vučković, Željko: *Biblioteke i identitet*, Gradska biblioteka Pančevo, Pančevo 2012.

BIOGRAFIJA:

Sofija Jelovac je rođena u Pljevljima. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Katedri za filozofiju i sociologiju – odsjek filozofija. U Gimnaziji „Tanasije Pejatović“ u Pljevljima zasnova radni odnos 2004. godine, gdje je položila stručni ispit. Od 2010. godine radi na mjestu bibliotekara zavičajnog odjeljenja u Narodnoj biblioteci „Stevan Samardžić“, Pljevlja. Stručni ispit za zvanje bibliotekara položila je 2012. godine u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju.

Na poslovima bibliotekara radi na nabavci i katalogizaciji građe, prikupljanju, istraživanju i predstavljanju zavičajnog fonda. Učesnik je i moderator na brojnim književnim manifestacijama koje Biblioteka ostvaruje u svojim redovnim aktivnostima. Član je redakcionog odbora „Ljetopisa“ Biblioteke i urednik Okruglog stola, koji Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, na temu Zavičajnih fondova, organizuje u okviru svojih programskih aktivnosti. Recezent je i priređivač više knjiga zavičajnih pisaca.

Autor je brojnih stručnih radova iz oblasti bibliotekarstva i književne kritike, koji su objavljeni u stručnim publikacijama i časopisima. Autor je i koordinator više projekata koje je sufinansiralo Ministarstvo kulture Crne Gore.

ULOGA BIBLIOTEKE U SAVREMENOJ NASTAVI

Jelena Tatić, diplomirani filolog opšte lingvistike

JU Osnovna škola „Risto Manojlović” Kolašin

jeca.tatic@gmail.com

SAŽETAK:

U ovom radu napravljen je kratki osvrt na stanje biblioteka nekada, a veći dio rada odnosi se na trenutno stanje školskih biblioteka i procese rada koji bi trebalo da se odvijaju u budućnosti, a vezani su za školske biblioteke i samu ulogu bibliotekara kao stručnog saradnika u školi. Sa napretkom nove tehnologije dolazi do promjena stanja i u samoj biblioteci pa ona postaje jedan kreativan prostor u kome se realizuje proizvodnja novih izvora informacija, a koje su bitne za savremenu nastavu. Kroz moju praksu i rad sa djecom, zaključila sam da djeca uz pomoć biblioteke bolje usvajaju znanje i savladavaju nastavni plan i program. Za odabir ove teme podstakao me je njen značaj jer smatram da je za uspješno obavljanje nastave kao vaspitno-obrazovnog procesa i ostvarenje svih njenih ciljeva, uloga biblioteke od velikog značaja.

Ključne riječi: školska biblioteka, bibliotekar, djeca, časovi u biblioteci, dječiji časopisi.

ABSTRACT:

This paper gives a brief overview of the state of libraries in the past, and much of the work relates to the current state of school libraries and the work processes that should take place in the future, and are related to school libraries and the role of librarians as a school associate . With the advancement of new technology changes are occurring in the library itself, so it becomes a creative space in which the production of new sources of information, which are essential for contemporary teaching, is realized. Through my practice and work with children, I have concluded that with the help of the library, children are better able to acquire knowledge and master the curriculum. I was encouraged to choose this topic because I believe that the role of the library is of great importance for the successful completion of teaching as an educational process and the achievement of all its goals.

Keywords: school library, librarian, children, library classes, children's magazines.

Knjiga je ljude vijekovima činila mudrim i sposobnim za život. Biblioteke su bile oaze razboritosti, svjetlosti, uživanja mudrosti, a znanje - najveći ideal. Školska biblioteka je sastavni dio škole i ima značajnu ulogu podrške nastavnom procesu. U njoj se obavljaju stručni bibliotekarski poslovi, koji obuhvataju bibliotečko-informacionu, vaspitno-obrazovnu

javnu i kulturnu djelatnost, u njoj se ostvaruje stručna i kreativna saradnja sa nastavnicima svih predmeta i odvija paralelni individualni i grupni pedagoški rad sa učenicima. Biblioteke u osnovnim školama imaju naročito veliku ulogu jer je osnovno obrazovanje obavezno i sva djeca moraju da dođu u kontakt sa njima, te je njihova uloga u nastavi od velikog značaja. Nekada je biblioteka smatrana mjestom gdje djeca dolaze da uzmu ili vrate knjigu, a najčešće školske lektire. Biblioteke su bile tiha mjesta gdje se učenici nijesu mnogo zadržavali.

„Mnoge školske biblioteke su stihijski i nestručno opremane, nastavni programi su često mijenjani, tako da su mnoge knjige postajale neupotrebljive u nastavi. Za biblioteke je skoro redovno nedostajalo sredstava, pa su se one našle na margini školskog života i u njima se malo šta mijenjalo. Nekada su biblioteke u školama većinom posjedovale školsku lektiru i djelovale u saglasju sa potrebama maternjeg jezika. Učenici koji su dolazili u biblioteku, čitanje su doživljavali kao školsku obavezu. Bibliotečki fond se uglavnom zasnivao na knjižnoj građi, kao i na, sada već tehnološki zastarjelim, audio-vizuelnim materijalima (kao što su dijafilmovi, audio i video–kasete, gramofonske ploče, magnetofonske i filmske trake). Danas se knjižni fond sve više dopunjava novom elektronskom građom, na kompaktno-diskovima i drugim digitalnim nosačima informacija”.⁶⁷

Danas biblioteka u školi postaje nazamjenjiva podrška obrazovno-vaspitnom procesu. Bibliotekar kao stručni saradnik ima sljedeće zadatke:

- Nudi pomoć pri učenju, knjige i izvore koji učenicima omogućavaju da razviju kritičko mišljenje i da djelotvorno koriste informaciju u svim oblicima.
- Omogućava korišćenje knjiga i drugih izvora informacija - od umjetničkih do dokumentacionih, od štampanih do elektronskih, i tim izvorima obogaćuje sadržaj udžbenika, nastavnih materijala i metodiku nastave.
- Sarađuje sa nastavnicima i doprinosi da učenici dostignu viši nivo pismenosti, bolje ovladaju vještinama čitanja, učenja, rješavanja problema, kao i informacionim i komunikacionim vještinama.

Školske biblioteke savremenog doba moraju da se mijenjaju kako bi odgovorile na sve izraženije i kompleksnije informaciono-komunikacione i naučno-istraživačke potrebe svojih korisnika i kako bi se prilagodile tehnološkim i edukativnim zahtjevima nastupajućeg informacionog društva, koje je istovremeno i društvo učenja i društvo znanja. Te funkcije biblioteke ostvaruju se najviše u okviru bibliotečko-informacione djelatnosti, kao instruktivni i metodološki rad sa korisnicima, kako učenicima tako i nastavnicima. Knjiga je oduvijek zauzimala centralno mjesto u cjelokupnom ljudskom obrazovanju uopšte, a posebno u okvirima nastavnog rada. Djeca uviđaju značaj školske biblioteke postupno, počev od prvih školskih dana. Koliko će

---

67 Školsko bibliotekarstvo danas, sa okruglog stola održanog 15.januara 2001. u Podgorici, Miroje Vuković – glavni i odgovorni urednik „Prosvjetnog rada”str 9-12

biti zainteresovani za ono što im biblioteka nudi, mijenjaće se tokom školovanja. Da bi se zainteresovanost formirala, a potom i razvijala, važno je neprekidno motivisati učenike, uz korišćenje njihove prirodne radoznalosti i postepenog porasta interesovanja za određene naučne oblasti. Upoznavanje djece sa radom, mogućnostima i značajem školske biblioteke počinjemo od njihovog ulaska u školu. Uvodimo ih u biblioteku, održavamo uvodni čas i upoznajemo ih sa radom, prostorom, rasporedom knjiga i radnim vremenom.

Čitanje čini da djeca postanu osjetljivija na sopstveni svijet, kako onaj fizički tako i društveni. Da bi prihvatanje čitanja išlo spontano i efikasno, važno je povezati ga i uklapati sa drugim aktivnostima. Ako se aktivnost u školskoj biblioteci temelji na interesovanjima učenika, nije potrebno nikakva spoljna prisila za njihovu realizaciju. Način rada može da ima velikog uticaja na to da li će interesovanje biti podstaknuto ili blokirano. Isti sadržaj, u zavisnosti od toga na koji način je primjeren uzrastu djeteta, može da bude atraktivan ili odbojan.

Da bi kod djece izazvali, razvili i održali interesovanje za čitanjem, postoje sredstva i aktivnosti koje mogu da pomognu školskim bibliotekarima da odnos prema knjizi koji se formira u onovnoj školi prati dijete tokom čitavog školovanja, pa je zato važno da se to interesovanje probudi i održava. Dijete u školskoj biblioteci uči da dopunjava znanje koristeći različite saznajne izvore, u početku uz pomoć bibliotekara, a kasnije samostalno i nije više vezano samo za udžbenik i nastavnika kao jedine izvore informacija za određene predmete.

Učenici koji od početka školovanja koriste mogućnosti koje biblioteka nudi u svom daljem školovanju lakše i brže dolaze do potrebnih informacija u odnosu na učenike koji nemaju tu naviku. Korišćenjem biblioteke učenik se navikava na knjigu i ona postaje jedan od značajnih životnih sadržaja za njega i vjerovatno je da će mu kasnije u životu čitanje biti sastavni dio životnog stila. Osim znanja, u biblioteci dijete stiče kulturu čitanja, vještinu traženja informacija, informatičku pismenost, i razvija kritičko mišljenje. Sredstva i aktivnosti koje utiču na pojačavanje interesovanja za čitanjem su: bibliotečka sekcija, razvijanje intelektualne radoznalosti kod djece, časovi u biblioteci, korišćenje kompjutera u biblioteci, adekvatan bibliotečki prostor, kulturna dešavanja, odgovarajući knjižni fond, mogućnost boravka uz knjigu, pravila biblioteke, nagrade i pohvale.

Školska biblioteka je prva stanica u potrazi za izvorima znanja koji dopunjuju i objašnjavaju sadržaj udžbenika. Imajući u vidu pomenuta svojstva udžbenika, potrebno je da obezbijedimo naučno popularnu literaturu koja ogovara krugu čitalaca i da je klasifikujemo na osnovu predmeta. Naravno, od školskog bibliotekara se ne može očekivati da poznaje sve predmete podjednako, te je potrebno da se ostvari saradnja sa predmetnim nastavnicima radi pripreme materijala koji se mogu koristiti u toku nastave, u procesu učenja i za dodatni rad učenika, kao i u pružanju pomoći učenicima pri izboru literature.

Bibliotekar može da sprovodi sljedeće aktivnosti:

- preuzima elektronska izdanja udžbenika i monografska izdanja (sa zvukom, likovnim animacijama, video-klipovima) – za samostalno, individualno čitanje, preslušavanje i gledanje, pravi elektronske baze podataka za sve nastavne predmete;
- pomaže u istraživačkom radu učenicima i nastavnicima, uz brzo i lako obezbjeđivanje građe (stručni radovi, zbornici sa naučnih skupova, kongresa...);
- štampa nastavne i zabavne sadržaje i sve što je potrebno za nastavu;
- povezuje se sa širim bibliotečkim okruženjem i razmjenjuje elektronsku građu sa bibliotekama (centralnom, univerzitetskom, gradskom i školskim bibliotekama);

Jedna od prednosti jeste i odvijanje nastave u čitaonici školske biblioteke kao alternativne učionice, uz korišćenje računara, audio-vizuelnih sredstava, projektora, velikog monitora, video-bima, tzv. pametnih tabli, zvučnika (prezentacija obrazovnih emisija, dokumentarnih i igranih filmova, televizijskih emisija, naučno-popularnih reportaža, predavanja, direktni prenosi kulturnih dešavanja).

Što se tiče nastave i istraživačkog rada učenika i nastavnika, bibliotekar im u tome može pomoći prikupljanjem građe. Radeći na poslovima bibliotekara, bila sam u prilici da djeca zatraže pomoć u vezi sa nekim istraživanjem. Izašla sam im u susret na taj način što sam koristila knjižni fond biblioteke za određenu oblast i internet izvore i, naravno, koristeći didaktički princip pristupačnosti izvršila selekciju onoga što bi za njihov uzrast bilo primjereno. Radioničke projekte, kao visoko vrednovane i efikasne metode u školama, školska biblioteka treba da izvodi u svom interesu i interesu unapređenja nastave. Moj prijedlog za izvođenje radionice koja podržava nastavu maternjeg jezika u biblioteci je izrada školskog književnog časopisa. Ova radionica u našoj školi se izvodi kao serija od desetak kratkih predavanja o strukturi časopisa, ciljevima časopisa, organizaciji redakcije, izboru tekstova, dizajnu, promociji, odnosno o svemu onome što bi za projekat izrade školskog časopisa bilo od značaja. Kroz ovu radionicu postižu se rezultati u edukaciji učenika za izvođenje projekata, promociji čitanja i kreativnog pisanja u školi. Dječiji i omladinski listovi i časopisi imaju značajnu ulogu u procesu osavremenjivanja nastave jer obiluju raznovrsnošću sadržaja, bogatim ilustracijama i popularnim i dinamičnim izlaganjem odabranog sadržaja, koji se može primijeniti u nastavi. Dječija i omladinska štampa afirmiše učeničko stvaralaštvo i utiče na razvoj kreativnosti izražavanja. Redovno korišćenje ovih publikacija doprinosi podizanju pismenosti i jezičke kulture, usavršavanju tehnike čitanja, razvijanju intelektualnih sposobnosti i logičkog mišljenje, razvijanju mašte i slično.

Dakle, školska biblioteka postaje kreativni prostor u kome se realizuje proizvodnja novih izvora informacija i znanja, među kojima će, pored tradicionalnih (panoa, likovno-umetničkih i tehničkih radova učenika) biti i oni elektronski (kao što su nastavni sadržaji na diskovima,

power-point prezentacije, školski list u digitalnom obliku, fotografisane ili snimljene školske manifestacije). Pritom, u budućnosti, školski bibliotekar neće biti jedino posrednik u dolaženju do izvora znanja ili tehničko-informatički konsultant, već i stručni saradnik koji podstiče, usmjerava i edukuje učenike i kolege nastavnike. Školski bibliotekar mora pomoći svojim učenicima i kolegama nastavnicima ne samo kroz lični istraživačko stvaralački rad, već i kroz ukazivanje na to kako samostalno doći do valjanih informacija i izvora znanja, odnosno izvršiti dobru selekciju građe. Ranije se to odnosilo na knjižnu i audio-vizuelnu, a sada i na novu, elektronsku – digitalnu građu. Time bi se spriječilo i lutanje u moru informacija na internetu, čija hiperprodukcija više odmaže nego što pomaže savremenim tragaocima za znanjem, istraživačima svih nivoa. Ova nova usluga sastoji se od davanja konkretnih informatičko-tehničkih i metodoloških instrukcija učenicima i nastavnicima, kako bi oni sami bili neposredno radno-istraživački angažovani, a ne samo pasivni korisnici onoga što im pronade bibliotekar.

Bibliotekar im pomaže da usvoje vještinu pristupa informacijama, u određivanju njihovog karaktera, kvaliteta, širine, praktične vrijednosti, odnosno adekvatnosti u odnosu na iskazanu potrebu za njom. Pritom, vrlo je bitno da se, pored praktičnog metodološkog usmjeravanja i asistencije, vodi računa o kulturološkom i vaspitnom aspektu i opštim pedagoškim načelima, naročito u osnovnoj školi, gdje se mnogo više pažnje poklanja razvijanju saznanjno-razvojnih, kreativno-umjetničkih i etičkih vrijednosti, a nešto manje razvijanju naučno-istraživačkih potencijala učenika.

LITERATURA:

1. Školsko bibliotekarstvo danas,sa okruglog stola održanog 15.januara 2001. u Podgorici, Miroje Vuković – glavni i odgovorni urednik „Prosvjetnog rada
2. Brofi, Piter. Biblioteka u 21. veku: nove usluge za informaciono doba, Beograd: Clio, 2005.
3. Školski bibliotekar saradnik u nastavi, Filološki fakultet univerziteta u Beogradu, Bibliotekarsko društvo Srbije, Beograd 2008
4. Crnogorac Vesna, sistem profesionalnog razvoja školskog bibliotekara. Bibliotekar god.51,br1-4 2009,str.35-48

BIOGRAFIJA:

Jelena Tatić, rođena 6.11.1981. u Kolašinu. Osnovnu i srednju školu završila je u Kolašinu. Diplomirala je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, odsjek Opšta lingvistika. Bibliotekarstvo kao izborni predmet pohađala je na trećoj i četvrtoj godini fakulteta, a bibliotekarski ispit je položila 2013. godine na Cetinju. Stalno je zaposlena na poslovima bibliotekara u Osnovnoj školi „Risto Manojlović“ u Kolašinu od 2012. godine. Udata je i majka je troje djece.

DJECA I MOĆ BIBLIOTEKA KAO FAKTOR ZA NJIHOVO UZDIZANJE

Renata Bulajić, profesor francuskog jezika

JU Narodna biblioteka „Njegoš”, Nikšić

matkenk@yahoo.com

SAŽETAK:

U radu će se analizirati „Djeca i moć biblioteka kao faktor za njihovo uzdizanje”. Vaspitanje, obrazovanje i kulturno uzdizanje, to su zadaci koji se postavljaju pred svaku od njih, gdje god se nalazila. Nije ovo puka tautološka konstatacija, već zbilja sa kojom se moramo baviti. Niko više od bibliotekara nije kompetentan da vrati stari sjaj i mjesto biblioteka koje one zavrjeđuju u razvoju društva, generalno uzevši. Saradnja sa zajednicom i jedinkama kao djelovima iste je važan faktor za rad svake biblioteke. Potrebno je biblioteke učiniti što vidljivijim i pristupačnijim.

Cilj ovoga rada je predstaviti knjige, njihovu moć, benefite koje pružaju i, jednom riječju, posredstvom iste pružiti sve odgovore koje traže ova radoznala bića. Glavni akteri su djeca koja znaju šta je knjiga, koja je njihova bit, šta su biblioteke i kakvu ulogu imaju u njihovim životima, te želja da ih prezentuju svojim vršnjacima.

Ključne riječi: biblioteke, bibliotekari, djeca, obrazovanje, kulturno uzdizanje, knjige, učenje

ABSTRACT:

This paper will analyze “The power of libraries and children as an important factor for their raising”. Upbringing, education and cultural raising. These are tasks that should be placed in front of every existing library. It is not mere tautological statement but reality we should seriously consider or it might be better to say to deal with. No one's more competent than librarians to bring back formerly glow and place of libraries they deserve in development in general. Cooperation with municipality as well as individuals as their part is crucial factor in advancement that must occur. The work of libraries should be more visible and more accessible.

The purpose of this work is to accurately present books, its power, benefits they gave, in one word, by virtue of books to answer on every question these curious beings seek. The main participants are kids knowing what are books, what's their essence, what is library and its role in their lives as well as their desire to present it to their peers.

Keywords: libraries, librarians, children, education, cultural raising, books, learning, power

1. UVOD

Uloga biblioteka kroz vjekove ostala je nepromijenjena: vaspitanje, obrazovanje i kulturno uzdizanje. To su zadaci koji se postavljaju pred svaku od njih, gdje god se nalazila. Nije ovo puka tautološka konstatacija, već zbilja sa kojom se moramo baviti. Značaj biblioteke u socio-ekonomskom, kulturnom i obrazovnom razvoju društva nemjerljiv je, pa se u kontinuitetu mora učiniti mnogo napora kako bi društvo u kojem živimo bilo po mjeri svakog pojedinca, a naročito djeteta. Da su biblioteke vezivno tkivo u razvoju svakoga društva utvrdio je teoretičar Džesi Šir (Jesse Shera). Prema njegovim riječima, razorno je kada se ljudski um liši znanja i informacija: „Kao što se ljudski um razara kada je čovjek lišen znanja ili informacija, isto tako se i društvo raspada kada ne postoji stalna razmena znanja među njegovim članovima i svim delovima koji sačinjavaju njegovu strukturu i organizaciju”.⁶⁸

1.1 BIBLIOTEKA PO MJERI DJECE

Saradnja sa zajednicom, jedinkama kao djelovima iste, važan je faktor za rad svake biblioteke. Neophodno je posmatrati društvo u kojem živimo i radimo, koji su problemi sa kojima se treba suočiti, kako ih prevazići, na koji način odgovoriti zahtjevima današnjeg doba. Potrebno je biblioteke učiniti što vidljivijim, pristupačnijim, pokazati da su institucije koje ne poznaju granice. Najbolji način za to je rad sa najosjetljivijom kategorijom u društvu-*djecom*. Motivisati ih da dođu u biblioteku, organizovati različite aktivnosti u kojima će biti glavni akteri. Organizacija kvizova znanja, takmičenja u lijepom pisanju, manje forme dramskih predstava na teme iz knjiga, promocije knjiga za najmlađe, predstavljanje školske lektire, ali i drugih knjiga van školskog kurikulumu, obilježavanja važnih datuma jer neosporno je da vršnjaci jedni na druge mogu više uticati od roditelja i od nastavnika.

Prema riječima Čedomira Draškovića, taj proces je potrebno posmatrati još od dječjeg vrtića: „Dječji vrtić treba da odigra ulogu inicijatora, uvodeći knjigu u život djece preko svakodnevnih kontakata i novih iskustava, preko odabrane dječje literature, pomoću takozvanih „sat-priča”, a uz pomoć vizuelnih i zvukovnih efekata odgovarajućeg dijafilma”.⁶⁹ Prostor u okviru dječje biblioteke-*dječja čitaonica* treba da bude urađen po njihovoj mjeri. Treba da bude mjesto u koje će se rado vraćati jer svjedoci smo da nekada neformalno obrazovanje može da donese više benefita od onog drugog. Pomenuti kutak mora da odgovori željama i zahtjevima najmlađih, počevši od kolorita, oblika i kvaliteta same infrastrukture jer znamo koliko su ovi *mali-veliki* ljudi kritičari koji ne dozvoljavaju improvizaciju. Rad u dječjim bibliotekama treba popularisati: kontaktirati sa roditeljima, javno izlagati programe rada, plakirati

---

68 Shera,H,J, Sociological Foundations of Librarianship, Asia Publishing House, Bombay,1970, str.76.

69 Drašković,Č, Bibliotekarstvo u Crnoj Gori,Između tradicije i perspektive, Centralna narodna biblioteka Crne Gore,„Đurđe Crnojević“-Cetinje, Cetinje, 2002,str.134.

sve ono što može da zainteresuje javnost, ili reklamirati preko lokalnih sredstava javnog informisanja.⁷⁰ Velika odgovornost je na bibliotekarima. Da pomažu djeci da razvijaju svoju maštu, komunikacijske sposobnosti i kreativne vještine, prošire svoja saznanja i umijeća i da se razviju u kvalitetne i svestrane ličnosti. Da pospješuju proces čitanja, učenja i istraživanja kod pomenute kategorije, zainteresuju ih i uvjere da su bitni za razvoj društva. Čitanje treba da im postane zadovoljstvo, da im služi kao alat za saznanje i razumijevanje svoje kulture i baštine, osnaži ih da postanu aktivni građani koji doprinose ekonomskom i socijalnom napretku, da budu svjesni da i sami mogu kreirati život po svojoj mjeri. Vremenom će i sami postati svjedoci o kakvom zdravom okruženju je riječ i koje benefite im to okruženje donosi. Navešćemo najvažnije od njih:

- Pristup raznim izvorima informacija na jednom mjestu - nema lutanja i nesigurnosti;
- Nema trošenja novca na kupovinu knjiga;
- Druženje sa vršnjacima, autorima i junacima iz čitanki;

Sve navedeno će im omogućiti da dođu do željenih odgovora.

1.2 ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Svaka škola treba da ima biblioteku. Da iste budu prostori u kojima će se učenici lijepo osjećati, dobiti savjet, steći nova znanja, vještine i dispozicije za nova učenja i lični razvoj koji će im biti od koristi cijelog života. Simbioza sa bibliotekarima, roditeljima i nastavnicima, ali i samim prostorom, treba da čini jednu integrisanu cjelinu koja će podržati nastavni proces i učenje. Moraju da budu sredine u koje dolaze djeca bez obzira na pol, nacionalnu pripadnost ili ekonomski status i tu osjete mir, sigurnost i sreću. Ne smije da postoji niko ko bi zbog nepovoljne finansijske ili pak druge otežavajuće okolnosti bio u nepravednom položaju u odnosu na drugog. Dostupnost informacijama i tehnologijama koje su neophodne za vaspitno, obrazovno i kulturološko uzdizanje treba da bude jednako pristupačna svima, naravno u skladu sa uzrastom i potrebama. Moraju da znaju da će tu pronaći rješenje za svoje nedoumice, da će im u nedostatku traženih informacija bibliotekar pružiti pomoć druge vrste - u vidu umrežavanja sa drugim bibliotekama, matičnom bibliotekom, drugim institucijama ili pak pojedincima. Ovdje se ne smije zaboraviti ruralno područje i njihove osnovne škole. Treba ih kontinuirano posjećivati, pružati im stručnu i finansijsku pomoć, ali i djeci iz tih oblasti pružiti mogućnost druženja i rada sa vršnjacima iz grada. Ono što bi bilo dobro je i da sami učenici budu učesnici u kreiranju biblioteke po svojoj mjeri, ali i da bibliotekari i nastavnici prepoznaju šta je to što je neophodno i da udruženim snagama realizuju isto, jer činjenica je da uloga školskih biblioteka nikad nije bila važnija. Stoga one treba da igraju ključnu ulogu u razvoju male-velike ličnosti.

---

70 Isto, str.134.

1.3 INKLUZIJA U BIBLIOTEKAMA

Svjedoci smo učestalog korišćenja termina *inkluzija*, potrebe da bude sveprisutna gdje je to moguće. Biblioteke i lica zaposlena u njoj su ti koji mogu dati veliki doprinos u poboljšanju kvaliteta života lica sa invaliditetom. Ne smije se zaboraviti da pomenuta kategorija ima iste potrebe kao i zdravi ljudi, samo način zadovoljenja istih je drugačiji. Na bibliotekarima je obaveza da pomognu licima da dođu do izvora znanja i informisanja, u mjeri u kojoj žele i mogu. Pristupačnost informacijama i literature za njih je velika prepreka, a to je preduslov za obrazovanje, doedukaciju, zabavu, kulturu, jednom riječju - kvalitetan razvoj ličnosti. Usled svega pomenutog, licima sa invaliditetom je u određenoj mjeri onemogućeno uključivanje u kulturni, javni život zajednice, što za posljedicu ima *nezadovoljnog člana društva*. Potrebno je da svi koji se bave bibliotekama razmišljaju o nabavci tehničke opreme koja bi bila dobro polazište za dalje aktivnosti, a što bi stvorilo uslove da lica sa invaliditetom mogu konzumirati kulturne sadržaje.

Potrebno je *osvijestiti* društvo i zajednicu, da se sadržaji namijenjeni široj javnosti tiču i pomenute kategorije. Samo svakodnevnom brigom i kulturnim umrežavanjem potpomažemo jednakost, participaciju, a kasnije i zaposlenje ovih lica. Sve pomenuto je samo dio onoga što bi poboljšalo njihov kvalitet života, a na nama je da učinimo to *malo* kako bi stvorili ambijent u kojem bi interakcija pomenute kategorije sa okruženjem bila kvalitetnija.

1.4 BIBLIOTEKAR I INFORMACIJA

„Glavna karakteristika savremenog bibliotekarstva je pokretljivost, dinamičnost u kružnom kretanju informacija. Stalna, neposredna veza između proizvođača i korisnika, ispitivanje tržišta i propagiranje informacija, uslovi su koji pretpostavljaju pogodnost za dinamičnu cirkulaciju knjiga i informacija”⁷¹. Centralno za biblioteku, ali i bibliotečku profesiju je znanje. Zato je bibliotekar neko ko igra važnu ulogu i čini sponu sa roditeljima, školom i nastavnicima, učestvuje u stvaranju kvalitetnog čitaoca spremnog za nova istraživanja i svijet koji ga okružuje. Njihova uloga se ne svodi na stvaranje čitaoca po svojoj mjeri, već da nude i predstavljaju kvalitet, a na korisnicima usluga je da odaberu ono što im se dopada. Ovim stiču odgovornost i već od ranih dana uče da doziraju količinu i kvalitet podataka koje su u stanju da percipiraju i koji su im neophodni. Nudeći kvalitetno štivo stvara se u budućnosti i kvalitetan čitalac, a samim tim koristan član društva.

Brojne su studije koje analiziraju rapidan razvoj tehnoloških dostignuća čije glavno obilježje je komunikacija i informacija. Pominju se mikroprocesori, digitalne mreže, kompjuteri i internet. Ono što je paradoksalno je to što se veća pažnja usmjerava ka usavršavanju same

---

71 Drašković,Č., Bibliotekarstvo u Crnoj Gori,Između tradicije i perspektive, Centralna narodna biblioteka Crne Gore,„Đurđe Crnojević“-Cetinje, Cetinje, 2002,str.135.

infrastrukture u odnosu na tačnost i provjerenost same informacije. Zato je važno početi od najmlađih, edukovati ih na koji način da dođu do prave informacije kako bi postigli svoj cilj i na taj način izbjegli plasman neprovjerenih podataka i izvora, što ih može dovesti u čorsokak. Previše informacija nerijetko je kamen spoticanja koji za epilog može da ima nezadovoljno dijete. Važno je da informacije budu „prečišćene“, kako bi se izbjegli ozbiljni problemi.

ZAKLJUČAK:

Značaj pisane riječi je ogroman, a pristup knjigama od ključne važnosti za usavršavanje, ne samo vještina čitanja i pisanja, već i otkrivanja novih svjetova, podsticanja mašte, kreativnosti i cjeloživotnog razvoja. Sljedstveno navedenom, nameće se da su biblioteke informacijski centri za diseminaciju znanja koji nedvosmisleno pružaju željeni progres i mogućnost usavršavanja. Kako bi odgovorili izazovima koje nosi 21. vijek, djeci kao najosjetljivijoj kategoriji potrebno je osigurati kvalitetnu biblioteku sa svim svojim resursima. Da rezimiramo. Biblioteke nijesu puki depoi za knjige. Mnogo su više. One su najbolji način da se upozna prošlost, živi sadašnjost i isplanira kvalitetna budućnost.

LITERATURA:

1. Drašković, Č.: *Bibliotekarstvo u Crnoj Gori, između tradicije i perspektive*, Centralna narodna biblioteka Crne Gore, „Đurđe Crnojević“-Cetinje, Cetinje, 2002.
2. Simončić, S., G i Željko Vučković: *Upravljanje bibliotekama u dobu znanja*, Matična biblioteka, Istočno Sarajevo, Sarajevo, 2007.
3. Shera, H., J.: *Sociological Foundations of Librarianship*, Asia Publishing House, Bombay, 1970.
4. Stipčević, A.: *Povijest knjige*, NZMH, Zagreb, 1985.
5. Urquhart, D.: *Načela bibliotekarstva*, Rijeka, Izdavački centar, 1986.
6. Wolf, A.: *Library public relations, promotions and communications: a how to do it manual (2nd ed.)*, New York: Neal Shuman Publishers, Inc, New York, 2005.

KRATKA BIOGRAFIJA AUTORA:

Renata Bulajić rođena je 23. 12. 1972. godine u Nikšiću, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirala je Francuski jezik i književnost u Nikšiću, i završila Fakultet za turizam i hotelijerstvo u Kotoru. Direktor je JU Narodna biblioteka „Njegoš“, Nikšić. Prethodno iskustvo je stekla na poslovima iz oblasti turizma i kao prosvjetni radnik u osnovnim i srednjim školama i poslovima bibliotekara u JU Narodna biblioteka „Njegoš“, Nikšić.

Nosilac je brojnih projektnih aktivnosti iz oblasti kulture, urednik brojnih listova, saradnik u nastavi i prevodilac. Živi i radi u Nikšiću i majka je troje djece.

MOBILNI TELEFON U SLUŽBI KNJIGE

Msr Ružica Stanković

Biblioteka „Gligorije Vozarović“, Sremska Mitrovica, Republika Srbija

r.stankovic@hotmail.com

SAŽETAK:

Kako bibliotečke usluge, a samim tim i biblioteku, treba identifikovati sa rastućim i raznolikim potrebama javnosti, i sami bibliotekari se dovijaju na različite načine da savremenog mladog čoveka uz pomoć novih telekomunikacionih dostignuća povežu sa klasičnom knjigom i popularišu čitanje. Kako naći način da se korisnici ohrabre, da razviju svoje veštine u umetnosti, muzici, nauci i da efikasno koriste informacije i nove tehnologije? Mobilni telefoni su postali sastavni deo modernog življenja, preko kojih se informišemo, povezujemo sa drugima, pružaju nam mogućnost da ponovo proživimo uspomene i podelimo ih sa svetom koji nas okružuje, prevazilazeći razne barijere, kao što su: razdaljine, jezik, kulturološke, socijalne i sve druge razlike. Neka pouzdana istraživanja pokazala su da je telefon postao najbolji čovekov prijatelj, ne knjiga, telefon! Ovim radom pokušaću da pokažem kako smo uz malo manipulacije preko telefona knjigu postavili u centar digitalne fotografije. Telefon je poslužio kao sredstvo kojim će knjiga, opet, zauzeti značajno mesto u životima mladih.

Ključne reči: mobilni telefon, knjiga, „Leto sa knjigom“, fotografija.

SUMMARY:

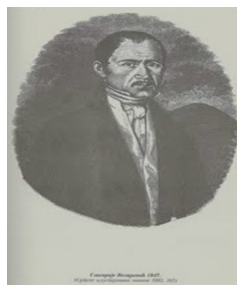
As library services, and therefore the library, need to be identified with the growing and diverse needs of the public, librarians themselves are embarking on various ways to connect the modern young man with new telecommunications advances to the classic book and popularize reading. How do you find a way to encourage users to develop their skills in art, music, science, and effectively use information and new technologies? Cell phones have become an integral part of modern life, through which we inform ourselves, connect with others, give us the opportunity to relive memories and share them with the world around us, overcoming various barriers such as: distances, language, cultural, social and any other differences. Some reliable research has shown that the phone has become man's best friend, not the book, the phone! With this paper, I will try to show how, with a little bit of phone manipulation, we put the book at the center of digital photography. The phone served as a means by which the book would, again, occupy a significant place in the lives of young people.

Keywords: mobile phone, book, Summer with a Book, photography.

Sremska Mitrovica je najveći grad u Sremu, administrativni centar Sremskog upravnog okruga i jedan od najstarijih gradova u Vojvodini i Srbiji. Grad je smešten na levoj obali reke Save i, prema poslednjem popisu stanovništva, u gradu živi oko 40 000 stanovnika. Antički grad Sirmijum, koji se nalazio na teritoriji današnje Sremske Mitrovice, bio je prestonica Rimskog carstva tokom perioda tetrarhije. Nazivan je i „slavnom majkom gradova”. Dvanaest rimskih careva je rođeno u ili u blizini Sirmijuma. Kako sam grad poseduje mnogo kulturnih spomenika i arheoloških lokaliteta, zovu ga i muzejom pod otvorenim nebom.⁷²

Sremska Mitrovica

Gligorije Vozarović

Biblioteka „Gligorije Vozarović” najstarija je ustanova kulture u gradu, a osnovana je 1866. godine. Dobila je ime po prvom izdavaču i knjižaru u Srbiji, iskrenom ljubitelju knjiga, „knjigoljupcu i knjigoprodavcu”, rođenom pre više od 200 godina u okolini Sremske Mitrovice.⁷³ Biblioteka danas broji više od 130,000 knjiga, ima šest ogranaka, 20 zaposlenih, 5,000 članova i neprekidno pronalazi načine kako da zaintrigira mlade, vrati ih knjizi i čitanju.

Biblioteka „Gligorije Vozarović”

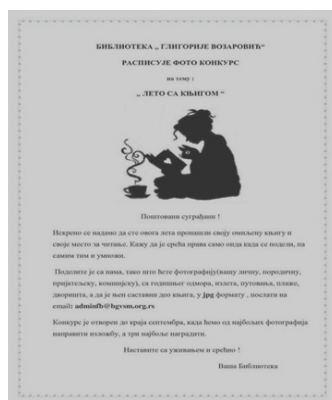
⁷² Milošević, P. Sremskomitrovačka hronika, Novi Sad : Institut za istoriju, 1987.

⁷³ Mojo, Medić, Spomenica o šezdesetogodišnjici osnutka Srpske Građanske Čitaonice u Srem. Mitrovici (1866-1926.), (Srem. Mitrovica, 1929), str. 8.

Jedna, od mnogih ideja, bila je i akcija „Leto sa knjigom“. Na ovu akciju pokrenula nas je kako većita borba za nove korisnike, tako i spoznaja da smo se mnogo, možda i previše vezali za naše mobilne telefone. Telefoni su postali sastavni deo života, oni su izvor informacija, zabava, oni nas povezuju i postaju zamena za najvažnije odnose u našem životu. „Motorola“ je sprovedla istraživanje koje je otkrilo da je telefon postao najbolji čovekov drug - ne knjiga, nego telefon. Istraživanje je pokazalo da 33 % ispitanika daje prednost telefonu u odnosu na drage ljude, dok su najalarmantniji podaci u vezi sa mlađim generacijama koje su odrasle u digitalnom svetu. Prema navedenom istraživanju 53 % pripadnika nulte generacije opisalo je telefon kao svog najboljeg prijatelja. Međutim, istraživanje je pokazalo i da ljudi prepoznaju potrebu za balansom između telefona i realnog života. Tu smo pronašli našu šansu !

Potrudili smo se da telefon postavimo kao posrednika između knjige i čitaoca tako što smo raspisali Foto konkurs sa temom „Leto sa knjigom“. Osmislili smo plakate na kojima smo se obratili svim građanima sa idejom da nam šalju svoje fotografije sa letovanja, ali da lajt motiv na tim fotografijama bude knjiga.

Na osnovu ovog saznanja Biblioteka „Gligorije Vozarović“ iz Sremske Mitrovice pokrenula je prošlog leta akciju „Leto sa knjigom“ , gde je uslov za učešće na ovom Konkursu bila fotografija koja bi oslikavala detalje sa godišnjeg odmora, a da lajt motiv bude knjiga. Odziv je bio fantastičan, učesnici su bili kreativni i veoma duhoviti.

Plakat foto kursa

Plakat za izložbu

Na naše veliko iznenađenje, počele su da pristižu fotografije. Više od 100 je stiglo na mejl Biblioteke, tako da smo morali oformiti stručni žiri koji su sačinjavali diplomirani direktor fotografije, fotograf i jedan slikar. U užu krug ušlo je 30 fotografija, od kojih smo u Čitaonici Biblioteke napravili izložbu.

Sama izložba se uklopila u program *Novembarskih dana*, manifestacije kojom se obeležava *Dan oslobođenja grada u Prvom i Drugom svetskom ratu*. Poslednjeg dana izložbe proglasili smo pobednike i podelili nagrade. Prvo mesto i najveće simpatije osvojila je fotografija sa ekskurzije trećeg razreda Mitrovačke gimnazije. Ceo razred se slikao ispod Krivog tornja u Pizi i svi do jednog ispred sebe su držali otvorenu knjigu, i kao čitali. Inicijator je bio njihov razredni starešina, inače profesor matematike, koji im je u zadatak stavio da svako na ekskurziju ponese po jednu knjigu.

Prva nagrada

I drugo i treće mesto su bile veoma kreativne fotografije i bilo je veliko zadovoljstvo videti ih.

Druga nagrada

Treća nagrada

Svi nagrađeni dobili su članske karte Biblioteke, knjige za uspomenu i sve tri nagrađene fotografije su bile postavljene na centralnom gradskom bilbordu, što je u stvari i bila najveća nagrada za učesnike.

A šta smo time dobili mi, biblioteka i bibliotekari ?

Mi smo dobili ono što smo i želeli, nove članove biblioteke, i pokazali ovom akcijom kako se, uz malo truda i mašte, umesto telefona, a posredstvom njega, u ruke mladih ponovo vratila knjiga.

LITERATURA:

1. Milošević, Petar i dr. Sremskomitrovačka hronika, Novi Sad : Institut za istoriju, 1987.
2. Medić, Mojo Spomenica o šezdesetogodišnjici osnutka Srpske Građanske Čitaonice u Srem. Mitrovici (1866-1926.), (Srem. Mitrovica, 1929)
3. Letopis Biblioteke „Gligorije Vozarević”, Sremska Mitrovica

BIOGRAFIJA:

Msr Ružica Stanković (rođ. Tatić), rođena je 24. 02. 1962. godine u Sremskoj Mitrovici, gde završava osnovnu školu i gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu, smer Srpskohrvatski jezik i književnost, u Novom Sadu diplomirala 1990. godine i time stekla stručni naziv profesora srpskohrvatskog jezika u jugoslovenskih književnosti. Dve školske godine radila kao nastavnik srpskog jezika u Osnovnoj školi „Slobodan Bajić Paja”, Sremska Mitrovica, područna škola u Mandelosu.

Godine 1992. počinje da radi u Biblioteci „Gligorije Vozarević” u Sremskoj Mitrovici, na određeno vreme, kao bibliotekar Dečijeg odeljenja. 1996. godine zasniva stalni radni odnos u Biblioteci, kao šef Odeljenja za nabavku i obradu publikacija, gde i danas radi. Stručni ispit položila 1997. godine pred Komisijom Narodne biblioteke Srbije, po Programu za bibliotekare Odlukom Narodne biblioteke Srbije, 2007. godine stekla stručno zvanje *Viši bibliotekar*, a na osnovu objavljenih radova i održanih predavanja na stručnim skupovima.

2010. godine svoje znanje i stručnost usavršava na Filološkom fakultetu u Beogradu, gde na katedri za Bibliotekarstvo i informatiku stiče visoko obrazovanje i akademski naziv Diplomirani bibliotekar i informatičar – Master. 2018. godine odlukom Narodne biblioteke Srbije stiče zvanje *bibliotekar savetnik*.

DIGITALNA TRANSFORMACIJA JAGODINSKE BIBLIOTEKE – BIBLIOTEČKE USLUGE U NOVOJ PARADIGMI, UN AGENDA ZA ODRŽIVI RAZVOJ 2030

Suzana Tanasijević, viši dipl. bibliotekar

Narodna biblioteka „Radislav Nikčević“ Jagodina, Srbija

suzanatanasijevic@gmail.com

APSTRAKT:

Od osnivanja do danas, Narodna biblioteka u Jagodini iskusila je različite faze transformacije. Bitno je istaći da je Biblioteka oduvek imala izuzetno značajnu ulogu u razvoju i održavanju kulturnog, obrazovnog, socijalnog i ekonomskog blagostanja ljudi u zajednici. U ovom radu biće reči o transformaciji koju je jagodinska biblioteka doživela iz klasične u digitalno kompetentnu biblioteku sa prepoznatljivim web identitetom, koja razvija socijalno inkluzivne programe u cilju poboljšanja života ljudi u lokalnoj zajednici i šire.

Tema rada je ubrzan razvoj Biblioteke u Jagodini koji započinje od razvoja procesa digitalizacije i kreiranja digitalne biblioteke pa do razvoja i implementacije inovativnih servisa i pristupa u zadovoljavanju potreba zajednice koji uključuju korišćenje savremenih ICT-a i IT edukaciju stanovništva. Takođe, u radu će se pokazati kako Biblioteka unapređenjem i nadgradnjom svojih osnovnih usluga i kreiranjem novih inovativnih servisa kroz saradnju i umrežavanje sa vladinim i nevladinim sektorom podržava doživotno učenje i razvoj zajednice, omogućava univerzalnu pismenost i podjednak pristup informacijama, organizuje čuvanje kulturne baštine formiranjem digitalnih kolekcija, postaje partner u različitim kulturnim i ekonomskim inicijativama, dopire do novih, nedosegnutih korisnika i šire publike.

Posvećenost Globalnoj Agendi i održivosti biće predstavljena primerima iz dobre prakse Biblioteke i uloge koju ona ima u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja kroz projekte koje realizuje:

- AgroLib-Ja (Agricultural Library in Jagodina), <http://www.agrolib.rs/>, Poljoprivredne biblioteke u Jagodini. Biblioteka od 2010. godine kroz ovaj projekat u okviru revitalizovane mreže seoskih biblioteka obrazuje i ekonomski osnažuje poljoprivrednike kroz ICT i stručnu edukaciju, jačajući njihovu konkurentnost na tržištu rada tako što im omogućava da se reklamiraju i besplatno oglašavaju prodaju svojih proizvoda na online marketu za poljoprivrednike: <http://www.onlinepijaca.agrolib.rs/> (ciljevi 4 i 8).
- Slova na struju - elektronski književni časopis za decu i mlade, <http://www.jabooka.org.rs/product-category/casopis/?orderby=date>. Realizacijom ovog projekta od 2012. godine, Biblioteka sprovodi edukaciju svojih najmlađih korisnika putem novog medija. Takođe, Biblioteka u okviru svog portala omogućava brzi pristup e-publikaciji deci i omladini

koja nemaju pristup bibliotekama. Na taj način se smanjuje nejednakost između dece koja žive u ruralnim područjima i dece koja žive u urbanim sredinama u pogledu (ne) dostupnosti izvora znanja (ciljevi 4 i 10).

- Digitalni građanin - Cilj ovog projekta je osnaživanje lokalne zajednice kroz jačanje digitalne kompetencije stanovništva u cilju pripreme za nove zahteve koje nameće savremeno tržište rada. Biblioteka je kroz ovaj projekat omogućila edukaciju i pristup novim tehnologijama svim kategorijama stanovništva. Projekat je posebno značajan za mlade kojima je ova tehnološka oprema nedostupna. Biblioteka organizuje radionice u okviru kojih se uz pomoć donirane opreme, micro bit računara i „uradi sam“ elektronskih setova deca edukuju i osposobljavaju da savladaju osnove programiranja kako bi se uspešno pripremila za karijere koje zahtevaju informatičko znanje i digitalnu kompetenciju (cilj 4).

Cilj ovog rada je da prikaže kako je Narodna biblioteka u Jagodini izgradila dobru platformu za afirmaciju načela IFLA-e da je pristup informacijama ključan u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja UN-a. Primeri dobre prakse Biblioteke koji su rezultirali poboljšanjem života ljudi u zajednici mogu poslužiti kao dobar pokazatelj i okvir za delovanje drugim javnim bibliotekama iz okruženja. Pored kulturno-prosvetne, za biblioteku modernog doba, podjednako je važna i značajna njena socijalno- integrativna uloga u društvu.

Ključne reči: digitalizacija, digitalna biblioteka u Jagodini, inovativni servisi, ciljevi održivog razvoja

APSTRACT:

Since its founding up until now, the Public Library in Jagodina has been transformed in different phases. It is important to highlight that the Library has always had an extremely important role in developing and maintaining of the cultural, educational, social and economic well-being of people in the community.

This paper speaks of how the Public Library in Jagodina was transformed from a classical one to a digitally competent library with a recognizable web identity which develops socially inclusive programs with the aim of improving lives of the people in the community and beyond. The topic of this paper is an accelerated development of the Public Library in Jagodina which began with the digitization process development and the digital library creation. It encompasses the development and implementation of innovative services and satisfying needs of the community which include modern ICT usage and IT education of the people. Furthermore, the paper will show how the Public Library, by improving and upgrading its basic services and creating new innovative ones through co-operation and networking with government and non-government sector, supports lifelong learning and community

development, provides universal literacy and an equal access to information, organizes preservation of cultural heritage by forming digital collections, becomes a partner of various cultural and economic initiatives, reaches new users and a larger audience.

Dedication to the Global Agenda and sustainability will be presented by examples of good practice of the Library and its role in achieving Sustainable Development Goals through projects which it realizes:

- Agrolib-Ja (Agricultural Library in Jagodina), <http://www.agrolib.rs/>; Within this project, through the revitalized network of village libraries, the Library has educated and economically empowered farmers since 2010 through ICT and professional education strengthening their competitiveness in the labor market by making it possible for them to advertise and promote their products on an online market for agriculturists free of charge: <http://www.onlineprijaca.agrolib.rs/>, (goals 4 and 8)
- Electricity Letters – an electronic literary magazine for children and youth, <http://www.jabooka.org.rs/product-category/casopis/?orderby=date>; By realizing this project since 2016, the Library has educated its youngest users through a new medium. Also, the Library has allowed children and youth who have not had access to libraries to have quick access to an e-publication. That way, inequality is reduced between children who live in rural areas and those who live in urban areas, concerning unavailability of knowledge resources (goals 4 and 10).
- The Digital Citizen. The Aim of this project is to empower local community through strengthening digital competence of the population with the aim of preparing new requests imposed by the labor market. The library has, through this project, allowed education and access to new technologies to all population categories. This project is particularly meaningful for youth to whom this technological equipment is unavailable. The Library organizes workshops where using the donated equipment, micro bit computers and electronic sets, children are educated and able to learn the basics of programming in order to successfully prepare for careers which demand IT knowledge and digital competence (goal 4).

The aim of this paper is to show how the Public Library in Jagodina has built a good platform for affirmation of IFLA principles that the access to information is the key to achieving Sustainable Development Goals of the UN. Examples of good practice of the Library which resulted in improvement of lives of the people in the community can serve as a good indicator and a work model for other public libraries in the region. Besides cultural and educational, for the modern age library its social and integrative role in society is also of significant importance.

Keywords: digitization, digital library in Jagodina, innovative services, Sustainable Development Goals

UVOD:

U eri sve bržeg razvoja modernih tehnologija, gotovo da nema biblioteke u svetu koja nije shvatila značaj i prednosti digitalizacije i koja na neki način nije pristupila formiranju digitalnih kolekcija. Nastanak i razvoj web-a najzaslužniji je za ekspanziju digitalnih biblioteka koja je usledila krajem osamdesetih i devedestih godina prošlog veka. To je podstaklo udruživanje država i velikih biblioteka na pokretanje brojnih (u svetskim okvirima) projekata za izgradnju digitalnih biblioteka i značajnih nacionalnih digitalnih kolekcija.

Najznačajniji međunarodni projekti vezani za razvoj digitalnih kolekcija i biblioteka su: Evropska unija – projekat Evropska biblioteka (TEL - The European Library), UNESCO –projekat Pamćenje sveta (The Memory of the World), G7/CDNL – projekat Bibliotheca Universalis. Danas, u eri digitalne revolucije, u mnoštvu definicija i teorija o bibliotekama gotovo da ne postoji bolja teorija koja suštinski oslikava ulogu i značaj biblioteka i funkciju bibliotekara od one koju su predstavili autori Kraford i Gorman u svojoj knjizi „Buduće biblioteke, san, ludost ili stvarnost“ i saželi je u 5 principa:

1. Biblioteke služe čovečanstvu.
2. Poštujte sve oblike u kojima se znanje pojavljuje i prenosi.
3. Koristite tehnologiju inteligentno, kako biste poboljšali usluge.
4. Štitite pravo slobodnog pristupa znanju.
5. Poštujte prošlost, kreirajte budućnost⁷⁴.

Čovečanstvo je oduvek sanjalo o univerzalnoj biblioteci koja bi okupila sva ljudska dela ikad nastala. Naravno da je to bilo nemoguće ostvariti, posebno nakon Gutenbergovog izuma prvih pokretnih slova i štamparije koja se kroz vekove usavršavala i doprinela neviđenoj hiperprodukciji štampanih izdanja. Dvadeseti vek i vreme ubrzanog razvoja informaciono komunikacionih tehnologija (u daljem tekstu IKT) doneo je čovečanstvu drugu vrstu sna - univerzalne virtualne biblioteke.

Međutim, kako nekada tako i danas, bez obzira na želje, mogućnosti i visoki tehnološki razvoj pojedinih velikih biblioteka koje pokreću projekte sa ciljem stvaranja univerzalnih biblioteka, jasno je da je polje ljudskog znanja nemerljivo i da je taj san bar za sada nedostižan. Zato se velike biblioteke fokusiraju na očuvanje svetske kulturne baštine i na objedinjavanje digitalnih kolekcija nacionalnih biblioteka iz celog sveta. Za razliku od velikih biblioteka i težnje za stvaranjem univerzalne digitalne biblioteke, male biblioteke imaju pragmatičnije planove, poput stvaranja digitalnih kolekcija koje će zadovoljiti najveći broj informacionih potreba njihovih korisnika.

---

74 Crawford W., i Gorman M., Future libraries: dreams, madness and reality, American Library Association Editions, New York 1995, str. 122.

RAZVOJ BIBLIOTEKE U JAGODINI

Narodna biblioteka „Radislav Nikčević” u Jagodini najstarija je ustanova kulture na teritoriji grada koja ima tradiciju dugu 168 godina. Koreni začetka današnjeg bibliotekarstva sežu u daleku prošlost kada se sredinom XIX veka, još 1851. godine, prvi put pominje „Čitalište“ u Jagodini. „Osnivačkim aktom – Ukazom kralja Petra I Karađorđevića, od 27. aprila 1909. godine – utemeljuje se Javna biblioteka u Jagodini”⁷⁵.

Rešenjem ministra kulture Republike Srbije, Narodna biblioteka u Jagodini se 1994. godine proglašava Matičnom bibliotekom za Pomoravski okrug i time svrstava u red jedne od 20 biblioteka u Republici Srbiji kojoj su poverene funkcije od posebnog društvenog interesa i značaja. Biblioteka u Jagodini predstavlja centar bibliotečko-informacionog sistema za ceo Pomoravski upravni okrug i kao takva, među prvim ustanovama u kulturi počela je da koristi internet, razvija elektronske baze podataka, edukuje i obučava korisnike za korišćenje IKT-a.

Od osnivanja do danas, Narodna biblioteka u Jagodini je iskusila mnoge transformacije i promene. „Koristeći i permanentno razvijajući informaciono-komunikacione tehnologije transformisala je svoje poslovanje iz modela tradicionalne pasivne biblioteke u model savremene biblioteke, koja je ne samo aktivna i interaktivna već takođe i socijalno integrisana u lokalnu zajednicu”⁷⁶.

Ubrzani razvoj Biblioteke započinje uvođenjem kompjuterizacije u proces poslovanja 1994. godine, a potom i interneta za javni pristup korisnicima. Automatizacija je obezbedila efikasniji rad Biblioteke i doprinela konstantnom razvoju IKT-a. Biblioteka se uključila u sistem uzajamne katalogizacije preko Cobiss OPAQ platforme 2004. godine, a umrežavanje je doprinelo bržem protoku informacija i poboljšanju kvaliteta usluga koje se pružaju korisnicima. Paralelno se razvijao i proces digitalizacije Zavičajne građe i kulturne baštine Jagodine na Zavičajnom odeljenju Biblioteke.

Takođe, Biblioteka je permanentno kreirala i unapređivala svoj web identitet imajući u vidu značaj prezentacije poslovanja u okviru kvalitetnog bibliotečkog sajta, što je rezultiralo nagradama: Web biblioteka 2003., 2011. i 2013. godine. Ove nagrade predstavljaju sublimat priznanja za rezultate koje je Biblioteka prethodnih godina postigla na polju unapređenja svog nastupa na domaćoj i svetskoj mreži.

---

75 Stefanović M., Jagodinsko bibliotekarstvo (1851-2011) , Narodna biblioteka „Radislav Nikčević”, Jagodina 2011, str. 95.

76 Tanasijević S., New model of library marketing for farmers and promotional creativity in action, <http://library.ifla.org/view/divisions/div4=5Fmam.html>, (Paper presented at: IFLA WLIC 2013 — Singapore — “Future Libraries: Infinite Possibilities” in Session 86 - Management and Marketing).

POJAM, FAZE I CILJEVI DIGITALIZACIJE

Digitalizacija podrazumeva pretvaranje (konverziju) dokumenta u digitalne slike. Digitalne slike predstavljaju elektronska dokumenta. Digitalizacija je proces u kojem se materijali konvertuju iz tvrdih kopija u elektronske kopije. Najopštija definicija digitalizacije bi bila da je to „proces pretvaranja analognog signala u digitalni oblik”⁷⁷.

U širem kontekstu, digitalizacija je predstavljanje objekta, slike, zvuka, dokumenta ili signala (analognog) diskretnim skupom njegovih tačaka ili uzoraka. Digitalizacija predstavlja čuvanje analognog signala u digitalnoj formi, ali s druge strane, digitalizacija teksta takođe znači i konvertovanje slika u tekst pomoću optičkog prepoznavanja karaktera (OCR – Optical Character Recognition). Digitalizacija predstavlja temelj svih digitalnih biblioteka, jer je potrebno sva analogno zapisana dela pretvoriti u digitalni oblik. Digitalni sadržaj može biti spremljen lokalno ili mu se može pristupiti kroz računarske mreže. Digitalna biblioteka spada u sisteme za pronalaženje i preuzimanje informacija (information retrieval system). Proces digitalizacije se odvija u dve faze: diskretizacija – čitanje analognog signala i u pravilnim vremenskim intervalima uzimanje uzorka i kvantizacija – uzorci se zaokružuju na najbližu vrednost (obično celi broj) iz skupa dozvoljenih vrednosti. Glavni ciljevi digitalizacije su: unapređenje pristupa i poboljšanje očuvanja bibliotečke građe. Često se pojam digitalizacije poistovećuje sa procesom skeniranja koji predstavlja samo jednu od faza u kompleksnom procesu.

Digitalizacija podrazumeva više poslova koje treba sprovesti u mnogo koraka kako bi se došlo do kvalitetnog finalnog produkta - digitalizovanog dokumenta. Poslovi digitalizacije se mogu grubo svrstati u nekoliko grupa: priprema, skeniranje, kontrola kvaliteta, indeksiranje, formiranje rezervnih kopija i obezbeđivanje stalne dostupnosti dokumenta.

POČETAK RAZVOJA PROCESA DIGITALIZACIJE U BIBLIOTECI U JAGODINI

Proces razvoja digitalizacije u Biblioteci u Jagodini odvijao se u dve faze.

Prva faza obuhvatila je: skeniranje građe, pripremu građe za obradu, izradu softvera za obradu, pretragu i statistiku građe.

Druga faza obuhvatila je online pristup građi. Tokom 2006. godine, Narodna biblioteka „Radislav Nikčević” započela je realizaciju projekta „Zaštita stare i retke knjige, kao i ostale bibliotečke građe i rekonstrukcija Fonda zavičajnog odeljenja”. U okviru projekta sprovedena je kompletna rekonstrukcija i adaptacija Zavičajnog odeljenja i započet je proces razvoja

---

77 <https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Digitalizacija> , pristupljeno 20.08.2019. u 10,40

digitalizacije. Tokom 2008. godine: završena je adaptacija Zavičajnog odeljenja, nabavka tehničke opreme za digitalizaciju, započeta je izgradnja softvera za digitalizaciju Zavičajne građe, razvoj programa za pregled digitalizovanog materijala pod nazivom „Čitanka” i razvoj programa za obradu skeniranog materijala.

Слика 1. Knjiga „Žitie i slavnija dela gosudara imperatora Petra Velikago samoderzča vserossijskago / Orfelin, Zahartija”, 1726.-1785., otvorena programom „Čitanka”.

Tokom 2009. godine, u saradnji sa NBS, predstavljena je prva digitalizovana kolekcija iz Zavičajnog odeljenja jagodinske biblioteke u okviru Digitalne Narodne biblioteke Srbije.

Prva digitalizovana kolekcija Zavičajne građe Biblioteke u Jagodini sadržala je:

1. Zbirku knjiga Narodne biblioteke u Jagodini. Zbirka je sadržala 84 digitalna dokumenata sa ukupno 13.261 stranom.
2. Album fotografija Jagodina nekada. Zbirka je sadržala jedan digitalni dokument sa ukupno 21 stranom.
3. Jagodina na starim razglednicama. Zbirka je sadržala 28 digitalnih dokumenata sa ukupno 28 strana .

U prvoj fazi razvoja digitalizacije u Narodnoj biblioteci u Jagodini skenirano je 165 monografija, 72 razglednice, 1 foto album i 2 slike stare Jagodine. U istom periodu kreirano je 17.490 skeniranih digitalnih dokumenata.

DIGITALNA BIBLIOTEKA NARODNE BIBLIOTEKE U JAGODINI

Prva verzija Digitalne biblioteke pokrenuta je 2010. godine u okviru AgroLib sajta. Digitalna biblioteka je zasnovana na originalnom softveru za organizaciju digitalnih kolekcija pod nazivom „SOFKA“. Postojeće digitalne kolekcije dostupne putem interneta se aktivno

dopunjuju novim sadržajima. Aktuelna verzija objavljena je 2011. godine i sadrži digitalne kolekcije dostupne u okviru odeljka Digitalna Narodna Biblioteka u Jagodini na zvaničnom veb sajtu Biblioteke⁷⁸.

DIGITALNA KOLEKCIJA STARA I RETKA KNJIGA

Fond stare i retke knjige Narodne biblioteke u Jagodini sadrži oko 1.300 knjiga. Među njima se nalazi 9 spomenika kulture, 120 knjiga štampanih do kraja IX veka i 260 retkih primeraka nastalih u ratnim godinama. Zbirka stare knjige broji 9 naslova, od kojih su 3 iz XVIII veka. Zbirku retke knjige čine uglavnom značajne kolekcije. Preostali deo fonda čine bibliofilska izdanja numerisana i potpisana, knjige sa posvetom, minijature, itd. Posebno se čuvaju vredne kolekcije knjiga Srpske književne zadruge, zatim Biblioteka srpskih i starih pisaca u izdanju Narodne prosvete i zbirka izdanja Knjižnice Gece Kona.

Po značaju i vrednosti iz Kolekcije stare knjige bitno je izdvojiti sledeće:

1. Rajić, Jovan: Istorija raznih slovenskih...;
2. Orfelin, Zaharija Stefanović: Žitije Petra Velikog;
3. Ljuština, Vikentije: Gramatika italijanska radi...;
4. Mušicki, Lukijan: Stihotvorenija. Knjiga prva.;
5. Mušicki, Lukijan: Stihotvorenija. Knjiga druga.;
6. Kazaljka (priredio Miloš Popović).;
7. Ban, Matija: Merima ili Bošnjaci: pozorišno delo u pet razdela, spisa Matija Ban Dubrovčanin.;
8. Ilirska čitanka: za Gornje gimnazije. Knj. 1.;
9. Pantelić, Đ. R: Jedna reč o pravnim sredstvima i našoj kasacionoj vlasti.

Stare knjige navedene pod brojevima od 1. do 3. kategorisane su kao kulturna dobra od izuzetnog značaja. Knjige navedene pod rednim brojevima od 4. do 9. kategorisane su kao kulturna dobra od velikog značaja.

Posebnu dragocenost Fonda stare i retke knjige čini najstarija knjiga koju Biblioteka poseduje, Žitije Petra Velikog od Zaharija Orfelina (1772.). Ova stara knjiga spada u red kapitalnih dela srpske barokne istoriografije. Po bogatstvu ilustracijama (koje je radio sam autor) to je jedna od najraskošnijih srpskih knjiga XVIII veka. Štampana je 1772. godine u Veneciji u štampariji Grka Dimitrija Teodosija, u 18 poglavlja na preko 800 strana velikog formata, u tehnici bakrorez. U svetu postoji mali broj sačuvanih ilustrovanih primeraka. Primerak koji Biblioteka poseduje drugi je tom knjige i predstavlja drugi sačuvani primerak potpisanog izdanja u Srbiji.

---

⁷⁸ <http://www.jabooka.org.rs/katalog/> , pristupljeno 20.08.2019. u 15,00

Među najvrednije knjige koje Biblioteka poseduje spadaju: Istorija različitih slovenskih naroda od Jovana Rajića (1794.) i Gramatika italijanska namenjena ilirskoj omladini, autora Vićentija Ljuštine (1794.). Stara i retka knjiga kao dobro od posebnog kulturnog i istorijskog značaja čuva se u izvornom obliku pod posebnim uslovima.

Na početku sprovođenja projekta digitalizacije u Biblioteci, doneta je odluka da je neophodno digitalizovati sve knjige koje se nalaze u Fondu stare knjige Zavičajnog odeljenja jer, zbog zaštite, ova građa ne može biti stalno dostupna korisnicima.

Danas, u okviru Digitalne biblioteke u Jagodini, korisnicima je dostupna Digitalna kolekcija stare i retke knjige koju čine 94 knjige.

Kompletan tekst pojedinih knjiga dostupan je korisniku za pretragu. Neke knjige se mogu samo čitati, a određene i čitati i pretraživati. Zbirke knjiga za koje biblioteka nije vlasnik autorskih prava ili autorska prava nisu istekla mogu se samo pretraživati, ali se ne mogu čitati direktno sa sajta.

DIGITALNA KOLEKCIJA *NOVI PUT*

Kolekcija *Novi put* sadrži dve zbirke digitalizovanih brojeva: od 1945.-1948. i od 1953.-1959. godine. *Novi put* je osnovan 3. marta 1945. godine. Sa kraćim prekidima list je izlazio do 1962. godine, a od 1. maja 1968. godine ovaj lokalni nedeljnik izlazi svake srede. Malo koje lokalno glasilo može da se pohvali činjenicom da ima tradiciju dugu više od sedam decenija. Zbog kontinuiteta u izlaženju, *Novi put* predstavlja svojevrsnu hroniku života ljudi u Pomoravskom regionu. Shodno tome, predstavlja i najznačajnije izvoriste arhivske građe za proučavanje istorije i kulture naroda ovog kraja u prošlom veku. Digitalna kolekcija *Novi put* sadrži zbirku digitalnih stranica svih brojeva nedeljnog lista *Novi put* od prvog broja koji je izašao 3. marta 1945. godine u Jagodini do 124. broja koji je izašao 24. juna 1948. godine u Svetozarevu (tada već promenjenom imenu grada Jagodina). Takođe, kolekcija sadrži i zbirku koja počinje brojem štampanim 1. maja 1953. godine do broja koji je štampan 5. decembra 1959. godine.

Pretraživanje ove zbirke je moguće po naslovu i godini izlaženja. Kolekcija novina *Novi put* je uređena u obliku hijerarhijske strukture u kojoj nazivi podzbirki odgovaraju vremenskom periodu izdavanja publikacija, odnosno godinama i mesecima. Kada korisnik izabere željeni vremenski opseg, sistem mu prikazuje sledeću poddelu, koja omogućava dalje sužavanje rezultata pretrage. Na primer, kada korisnik izabere opseg 1945.-1948., sistem mu prikazuje podzbirke: 1945., 1946., 1947. i 1948. Istovremeno, u levom delu ekrana sistem prikazuje sve publikacije koje se nalaze u izabranoj zbirci i svim zbirkama ispod izabrane. U listovima stabla se nalaze odgovarajući meseci, a u okviru svakog meseca izbor za korisnika je sužen na najviše četiri publikacije. Na taj način korisniku je predstavljena navigacija.

INOVATIVNI SERVISI I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA (COR)

Ciljevi održivog razvoja čine sadržaj Agende 2030 Ujedinjenih nacija, čiji je pun naziv: „Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development“⁷⁹. Ujedinjene nacije su usvojile Agendu 2030 koja se sastoji od 17 globalnih ciljeva. Svi ciljevi se međusobno prožimaju i povezani su, a svaki se sastoji od potciljeva kojih ukupno ima 169.

Ciljevi održivog razvoja pokrivaju širok spektar društvenih i ekonomskih problema kao što su: glad, siromaštvo, zdravlje, obrazovanje, klimatske promene, jednakost polova, vodu, energiju, čovekovu sredinu i društvenu pravdu.

IFLA, (najznačajnije svetsko stručno udruženje bibliotekara i informacionih stručnjaka), nakon saradnje u UN-ma na izgradnji platforme za Agendu, izlobirala je da se u Ciljevima održivog razvoja nađu: pristup informacijama, očuvanje kulturnog nasleđa, univerzalna pismenost i pristup informaciono-komunikacionim tehnologijama. IFLA je istakla da su biblioteke ključni partneri vladama u ostvarivanju COR-a.

Narodna biblioteka u Jagodini realizacijom digitalno inkluzivnih programa direktno učestvuje u implementaciji Ciljeva održivog razvoja i tako doprinosi ostvarivanju UN Razvojne Agende 2030, čiji je popisnik i država Srbija.

AgroLib-Ja projekat je započet 2010. uz podršku NVO EIFL organizacije (Elektronske informacije za biblioteke) u okviru PLIP (Program za inovacije u javnim bibliotekama).

Glavni korisnici projekta su poljoprivrednici, ljudi koji se bave seoskim turizmom i očuvanjem starih zanata. Cilj projekta je poboljšanje života ljudi u selima i ekonomsko osnaživanje poljoprivrednika kroz usluge u okviru revitalizovane mreže u četiri seoske biblioteke:

- besplatan i slobodan pristup internetu i ICT obuka;
- stručna predavanja iz oblasti poljoprivrede;
- aktuelna literatura i časopisi iz oblasti poljoprivrede;
- sajt projekta (subvencije, podsticajna sredstva, bespovratni krediti, grantovi...);
- online pijaca za poljoprivrednike⁸⁰ za besplatno oglašavanje i prodaju.

Realizacijom ovog projekta Biblioteka podržava:

cilj 4: Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnost celoživotnog učenja i
cilj 8: Promovirati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven posao za sve.

---

79 <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> , pristupljeno 22.08.2019. u 23,50

80 <http://www.onlinepijaca.agrolib.rs/> , (sajt je trenutno neaktivan zbog rekonstrukcije)

Slova na struju⁸¹ - elektronski književni časopis za decu i mlade

Časopis je osnovan 2012. godine i postavljen na zvanični sajt biblioteke. Izlazi kvartalno na oko 250 originalno ilustrovanih strana. Objavljuje književna dela eminentnih domaćih i inostranih stvaralaca. Svaki broj ima svoju temu i stalne rubrike.

Biblioteka izdavanjem ovog časopisa obezbeđuje edukaciju i obrazovanje najmlađih korisnika putem novog medija i omogućava brzi pristup e-publikaciji deci i omladini koja nemaju pristup bibliotekama. Smanjuje nejednakost između dece koja žive u ruralnim područjima i dece koja žive u urbanim sredinama po pitanju slobodnog pristupa izvorima znanja. Na taj način doprinosi realizaciji ciljeva održivog razvoja: 4 - kvalitetno obrazovanje za sve i 10 - smanjenje nejednakosti između i unutar države.

Digitalni građanin⁸² – regionalni projekat podržan od Google-a

Cilj projekta je osnaživanje lokalne zajednice kroz jačanje digitalne kompetencije stanovništva. Projekat je posebno fokusiran na mlade kojima je ova tehnološka oprema nedostupna.

Biblioteka u saradnji sa osnovnim i srednjim školama iz regiona organizuje IT radionice u okviru kojih se uz pomoć donirane opreme, micro bit računara i elektronskih setova, deca uče programiranju kako bi se uspešno pripremila za karijere koje zahtevaju informatičko znanje i digitalnu kompetenciju. Realizacijom ovog projekta Biblioteka doprinosi ostvarenju cilja 4 - koji se odnosi na obezbeđivanje kvalitetnog obrazovanja svim slojevima stanovništva.

ZAKLJUČAK:

Narodna biblioteka u Jagodini primer je biblioteke koja se razvija u kontinuitetu. Sprovodeći u poslovanju savremene bibliotečke trendove, Biblioteka razvija programe i projekte koji za cilj imaju unapređenje kvaliteta života ljudi kroz upotrebu IKT-a. Imperativ savremenog društva je informaciona pismenost i celoživotno učenje kao neophodnost rasta i razvoja. Obezbeđivanje slobodnog pristupa informacijama svim slojevima stanovništva ključan je princip napretka društva. U tom kontekstu, Biblioteka u Jagodini je značajan nosilac društvenih promena. Delujući lokalno, postaje deo globalnog plana razvoja i unapređenja društva.

LITERATURA:

1. Crawford W., i Gorman M., Future libraries: dreams, madness and reality, American Library Association Editions, New York 1995, str. 122.
2. Stefanović M., Jagodinsko bibliotekarstvo (1851-2011), Narodna biblioteka „Radislav

---

81 <http://www.jabooka.org.rs/product-category/casopis/?orderby=date> , pristupljeno 21.08.2019. u 19,00

82 <http://www.jabooka.org.rs/2019/06/28/završen-prvi-ciklus-projekta-digitalni-gradjanin/> , pristupljeno 22.08. 2019. u 23,30

Nikčević“, Jagodina 2011, str. 95.

3. Tanasijević S., New model of library marketing for farmers and promotional creativity in action, <http://library.ifla.org/view/divisions/div4=5Fmam.html> , (Paper presented at: IFLA WLIC 2013 — Singapore — “Future Libraries: Infinite Possibilities” in Session 86 - Management and Marketing).
4. <https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Digitalizacija> , pristupljeno 20.08.2019. u 10,40.
5. <http://www.jabooka.org.rs/katalog/> , pristupljeno 20.08.2019. u 15,00.
6. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> , pristupljeno 22.08.2019. u 23,50
7. <http://www.onlinepijaca.agrolib.rs/> , (sajt je trenutno neaktivan zbog rekonstrukcije).
8. <http://www.jabooka.org.rs/product-category/casopis/?orderby=date> , pristupljeno 21.08.2019. u 19,00
9. <http://www.jabooka.org.rs/2019/06/28/završen-prvi-ciklus-projekta-digitalni-gradjanin/> , pristupljeno 22.08. 2019. u 23,30

ZAVIČAJNA BAŠTINA OBRENOVCA U DIGITALNOJ FORMI

Ivana Janošević, Dipl. bibliotekar-informatičar – master, viši diplomirani bibliotekar
Biblioteka „Vlada Aksentijević“, Obrenovac
ivana.janosevic@bibliotekaobrenovac.org

SAŽETAK:

Formiranje, dopunjavanje i razvijanje digitalnih zbirki i kolekcija u našim bibliotekama mora biti usmereno ka obezbeđivanju njihove pretraživosti, većoj i boljoj vidljivosti. Mogućnosti su brojne i različite.

Na primeru do sada učinjenog, u ovom radu su izdvojeni i predstavljeni pojedini segmenti rada u okviru dva projekta digitalizacije Biblioteke „Vlada Aksentijević“, Obrenovac. Specifičnost Digitalne kolekcije zavičajne baštine Obrenovca je, pre svega, u tome što je čini raznovrsna građa zavičajnog karaktera, a ne samo ona koju Biblioteka poseduje u okviru svog zavičajnog fonda. Širi opseg građe zahtevao je i regulisanje autorskih prava imaoća građe. Kolekciju čini građa monografskih i serijskih publikacija, fotografija, plakata, kataloga, razglednica, kartografska i audio-vizuelna građa i bibliografije. Drugu kolekciju, „Obrenovac u fokusu štampe“, čine novinski članci o Obrenovcu, iz periodike koja je izlazila van njegove teritorije. Ovaj svojevrsni istorijski pres-kliping dat je u formi bibliografija i s prikazom svakog članka u analognom formatu.

Obe kolekcije imaju za cilj objedinjavanje raznovrsne zavičajne građe na jednom mestu, njen prikaz u digitalnom formatu i obezbeđivanje pretraživosti. Aktuelni projekat tiče se uvođenja opcije pretraživosti u punom tekstu. Na taj način postiže se uvid u istorijsko bogatstvo zavičajnog kulturnog nasleđa, kao i sveukupnog razvitka zavičaja.

U smislu smernica iz Agende 2030, obrenovačka biblioteka na ovaj način obezbeđuje pristup informacijama, kao ključnom u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Budući da je reč o zavičajnoj baštini, Biblioteka kao jedina ustanova kulture u opštini, ispunjava svoju obavezu da što sadržajnije sagledava zavičajne teme i pozicionira se kao pouzdani informacioni centar. Usmerena ka očuvanju kulturnih vrednosti Obrenovca, doprinosi očuvanju, zaštiti, održivom korišćenju i dostupnosti zavičajnog kulturnog nasleđa Obrenovca, svega onog po čemu je Obrenovac kao zavičajna celina osoben, prepoznatljiv i poseban.

Ključne reči: zavičajna građa, digitalna kolekcija, zavičajna baština, pretraživost, održivo korišćenje

SUMMARY:

The formation, supplementing and development of digital collections and collections in our libraries must be directed towards ensuring their searchability, greater and better visibility. The possibilities are numerous and different.

In the example done so far, this paper identifies and presents individual segments of work within two projects of digitization of the Library "Vlada Aksentijević", Obrenovac. The specificity of the Digital Collection of the Native Heritage of Obrenovac is, above all, that it is made up of diverse materials of native character, and not just that which the Library owns within its native fund. The wider scope of the material also required the regulation of the copyright of the holder of the material. The collection consists of material from monographs and serials, photographs, posters, catalogs, postcards, cartographic and audio-visual material and bibliographies. The second collection, Obrenovac in Focus of the Press, consists of newspaper articles about Obrenovac, from periodicals that went beyond its territory. This kind of historical press clipping is given in the form of bibliographies and with the presentation of each article in analog format.

Both collections aim to bring together a variety of native material in one place, display it in digital format and provide searchability. The current project is about introducing the full text searchability option. This gives an insight into the historical richness of native cultural heritage, as well as the overall development of the region.

In the context of the Agenda 2030 guidelines, the Obrenovational Library in this way provides access to information, as crucial in achieving the Sustainable Development Goals. Since it is a native heritage, the Library, as the only cultural institution in the municipality, fulfills its obligation to examine the local topics as much as possible and to position itself as a reliable information center. Focused on the preservation of the cultural values of Obrenovac, it contributes to the preservation, protection, sustainable use and accessibility of the indigenous cultural heritage of Obrenovac, all of which make Obrenovac as a native entity special, recognizable and special.

Keywords: Native material, Digital collection, Native heritage, Searchability, Sustainable use

Agenda 2030 za održivi razvoj, sa svim smernicama i ciljevima koje donosi, potvrđuje i osnažuje biblioteke kao ustanove kulture u svim delatnostima kojima se i inače bave, ali pokreće i neke nove. Efekte svega učinjenog moći ćemo da procenjujemo u periodu koji je pred nama. Neki od ciljeva iz Agende su i obezbeđivanje pristupa informacijama i očuvanje kulturnog nasleđa. U okviru cilja 11 navodi se da „biblioteke imaju ključnu ulogu u očuvanju, dokumentovanju i

arhiviranju dragocene baštine, u svim oblicima, za buduće generacije⁸³. U ovom radu biće predstavljena iskustva Biblioteke „Vlada Aksentijević“, Obrenovac u ovim segmentima rada i to kroz projekte digitalizacije zavičajne kulturne baštine. Budući da je Biblioteka jedina ustanova kulture u svojoj sredini, ova iskustva mogu biti dobar model za javne biblioteke koje svoju delatnost vrše u takvim sredinama, te se s našom mogu uporediti. S obavezom više, ovakve biblioteke moraju pokazati koliko mogu učiniti kada je reč o kulturnoj baštini svoje sredine. Upravo digitalizacija pruža širok dijapazon mogućnosti u širenju saznanja, očuvanju kulturnih vrednosti, zaštiti, održivom korišćenju i dostupnosti zavičajnog kulturnog nasleđa.

DIGITALNA KOLEKCIJA ZAVIČAJNE KULTURNE BAŠTINE OBRENOVCA

Od samog početka rada za poslovima digitalizacije, planirano je da se formira digitalna kolekcija raznovrsne građe zavičajnog karaktera, a ne samo one koju Biblioteka poseduje u svom fondu. Zato ona i nosi naziv Digitalna kolekcija zavičajne baštine Obrenovca⁸⁴. Na taj način, opseg građe kojoj bi u njoj pripadalo mesto, značajno je širi. Otvorenost i spremnost na saradnju sa svim imaocima građe, koja ispunjava bilo koji od kriterijuma zavičajnosti, bile su neke od smernica. Tako su saradnici Biblioteke mogli biti i institucije (pre svega baštinske ustanove kao što su biblioteke, muzeji, arhivi), ali i vlasnici privatnih kolekcija. U regulisanju međusobnih odnosa posebno se vodila briga o regulisanju autorskih prava imaoca građe. Cilj je bio da se obezbedi dostupnost ove građe najširem krugu korisnika.

Ova kolekcija na jednom mestu objedinjuje više celina (monografije, periodiku, razglednice, fotografije, plakate, kataloge, bibliografije, kartografsku građu...). Formirana je 2014. godine uz podršku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije. Pored građe iz zavičajnog fonda Biblioteke, koja čini njenu srž, kolekcija, dakle, okuplja i građu koja se nalazi u vlasništvu drugih ustanova ili pojedinaca a svojom sadržinom ili prema autorstvu pripada zavičajnoj baštini Obrenovca. Pored prikaza građe, ona sadrži i metapodatke iz kataloškog opisa za pojedine vrste građe.

Predstavljene monografske publikacije su izdanja Biblioteke objavljena u prethodnim godinama. Od serijskih publikacija predstavljeno je deset naslova zavičajne periodike. Svaka publikacija je data u hronološkom poretku objavljivanja, prema godini izdavanja i numeraciji. Deo prezentovane građe (nedostajući primerci iz zavičajnog fonda) je nabavljen u okviru projekta digitalizacije iz 2012. godine, uz podršku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, kada je kompletirana kolekcija zavičajne periodike zahvaljujući saradnji sa Narodnom bibliotekom Srbije. Razglednice Obrenovca, od nastarijih nastalih u periodu od kraja 19. veka do najnovijih dana, ukupno 93 primerka, čine značajnu zbirku koja sadrži i kataloški opis

---

83 <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdg-storytelling-manual-sr.pdf> , str.6

84 http://www.bibliotekaobrenovac.org/digitalna_kolekcija.php

sa standardizovanim metapodacima za opis ovakve vrste građe. U okviru zbirke fotografija, a zbog preglednosti građe, formirano je više manjih celina: obrazovanje, sport, kultura, objekti, trgovina, industrija, zanatstvo, ulice, železnica... Većina fotografija je iz bogate zbirke zavičajnog fonda Biblioteke, uz primerke ustupljene iz privatnih kolekcija Obrenovčana. Zbirka plakata svedoči o različitim društvenim, kulturnim i sportskim događajima iz zavičajne istorije, a kataloga o održanim izložbama, pre svega, u Biblioteci. U okviru kartografske građe date su geografske, vojne i istorijske karte, kao i planovi grada. Sve prezentovane bibliografije predstavljaju stvaralaštvo obrenovačkih pisaca.

Slika 1. Početna stranica Digitalne kolekcije zavičajne baštine Obrenovca

Smernice daljeg razvijanja ove digitalne kolekcije odnose se na uvođenje sistema za objedinjenu pretragu čitave kolekcije, kao i optičkog prepoznavanja karaktera (OCR) na digitalizovanom novinskom sadržaju, što će omogućiti pretragu punog teksta pomoću unetih metapodataka u okviru digitalne zbirke zavičajne periodike.

U formiranju ove kolekcije značajan segment je pronalaženje i prezentovanje građe koja je nedostajuća u zavičajnom fondu, a za njeno postojanje imamo saznanja. Pored redovnog dopunjavanja postojećih delova kolekcije, značajno je i uvođenje novih celina (doktorske disertacije Obrenovčana, građa nabavljena iz fondova Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ u Beogradu) i prikaza i drugih vrsta građe (u pripremi je audio-vizuelna građa, tj. filmski i televizijski sadržaji).

Kao jedinstvenoj kolekciji raznovrsne zavičajne digitalizovane građe, mora joj se obezbediti dostupnost i pretraživost, čime će pokazati punu opravdanost i funkcionalnost.

DIGITALNA KOLEKCIJA „OBRENOVAC U FOKUSU ŠTAMPE“

Drugu digitalnu kolekciju, pod nazivom „Obrenovac u fokusu štampe“⁸⁵, čine novinski članci koji za temu imaju Obrenovac, ljude i događaje sa njegove teritorije, a objavljeni su u periodici koja je izlazila van njegove teritorije. Povod za formiranje ove kolekcije je činjenica da je Obrenovac svoje lokalne novine dobio tek šezdesetih godina 20. veka.

Želeći da utvrdi koliko je i u kojim tematskim okvirima o Obrenovcu pisano u staroj srpskoj štampi, izvršen je pregled značajnih periodičnih publikacija koje su kao mesto izdavanja imala Beograd i Valjevo. Izbor naslova izvršen je na osnovu činjenice da je Obrenovac tokom svoje istorije administrativno pripadao Valjevu (do 1947. godine), a potom Beogradu. Izvor za ova istraživanja su bile digitalne kolekcije Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ i Istorijskog arhiva Valjevo, kao i zavičajni fond Biblioteke „Ljubomir Nenadović“ u Valjevu.

Selektovana građa je bibliografski obrađena, i od nje formirane selektivne analitičke zavičajne bibliografije, za svaku publikaciju posebno, i to u hronološkom poretku. Ovakve bibliografije izrađene su po prvi put, a predstavljaju koristan vodič i pregled svim zainteresovanim korisnicima, jer ne donose samo (p)opis članaka, već upućuju i na njihov izvor i prikazuju ih u analognom obliku – onako kako su i objavljeni.

The screenshot shows the homepage of the digital collection 'OBRENOVAC U FOKUSU ŠTAMPE'. At the top, there are logos for 'BIBLIOTEKA "VLAĐA ALEKSANDAR ĐUKIĆ" OBRENOVAC', 'PRAVDA', and 'Vreme'. Below the logos is a search bar with the title 'OBRENOVAC U FOKUSU ŠTAMPE' and a dropdown menu for 'BIBLIOTEKA'. The main content area is divided into four sections: 'Staroblog', 'GLAS VAJĀEVA', 'PRAVDA', and 'Vreme'. Each section contains a grid of links to digital copies of newspaper articles, organized by year from 1941 to 1961. On the right side, there is a detailed description of the project, explaining its purpose and the sources of the digitalized content.

OBRENOVAC U FOKUSU ŠTAMPE
- OPIS PROJEKTA

Projekat „Obrenovac u fokusu štampe“ predstavlja kolekciju članaka i novinskih nalaza o Obrenovcu, objavljenih u periodičnim publikacijama koje su izlazile u Valjevu i Beogradu i koje su povezane s Obrenovcem, tokom svoje istorije. Kolekcija je formirana na osnovu činjenice da je Obrenovac tokom svoje istorije administrativno pripadao Valjevu (do 1947. godine), a potom Beogradu. Izvor za ova istraživanja su bile digitalne kolekcije Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ i Istorijskog arhiva Valjevo, kao i zavičajni fond Biblioteke „Ljubomir Nenadović“ u Valjevu.

Projekat je podrazumeva, pre svega, bibliografski opis članaka, koji će omogućiti korisnicima da pronađu i preuzmu digitalne kopije članaka. Projekat je realizovan na osnovu činjenice da je Obrenovac tokom svoje istorije administrativno pripadao Valjevu (do 1947. godine), a potom Beogradu. Izvor za ova istraživanja su bile digitalne kolekcije Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ i Istorijskog arhiva Valjevo, kao i zavičajni fond Biblioteke „Ljubomir Nenadović“ u Valjevu.

Projekat je podrazumeva, pre svega, bibliografski opis članaka, koji će omogućiti korisnicima da pronađu i preuzmu digitalne kopije članaka. Projekat je realizovan na osnovu činjenice da je Obrenovac tokom svoje istorije administrativno pripadao Valjevu (do 1947. godine), a potom Beogradu. Izvor za ova istraživanja su bile digitalne kolekcije Narodne biblioteke Srbije, Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“ i Istorijskog arhiva Valjevo, kao i zavičajni fond Biblioteke „Ljubomir Nenadović“ u Valjevu.

Slika 2. Početna stranica digitalne kolekcije Obrenovac u fokusu štampe

⁸⁵ http://www.bibliotekaobrenovac.org/obrenovac_fokus.php

ГЛАС ВАЉЕВА

1929 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1940 1941

34	Уредништво "Глас Ваљева" // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
35	И.С. Ковачевић Новости из Обреновца // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
36	Свет Николе Невеликовића у Обреновцу // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
37	Оснивање Социјалистичког покрета у Обреновцу // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
38	Обреновац као центар револуционог покрета // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
39	Влада у Обреновцу // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
40	Свет Милутина Ковачевића // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
41	Останак у Обреновцу // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
42	Адреса за поштомачки одбор // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
43	И.М.П. учество Почетак својеврсне историје // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.
44	И.М. Протић Својеврсна историја // Глас Ваљева, Гол. бр. 114 (извај) стр. 2.

Слика 3. Prikaz članka u bibliografiji i u analognom formatu

Ovaj svojevrsni istorijski pres-kliping dat je, dakle, u formi bibliografija u hronološkom poretku prema naslovu publikacije i s prikazom svakog navedenog članka u analognom, originalnom formatu. Sagledavanjem sadržine novina, bibliografije su ponudile podatke koji bi inače ostali sakriveni iza naslova publikacija u kojima se objavljeni.

Uz to, bio je to dobar način da se prikazivanjem novinskih tekstova iz različitih oblasti istakne vrednost dnevne štampe kao istorijskog izvora. Kolekcija je formirana 2015. godine, takođe uz podršku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i zahvaljujući saradnji sa Narodnom bibliotekom Srbije, Univerzitetskom bibliotekom „Svetozar Marković“ i Bibliotekom „Ljubomir Nenadović“ iz Valjeva.

Danas kolekciju čini više od 1500 članaka. U pripremi je i nova građa, koja će značajno obogatiti ovu kolekciju građom iz periodičnih izdanja koja nisu do sada obrađena a utvrđeno je da sadrže značajan broj članaka koji odgovaraju profilu kolekcije (publikacije „Politika“, „Obnova“, „Novo vreme“, „Poljoindustrija“ i „Srpske novine“). U narednim razvojnim fazama, u kolekciju se mogu dodavati i članci iz drugih periodičnih publikacija. Od posebnog značaja je obrada i unos članaka u sistem za objedinjenu pretragu i prikaz, koji bi omogućio pronalaženje relevantnih sadržaja kroz slike analogne građe i pretragu pomoću metapodataka koji je opisuju, na efikasan i lak način.

Jednako važno je i da se omogući postojanje održive platforme za dalji unos pretraživih materijala kako od strane Biblioteke „Vlada Aksentijević“, Obrenovac, tako i partnerskih institucija koje poseduju ili će stvarati pretraživi digitalni materijal o Obrenovcu.

ZAKLJUČAK:

Dosadašnja iskustva Biblioteke „Vlada Aksentijević“, Obrenovac u ovom segmentu rada su pozitivna i to višestruko. Pre svega, uspostavljena je uspešna saradnja sa drugim ustanovama. Uz to, pozitivna reagovanja korisnika, koja smo o učinjenom imali priliku da dobijemo, svedoče da je ova kolekcija jednako korisna i za znatiželjnike i za istraživače. Krug saradnika za obe digitalne kolekcije je već proširen, te je prezentovanje nove građe sasvim izvesno.

Značajan podsticaj da ih učinimo vidljivijim i pretraživim pružaju nam iskustva drugih biblioteka sa kojima već imamo dobru saradnju (posebno ističem saradnju sa Univerzitetskom bibliotekom „Svetozar Marković“) i neke nove mogućnosti, koje su i na ovom skupu predstavljene. Ciljevi kojima težimo su: uvid u istorijsko bogatstvo zavičajnog kulturnog nasleđa i svega onog po čemu je Obrenovac kao zavičajna celina osoben, prepoznatljiv i poseban, prikaz raznovrsne zavičajne baštine u digitalnoj formi i obezbeđivanje mogućnosti za njeno efikasnije korišćenje.

BIOGRAFIJA:

Ivana Janošević je rođena 01.06.1972. godine u Beogradu. Diplomirala je na Grupi za bibliotekarstvo i informatiku Filološkog fakulteta u Beogradu 1999. godine i time stekla zvanje diplomiranog bibliotekara-informatičara. Završila je master studije na istom fakultetu 2010. godine. U Biblioteci „Vlada Aksentijević“, Obrenovac zaposlena je od 2000. godine kao bibliotekar (saradnik za razvoj bibliotečke delatnosti). Stručni ispit za bibliotekara položila je 2001. godine, a 2014. stekla stručno zvanje viši diplomirani bibliotekar.

Od novembra 2009. godine direktor je Biblioteke „Vlada Aksentijević“, Obrenovac. Na poslovima bibliotekara radila je na poslovima nabavke i katalogizacije građe, organizaciji programske i izdavačke delatnosti Biblioteke, kao i digitalizaciji. Posebno interesovanje i angažovanje isticala je u radu zavičajnog odeljenja Biblioteke (prikupljanje, istraživanje i predstavljanje zavičajne građe). Učesnik je i predavač na naučnim i stručnim skupovima, i autor stručnih radova iz oblasti bibliotekarstva i informatike. Autor je više bibliografija i biobibliografija zavičajnog tipa.

MALIM KORACIMA DO VAŽNIH REZULTATA

Olga Ječmenica, diplomirani bibliotekar
Biblioteka „Milutin Bojić“, Beograd, Srbija
olga.jecmenica@milutinbojic.org.rs

SAŽETAK:

Biblioteka „Milutin Bojić“ je, u želji da prati savremene društvene tokove, aktivno uzela učešće u realizaciji ciljeva Agende Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030. Ciljeve smo posmatrali u užem i širem kontekstu Agende, kroz projekte koji se odnose na neposrednu delatnost biblioteke – digitalizaciju i očuvanje kulturne baštine i projekte koji nas povezuju sa društvenom zajednicom. Doprinos naše biblioteke se ogleda u tri dugogodišnja projekta: Javni radovi Nacionalne službe za zapošljavanje, BG praksa i Čep za hendikep.

Javni radovi koji su realizovani u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje angažovali su osobe sa i bez invaliditeta. Angažovanjem osoba sa invaliditetom, postignut je cilj očuvanja i unapređenja njihovih radnih sposobnosti. Tokom angažovanja, osobe sa invaliditetom radile su na poslovima digitalizacije, čime su direktno uticale na očuvanje kulturne baštine. Kroz angažovanje osoba bez invaliditeta Biblioteka je realizovala projekat „Knjige na kućnom pragu“.

Projekat je imao za cilj unapređenje položaja osoba koje pripadaju osetljivim grupama u kulturno-obrazovnom smislu, čijom smo realizacijom otklonili barijere ka ostvarivanju jednog od temeljnih ljudskih prava, kakvo je pravo na obrazovanje. Bg praksa je projekat koji realizujemo zajedno sa Centrom za razvoj karijere pri Univerzitetu u Beogradu. Projekat je zamišljen da studenti završne godine fakulteta i apsolvanti dobiju priliku da steknu radno iskustvo i nove veštine koje će im pomoći prilikom pronalaženja posla nakon završetka studija. Kroz projekat Čep za hendikep povezali smo rad humanitarne organizacije sa našim korisnicima, koji jednostavnom akcijom prikupljanja čepova obezbeđuju da lica sa invaliditetom dođu do potrebnih pomagala koja im omogućavaju kretanje u svom okruženju.

Ključne reči: Agenda UN 2030, digitalizacija, osobe sa invaliditetom, studentska praksa.

SUMMARY:

“Milutin Bojic” library has been actively taking part in the realization of the goals of the UN 2030 Agenda for Sustainable Development in order to follow contemporary social trends. We looked at these goals from several aspects. Through projects related to the immediate activity of the library - digitization and preservation of cultural heritage and t projects that

connect us with the community. The contribution of our library is reflected in three long-term projects: Public Works of the National Employment Service, BG Practice and Cap for Handicap.

Public works were implemented in cooperation with the National Employment Service engaged persons with and without disabilities. Through the engagement of people with disabilities, the goal of preserving and improving their working skills has been achieved. During the engagement of persons with disabilities, they worked on digitization tasks, which directly influence the preservation of cultural heritage. Through the engagement of people without disabilities, the Library realized the “ Books on the doorstep” project.

The project aimed to improve the position of persons belonging to sensitive groups in the cultural and educational sense, with its realization, we removed the barriers to achieving one of the fundamental human rights such as the right to education. Bg practice is a project that is being realized with the Career Development Center at the University of Belgrade. The project is intended to give college and university graduates the opportunity to gain work experience and new skills to help them find jobs after completing their studies. Through the Cap for Handicap project, we have linked the work of the humanitarian organization with our users, who by simple action of collecting caps ensure that persons with disabilities get the necessary tools that allow them to move in their environment.

Keywords: UN Agenda 2030, digitization, persons with disabilities, student practice.

UVOD

Ciljevi Agende UN za održivi razvoj 2030 pružaju mogućnost svakoj instituciji, pa i javnoj biblioteci, da svojim aktivnostima i projektima utiče na boljitak sveukupnog čovečanstva. Upravo zato što predstavljaju najprisutniji oblik kulturnog i informacionog centra u svojim sredinama, javne biblioteke su lideri u ostvarivanju ciljeva Agende. Doprinos javne biblioteke ogleda se u podizanju nivoa svesti o važnosti ciljeva i njihovim zagovaranjem, kako na nacionalnom tako i na regionalnom nivou.

JAVNI RADOVI NACIONALNE SLUŽBE ZA ZAPOŠLJAVANJE

Projekat „Knjige na kućnom pragu“ je realizovan u periodu decembar 2015. - avgust 2017. On je predstavljao servis za razmenu (odnošenje i vraćanje knjižne građe na kućnu adresu), a bio je namenjen posebno osetljivim kategorijama stanovništva, u kulturno-obrazovnom smislu, sa opštine Palilula i njoj susednih opština. U okviru projekta realizovana je digitalizacija monografskih i serijskih publikacija. Realizacijom ovog projekta, a u skladu sa misijom svake biblioteke koja se sastoji u širenju i dostupnosti informacija i znanja, bile su otklonjene barijere

sa kojima su se pojedini sugrađani sa opštine Palilula suočavali u pokušaju da ostvare jedno od temeljnih ljudskih prava kakvo je pravo na obrazovanje⁸⁶. Suočeni smo sa činjenicom da je mali broj objekata u kojima su smeštene javne biblioteke izgrađen u novije vreme, a samim tim izgrađen po standardima koji podrazumevaju pristupačnost osobama sa invaliditetom ili teško pokretnim osobama. Mnoga odeljenja su smeštena iznad ili ispod nivoa prizemlja, do kojih ne vode ni platforme ni liftovi. Usled toga često se dešava da bibliotekari „zaborave“ na ovu kategoriju korisnika jer je za njih ona zapravo nevidljiva.

I u trenutku kada se bavimo statistikama stanovništva opština na kojima radimo kao potencijalnim korisnicima naših usluga, retko možemo pronaći podatak koliki je broj osoba sa invaliditetom, teško pokretnih osoba, ili osoba smeštenih u centre za stara lica koji nemaju svoju biblioteku ili ona ne zadovoljava potrebe njenih korisnika. U zimskom periodu susrećemo se sa svakodnevnim pozivima korisnika koji se zbog loših vremenskih uslova ne usuđuju poći put svoje najbliže biblioteke. „Menadžment u kulturi ne samo što treba da deluje na razvijanje kulturnih potreba, već mora da stvara uslove za zadovoljavanje onih koje već postoje. Stoga bi trebalo poznavati prepreke koje ometaju zadovoljenje postojećih kulturnih potreba“⁸⁷. Prepoznavanje kulturnih potreba korisnika, pravo na informaciju i celoživotno učenje uz pomoć bibliotečke građe nije samo stvar dobrog menadžmenta, već i profesionalna obaveza na koju nas upućuju mnogi međunarodni dokumenti. Na prvom mestu tu je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima koja na globalnom nivou upućuje i daje podršku obrazovanju i kulturnom napretku. „Javna biblioteka, kao lokalna kapija znanja, pruža osnovne uslove za učenje tokom čitavog života, samostalno donošenje odluka, i kulturni napredak pojedinaca i društvenih grupa“⁸⁸. Ovaj citat nam jasno govori da probleme vezane za dostupnost moramo rešavati počevši od lokalnog nivoa i našeg neposrednog okruženja.

Potreba za ovakvom vrstom servisa postojala je dugo u Biblioteci ali je ograničenje po pitanju ljudskih resursa uvek uticalo da se sa pokretanjem istog odlaže. Sam projekat je bilo teško pokrenuti i realizovati bez pomoći saradnika. Projekat Javnih radova koje je pokrenula Nacionalna služba za zapošljavanje dao nam je priliku da dugo odlaganu ideju konačno realizujemo. Uz njihovu pomoć ne samo da smo pomogli korisnicima servisa već smo i doprineli ostvarivanju Nacionalnog akcionog plana za zapošljavanje⁸⁹ koji ima cilj da podstakne angažovanje teže zapošljivih nezaposlenih lica kako bi se očuvala i unapredila njihova radna sposobnost. Zahvaljujući Javnim radovima dobili smo saradnike koji su

---

86 Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti , Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_ldok.pdf)(pristupljeno 5.7.2019. u 14 časova)

87 Dragičević-Šešić M., Stojković B., Kultura – menadžment, animacija, marketing, Clio, Beograd 2003, str. 20

88 IFLA/UNESCO Manifest za javne biblioteke (<https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf>)(pristupljeno 5.7.2019. u 16 časova)

89 Ministarstvo rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja, Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2017. (<http://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti/zaposljavanje/plan-zaposljavanja>)(pristupljeno 5.7.2019. u 18 časova)

realizovali servis i učestvovali u digitalizaciji publikacija. Saradnici su dobili priliku da pokažu do sada stečena znanja i veštine, ali i da steknu nova iskustva kroz ovo angažovanje. Obzirom da su u radovima učestvovali i osobe sa invaliditetom, na poslovima digitalizacije, možemo reći da je ceo projekat imao i radno-socijalne efekte.

Prvi zadatak saradnika na projektu je bio da prepoznaju i uspostave kontakt sa potencijalnim korisnicima servisa. Važnost akcije su uočila sva udruženja osoba sa invaliditetom na Opštini Palilula, ali i na susednim opštinama, Zvezdara i Stari Grad. Oni su na sebe preuzeli obavezu da obaveste svoje članove o pokretanju akcije. Posebno interesovanje su pokazali korisnici Gerontološkog centra Beograd — Stacionar Diljska. Izuzetnu pomoć u popularizaciji i oglašavanju imali smo od strane medija. Članci o pokretanju servisa izašli su u nekoliko dnevnih novina, dok je javni servis RTS napravio reportažu sa najstarijim korisnikom. Na taj način informacija je došla i do korisnika koji nisu obuhvaćeni gore navedenim kategorijama. Nakon uspostavljanja baze korisnika usledio je terenski rad. U dogovoreno vreme saradnice su odlazile kod korisnika servisa, razgovarale o literaturi koju bi koristili i donosile im tražene knjige. Njihove posete su imale i naglašen socijalni karakter. U većini slučajeva susretale su se sa osobama koje imaju malo kontakta sa spoljašnjim sredinom i kojima je pored pisane reči značila i topla ljudska.

Jedan broj korisnika servisa kao jedini prozor u svet koristi personalne računare. Projektom je obuhvaćena i digitalizacija onih naslova koji se zbog vrednosti ili starosti ne mogu iznositi iz Biblioteke, uz maksimalno poštovanje autorskih prava. Na ovaj način učinili smo dostupnijim mnoge naslove monografskih i serijskih publikacija ne samo korisnicima servisa već i širokoj čitalačkoj publici. Anketa koja je sprovedena na kraju drugog ciklusa Javnih radova pokazala nam je svu opravdanost pokretanja servisa. Korisnici su bili više nego zadovoljni pruženom uslugom, koja im je otvorila nove mogućnosti i vidike. Realizacijom projekta smatramo da smo „prepoznali i priznali ulogu pristupa informacijama kao temeljnog elementa podrške razvoju i prepoznali i priznali ulogu biblioteka i bibliotekara kao činioca razvoja“⁹⁰.

Mada je pokrenut kao pilot projekat, servis “Knjige na kućnom pragu” je pokazao da ovakva usluga biblioteke treba da postane njena stalna praksa. Vremensko ograničenje trajanja projekta, uslovljeno dužinom Javnih radova, pokušavamo da premostimo korišćenjem ljudskih resursa kroz druge projekte i akcije kao što su BG praksa i povremena pomoć volontera. U servis su povremeno uključeni i stalno zaposleni bibliotekari i knjižničari, međutim sve to nije dovoljno da se izađe u susret sve brojnijim korisnicima servisa. Želeći da skrenemo pažnju na probleme sa kojima se ciljna grupa korisnika usluge suočava, koristimo svaku priliku da ukažemo na važnost očuvanja i nastavka ovakve dobre prakse obraćanjem medijima, stručnoj javnosti i nadležnim institucijama koje su odgovorne za primereno staranje o potrebama svih

---

90 <https://bds.rs/wp-content/uploads/2014/04/IFLA-Izjava-o-bibliotekama-i-razvoju-2013-Singapur.pdf> (preuzeto 5.7.2019.)

stanovnika. Ovim projektom uticali smo na ostvarenje sledećih ciljeva Agende UN 2030: 1- svet bez siromaštva; 4 - kvalitetno obrazovanje; 5 - rodna ravnopravnost; 8 - dostojanstven rad i ekonomski rast; 9 - inovacije i infrastruktura; 10 - smanjenje nejednakosti; 11 - održivi gradovi i zajednice; 17 – partnerstvom do ciljeva.⁹¹

BG PRAKSA

Jedan od najvećih problema koji pogađaju mlade u Srbiji i regionu je velika stopa nezaposlenosti. Diplomci ulazak u poslovni svet dočekuju nespremni i zbunjeni, dok tržište rada, s druge strane, traži mnoge uslove koji se diplomcima i studentima mogu činiti kao prepreka. Prvo pitanje koje poslodavci imaju je: „Da li ste do sada imali radno iskustvo?“ Često kandidati nemaju pozitivan odgovor. Organizovanje prakse za studente predstavlja pozitivan stav prema poslovnoj kulturi i društvenoj odgovornosti. Mladim i ambicioznim studentima se pruža šansa u kojoj poslodavci prepoznaju potencijalne zaposlene, što predstavlja i jedan od najboljih načina regrutacije novih kadrova. Praksa se, s druge strane, pokazuje kao prilika da se teorijska znanja stečena tokom studija primene i da se stekne radno iskustvo koje će biti značajno u daljem radu. Nakon uspešno obavljene prakse studenti dobijaju preporuku ustanove u kojoj su praksu realizovali, a neretko i ponudu za posao.

Upravo zbog gore navedenih razloga, biblioteka „Milutin Bojić“ od 2013. učestvuje u projektu BG PRAKSA koji osmišljava i realizuje Centar za razvoj karijere Univerziteta u Beogradu. Iskustvo je pokazalo da se najviše znanja stekne kroz praktičan rad. Mladi očekuju da budu stalno uposleni, ništa im nije teško i lako prihvataju sve poverene im zadatke. Praktikanti uvek mogu računati na podršku mentora, da znaju da ne postoji neprimereno pitanje vezano za posao koji obavljaju, da su greške moguće, da ih možemo ispraviti.

Uprkos uvreženom mišljenju da su biblioteke mesta gde bibliotekari „samo sede, čitaju i ništa konkretno ne rade“, one su sve drugo samo ne to. Biblioteka kao javni servis građana odavno nije samo mesto gde se pozajmljuju knjige. Širenjem svojih aktivnosti one formiraju široku zajednicu korisnika, koji u njoj pronalaze najrazličitije informativne, obrazovne, kreativne i slične sadržaje. Shodno tome, ni poslovi u biblioteci više nisu samo na nivou korisnik-pult-fond. Savremeni korisnik od biblioteke očekuje mogo više. Očekuje sveže vesti iz oblasti izdavaštva, lepo uobičajenu veb-stranicu biblioteke koja će mu pružiti neophodne informacije, mnoštvo kulturno-obrazovnih programa i radionica u najbližoj biblioteci, publikacije koje su nedavno izašle iz štampe, njihovu brzu obradu, kao i dostupnost starih izdanja u digitalnom obliku, kreiranje projekata koji će poboljšati rad biblioteke i njenu delatnost. Kad se sve uzme u obzir, niz poslova koje savremeni bibliotekar obavlja svakako pruža prostor da mlad čovek informativno prođe kroz svaki segment ovog posla i da se zadrži na mestu koje najviše

---

91 <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html> (pristupljeno 5.7.2019. U 20 časova)

odgovara njegovim potencijalima. Praksa u Biblioteci „Milutin Bojić“ se upravo i zasnivala na ideji da se praktikanti na početku, u prvih mesec dana, upoznaju sa svim oblicima rada, a da potom dobiju zadatke u oblastima za koje su pokazali najviše interesovanja. Pojedinci su želeli da upoznaju svaku knjigu u fondu, da fond održavaju sređenim i uazbučenim. Oni elokventniji uživali su u radu s korisnicima i preporučivanju knjiga za čitanje. „Istraživači“ su nam pomagali da spiskovi knjiga koje želimo da nabavimo budu što sveobuhvatniji i aktuelniji. Strpljivost i preciznost su osobine koje su krasile praktikante koji su angažovani u digitalnom centru. Svi oni bili su nam od velike koristi prilikom redovne revizije knjižnog fonda. Formiranje fonda knjiga na stranim jezicima bilo je znatno ubrzano zahvaljujući njihovoj pomoći.

Kroz rad s mladima nismo samo u poziciji da im prenosimo svoje znanje i iskustvo, već i da od njih dobijamo sveže ideje i mogućnost praćenja potreba njihove generacije. Studenti se kroz praksu susreću sa stvarnim poslovnim problemima i upoznaju biblioteku kao informacioni sistem kroz njene fizičke, digitalne, kulturne i socijalne aspekte. Oni su iznenađeni i zadovoljni kad otkriju da postoji veliko interesovanje za njihov rad i ideje, dok su sa bibliotekarima i osobljem angažovani na uobličavanju i završavanju postojećih projekata. To je izuzetno pozitivno iskustvo učenja. Biblioteke takođe imaju koristi od ove saradnje. Studenti često zadive bibliotekare inventivnim, novim i ponekad provokativnim rešenjima aktuelnih problema. Problemi koje studenti uočavaju poznati su zaposlenima u biblioteci, ali posmatrajući ih iz sveže vizure praktikanata, osoblje dobija nov impuls da ih reši. Deo te energije usmeren je i na poboljšanje bibliotečkih usluga. Upravo zato što praksu ne obavljaju u biblioteci svog akademskog centra, studenti mogu poslužiti kao dobra spona između lokalne biblioteke i Univerziteta. Kroz tu sponu biblioteke mogu izgraditi nova partnerstva sa ostalim studentima i stručnjacima u akademskoj zajednici. Oni donose perspektivu i viziju kako da napredujemo danas i kojim putem da pođemo sutra. Kako biblioteka više nije samo mesto gde se pozajmljuju knjige, već i centar mnogih kulturnih i edukativnih sadržaja, mesto u kojem se mogu razmeniti informacije takoreći svih vrsta, tako i mladi akademci svojoj zajednici mogu pružiti dotle stečeno znanje, a ujedno sebi obezbediti radno iskustvo. Konačno, stvaranje jake i aktivne lokalne i šire zajednice korisnika danas je imeprativ savremenog bibliotekarstva⁹².

ČEP ZA HENDIKEP

Građanska inicijativa „Čep za hendikep“ nastala je kao društvena reakcija na nepovoljnu zakonsku regulativu u Srbiji u vezi sa nabavkom i zamenom ortopedskih pomagala. Misija udruženja je poboljšanje kvaliteta života osoba sa invaliditetom i zalaganje za ostvarivanje punog potencijala svake osobe sa invaliditetom uz korišćenje raspoloživih resursa u zajednici⁹³. Akcija ovog udruženja započela je 2012. godine, dok se Biblioteka „Milutin Bojić“

---

92 Ječmenica O., Studentska praksa u javnim bibliotekama, Glas biblioteke br.22, 2016. str. 69-73

93 [https://cepzahendikep.org/o-nama/\(pristupljeno 5.7.2019. u 22 časa\)](https://cepzahendikep.org/o-nama/(pristupljeno%205.7.2019.%20u%2022%20časa))

istoj pridružuje 2015. Ona funkcioniše tako što građani dobrovoljno prikupljaju čepove sa plastičnih flaša, organizacija ih sakuplja sa punktova, zatim se oni prodaju kompanijama koje se bave reciklažom tvrde plastike. Za dobijeni novac, osobama sa invaliditetom se kupuju nova ili polovna ortopedska pomagala. U sakupljanje čepova uključene su predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, ministarstva, ambasade i društveno odgovorne kompanije i ustanove.

Do sada je ovim putem kupljeno preko 80 ortopedskih pomagala, a reciklira se oko 120 tona čepova godišnje. Svojim aktivnostima ova akcija deluje na promenu društvene svesti i odgovornosti, kako prema životnoj sredini tako i prema osobama sa invaliditetom. Cilj je da osobe sa invaliditetom uz upotrebu adekvatnih ortopedskih pomagala ostvare svoj pun potencijal.

Uključivanjem u ovu akciju Biblioteka je doprinela ostvarenju nekoliko ciljeva Agende i opravdala svoju misiju aktivnog učesnika u obrazovanju i činocu svoje lokalne zajednice. Polazeći od činjenice da su objekti biblioteke prisutni u svakom naselju opštine, otvoreni, takoreći, ceo dan i na taj način dostupni kao mesto gde se čepovi mogu odložiti. Pored već navedenih ostvarenih ciljeva treba naglasiti da poboljšanjem uslova života osoba sa invaliditetom utičemo na veće mogućnosti njihovog zapošljavanja, a time i smanjenja siromaštva i dostojanstvenog rada i ekonomskog rasta. Partnerstvo koje smo ostvarili sa inicijativom „Čep za hendikep“ predstavlja još jedno u nizu pozitivnih iskustava i akcija koje je Biblioteka ostvarila.

ZAKLJUČAK:

Biblioteke su prostori istraživanja i zato su blisko upoznate sa činjenicom da na tom putu ima padova, neuspeha, ali i dobrih rešenja. One daju podršku, razvijaju se kao mesta učenja, kako u digitalnom, tako i u fizičkom smislu. Služe kao inspiracija, kamen temeljac, mesto kreiranja, razmišljanja i odraza nas samih. U partnerstvu sa bibliotekama sve aktivnosti dobijaju na snazi, što vodi do povezanosti ideja, bilo tradicionalno putem knjiga ili arhiva, bilo putem novih projekata. Biblioteka je mesto u kojem je napredak javno vidljiv, a ocene dolaze s više mesta.

Ona je zajednica u kojoj se razvija iskustvo, što podržava bibliotekare i korisnike u otkrivanju i rešavanju problema. Rad ima cilj da pokaže kako u praksi biblioteka kao institucija može imati aktivnu ulogu u svojoj lokalnoj zajednici u promovisanju društvenog i ekonomskog razvoja, poboljšanju života, standarda i inkluzije osetljivih grupa stanovništva. Obzirom da su u projektima većinom bile angažovane žene, doprineli smo i podsticanju rodne ravnopravnosti. Kroz ove projekte ostvarili smo većinu ciljeva Agende.

LITERATURA I IZVORI:

1. Brofi, P.: Biblioteke u dvadeset prvom veku : Clío, Beograd, 2005;
2. Dejns-Džouns, K.: Unapređivanje bibliotečkih usluga za osobe sa invaliditetom : Narodna biblioteka Srbije, Beograd, 2009;
3. Dragičević-Šešić M., Stojković B.: Kultura – menadžment, animacija, marketing : Clío, Beograd, 2003;
4. Ječmenica O., Studentska praksa u javnim bibliotekama, Glas biblioteke br.22, 2016.
5. Hil, M.: Uticaj informacije na društvo : Narodna biblioteka Srbije, Beograd, 2008;
6. Vučković, Ž.: Javne biblioteke i javno znanje : Biblioteka Matice srpske, Novi Sad, 2003;
7. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti , Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_Idok.pdf);
8. IFLA/UNESCO Manifest za javne biblioteke biblioteke (<https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf>);
9. Ministarstvo rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja, Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2017. (<http://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti/zaposljavanje/plan-zaposljavanja>);
10. <https://bds.rs/wp-content/uploads/2014/04/IFLA-Izjava-o-bibliotekama-i-razvoju-2013-Singapur.pdf>;
11. <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html>;

BIOGRAFIJA AUTORA:

Zaposlena je u Biblioteci „Milutin Bojić” od januara 1995. godine. U biblioteci je bila angažovana u svim segmentima bibliotečkog poslovanja: rad sa korisnicima, nabavka i obrada bibliotečke građe, vođenje centralnog i lokalnog kataloga, izrada godišnjih planova i izveštaja, vođenje radionica za decu. Od 2012. godine vodi i uređuje programe kulture i obrazovanja.

Rukovodilac je mnogobrojnih projekata, učesnik je stručnih konferencija i seminara kako u Srbiji tako i u regionu. Objavljivala je radove u stručnoj periodici i zbornicima. Autor je izložbe „Milutin Bojić 1892-1917 : 100 godina Plave grobnice“.

ŠTO BI BILO, DA JE BILO?

Dr sc. Ivo Orešković, arhivist

Državni arhiv u Dubrovniku, republika Hrvatska

ivooreskovic.dad@gmail.com

SAŽETAK:

Za početak treba odgovoriti na pitanje: Što je to održivi razvoj? Sam pojam održivog razvoja često se koristi u različitim kontekstima i za različite gospodarske, društvene ili političke ciljeve. Najčešće upotrebljavana definicija održivog razvoja je Lestera Browna: «Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.» Ukoliko ovakvo tumačenje pojma održivog razvoja primijenimo u kontekstu arhivske službe, onda nam se kao temeljni cilj potreba njezine sadašnjice nameće njezin razvoj u pravcu praktične primjene teorije sveobuhvatnog arhiva. Jedna od zadaća arhiva, koja je preduvjet za provedbu načela sveobuhvatnog arhiva, jest stvaranje uvjeta za kvalitetno obavljanje njegove redovne djelatnosti. Provedba ekonomskog koncepta održivog razvoja u praksi podrazumijeva prije svega društveno odgovorno poslovanje, društveno odgovorno investiranje i upravljanje rizicima poslovanja. Pokušati ćemo dati odgovor na pitanje: Kako ekonomski koncept održivog razvoja primijeniti u javnoj službi kakva je arhivska na primjeru Državnog arhiva u Dubrovniku i to prije svega s obzirom na vrijednost arhivskog gradiva koje čuva i sjedište u jednoj od najreprezentativnijih palača u Dubrovniku, Palači Sponzi čiji je i vlasnik?

Glavne riječi: ekonomski koncept, održivi razvoj, Palača Sponza, društveno odgovorno investiranje, društveno odgovorno poslovanje, upravljanje rizicima poslovanja, teorija sveobuhvatnog arhiva, dubrovački arhiv.

SUMMARY:

To begin with, the question must be answered: What is sustainable development? The term sustainable development itself is often used in different contexts and for different economic, social or political goals. The most commonly used definition of sustainable development is Lester Brown: "Sustainable development is a development that meets the needs of the present while not jeopardizing the ability of future generations to meet their needs." its present is imposed by its development towards the practical application of the comprehensive archive theory. One of the tasks of the archive, which is a prerequisite for the implementation of the principle of a comprehensive archive, is to create the conditions for the quality of its regular activity. The implementation of the economic concept of sustainable development in practice entails, above all, corporate social responsibility, corporate social responsibility and

risk management. We will try to answer the question: How to apply the economic concept of sustainable development in a public service, such as the archive on the example of the State Archives in Dubrovnik, especially considering the value of the archival material that it preserves and is based in one of the most representative palaces in Dubrovnik, Sponzi Palace whose is also the owner?

Keywords: economic concept, sustainable development, Sponza Palace, Corporate Social Responsibility, Corporate Social Responsibility, Risk Management, Comprehensive Archive Theory, Dubrovnik Archive.

Na početku treba pojasniti od kud i zašto baš ovakav naslov rada. Odgovor se krije u činjenici da su ideje i promišljanja o primjenjivosti ekonomskog koncepta održivog razvoja u dubrovačkom arhivu, koje će biti iznesene u ovom radu, bile sastavni dio moga plana i programa rada kao dijela natječajne dokumentacije za izbor ravnatelja. Zbog nužnosti sjećanja i mogućnosti zaborava, ključnog odnosa koji određuje korisnost ili štetnost historije prema *Nietzscheu*,⁹⁴ odlučio sam ih ovdje opetovano iznijeti. Nadam se da ću time, pišući javno, učiniti iskorak prema intelektualcu u odnosu na status koji najvjerojatnije utvaram da trenutno imam – znanstvenika i arhiviste.⁹⁵

Za početak treba odgovoriti na pitanje: Što je to održivi razvoj? Sam pojam održivog razvoja često se koristi u različitim kontekstima i za različite gospodarske, društvene ili političke ciljeve. Najčešće upotrebljavana definicija održivog razvoja je Lestera Browna: «Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.»⁹⁶

Ukoliko ovakvo tumačenje pojma održivog razvoja primijenimo u kontekstu arhivske službe onda nam se kao temeljni cilj potreba njezine sadašnjice nameće njezin razvoj u pravcu praktične primjene teorije sveobuhvatnog arhiva. Jedna od zadaća arhiva, koja je preduvjet za provedbu načela sveobuhvatnog arhiva, jest stvaranje uvjeta za kvalitetno obavljanje njegove redovne djelatnosti. Provedba ekonomskog koncepta održivog razvoja u praksi podrazumijeva prije svega društveno odgovorno poslovanje, društveno odgovorno investiranje i upravljanje rizicima poslovanja.⁹⁷ Pokušati ćemo dati odgovor na pitanje: Kako ekonomski koncept

---

94 Gretić G. Nietzscheovo tumačenje historije. *Politička misao* (Zagreb). 14. 3 (2007), str. 103-120.

95 Rizman R. O (Ne)odgovornosti intelektualaca. *Političke perspektive* (Zagreb). 4, 2 (2014), str. 7-22.

96 Drljača M. Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvalitet i izvrsnost* (Beograd). 1, 1-2 (2012), str. 20-26.

97 Drljača, M. i Bešker M. Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja. *Kvalitet i izvrsnost* (Beograd, Tivat). 7-8 (2010), str. 33-39.

održivog razvoja primijeniti u javnoj službi kakva je arhivska na primjeru Državnog arhiva u Dubrovniku i to prije svega s obzirom na vrijednost arhivskog gradiva koje čuva i sjedište u jednoj od najreprezentativnijih palača u Dubrovniku, Palači Sponza čiji je i vlasnik?

Preduvjet tome je da se ovaj koncept prihvati na razini cjelokupne arhivske službe Republike Hrvatske. Eksterna dimenzija društveno odgovornog poslovanja kod poduzeća odnosi se na njihovo pozicioniranje u odnosu na lokalnu upravu, dobavljače i potrošače, ali i cjelokupnu društvenu zajednicu u smislu davanja doprinosa njezinom razvoju. Pitanje je: Kako ekonomski koncept održivog razvoja primijeniti u javnoj službi kakva je arhivska? U sadašnjem sustavu upravljanja i gospodarenja resursima unutar arhivske službe to je nemoguće.

Određena naslijeđena načela i praksa postali su gotovo nepromjenjiva kategorija i kočnica su bilo kakvim novim oblicima gospodarenja. Zastarjelost i nedorečenost zakonskih rješenja koja određuju način gospodarenja i investiranja u postojećem ustroju arhivske službe prva su kočnica. Pozitivnu tendenciju da se u organizacijskom ustroju i svojoj osnovnoj djelatnosti arhivska služba razvija kao jedinstvena nacionalna služba na žalost ne prati istovjetan pristup kada je riječ o investicijskom ulaganju i gospodarenju resursima arhivskih ustanova. Naslijeđen model financiranja investicija na način da se svakome udjeli pomalo, a nikome dostatno na kraju se isključivo svodi na raspodjelu godišnjih raspoloživih proračunskih sredstava Ministarstva kulture. S obzirom na dugogodišnje zanemarivanje problema i novonastale sve veće potrebe arhivskih ustanova za novim suvremenim prostorima ovakav model dugoročno je neodrživ tj. on ne može dovesti do učinkovitih brzih i kvalitetnih rješenja.

Jednako kao što problemima naše redovne arhivske djelatnosti nastojimo pristupiti sagledavajući ih u cjelini i na način da iznalazimo jednoobrazna rješenja za sve tako je potrebno strateški promišljati investicijska ulaganja u arhive. U tom smislu potrebno je utvrditi koji arhivi imaju pretpostavke i uvjete za ostvarivanjem značajnijega vlastitog prihoda s obzirom na postojeće objekte, usluge koje mogu pružiti i mogućnosti involviranja u gospodarsku djelatnost zajednice prije svega turističku i s druge strane onih koji to objektivno nemaju. To bi za rezultat imalo, ne zadirući pri tome u nužne potrebe tekućeg investicijskog održavanja, glavninu financijskih sredstava iz raznih raspoloživih izvora osigurati i usmjeriti na one investicije koje će biti gospodarski isplative te u određenom vremenu osigurati povrat sredstava u sustav kroz vlastiti prihod ustanova za čije projekte su dodijeljena.

Pri tome je unaprijed potrebno utvrditi kriterije raspolaganja prihodima na način da oni osiguravaju kontinuitet djelatnosti ustanove tj. arhiva koji ih je ostvario, a u drugom dijelu rasterete proračunske obveze na način da preostali dio sredstava bude usmjeren na investicijske i programske projekte drugih arhiva unutar sustava. U dokumentu Ministarstva kulture pod nazivom «Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. – 2015.» donesenom 2011. godine,

kao jedna od strateških načela zadana su, kao prvo, potreba utvrđivanja mjera za održivo korištenje kulturne baštine u gospodarskim djelatnostima koje koriste ili imaju utjecaj na kulturna dobra i kulturnu baštinu i, kao drugo, načelo stvaranja uvjeta i poduzimanja mjera za poticanje razvoja poduzetništva utemeljenog na kulturnoj baštini koje su u suglasju s mjerama njezine zaštite i očuvanja te u potpunosti poštuju načela održivog razvoja. U dijelu gdje se govori o problemima održivoga razvoja kulturne baštine u arhivima, kao jedan od problema, istaknuto je kako doživljaj arhiva kao nečega što je *a priori* zahtjevno i zamorno koristiti utječe na nisku percepciju turističkog potencijala arhiva.

S ciljem ispunjavanja zadanih smjernica u ovom dokumentu Ministarstva kulture i promjene navedene percepcije još sam 2006. godine izradio projektnu ideju za izradu projektne dokumentacije rekonstrukcije i adaptacije Palače Sponza i o istoj razgovarao s nizom uglednih kulturnih djelatnika u gradu Dubrovniku. Temeljna zamisao je Palaču Sponza staviti u funkciju na način da ona u jednom dijelu govori o sebi samoj kao građevini tj. spomeniku kulture, zatim da svjedoči o onome što je kroz povijest bila tj. carinarnica i kovnica novca (numizmatička zbirka Dubrovačkih muzeja, financijske knjige blagajne Dubrovačke Republike itd.) i da bude u funkciji Arhiva na način da u njoj ostanu arhivski fondovi i zbirke iz vremena Dubrovačke Republike, francuske uprave, vremena austrijske uprave do 1918. godine, Kraljevine SHS tj. Jugoslavije i vremena Drugoga svjetskog rata.

Za izradu cjelovitog idejnog rješenja potrebno je osnovati stručno tijelo povjesničara umjetnosti, muzeologa (numizmatika) i arhivista. Prema projektnom zadatku prizemlje tj. atrij s bočnim prostorijama i prvi kat (današnje spremište arhivskog gradiva iz vremena Dubrovačke Republike i Opći odjel Arhiva), izuzev čitaonice i jedne veće kancelarije koja se naslanja na čitaonicu (današnja biblioteka), u cijelosti bi trebalo urediti kao suvremen izložbeni prostor prema najvećim svjetskim standardima i to za potrebe organiziranja velikih i kvalitetnih izložbi domaćih i svjetskih umjetnika, za izložbeni postav o samoj palači Sponza, i njezinim namjenama kroz povijest (numizmatički postav i sl.), desno krilo prizemlja urediti kao suvremeno opremljenu predavaonicu za održavanje manjih znanstvenih, stručnih i ostalih skupova za potrebe Arhiva i Grada Dubrovnika, njegovih ustanova i institucija. Između prvoga kata, odnosno radnoga prostora za voditelja arhiva Dubrovačke Republike i čitaonice, moguće je osigurati komunikaciju s drugim katom odnosno arhivskim spremištima i kancelarijama zaposlenika.

Arhivska spremišta na drugom katu bi se uredila i organizirala na način da budu posjetitelju dostupna na način da komunikacijom posjetitelji imaju mogućnost razgledanja spremišta i izloženih najvrjednijih dokumenata u samom spremištu. Sustavima zaštite (vatrootporna i neprobojna stakla, video nadzor, protuprovalni sustav, u turističkim mjesecima redari) bio bi im onemogućen kontakt s arhivskim gradivom. Pri tome bi se osigurali tehnički uvjeti za zasebnu komunikaciju djelatnika i arhivskoga gradiva odvojeno od one posjetitelja itd.

Na ovaj način bi se istovremeno zadovoljila dva naizgled nepomirljiva načela; prvo je načelo sigurnosti čuvanja ovako vrijednoga arhivskog gradiva u najsuvremenijim uvjetima kakve poznaje arhivska struka u svijetu, a drugo je načelo stavljanja tog istog bogatstva u funkciju ostvarivanja financijskog prihoda ustanove. Time bi arhivsko spremište izvršavalo svoju temeljnu svrhu, ali ujedno bi postalo izložbeni prostor. Staro nepisano pravilo kako u arhivsko spremište ne može svatko ostalo bi zadovoljeno, a ujedno bi ga vidjeli milijuni posjetitelja. Na ovaj način bi se cjelokupan potencijal Palače Sponze kao reprezentativne palače, ali i kao objekta u kojemu se organiziraju vrhunske izložbe i čuva izuzetno vrijedno arhivsko gradivo, stavio u funkciju promocije naše kulturne baštine i njenog valoriziranja ostvarivanjem značajnoga vlastitog prihoda. Unutar Palače Sponze svakako na drugom i trećem katu trebalo bi osigurati prostor za biblioteku Arhiva i prostore za mikrofilmiranje i digitalizaciju arhivskog gradiva prije svega iz vremena Dubrovačke Republike.

Istovremeno glavnu čitaonicu trebalo bi opremiti suvremenim računalnim sustavom gdje bi se arhivsko gradivo moglo istraživati putem računala, a originalne dokumente davati na uvid istraživačima u iznimnim slučajevima. Ovo ulaganje je u cijelosti financijski opravdano i ima financijski potencijal povratka uložениh sredstava u relativno kratkom vremenskom razdoblju. Ono može biti najbolji primjer kulturne politike koja ima za cilj ne samo promovirati našu kulturnu baštinu već njenim stavljanjem u neposrednu turističku ponudu ostvariti financijsku dobit koja potom može biti usmjerena u druge investicije Arhiva i za obavljanje onih redovnih djelatnosti koje inače crpe značajna proračunska sredstva kao što su mikrofilmiranje, digitalizacija i restauracija arhivskog gradiva itd.

Za provedbu ovoga projekta naravno da je potrebno osigurati značajna financijska sredstva. Međutim smatram da Arhiv s obzirom da je vlasnik Palače Sponze za to ima realne izgledе. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije raspisalo je javni poziv za dostavu projektnih prijedloga u sklopu Specifičnog cilja 6c1 Operativnog programa Konkurentnost i kohezija pod nazivom «Priprema i provedba Integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine.» Poziv je trajno otvoren do iskorištenja svih raspoloživih sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu od 50 milijuna eura odnosno 380 milijuna kuna, a namijenjen je prijaviteljima čiji projekti obnove i revitalizacije kulturne baštine mogu doprinijeti povećanju broja zaposlenih i turističkih izdataka.

Prema Zakonu o sustavu državne uprave (NN 150/11, 12/13) prihvatljivi prijavitelji su između ostalih i javne ustanove, ali isključivo ako su vlasnici kulturnih dobara. Ovdje do izražaja dolazi vrijednost i značaj obavljenog pravnog posla uknjižbe prava vlasništva nad Palačom Sponza na Državni arhiv u Dubrovniku 2002. godine. Tekst iz natječaja jasno određuje njegov smisao i cilj: «Sredstva su namijenjena integriranim razvojnim programima temeljenim na obnovi kulturne baštine, koji integracijom različitih elemenata i povezanih aktivnosti osiguravaju unaprjeđenje upravljanja kulturnom baštinom s ciljem doprinosa održivom razvoju na

lokalnoj i regionalnoj razini. Integrirani program obuhvaća sadržajni i/ili tematski povezana ulaganja nužna za razvoj određenog područja (turističke destinacije) koja kroz valorizaciju kulturne baštine doprinose njegovom društveno – gospodarskom razvoju čineći ga pritom prepoznatljivim turističkim odredištem. Projekt se provodi u potpunosti na teritoriju Republike Hrvatske, ali je ograničen na određeno uže ili šire geografsko područje odnosno turističku destinaciju.» Natječaj je podijeljen u dvije skupine. Pod A. su sredstva namijenjena za pripremu dokumentacije za provedbu programa (ukupno 20 milijuna eura), a krajnji rok za podnošenje prijave je 31.12.2019., te drugu fazu B. koja se odnosi na samu provedbu programa tj. projekta (u ukupnom iznosu od 80 milijuna eura) gdje je krajnji rok prijave do 31.12.2023. Ukoliko bi se sredstva za izradu projektne dokumentacije uspjela osigurati iz proračuna Grada Dubrovnika, Ministarstva kulture i vlastitih sredstava Arhiva postupak bi se ubrzao i smatram da bi on bio učinkovitija varijanta.

Vrijednost ovakvog projekta za grad Dubrovnik i Republiku Hrvatsku u smislu valorizacije njezine kulturne baštine prije svega arhivskog gradiva iz vremena Dubrovačke Republike je dakako neupitna, ali bitno je naglasiti i njegovu financijsku isplativost i učinkovitost. Za primjer možemo uzeti broj gostiju koji posjete dubrovačke zidine. Prema podacima Društva prijatelja dubrovačkih starina u ovoj godini to je već broj od preko 1 milijun ljudi. Cijena ulaznice je 200 kuna. To čini godišnji prihod od 200 milijuna kuna.

Kad bi smo pretpostavili da svaki deseti gost koji posjeti zidine posjeti i Arhiv u Palači Sponza bio bi to broj od 100 tisuća ljudi i uz cijenu od 10 eura predstavljao bi godišnji prihod samo od ulaznica od 1 milijun eura. S obzirom da Palača Sponza ima izravnu komunikaciju s gradskim zidinama otvorena je i mogućnost poslovne suradnje s Društvom prijatelja dubrovačkih starina i uključivanjem Palače Sponza u obilazak zidina tj. da se omogućiti posjetitelju, naravno uz veću cijenu ulaznice, da ulaskom u Palaču Sponza sa Straduna obiđe cijeli Arhiv i potom nesmetano nastavi obilazak gradskih zidina. Dio prihoda od ulaznica prodanih na tom prodajnom mjestu pripadao bi Arhivu. Ukoliko se ne bi postigao takav dogovor postoje tehnički izvodive komunikacije gdje bi posjetitelj mogao napustiti objekt Palače Sponza, a da to učini jednosmjernim kretanjem kod razgledanja izložbenih eksponata.

Ukoliko bi se dogovor o poslovnoj suradnji postigao to bi zasigurno tada bio još veći broj gostiju od gore navedenog, a time i značajnija financijska dobit. Realizacija ovog projekta bi zasigurno povećala i drugi oblik ostvarivanja vlastitog prihoda putem najma prostora atrija Palače Sponza, koji prakticiraju i druge javne ustanove u Dubrovniku, ali bi se mogla reducirati na one najelitnije u večernjim satima što znači veće cijene najma i iznajmljivanje samo za najelitnija događanja. Jednostavno je nespojivo da se u atriju Palače Sponze tijekom radnoga vremena Arhiva odvijaju određena događanja, primjerice vjenčanja, uz bučnu zvučnu kulisu, dok istovremeno znanstvenici i istraživači rade u čitaonici obrađujući srednjovjekovne spise, što je već duže vrijeme slučaj. Od ovoga su naravno izuzeta protokolarna događanja Grada

Dubrovnika, državnog protokola i Dubrovačkih ljetnih igara, kad uostalom Arhiv organizira drugačiji režim svoga rada. Ostvarivanjem ovih prihoda dobivena sredstva bi se na rashodovnoj strani usmjeravala po potrebi na druge investicije Arhiva (ASC Metković, ASC Žrnovo), materijalno održavanje sustava postojećih objekata, nabavku suvremene opreme i stručnu programsku djelatnost Arhiva gdje bi prioritet bila zaštita arhivskog gradiva (restauracija, mikrofilmiranje i digitalizacija), kadrovsku politiku po modelu uključivanja vanjskih suradnika za određene financijski i programski opravdane projekte, a za čiju provedbu ne bi trebalo opterećivati državni proračun.

Poštujući načelo solidarnosti i zakonskih ovlasti osnivača ukoliko bi taj iznos bio na godišnjoj razini i veći, u dogovoru s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske, sredstva bi se trošila za potrebe projekata i programa cjelokupne arhivske službe ili drugih javnih ustanova u kulturi Grada Dubrovnika čije programske djelatnosti ono sufinancira. Financijski učinak svakako bi ovisio o sposobnosti i efikasnosti kulturnog menadžmenta Arhiva i njegove suradnje s Turističkim zajednicama Grada Dubrovnika i Dubrovačko – neretvanske županije, jedinicama lokalne samouprave prije svega Gradom Dubrovnikom i gospodarskim subjektima (banke, hotelske kuće, turističke agencije), drugim strukovnim i raznim civilnim udrugama građana.⁹⁸

UMJESTO ZAKLJUČKA:

Nakon provedenog javnog natječaja za izbor ravnatelja Državnog arhiva u Dubrovniku, ova moja promišljanja primjene koncepta održivog razvoja dubrovačkoga arhiva, u obrazloženju rješenja ministricke kulture Republike Hrvatske dr. sc. Nine Obuljen Koržinek o imenovanju ravnatelja/ljice Arhiva⁹⁹, ocijenjena su kao nedovoljno dobra ili ispravnije kazano lošija od drugih ponuđenih. Stoga ovaj moj uradak upravo shvatite kao ništa drugo nego moje glasno razmišljanje u duhu njegova naslova: Što bi bilo, da je bilo?

VRELA

Orešković I. Ekonomski koncept održivog razvoja: Imperativ arhivske službe na primjeru plana i programa rada Državnog arhiva u Dubrovniku (Dubrovnik), (2017), str. 1-34.

Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture, Rješenje o imenovanju ravnateljice Državnog arhiva u Dubrovniku (Klasa: UP/I-612-06/18-01/0012 URBROJ: 532-02/1-18-01) od 1. kolovoza 2018.

---

98 Orešković I. Ekonomski koncept održivog razvoja: Imperativ arhivske službe na primjeru plana i programa rada Državnog arhiva u Dubrovniku (Dubrovnik), (2017), str. 1-34.

99 Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture, Rješenje o imenovanju ravnateljice Državnog arhiva u Dubrovniku (Klasa: UP/I-612-06/18-01/0012 URBROJ: 532-02/1-18-01) od 1. kolovoza 2018.

LITERATURA:

1. Drljača M. Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja. *Kvalitet i izvrsnost* (Beograd). 1, 1-2 (2012), str. 20-26.
2. Drljača, M. i Bešker M. Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja. *Kvalitet i izvrsnost* (Beograd, Tivat). 7-8 (2010), str. 33-39.
3. Gretić G. Nietzscheovo tumačenje historije. *Politička misao* (Zagreb). 14. 3 (2007), str. 103-120.
4. Rizman R. O (Ne)odgovornosti intelektualaca. *Političke perspektive* (Zagreb). 4, 2 (2014), str. 7-22.

ŽIVOTOPIS

Dr sc. Ivo Orešković, rođen 23. lipnja 1968. god. u Zagrebu

Obrazovanje: Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet: Doktorat znanosti (znanstveno područje humanističkih znanosti, grana: hrvatska povijest).

Zaposlenje: Državni arhiv u Dubrovniku: Arhivist specijalist u odjelu za obradu i sređivanje arhivskog gradiva fondova sudova i javnih bilježnika.

Kratak opis poslova: Obrada i sređivanje arhivskih fondova sudova i javnih bilježnika

Kapitalni projekt: Analitički inventar ostavinskih spisa Kotarskog suda Cavtat 1898. – 1947. (6011 ostavina).

KOTORSKO BIBLIOTEKARSTVO - TRADICIJA KOJA OBAVEZUJE NA PRIMJERU STARE I RIJETKE GRAĐE

Jelena Vukasović, *bibliotekarka savjetnica*

JU Kulturni centar „Nikola Đurković” Gradska biblioteka i čitaonica Kotor

jelena.vukasovic@ckkotor.me

Danijela Nikčević, *bibliotekarka*

Pomorski muzej Crne Gore Kotor

biblioteka@museummaritimum.com

SAŽETAK:

Kotor je oduvijek bio na veoma visokom stepenu kulturnog i civilizacijskog razvitka, jer arhivski tragovi postojanja brojnih benediktinskih skriptorija u samostanima Boke kotorske ukazuju na postojanje prvih biblioteka još u srednjem vijeku. Narodna biblioteka u Kotoru osnovana je 1952. godine kao samostalna ustanova kulture. Međutim, već u maju 1964. godine pripojena je Centru za kulturno-prosvjetnu djelatnost, danas Kulturnom centru „Nikola Đurković“, u čijem sastavu je još uvijek kao Gradska biblioteka i čitaonica Kotor. Godine 2000. Biblioteka je preseljena u adekvatan prostor, na Pjaci od Kina. Fond biblioteke je znatno uvećan od 1964. godine, kada je brojala oko 6.500 bibliotečkih jedinica, do danas, kada taj broj iznosi preko 42.000 monografskih publikacija.

Ono što se po značaju izdvaja i što čini specifikum Gradske biblioteke i čitaonice u Kotoru je fond stare i rijetke knjige, koji je skroman po kvantitetu, ali vrijedan po kvalitetu. Fond stare i rijetke knjige broji 100 bibliotečkih jedinica i starinom i značajem se uklapa u ambijentalni i civilizacijski kod Kotora. Formiranjem Pomorskog muzeja u Kotoru 1952. godine ustanovljena je i Pomorska biblioteka, koja je popunjena starim knjigama, dobijenim preuzimanjem zbirke Bokeljske mornarice, odlukom Ministarstva pomorstva FNRJ.

Takođe, veći broj knjiga dobijen je donacijama, kako raznih institucija kulture iz cijele tadašnje države, tako i donacijama iz privatnih kolekcija. Pomorski muzej Crne Gore u svojoj biblioteci ima bogatu zbirku starih i rijetkih knjiga, većinom pomorske tematike, koje ujedno predstavljaju kulturno dobro i dio su bogate pomorske baštine Boke kotorske. Predstavićemo staru i rijetku građu koju čine stare knjige iz 17., 18. i prve polovine 19. vijeka, pisane uglavnom na italijanskom, njemačkom, francuskom, engleskom, latinskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Zaštita stare i rijetke građe je prioritet i u tom pogledu Pomorski muzej i Gradska biblioteka i čitaonica će nastojati da uz pomoć Ministarstva kulture i drugih izvora obezbijede sredstva za konzervaciju i restauraciju, ali i da je učine dostupnom široj javnosti putem izložbi i primjenom savremenih principa bibliotekarstva - tehnologije digitalizacije, zahvaljujući kojoj korisnicima

se pruža mogućnost da u svakom momentu, prema potrebi, imaju uvid u svaku digitalizovanu staru knjigu.

Ključne riječi: stare i rijetke knjige, kulturno dobro, zaštita, konzervacija i restauracija, savremeni principi bibliotekarstva, prezentacija i digitalizacija.

ABSTRACT:

Kotor has always been on a high level of both cultural and social development. An archaic clues of numerous Benedictine scripts in convents of Boka Kotorska indicate the existence of the very first libraries back in the Middle Age. The Civil Library of Kotor was established in 1952. as an independent cultural institution. But, in May of 1964. it was incorporated with the Centre for Cultural and Educational Agency, today known as the Cultural Centre " Nikola Djurkovic ", composed of the City Library and the Reading room of Kotor. In 2002. the Library was transferred to an adequate place at the Cinema Square. The librarian fund has been significantly increased since 1964. when there were 6500 titles, while today that number goes beyond 42000 monographs.

The Fund of an Old and Rare Book may be humble in its quantity, but it is notable when it comes to its quality and significance. The Fund of an Old and Rare Books includes 100 library units and it completely fits into an environmental and social code of the city of Kotor. Along with the foundation of the Nautical Museum in Kotor has also been established the Nautical Library. It was filled with old books acquired from the collection of the Navy of Boka, as it was decided by the Ministry of the Navy of the FNRJ.

Also, great number of books was collected through numerous donations from different cultural institutions from all over the country, as well as from private collections. The Nautical Museum of Montenegro in its library has significant collection of old and rare books, mainly referring to nautical topics, representing, at the same time cultural goods and being part of an important nautical heritage of Boka kotorska. We will represent an old and rare construction made of books from the 17th, 18th and the first half of the 19th Century, written mainly in Italian, German, French, English, Latin, Croatian and Serbian language. Protections of an old and rare construction is a priority and in that sense the Nautical Museum, the City Library and the Reading room will endeavor to provide means for the conservation and restoration with the help of the Ministry of Culture and through other sources, but will also strive to make it accessible to the public through exhibitions and the use of modern principles of librarianship - technology of digitization which provides to all users easy access to every digitized old book.

Keywords: old and rare books, cultural goods, protection, conservation and restoration,

UVOD

Malo je gradova na Jadranu kojima je književnost i umjetnost tako davno počela da krči sebi put kao što je slučaj sa Kotorom i njegovom okolinom. Sačuvani su brojni materijalni spomenici kulture ili arhivski podaci o njima, kao svjedočanstva burnih i slavnih vremena u kojima je Kotor doživljavao svoje uspone i padove. Zahvaljujući njima, mi znamo da je u Kotoru i okolini djelovalo više biblioteka koje svojom knjižnom građom i ulogom koju su odigrale u prosvjetnom i kulturnom pogledu u određenom istorijskom razdoblju predstavljaju osnov duhovnog bogastva grada i tradicije koja obavezuje.

Akademik dr Miloš Milošević u radu „Prilog proučavanju čitaonica i biblioteka u Kotoru i okolini“ navodi podatak da je od kraja XVIII i početka XIX vijeka na području Kotora i okoline djelovalo čak 11 raznih umjetničkih društava i čitaonica, najčešće mješovite kulturno-umjetničke, prosvjetne, naučne i zabavne djelatnosti, ali svakako mjesta gdje su se oko knjiga, novina i časopisa okupljali mještani nošeni potrebom i željom da oplemene svoj intelektualni i kulturni potencijal. Među najznačajnije takve biblioteke spadaju: Slavjanska čitaonica - Kotor (1849–1880); Slavjanska čitaonica - Prčanj (1861); Slavjanska čitaonica - Dobrota (1862–1945); Srpska čitaonica - Kotor (1880–1914); Hrvatski dom - Kotor (1893–1914).¹⁰⁰

U knjizi dr Dušana J. Martinovića „Cetinjska čitaonica (1868–1915; 1928–1940), Gradska biblioteka „Njegoš“ (1945–1998)“ nalazimo da je u Kotoru 1832. godine osnovana prva javna, narodna biblioteka u Crnoj Gori, što ukazuje na bogatu tradiciju bibliotekarstva koju baštini naš grad. Djelovanje Narodne biblioteke u Kotoru, koja je nakon Drugog svjetskog rata obnovljena (1952. godine), nadovezuje se na bogatu tradiciju bibliotekarstva u Kotoru i Boki Kotorskoj. Ova biblioteka je od maja 1964. godine sastavni dio Centra za kulturno-prosvjetnu djelatnost. Prema podacima o radu Biblioteke, u to vrijeme ona raspolaže sa oko 6500 knjiga. Gradska biblioteka i čitaonica Kotor, kako je trenutni naziv ustanove, djeluje u okviru Kulturnog centra „Nikola Đurković“ Kotor i smještena je na Pjaci od Kina, u jezgru Starog grada Kotora.

U jezgru Starog grada, na Trgu bokeljske mornarice, smještena je i Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor. U palati porodice Grgurina ustanovljena 1952. godine uporedo sa formiranjem Pomorskog muzeja Crne Gore. Biblioteka je popunjena starim knjigama, dobijenim preuzimanjem zbirke Bokeljske mornarice, odlukom Ministarstva pomorstva FNRJ. Takođe, veći broj knjiga dobijen je donacijama, kako raznih institucija kulture iz cijele tadašnje države, tako i donacijama iz privatnih kolekcija. Ono što se po značaju izdvaja i što čini specifikum Gradske biblioteke i čitaonice u Kotoru i Biblioteke Pomorskog muzeja je fond stare i rijetke knjige.

---

100 Dr Miloš Milošević: Prilog proučavanju čitaonica i biblioteka u Kotoru i okolini (Poseban otisak iz Zbornika „150 godina narodnog bibliotekarstva u Crnoj Gori“), Cetinje, 1986.

GRADSKA BIBLIOTEKA I ČITAONICA KOTOR

U Gradskoj biblioteci fond stare i rijetke knjige broji 100 bibliotečkih jedinica i starinom i značajem se uklapa u ambijentalni i civilizacijski kod Kotora – grada svjetske kulturne baštine pod zaštitom UNESCO-a. Fond obuhvata 30 bibliotečkih jedinica koje po standardima pripadaju zbirci stare i rijetke knjige, 59 bibliotečkih jedinica izdatih od 1890. do 1900. godine, 11 publikacija koje po sadržaju pripadaju i zavičajnoj zbirci, a izdate su od 1900. do 1945. godine. Zbirka Stare i rijetke knjige, koju uglavnom čine naslovi čiji su izdavači *Srpska književna zadruga iz Beograda* i *Matica hrvatska iz Zagreba*, nije dostupna javnosti iako je vladalo interesovanje korisnika upravo za ovaj dio bibliotečkog materijala. Autorka je pristupila izradi bibliografskog popisa stare i rijetke knjige u posjedu Gradske biblioteke 2005. godine kao načinu da se stara i rijetka knjiga kao kulturni resurs približi potencijalnim korisnicima i/ili konzumentima ukupne turističke ponude Kotora kao područja svjetske kulturne baštine.

Jedan dio zbirke je pretraživ kroz elektronski katalog COBISS 3, a proces katalogizacije je u toku i do kraja 2019. godine će biti završen. U planu je i digitalizacija pomenute građe, s jedne strane da bi se ova bibliotečka građa zaštitila i sačuvala, a s druge da bi bila dostupna svima koji pokažu interesovanje za nju. Tako bi ukazali javnosti na kulturno bogatstvo kojim raspolažemo, a korisnik bi na jednom mjestu pronašao sve potrebne podatke o zbirci stare i rijetke knjige u fondu Gradske biblioteke i čitaonice u Kotoru.

Najstarija knjiga u Biblioteci potiče iz 1848. godine. To je knjiga Pub Ovidia Nazona: „Heroidah“, štampana u Dubrovniku. Pripovijetka Krištova Šmida: „Jagnješće“, štampana u Pančevu 1879. godine, dimenzija 12X16 cm, „Kratki izvještaj o stanju rasejanoga mnogobrojnoga ilirskog naroda po car. i kralj. nasledničkim zemljama“, Jovana Hristića Baron Bartenštajna, štampana u Beču, u štampariji Jermenskoga manastira 1866. godine, te „Slike iz općega zemljopisa“ dr Ivana Hoića štampana u Zagrebu 1888. godine, najreprezentativnije su publikacije iz ove zbirke.

Najveći dio ove zbirke su publikacije koje pripadaju rijetkim izdanjima:

„Bolletino ufficiale delle societa per azioni“, Roma, 1943. godine, „Biblijska povijest starozavjetne objave božje za srednje škole“, napisao Francisko Iveković, Zagreb, 1913. godine, „Banović Strahinja, drama u tri čina“, Milana Ogrizovića, štampana 1913. godine u Zagrebu, J. J. Ruso: „La Donna“, Genova, 1914. godine.

Poseban dio zbirke predstavljaju izdanja štampana u Bokeškoj štampariji poput „Glasovno stanje slovenskih jezika za seobe Slovena na Balkansko poluostrvo“, Antuna Majera iz 1931. godine, „Pregled rada srpskog pjevačkog društva Jedinstvo u Kotoru od 1839. do 1929. godine“, štampana 1929. godine, Stjepčević Ivo: „Vodič kroz Boku na engleskom jeziku“

iz 1934. godine, „Crna Gora i Hercegovina Danila Tunguza Perovića“ iz 1935. godine, kao i Luković Niko: „Postanak i razvitak trgovačke mornarice u Boki Kotorskoj“, Izdanje Udruženja Bokelja, Beograd, 1930. godine.

Ma koliko se trudili da pokažemo kontinuitet u pribavljanju ove građe, u tome nijesmo do sada uspjeli. Naime, u invetarnim knjigama Biblioteke, od kojih je prva započeta u maju 1964. godine, nalazimo podatak da su naslovi stare i rijetke knjige naslijeđeni iz starog fonda, pretpostavljamo iz 1952. godine, kada je počela sa radom Narodna biblioteka, obnovljena nakon Drugog svjetskog rata. Međutim, od koga su naslijeđene i kako su našle svoje mjesto u Biblioteci još nijesmo uspjeli da saznamo. Jedan dio ove najstarije građe je donacijom porodice kapetana Toma Radulovića, Biblioteke Pomorskog fakulteta i gospodina Slavka Dabinovića postao dio ove zbirke. Zbirka stare i rijetke knjige koja se nalazi u fondu Gradske biblioteke i čitaonice u Kotoru je u relativno zadovoljavajućem stanju.

Knjige se nalaze u posebnoj prostoriji, na metalnim policama, zaštićene od svjetlosti. Na velikom dijelu knjiga potrebna je preventivna redovita zaštita i redovno praćenje stanja, dok se najstarija građa nalazi u lošem stanju i potrebna je hitna restauracija i konzervacija.

Potrebno je naglasiti da je Gradska biblioteka i čitaonica 2013. godine učestvovala u misiji inventarisanja u okviru projekta MANUBALK (zaštita stare knjige na području Balkana). Naime, u periodu od 21. do 25. oktobra 2013. godine, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ je uz pomoć ekspertskeg tima Projekta realizovala misiju inventarisanja čiji je cilj izrada konzervatorske studije o rukopisima i dokumentima koji se nalaze na teritorijama Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine. Tada je knjiga Petra Krajića: „Kraljev Dalmatin“ iz 1912. godine izabrana za restauraciju kao prioritet.

STARE I RIJETKE KNJIGE IZ ZBIRKE POMORSKOG MUZEJA CRNE GORE KOTOR

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru u svojoj biblioteci ima bogatu zbirku starih i rijetkih knjiga, većinom pomorske tematike, koje ujedno predstavljaju kulturno dobro i dio su bogate pomorske baštine Boke Kotorske. Staru i rijetku građu čine knjige iz vremena 17., 18., i prve polovine 19. vijeka, pisane uglavnom na italijanskom, njemačkom, francuskom, latinskom, hrvatskom i srpskom jeziku, u pitanju je uglavnom stručna literatura iz oblasti pomorstva i pomorskog školstva, kao i određen broj knjiga s drugim tematikama iz opšte istorije, putopisa, etnologije, istorije umjetnosti i književnosti. U zbirci bibliotečke građe Pomorskog muzeja najstarije su četiri knjige štampane u 17. vijeku, i to: Il Consolato del Mare, Venetia 1656. - Zbirka pomorskih propisa iz 1656., Ioanis Lucii, Del Regno Dalmatie et Croatiae, Amsterdami 1668. - Kraljevstvo Dalmacije i Hrvatske, Ivan Lučić, Amsterdam 1668., Viaggi nellaTurchia, nella Persia, e nell' Indie, Roma 1682. -Putovanja u Tursku, Persiju i Indiju, Rim 1682., Racconto Historico della Veneta Guera in Levante diretta dall valore del Serenissimo Principe Francesco

Morosini capitano generale la terza volta... contro L'Impero ottomano, Colonia 1691. - Istorijski prikaz mletačkog rata na istoku, koji je vodio Frančesko Morozini - vrhovni zapovjednik mora, po treći put, Keln 1691. U ukupnoj knjižnoj zbirci biblioteke, pored ove četiri navedene knjige iz 17. vijeka, nalazi se 47 starih i rijetkih knjiga iz 18. vijeka i 323 knjige iz 19. vijeka do 1860. godine, koje se smatraju starom i rijetkom građom. Navedena literatura govori mnogo o razvijenosti školstva u Kotoru i Boki kotorskoj 18. i 19. vijeka. Svakako se može zaključiti da ova stara i rijetka knjižna građa, a posebno stručna koja je predstavljena na izložbi „Stare i rijetke knjige – Zbirka Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor“, otvorenoj u palati Grgurina 19.03.2019., kao i ona koja će biti prikazana na budućim izložbama, ne zaostaje za današnjom literaturom, a možda je čak i nadmašuje.

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru u svojoj biblioteci i u fondusu muzejskog arhiva čuva i proučava vrlo vrijedne primjerke brodskih dnevnika, koji su velikim dijelom naslijeđeni iz arhiva Bokeljske mornarice – dio je otkupljen i dobijen donacijama kapetanskih porodica iz Boke Kotorske, a dio preuzimanjem dijela arhiva brodarskih preduzeća iz Crne Gore koji su bili izloženi i predstavljeni na izložbi „Brodске knjige dokumenta pomorske baštine“, otvorenoj u Pomorskom muzeju Crne Gore 07. 11. 2017. godine. Brodski dnevnik spadaju u brodske knjige, odnosno isprave, koje vode brodovi trgovačke mornarice, prema propisima države pod čijom zastavom plove. Sve države koje imaju trgovačku mornaricu donose propise o vođenju određenih brodskih knjiga, među kojima najvažnije mjesto zauzima Brodski dnevnik.

U Pomorskom muzeju čuvaju se i knjige koje regulišu vođenje brodskog dnevnika, poput Zakona izdatog od pomorskog magistrata Republike Đenove od 23. 08. 1712. godine, Zbirke pomorskih propisa izdate u Veneciji 1806, Kodeksa propisa za trgovačku mornaricu Mletačke republike izdatog u Veneciji. Najstariji brodski dnevnik koji se čuva u Pomorskom muzeju Crne Gore u Kotoru je iz 1803. godine, vođen na brigantinu „Castore“ pod zapovjedništvom Julija Kolovića Matikole iz Perasta. Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore je 2018. godine postala članica COBISS-a CG i u nekom narednom periodu Zbirka starih i rijetkih knjiga će biti pretraživa u elektronskom katalogu COBISS 3. Projektima finansiranim dijelom od Ministarstva kulture Crne Gore, i iz sopstvenih sredstava, konzervirana su i restaurirana tri brodska dnevnika iz 19. vijeka koji su bili u najlošijem stanju. Koristeći buduće projekte odobrene od Ministarstva kulture Crne Gore i sopstvena sredstva, nastojeće se zaštititi ova vrijedna i rijetka građa od daljeg propadanja.

ZAKLJUČAK:

Rad ima za cilj da ukaže na bogatstvo materijalne kulturne baštine oličene u bibliotečkoj zbirci stare i rijetke knjige, kao kulturnom dobru koje je pohranjeno u bibliotečkim zbirkama Gradske biblioteke i čitaonice u Kotoru i Biblioteke Pomorskog muzeja Crne Gore. Intencija rada je da apostrofira odgovornost za adekvatnu brigu o staroj i rijetkoj knjizi koja uključuje:

obezbjeđivanje odgovarajućih uslova za smještaj zbirki; primjenu stručnih mjera zaštite (posebno konzervacije/restauracije); savremenu prezentaciju (katalogizaciju i digitalizaciju) i odgovarajuću valorizaciju. Stručnim upravljanjem kulturnim resursom, kakav je fond stare i rijetke knjige, posebno planiranjem kao bitnim preduslovom, otvara se put ka odgovarajućoj valorizaciji ovog kulturnog resursa, koji bi mogao postati još jedna važna stavka ukupne kulturne ponude Kotora kao UNESCO-vog grada.

LITERATURA:

1. Brkljača, Tanja (2015) *Zbirka rijetkosti i zaštita knjižnične građe*, Diplomski rad, Rijeka 2015,;
2. ENCIKLOPEDIJA likovnih umjetnosti (1964), Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod;
3. ENCIKLOPEDIJA Leksikografskog zavoda (1967), Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod;
4. GODIŠNJAK Pomorskog muzeja u Kotoru, XXXIX-XL, Kotor 1991-1992.
5. INFORMATIVNI bilteni Društva bibliotekskih radnika Crne Gore (br. 1, 2, 3 / 86 – 91);
6. Jovović, Vasilije (1999) *Razvoj crnogorskog bibliotekarstva do 1941. godine*, Cetinje: Centralna narodna biblioteka Republike Crne Gore „Đurđe Crnojević“;
7. LIKOVNA enciklopedija Jugoslavije (1987), Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“;
8. LIKOVNI leksikon (2014), Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“;
9. Milošević, Miloš (1987) *Studije iz književne i kulturne prošlosti*, Titograd: Pobjeda;
10. Radosavljević, Vera (1986) *Zaštita i čuvanje bibliotečke i arhivske građe*, Beograd: Stručna bibliotekarska literatura;
11. ZBORNİK radova CANU (1992) *Zaštita spomenika kulture Crne Gore*, Naučni skupovi knjiga 25 / 1992;
12. Milošević don ANTON (1954), *Prva štamparija u Kotoru*, Istorijski zapisi, knj. X, god. VII, sv. 1, Cetinje 1954.

BIOGRAFIJA AUTORA:

Jelena Vukasović, diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Katedri za srpski jezik i književnost. Od 2002. do 2004. godine radila je kao profesor srpskog jezika u Osnovnoj školi *Njegoš* u Kotoru, a od 2004. godine radi na mjestu bibliotekara u Gradskoj biblioteci i čitaonici Kotor. Stručni ispit za zvanje *bibliotekara* položila je 2005. godine u Nacionalnoj biblioteci *Đurđe Crnojević* na Cetinju. Organizovanje kulturnih aktivnosti i promocija za djecu predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta, posebno podsticanje čitanja i pisanja kod djece, prioritet je u njenom radu. Posjeduje licence za rad u platformi COBISS 3. Stručno zvanje *bibliotekarska savjetnica* dobila je 2018. godine.

Danijela Nikčević, rođena u Kotoru 08. 08. 1986. godine. Diplomirala na Fakultetu za turizam i hotelijarstvo – smjer turizam. Zaposlena u Pomorskom muzeju Crne Gore Kotor od 2008. godine. Položila je stručni bibliotekarski ispit u Nacionalnoj biblioteci *Đurđe Crnojević* na Cetinju 2017. godine i stekla zvanje *bibliotekara*. Posjeduje licencu za rad na katalogizaciji monografskih publikacija stečenu pohađanjem kursa COBISS/katalogizacija.

Autor je izložbi: „Brodске knjige Dokumenta pomorske baštine“ – Kotor, 2017., „Stare i rijetke knjige Zbirka Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor“ – Kotor, 2019. Autor brošure: „260 godina od pomorske bitke braće Ivanović iz Dobrote u luci Pirej“ – Kotor, 2017. Autor nekoliko stručnih radova, koji su predstavljeni na međunarodnim skupovima u zemlji. Tehnički urednik knjige: *Ljudi iz Boke*, autora Antuna Sbutege, Kotor 2012. Tehnički urednik kataloga: „Palate grada Kotora i grada Perasta nekada i sada“ – Kotor, 2017.

Jedan od organizatora radionice pod naslovom: „Prvi susret sa Pomorskim muzejom Crne Gore Kotor i Gradskom bibliotekom i čitaonicom Kotor“ srednjoškolaca iz JU Resursnog centra za sluh i govor dr Peruta Ivanović u saradnji Gradskom bibliotekom i čitaonicom Kotor, bibliotekarkom Jelenom Vukasović i defektologom Anom Radoman iz JU Resursnog centra za sluh i govor dr Peruta Ivanović. U muzejskoj publikaciji „Godišnjak“ objavila 4 rada pod nazivom „Poklonjene, razmjenjene i kupljene publikacije“. Saradnik je na biltenu Pomorskog muzeja CG Kotor *Jedra Boke* koji izlazi od 2010. godine. Povremeno daje priloge za mjesečnik *Hrvatski glasnik* Hrvatskog građanskog društva Crne Gore u Kotoru.

BIBLIOTEKA KAO CENTAR NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA GENERACIJU NOVOG DOBA - „DIGITALNI UROĐENICI“

Ivana Pešić, viši diplomirani bibliotekar

Narodna biblioteka „Radislav Nikčević“, Jagodina, Srbija

pesic.jagodina@gmail.com

SAŽETAK:

Digitalni urođenici (digitalni domoroci) odrasli su sa pristupom internetu, zavise od mobilnih uređaja, često koriste društvene mreže i za njih kažemo da su rođeni i odrasli u digitalnom dobu. Još je Mark Prenski u časopisu „On the Horizon“ tvrdio da je dolazak novih digitalnih tehnologija korenito promenio mlade ljude tako da oni razmišljaju i procesuiraju potpuno drugačije od svojih prethodnika. IFLA i ALA su se sa svog stanovišta bavile digitalnim urođenicima, a mnoge biblioteke kreirale sadržaje i usluge namenjene baš njima.

Narodna biblioteka u Jagodini je još 2012. godine prepoznala potrebe svojih „digitalnih urođenika“ i kreirala elektronski časopis za decu i mlade „Slova na struju“, sa ciljem da čitalačkoj publici koja radije gleda u svoje mobilne telefone i tablet uređaje nego u knjigu, ponudi sadržaje preko takvih medija. Takođe, deca i mladi u seoskim sredinama, gde nema biblioteke, mogu da koriste elektronski književni časopis za školske aktivnosti. U radu će posebna pažnja biti usmerena na pokretanje škole programiranja „Biblioteka“, 2016. godine koja je izazvala veliku pažnju i zabeležila veliko interesovanje naših korisnika. Deca su tokom trajanja škole učila osnove programiranja uz pomoć platforme CODE. Nakon završetka dobili su diplome sa naznakom nivoa kojim su ovladali i prigodne nagrade za najbolje. Sa aktivnostima smo nastavili i u 2017. godini, a polaznici su se bavili web dizajnom. Sve aktivnosti direktno participiraju ostvarenju Globalnih ciljeva održivog razvoja, cilj 4 - Obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja, sa posebnim akcentom na podcilj 4.4 - Do kraja 2030. znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne veštine, između ostalog i tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo. Narodna biblioteka u Jagodini nastavlja da prati potrebe svojih korisnika rođenih u digitalnoj eri učešćem u projektu Digitalni građanin, pokrenutom od strane kompanije Google, a posredstvom Instituta za razvoj i inovativnost mladih (IRIM) iz Zagreba i Fonda B92 (Bitka za znanje). Naime, jagodinska biblioteka je jedna od dvadeset biblioteka u Srbiji koja će svojim korisnicima ponuditi micro:bit i BOSON setove. Biće organizovane radionice programiranja za različite uzrasne grupe, a za one koji su već ovladali tehnikama programiranja, micro:bit i BOSON setove moći će da nose kući, tj. pozajmljuju kao knjige.

Ključne reči: Digitalni domoroci, IFLA i ALA trendovi, kodiranje, Digitalni građanin, micro:bit

ABSTRACT:

Digital natives have grown up with internet access, are dependent on mobile devices, often use social networks, and we are said that they be born and raised in the digital age. Mark Prenski also claimed in „On the Horizon“ that the advent of new digital technologies has radically changed young people so that they think and process completely differently than their predecessors. From their point of view, IFLA and ALA dealt with digital natives, and many libraries created content and services specifically for them.

In 2012, the Public Library in Jagodina recognized the needs of its “digital natives” and created an electronic literary magazine for children and young people, Electricity Letters, with the aim of offering content to readers through their mobile phones and tablets rather than books. Also, children and young people in rural areas, where there is no library, can use an electronic literary magazine for school activities. Particular attention will be paid in the work to the launch of the Library’s programming school, 2016, which has attracted a great deal of attention and captured the great interest of our users. During the school, children learned the basics of programming using the CODE platform. Upon graduation, they received diplomas indicating the level they had mastered and the best prizes. We continued with the activities in 2017 and the kids were learning web design. All activities directly contribute to the achievement of the Global Sustainable Development Goals, Objective 4 - Provide inclusive and quality education and promote lifelong learning opportunities, with particular emphasis on sub-objective 4.4 - Increase significantly by 2030 the number of young people and adults with relevant skills, including technical and professional, for employment, decent jobs and entrepreneurship. The Public Library in Jagodina continues to follow needs of its digital-born users by participating in the Digital Citizen project, started by Google and through the Institute for Youth Development and Innovation (IRIM) from Zagreb and the B92 Fund (Battle for Knowledge). Actually, Public Library in Jagodina is one of twenty libraries in Serbia that will offer micro: bit and BOSON kits to its users. Programming workshops will be organized for different age groups, and for those who have already mastered programming techniques, micro: bit and BOSON kits will be able to carry home. they lend like books.

Keywords: Digital natives, IFLA and ALA trends, coding, Digital citizen, micro: bit

UVOD

Digitalni urođenici (digitalni domoroci) odrasli su sa pristupom internetu, zavise od mobilnih uređaja, često koriste društvene mreže, i za njih kažemo da su rođeni i odrasli u digitalnom dobu. Još je Mark Prenski u časopisu „On the Horizon“¹⁰¹ tvrdio da je dolazak novih digitalnih

---

101Prensky, M. „Digital natives, digital immigrants“. On the horizon (MCB Press, vol. 9, no. 5, October 2001):1-6.

tehnologija korenito promenio mlade ljude, tako da oni razmišljaju i procesuiraju potpuno drugačije od svojih prethodnika. Njih karakteriše težnja da u svoj privatni i profesionalni život inkorporiraju tehnologiju, za deljenje sa kolegama ili vršnjacima radije biraju virtuelni prostor, zavisni su od elektronskih uređaja. Možda i ne čudi podatak da je osmišljena nova vrsta fobije – nomofobija ili strah od gubitka mobilnog telefona kao faktora sigurnosti. Naša potreba za tom sigurnošću i da držimo stvari pod kontrolom je prirodna i neiskorenjiva, jer su se tendencije promenile u odnosu na neki raniji period.

Razlike između digitalnih domorodaca i digitalnih imigranata postaju sve veće, a ogledaju se u tome da na različite, gotovo potpuno suprotne načine sakupljaju informacije, troše novac, definišu privatnost, doživljavaju zabavu i obavljaju društvenu aktivnost. Digitalni domoroci odrasli su sa pristupom internetu, često koriste društvene mreže, brzinu smatraju najznačajnijom karakteristikom digitalnih proizvoda i usluga i vrlo uspešno „multitaskuju“.

TRENDOVI U BIBLIOTEKARSTVU

IFLA je u svom izveštaju za 2016. godinu kao zajednički zaključak svih nacionalnih diskusija izvela da će bibliotekari morati da ulažu u razvoj novih veština i kompetencija za bolje pružanje usluga korisnicima u digitalnom dobu. U Finskoj su istakli važnost internog treninga za bibliotekare upotrebom pametnih telefona i tableta. Otkrili su da mnogi bibliotekari imaju deficit znanja o novim tehnologijama, uključujući upravljanje digitalnim sadržajem i e-knjigama.

Švedski bibliotekari zalagali su se za prioritetnu akciju na pomoći prilikom smanjenja razlika između lokalnih i regionalnih bibliotekara, jer pojedini još nisu bili dovoljno spremni da prihvate ulogu digitalnih tehnologija u pružanju boljih usluga korisnicima. U Estoniji akcenat je stavljen na važnosti programa za usavršavanja bibliotekara. Konkretno, estonski bibliotekari preporučili su stvaranje novih kurseva za bibliotečke profesionalce, koji povezuju ključne teme iz Izveštaja o trendovima sa njihovim specifičnim implikacijama za estonsko društvo. Italijanske kolege su takođe iskazale potrebu da bibliotekari ulažu u razvoj digitalne kompetencije.

Nakon objavljivanja Izveštaja o trendovima IFLA-e u avgustu 2013. godine, Američka bibliotečka asocijacija (ALA) objavila je svoje planove za osnivanje Centra za budućnost biblioteka (Centre for the Future of Libraries). Pokrenut je u maju 2014. godine, sa ciljem pružanja informacionih izvora i alata za omogućavanje bibliotekarima da bolje razumeju trendove i lakše preoblikuju njihove biblioteke i zajednice. Centar za biblioteke budućnosti razvio je internet portal (<http://www.ala.org/tools/future/trends>) koji analizira i kategorizuje niz trendova od kojih se mnogi odnose ili direktno povezuju na IFLA Izveštaj o trendovima. Tako je Američko društvo bibliotekara definisalo sedam različitih kategorija koje su označene

bojama: Društvo – crvena; Tehnologija – svetlo plava; Obrazovanje – tamno plava; Okolina – zelena; Politika i vlada – narandžasta; Ekonomija – ljubičasta i Demografija – žuta. Svaka od pomenutih kategorija ima podkategorije, tako da ukupno sadrži 40 trendova. U ovom radu fokus je stavljen na Digital natives trend, koji pripada grupi Demografija i označen je žutom bojom.

NOVE USLUGE ZA NOVO DOBA

Najmlađa populacija je generacija ekrana sa izraženom potrebom za pokretnim slikama i tekstem, brzina dobijanja informacije im je ključna. Sve nas to upućuje na činjenicu da se kultura čitanja razvija na sasvim drugačiji način nego kod njihovih prethodnika. „Mali broj biblioteka u Srbiji ima obučene bibliotekare čiji je posao da svojim profesionalnim veštinama pomognu mladim korisnicima prilikom korišćenja različitih medijskih servisa. Implementacija nove tehnologije i kvalitetna komunikacija sa mladima, prilagođena njihovim potrebama i navikama u digitalnom dobu, zahteva kontinuirano obrazovanje zaposlenih.“¹⁰² Nedostatak ovih veština može značajno da uspori razvoj biblioteka i da smanji broj mladih korisnika.

Narodna biblioteka u Jagodini je još 2012. godine prepoznala potrebe svojih „digitalnih urođenika“ i kreirala elektronski časopis za decu i mlade Slova na struju sa ciljem da čitalačkoj publici koja radije gleda u svoje mobilne telefone i tablet uređaje nego u knjigu, ponudi sadržaje preko takvih medija. Takođe, deca i mladi u seoskim sredinama, gde nema biblioteke, mogu da koriste elektronski književni časopis za školske aktivnosti. Osnovni motiv osnivanja časopisa bio je da se spoje savremena dostignuća digitalne revolucije sa tradicijom i vrednostima srpskih časopisa za decu iz vremena kada smo u toj oblasti bili neprikosnoveni u Evropi.

Časopis je od samog početka bio regionalnog karaktera, pozitivno prihvaćen od stvaralaca iz svih zemalja bivše Jugoslavije, odakle je crpeo svoje saradnike, da bi vrlo brzo počeo da objavljuje i literarna dela pisaca za decu iz celog sveta, negujući tako i prevodilačku književnost. Za sedam godina elektronskog izdavanja objavljeno je ukupno 30 redovnih i jedan vanredni broj. Vanredni broj posvećen je rano preminulom književniku Igoru Kolarovu, saradniku časopisa od prvog broja. Svi dosadašnji brojevi časopisa sadrže preko 2000 pesama, kratkih proznih formi, pozorišnih komada, književnih prikaza, intervjuva, interesantnih članaka, i to na više od 6 000 bogato ilustrovanih stranica. „Slova na struju“ su časopis u kome mogu mladi, nedovoljno afirmisani pisci da skrenu pažnju stručne javnosti na sebe. Kada govorimo o programiranju, počeci sežu od zimskog raspusta 2016. godine, kada je Narodna biblioteka „Radislav Nikčević“ organizovala besplatnu školicu programiranja za osnovnoškolce od 4. do

---

¹⁰² Matijević, M. „Mladi kao korisnici biblioteka“ u: Korisnici bibliotečkih usluga: Istorijska perspektiva i savremene tendencije: Zbornik radova sa XIII Međunarodne konferencije BDS održane u Beogradu 13. i 14. decembra 2016. godine, BDS, Beograd 2017, str.105.

8. razreda. Cilj nam je bio da deca zavole i nauče programiranje na lak i zabavan način kroz igru jer je programiranje zanimanje budućnosti. Takođe i da se deca motivišu da nastave da se samostalno bave programiranjem i nakon završetka radionica.

Zašto baš programiranje? Programiranje predstavlja osnovnu pismenost u digitalnom dobu. Stimuliše se dečja mašta, kreativnost i kroz stvaranje vizuelnih, interaktivnih i multimedijalnih aplikacija i igrica, deca razvijaju svoje logičke sposobnosti, uče se timskom radu. Osim kodiranja i logičkog razmišljanja, deca imaju šansu da razviju interesovanje za zanimanja koja su ekspanziji. Veoma je bitno da kompjutere i internet koriste za sticanje novih znanja i veština, a ne samo za zabavu. Jer kompjuteri, tableti, mobilni telefoni čine svet u kome oni odrastaju. A mi bibliotekari treba da usmerimo decu da budu aktivni korisnici novih tehnologija. Tradicionalna uloga javnih biblioteka je podsticanje čitanja, učenja i pismenosti, ali današnji koncept pismenosti obuhvata i informacionu pismenost kao i transpismenost (sposobnost čitanja, pisanja i interakcije preko različitih platformi i medija). Takođe, Biblioteka je mesto gde oni mogu da otkrivaju, uče i uživaju u čarobnom svetu knjiga i čitanje je jednako zanimljivo kao i programiranje. Tako da su to neraskidive veze koje bibliotekari moraju da očuvaju i promovišu.

Radionice su se odvijale u prostorijama Internet centra Narodne biblioteke u Jagodini, a zbog ogromnog interesovanja organizovane su u dve grupe. Prva grupa obuhvatila je učenike od 1. do 4. razreda, a druga njihove starije drugove. Koracima programiranja bilo je provedeno 70-ak mladih informatičara iz jagodinskih osnovnih škola. Uz pomoć platforme CODE (<https://code.org/>) učili su osnove logike programiranja kroz vizuelne komponente i približen im je analitički i algoritamski način razmišljanja. Kreirana je i posebna stranica na Fejbuku (https://www.facebook.com/skolicaprogramiranja/?ref=br_rs), na kojoj su deca i njihovi roditelji obavestavani o terminima održavanja radionica, postignućima učesnika, deljene su fotografije sa radionica i objavljavani rezultati takmičenja.

Slika 1.

Slika 2.

Slika 3.

Izvor: https://www.facebook.com/skolicaprogramiranja/?ref=br_rs

Nakon uspešno završenih radionica, organizovano je takmičenje u pravljenu igrice, dodela diploma i nagrada za celokupan rad i za najbolje napravljene igrice. Nagrađeni učesnici dobili su zanimljive nagrade: džojstik, slušalice, „gejmerskog“ miša, USB fleš memoriju, podlogu za miša. Svi učesnici Školice programiranja su kao nagradu dobili diplome za uspešno savladani Kurs K8 - Uvod u kompjuterske nauke i besplatno godišnje članstvo u Biblioteci.

Iste godine, 22. oktobra, u Internet centru biblioteke održana je radionica programiranja povodom obeležavanja manifestacije „Evropska nedelja programiranja“. Stariji osnovci su kreirali svoje prve sajtove u programskim okruženjima prilagođenim njihovim potrebama. Inicijativa „Evropska nedelja programiranja“ pokrenuta je 2013. godine s ciljem da se programiranje promoviše i učini dostupnijim i vidljivijim. Širom Evrope organizuju se edukativne i promotivne aktivnosti koje realizuju biblioteke, škole, kompanije, neprofitne organizacije i ostali zainteresovani. U obeležavanju ove manifestacije učestvuju preko 50 zemalja.

Uspešnost u prethodnim radionicama, kao i veliko interesovanje dece, motivisalo nas je da i 2017. godine nastavimo sa radionicama. Tokom zimskog raspusta Biblioteka je bila inkubator kreativnih mališana, željnih znanja iz oblasti savremenih tehnologija. Ovog puta učenici uzrasta od 10. do 15. godine učili su da prave sajtove. Ponovo je aktivirana fejsbuk stranica i zabava je mogla da počne. Najbolji web dizajneri dobili su prigodne poklone. Narodna biblioteka u Jagodini nastavlja da prati potrebe svojih korisnika rođenih u digitalnoj eri učešćem u projektu *Digitalni građanin*, pokrenutom od strane kompanije Google, a posredstvom Instituta za razvoj i inovativnost mladih (IRIM) iz Zagreba i Fonda B92 (Bitka za znanje).

Naime, jagodinska biblioteka je jedna od dvadeset biblioteka u Srbiji koja je svojim korisnicima ponudila micro:bit računare i BOSON setove. Organizovano je 47 radionica programiranja za različite uzrasne grupe. Deca iz jagodinskih osnovnih i srednjih škola, njih preko 700, polaznici su naših radionica a za one koji su već ovladali tehnikama programiranja, micro:bit i BOSON setove izdavali smo kao i svu ostalu bibliotečku građu, tj. mogli su da nose kući. Obuhvatili smo decu iz gradskih i seoskih škola, korisnike seoskih biblioteka, izbeglički kamp u selu Kolare i školu za Muzičke talente u Čupriji.

Saradnju smo uspostavili i sa Narodnom bibliotekom „Dušan Matić“ u Čupriji, gde smo održavali radionice u kojima su, osim pomenute opreme, bili korišćeni Lego Mindstorm roboti, dobijeni na projektu *Biblioteka ++*. Kao kruna posvećenosti i rada na projektu, u Narodnu biblioteku „Radislav Nikčević“ stigao je 3D štampač. Naime, jedna smo od pet nagrađenih biblioteka u Srbiji za postignuća na realizaciji projekta *Digitalni građanin*, a 3D štampač biće korišćen za naprednije radionice programiranja u narednom periodu. Cilj projekta je osnaživanje lokalnih zajednica i priprema za izazove tržišta rada, znanja i kompetencija a biblioteke su prepoznate kao spona u prevladavanju otklona prema savremenim tehnologijama. Sve aktivnosti direktno participiraju ostvarenju Globalnih ciljeva održivog razvoja i to „Cilj 4 - Obezbediti

inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnosti celoživotnog učenja¹⁰³, sa posebnim akcentom na „podcilj 4.4 - Do kraja 2030. znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne veštine, uključujući tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo.“¹⁰⁴ Povećanje broja mladih i odraslih sa relevantnim veštinama od izuzetne je važnosti za Srbiju zbog neusklađenosti kvalifikacija radne snage sa potrebama tržišta rada. U toku je uvođenje koncepta Nacionalnog modela dualnog i preduzetničkog obrazovanja kojima bi učenici srednjih škola imali intenzivnu praktičnu pripremu u preduzećima u kojima bi se kasnije i zaposlili. „U okviru pilot programa dualnog obrazovanja već je uključeno 1000 učenika i 62 kompanije, od kojih određeni broj čine i mala i srednja preduzeća na lokalnom nivou“¹⁰⁵. S tim u vezi, biblioteke su i do sada bile mesta za sve koji su posvećeni celoživotnom učenju, ali sada i sa jasnom strategijom za ostvarenje zadatog cilja.

ZAKLJUČAK:

Zadatak ovog rada je da se ukaže na to da je neophodno da bibliotekari izađu iz svojih tradicionalnih okvira i svoje zone komfora, da ovladaju novim veštinama, prilagode se novim korisnicima i osmisle usluge namenjene njima. Moraju da komuniciraju sa korisnicima na njihov način kako bi „ostali u igri“. A biblioteke treba da budu centri za digitalne veštine jer nam tehnologija tako nalaže. Jer samo edukovan bibliotekar je dobar bibliotekar. Biblioteke treba pažljivo da prate potrebe svojih korisnika i budu spremne da napuste ili ponovo pokrenu usluge u skladu sa njihovim potrebama. Potrebno je stalno preispitivati primenu tradicionalnih bibliotečkih usluga jer se sve vrlo brzo menja. A ono što se nikako ne sme promeniti je poverenje, neutralnost, slobodan i jednak pristup informacijama i sloboda. To su izrazi identifikovani kao ključne karakteristike biblioteke, koje moraju biti uspešno implementirane u promenljivom okruženju.

LITERATURA:

1. Matijević, Milica. “Mladi kao korisnici biblioteka“ u: *Korisnici bibliotečkih usluga: Istorijska perspektiva i savremene tendencije: Zbornik radova sa XIII Međunarodne konferencije BDS održane u Beogradu 13. i 14. decembra 2016. godine*, urednik dr Bogdan Trifunović. Beograd: BDS,103-110.
2. Prensky, Michael. „Digital natives, digital immigrants“. *On the horizon (MCB Press, vol. 9, no. 5, October 2001)*:1-6. <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

---

103 <http://www.unicef.rs/files/pdf/cilj-4.pdf> (preuzeto 04.09.2019. u 14:00)

104 <http://www.unicef.rs/files/pdf/cilj-4.pdf>

105 Srbija i Agenda 2030, Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja, str. 31, <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Agenda-UN-2030.pdf> (preuzeto 12.08.2018. u 18:10)

3. *Srbija i Agenda 2030*, Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja, str. 31, <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Agenda-UN-2030.pdf> (preuzeto 12.08.2018. u 18:10)
4. <http://www.ala.org/tools/future/trends/digitalnatives> (preuzeto 16.04.2019. u 10:55)
5. <https://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf> (preuzeto 23.08.2019. u 19:31)
6. https://www.facebook.com/skolicaprogramiranja/?ref=br_rs (preuzeto 10.05.2019. godine u 13:30)
7. <http://www.unicef.rs/files/pdf/cilj-4.pdf> (preuzeto 04.09.2019. u 14:00)

BIOGRAFIJA:

Ivana Pešić je diplomirala na Poljoprivrednom fakultetu u Zemunu 2008. godine na odseku za agroekonomiju i stekla zvanje diplomiranog inženjera poljoprivrede. U Narodnoj biblioteci „Radislav Nikčević“ u Jagodini počinje da radi u novembru 2010. godine. Stručni bibliotečki ispit položila je 2012. godine i stekla zvanje *diplomiranog bibliotekara*. Radila je u Internet centru sa fondom strane knjige, Matičnom odeljenju i Odeljenju opštih poslova.

Trenutno radi kao viši diplomirani bibliotekar u Odeljenju za nabavku i projektno finansiranje. Više stručno zvanje stekla je u aprilu 2019. godine. Predstavljala je rad Biblioteke na brojnim stručnim skupovima u zemlji i inostranstvu. Koautor je dva seminara za bibliotekare o informacionoj, medijskoj pismenosti i trendovima u bibliotekarstvu, kao i seminara za informatičku obuku poljoprivrednika.

Posvećena je poslu i kontinuiranoj edukaciji učešćem na Bibliionetu, BDS Konferencijama, forumima, panelima i tribinama u organizaciji Bibliotekarskog društva Srbije, Narodne biblioteke Srbije, Deska Kreativna Evropa. Član je Bibliotekarskog društva Srbije od 2015. godine.

BIBLIOTEKE KAO PARTNERI U IMPLEMENTACIJI UN AGENDE 2030

Almedina Salihagić, dipl. komp. i dipl. bibl.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, Bosna i Hercegovina

almedina.salihagic@kons.gov.ba

dina_eso@yahoo.com

SAŽETAK:

Samit Ujedinjenih naroda o održivom razvoju održan 2015-e u New Yorku okarakterisan je kao veliki korak naprijed za čovječanstvo. Samit je rezultirao donošenjem nove *Agende održivog razvoja 2030*. Agendu su jednoglasno usvojile svaka od 193 zemlje članice Ujedinjenih naroda.

Njome su definisani globalni ciljevi razvoja, a to su: ekonomski razvoj, socijalno uključivanje i održivost životne sredine. Dimenzije održivog razvoja provode se putem *17 ciljeva održivog razvoja* - UN Sustainable Development Goals¹⁰⁶ i 196 podciljeva u područjima kao što su: siromaštvo, nejednakost, zdravlje, obrazovanje, zaposlenost, klimatske promjene, rodna ravnopravnost, održiva potrošnja i proizvodnja. U uvodnim razmatranjima rad se bavi ulogom insitucija kulture s fokusom na biblioteke u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine.

Ovaj rad pruža osvrt na ulogu koju biblioteke imaju u pružanju podrške društvu i zajednici u kojoj djeluju za ostvarenje *17 ciljeva održivog razvoja*. Osim toga, u radu je dat i pregled aktivnosti biblioteka u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj koje su sudjelovale u projektu „*Unlocking the potential of Libraries in South-East Europe through Regional Co-operation and Sustainable Development*“, koji je podržan od strane IFLA -The International Advocacy Programme (IAP).

U okviru ovog projekta organizirane su tri radionice u Mostaru, Beogradu i Zagrebu. Na kraju autorica rada želi upoznati bibliotečku profesionalnu zajednicu sa IFLA -nim programom Library Map of the World (LWM)¹⁰⁷ koja nudi jedinstven digitalni prostor za dijeljenje pozitivnih priča iz biblioteka u cijelom svijetu.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, biblioteke, regionalna saradnja, ciljevi održivog razvoja, UN Agenda 2030., program IFLA-IAP.

---

106 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

107 <https://librarymap.ifla.org/>

SUMMARY:

The United Nations Summit on Sustainable Development, held in New York in 2015, has been characterized as a major step forward for humanity. The Summit resulted in the adoption of a new Sustainable Development Agenda in 2030. The Agenda was unanimously adopted by each of the 193 United Nations Member States.

It defines global development goals: economic development, social inclusion and environmental sustainability. The Sustainable Development Dimensions are implemented through 17 Sustainable Development Goals and 196 sub-objectives in areas such as: poverty, inequality, health, education, employment, climate change, gender equality, sustainable consumption and production. In the introductory considerations, the paper addresses the role of cultural institutions with a focus on libraries in achieving the 2030 Sustainable Development Goals.

This paper provides an overview of the role that libraries play in supporting the society and community in which they work to achieve the 17 Sustainable Development Goals. In addition, the paper provides an overview of the activities of libraries in Bosnia and Herzegovina, Serbia and Croatia that participated in the project “Unlocking the potential of Libraries in South-East Europe through Regional Co-operation and Sustainable Development”, supported by IFLA -The International Advocacy Program (IAP).

Within this project, three workshops were organized in Mostar, Belgrade and Zagreb. Finally, the author wants to introduce the library professional community to IFLA’s Library Map of the World (LWM) program, which offers a unique digital sharing space positive stories from libraries around the world.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, libraries, regional cooperation, sustainable development goals, UN Agenda 2030., IFLA-IAP Program.

UVOD

Sve velike priče nastale su jednom inicijativom. Stoga ako namjeravate pridobiti nečiju pažnju ili podršku za institucije kulture: biblioteke, arhive i muzeje, trebalo bi se usredotočiti na temu koja je važna i za onog čiju podršku želimo. Ciljevi održivog razvoja (SDG-s) utvrđeni Agendom UN-a 2030 pružaju sveobuhvatan popis pitanja o kojima se brinu političari i drugi donositelji odluka. Pored vizije 2030. godine, te ciljeva i koraka koje je potrebno poduzeti kako bi se postigao željeni rezultat do željenog roka, plan za SDG-ove također uključuje finansijske potrebe. Provedba SDG-ova će zahtijevati mobilizaciju odgovarajućih javnih i privatnih resursa. Dakle, procjene potreba se moraju provesti kako bi se utvrdio obim potrebnih javnih i privatnih ulaganja u SDG-s. Stoga pitanja kojim se bavi SDG pružaju globalnu priliku institucijama

kulture da izlobiraju bolje pozicije za biblioteke, muzeje i arhive. Institucije kulture širom svijeta nude širok spektar proizvoda i usluga koji promoviraju postizanje svakog od 17 SDG-ova. Stoga su institucije kulture dobar izbor za donosiocje odluka jer su već ugrađene u državni sistem i imaju razvijenu mrežu djelovanja. Na primjer, biblioteke imaju resurse i prostor za podršku različitim aktivnostima, kao što su: pristup internetu i informacijama, unaprjeđenje obrazovanja, potpora za digitalnu inkluziju kroz pristup ICT-u, očuvanje i pristup svjetskoj kulturnoj baštini itd.

Kampanju za uključivanje biblioteka u program Agende 2030. pokrenula je Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija - International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)¹⁰⁸ 2015. godine pokretanjem Međunarodnog programa zagovaranja - *The International Advocacy Program (IAP)*. Putem IAP-a, IFLA ima za cilj uspostaviti angažiranu zajednicu zagovarača koji će jasno prezentirati pozitivan uticaj koji biblioteke i informacijski stručnjaci imaju na postizanju *Ciljeva održivog razvoja*, o čemu govori sljedeći navod iz programa: "Raise the level of awareness on the SDG-s of library workers at community, national and regional levels, and to promote the important role libraries can play in development by contributing to the UN 2030 Agenda and the SDGs; Increase the participation of library associations and public library representatives in advocacy work at national and regional levels to secure sustainable public access to information through library services and programmes."¹⁰⁹ Ujedinjeni narodi su u 2019-oj godini posebnu pažnju usmjerili na obrazovanje, zapošljavanje, jednakost i pristup informacijama. Biblioteke su već uspostavljena, pouzdana mreža lokalnih institucija koje mogu učinkovito doprijeti do svih dijelova stanovništva. Stoga one imaju ključnu ulogu u povezivanju ljudi, informacija i tehnologije. Već nekoliko godina IFLA putem IAP programa podržava udruženja i biblioteke širom svijeta da inovativnim projektima potaknu promjene u svojim zajednicama.

REGIONALNA SARADNJA STRUKOVNIH UDRUŽENJA KROZ IFLA PROGRAME

Kada govorimo o saradnji strukovnih bibliotečkih udruženja na Zapadnom Balkanu, možemo reći da se proteklih godina kontinuirano sarađivalo. Bibliotekari su uspostavili izvrsnu saradnju gostujući u državama regije na stručnim skupovima i konferencijama. To je bio način da se prezentiraju postignuća, pokažu najbolje prakse i otvore diskusije vezane za različita pitanja iz struke. Uspostavljen je dobar nivo razmjene informacija i iskustava. Tako uspostavljena saradnja za Asocijaciju informacijskih stručnjaka bibliotekara, arhivista i muzeologa BiH rezultirala je partnerstvom na dva IFLA-ina projekta. Prvi projekat - *Regional cooperation: challenge and opportunity* je realiziran 2012. godine u okviru fonda *Building Strong Library*

---

108 <https://www.ifla.org>

109 <https://www.ifla.org/ldp/iap>

*Associations (BSLA)*¹¹⁰. Nosilac projekta bilo je Hrvatsko knjižničarsko društvo, a u njemu su sudjelovali bibliotekari iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Srbije. Projekat je bio fokusiran na profesionalni razvoj bibliotekara, posebno na polju upravljačkih i zagovaračkih vještina. Cilj projekta bio je unapređenje regionalne saradnje bibliotečkih društava. Drugi projekat *Unlocking the potential of Libraries in South-East Europe through Regional Co-operation and Sustainable Development* realiziran je tokom 2017 - 2018. godine u sklopu IFLA-IAP programa.

Projekat je bio jedan od 14 odobrenih od ukupno 75 prijavljenih projekata iz cijelog svijeta. IFLA je 2017. godine objavila poziv za prijavu projekata za promoviranje i organizaciju nacionalnih i regionalnih aktivnosti za jačanje kapaciteta u provedbi UN-ove Agende. Taj program vezan je za IFLA-ne dugoročne napore da biblioteke budu službeno priznate od strane međunarodne zajednice kao partner u provedbi UN Agende 2030. „Program je globalnog karaktera, s ciljem podizanja razine svijesti o ciljevima održivog razvoja i potrebnom angažmanu knjižničarskih djelatnika u lokalnoj zajednici, kao i na nacionalnoj i regionalnoj razini“.¹¹¹ Nositelj projekta bilo je Bibliotekarsko društvo Srbije, a partneri Hrvatsko knjižničarsko društvo, Asocijacija informacijskih stručnjaka bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM) i South East European Association for Law and related Libraries (SEALL).

Na projektu su organizirane tri radionice - u Zagrebu, Beogradu i Mostaru na temu *Uloga knjižnica u provođenju UN Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja* na kojima su sudionici imali priliku doznati sve što ih zanima o ciljevima UN-ove Agende 2030. Sve tri radionice su imale identičan koncept – sudionici su upoznati sa UN Agendom 2030. i ulogom koje biblioteke mogu imati u postizanju ciljeva održivog razvoja, zatim o planu zagovaranja kao podršci za biblioteke, a dobili su i smjernice kako uspješno komunicirati sa medijima. Na svim radionicama su predstavljeni rezultati ankete koja je sprovedena u bibliotekama u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj.

U Hrvatskoj je bio najveći odziv na anketu, zatim u BiH i Srbiji. Većina anketiranih bibliotekara prepoznala je da uslugama koje pružaju, a koje se odnose na: podršku obrazovanju, džender pravima, sigurnom okruženju i održivim gradovima, poticanju saradnje u lokalnoj zajednici, učestvuju u ostvarivanju ciljeva UN Agende 2030 i potiču očuvanje životne sredine. „Velik broj programa usmjerenih ostvarivanju ovih ciljeva koje provode knjižnice u regiji odnosi se na edukativna predavanja o temama zaštite okoliša, samozapošljavanja žena, prevencije bolesti, radionice i tečajeve poput onih stranih jezika, informatičke pismenosti, priprema životopisa za zapošljavanje, zatim donacije knjiga, humanitarne akcije usmjerene socijalno osjetljivim

---

110 <https://www.ifla.org/bsla>

111 Bačvić, E. Zagovaranje za knjižnice i partnerstvo za održivi razvoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61, 2 (2018), Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb 2018. str: 376.

skupinama, pokretanje tzv. zelenih knjižnica, pokretnih knjižnica itd.⁴¹¹² Ovi programi svjedoče i kako uloga biblioteke odavno više nije samo tradicionalna uloga čuvanja, nabavke i posudbe knjiga. Biblioteke su sada aktivni sudionici razvoja lokalnih zajednica i društva, u njima već postoje razvijeni projekti koji su u skladu sa nekim od *17 ciljeva održivog razvoja*. Evidentno je da o projektima koji se provode nema dovoljno dokumentiranih podataka tj. ne vode se statistike niti mjerenje učinka promjene koja je nastala tokom trajanja i projekta. Promatrano u globalnim okvirima veoma je važno kontinuirano praćenje i dokumentiranje usluga koje se u bibliotekama realiziraju. To je ujedno i argument zasnovan na dokazima koji može poslužiti pri zagovaranju sa donosiocima odluka.

VIJESTI IZ BIBLIOTEKA

Kada govorimo o *održivom razvoju*, biblioteke su dobri partneri jer djeluju u srcu zajednice, nudeći besplatan pristup informacijama i internetu. Biblioteke u svom radu primjenjuju načelo jednakosti u pružanju usluga, što u osnovi daje jednaka prava svima. Zatim se bave promicanjem pismenosti, predstavljaju sigurne prostore, obezbjeđuju podršku inovacijama, te pristup svjetskom znanju za buduće generacije. Sve ovo ne bilo moguće ostvariti bez kvalitetnog i stručnog osoblja koje radi u bibliotekama.

Ono što je neophodno jeste da se pozitivne priče iz biblioteka ispričaju te tako postanu vidljive u široj javnosti. IFLA ulaže značajne napore da ostvari globalni plan za pozicioniranje biblioteka u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Na stranici IFLA-e dostupan je priručnik „Biblioteke i ciljevi održivog razvoja: Priručnik za pripovijedanje“, koji daje smjernice bibliotekarima zagovaračima u njihovim naporima, u tome kako ispričati zanimljive priče o njihovim bibliotekskim aktivnostima, projektima i programima i njihovom utjecaju na zajednice i živote ljudi.

Zatim tu je brošura „Access and opportunity for all“, sa primjerima uspješno razvijenih programa za održivi razvoj u Rumuniji, Ugandi, Australiji i dr. IFLA je također primjer sa „Library Map of the World (LMW)“⁴¹¹³, koji nudi jedinstven digitalni prostor za dijeljenje priča koje pokazuju doprinos biblioteka u cijelom svijetu u postizanju SDG-ova. Ova stranica daje poticaj bibliotekama širom svijeta da pokažu potencijal koji imaju u svom radu u zajednici. Predstavnici IFLA-e su na političkom forumu 2019. godine dužnosnicima UN-a i predstavnicima civilnog društva govorili o načinima na koje biblioteke mogu ostvariti ciljeve održivog razvoja. Podrška bibliotekama kao pokretačima razvoja raste u Ujedinjenim narodima.

---

112 Priselac, M. Knjižnice kao partner održivog razvoja - u NSK održana radionica u ulozi knjižnica u provođenju UN Agende 2030. Novosti Hrvatsko knjižničarsko društvo Broj 78, Zagreb, 2018. Dostupno na: <http://hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1529>

113 <https://librarymap.ifla.org/>

ZAKLJUČAK:

Važno je da biblioteka zajednica promišlja globalno, a djeluje lokalno. Kroz osmišljavanje kreativnih i zanimljivih programa biblioteka zajednica može uticati na podizanje svijesti društva o značaju implementacije UN Agende 2030. IFLA-in poziv za slanje priča o dobrim praksama u bibliotekama ostaje otvoren za sve u svim regijama, svim tipovima biblioteka i na svim nivoima. Za struku nadalje ostaje od velike važnosti usvajanje i usavršavanje vještina zagovaranja. Zagovaranjem ćemo obezbjediti svoj prostor za djelovanje, ojačati unutrašnje kapacitete i stvoriti snažniju i „bučniju“ stručnu zajednicu koja će biti u stanju da se suoči sa postojećim i novim izazovima u struci. Prioritetno je da stručna zajednica prepozna neophodnost kontinuiranog praćenja i dokumentiranja usluga u svim vrstama biblioteka. *Cilj 17. Partnerstvom do cilja* kao kruna svih ciljeva upućuje na neophodna druženja na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Da stručna zajednica u regionu ide u korak sa međunarodnim trendovima potvrđuje činjenica da su od 2016. godine sve regionalne stručne konferencije u Sarajevu, Zagrebu i Beogradu tematski bile vezane za UN Agendu 2030. Od 2018. godine regionalna stručna zajednica je bogatija za još jednu konferenciju koja je dva puta organizirana u Cetinju, u Crnoj Gori. Regionalne konferencije predstavljaju primjer uspješnog regionalnog partnerskog udruživanja u kontekstu saradnje, razmjene informacija i ideja.

BIBLIOGRAFIJA:

Alenzuela, R. Libraries for Sustainable Development: Vision and Action Nazarbayev University, Astana, Kazakhsta. Dostupno na: <https://nur.nu.edu.kz/bitstream/handle/123456789/2514/Alenzuela.UN%202030%20Agenda.pdf?sequence=1&isAllowed=y> pristupljeno: 12. 05. 2019.

Ashwill M. ; Norton A. 2015. Rights and social action for risk management: Reflections on local, national and international roles and responses. Overseas Development Institute (ODI). Dostupno na: <https://www.odi.org/publications/9157-rights-social-action-risk-management-reflections-local-national-international-roles-responses>. Pristupljeno: 30. 01. 2019.

Bačvić, E. *Zagovaranje za knjižnice i partnerstvo za održivi razvoj*. Vijesnik bibliotekara hrvatske 61, 2 (2018), Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb 2018. str: 376. Dostupno na: [file:///C:/Users/eso/Downloads/VBH_2018_2_367_380%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/eso/Downloads/VBH_2018_2_367_380%20(1).pdf) Pristupljeno: 07. 09. 2019.

Bertolini, M. 2017. How Libraries Contribute to the United Nations 2030 Agenda: An IFLA Survey. Dostupno na: <https://acuril.wordpress.com/2017/04/01/how-libraries-contribute-to-the-united-nations-2030-agenda-an-ifla-survey/>. Pristupljeno: 22. 01. 2019.

Bradley, F. 2016. "A World with universal literacy": The role of libraries and access to information

in the UN 2030 Agenda. IFLA Journal June 2016 42: 118-125 doi:10.1177/0340035216647393. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/78372291.pdf>. Pristupljeno: 08. 06. 2019.

Bogović, N. ; Čegar. S. Obrazovanje za održivi razvoj. *Održivi razvoj, zaštita okoliša i ljudski potencijal*. str. 232 – 242. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/542639.Obrazovanje_za_odrivi_razvoj.pdf Pristupljeno: 14. 08. 2019.

Burbić – Puljek, N. 2017. O čemu govorimo kada govorimo o bibliotekama: zagovaranje, promovisanje, lobiranje, Beograd 13-15. decembar 2017. *Bosniaca 22-2017*. prikaz: str. 111-114.

Heim, I.; Kaić-Rak, A. 2018. Potpora ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda – Vodič međuakademijskog partnerstva. Akademija medicinskih znanosti Hrvatske: Zagreb.

IFLA ALP. (2012). How libraries contribute to sustainable development & the SDGs – Dostupno na: <http://www.ifla.org/files/assets/alp/103-fbradley-alp.pdf> Pristupljeno: 06. 06. 2019.

IFLA - The International Advocacy Programme (IAP). Dostupno:<https://www.ifla.org/ldp/iap> Pristupljeno: 06. 09. 2019.

IFLA - Upute: knjižnice, razvoj i UH-ova Agenda 2030. Revidirano izdanje 2017.

Dostupno: file:///C:/Users/eso/Downloads/VBH_2018_2_519_543%20(1).pdf. Pristupljeno: 08. 09. 2019.

International Federation of Library Associations and Institutions. (2016). Access and Opportunity for All: How Libraries Contribute to the United Nations 2030 Agenda. Retrieved from. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/librariesdevelopment/documents/access-and-opportunity-for-all.pdf>. Pristupljeno: 13. 03. 2019.

Libraries and the Sustainable Development Goals: A Storytelling Manual Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdg-storytelling-manual.pdf> . Pristupljeno: 29. 04. 2019.

Library map of the World. Dostupno na: <https://librarymap.ifla.org/> Pristupljeno 07. 09. 2019.

Mikić, K. *Kulturna agenda i održivi razvoj 2030*. Čitalište 2018, vol. 17, br. 33. Institut za kreativno preduzetništvo i inovacije, Beograd, 2018. str. 3-15.

Parlamenti i Ciljevi održivog razvoja – priručnik za samoprocenu: Parliaments and the Sustainable Development Goals A self-assessment toolkit. 2017. Dostupno na: <https://www.ipu.org/file/2989/download?token=Cl6ZIBsz>. Pristupljeno: 17. 02. 2019.

Podrška pripreme za implementaciju Ciljeva održivog razvoja (SDGs) i angažiranje privatnog sektora Sustainable Development Goals. United Nations. Dostupno na: [at:http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/](http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/) Pristupljeno 23. 07. 2019.

Priselac, M. *Knjižnice kao partner održivog razvoja - u NSK održana radionica u ulozi knjižnica u provođenju UN Agende 2030*. Novosti Hrvatsko knjižničarsko društvo Broj 78, Zagreb, 2018. Dostupno na: <http://hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1529>

UNDP BiH. 2003. Bosnia and Herzegovina Human Development Report/Millennium Development Goals 2003. Dostupno na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/bosnia_and_herzegovina_2003_en.pdf. Pristupljeno 27. 03. 2019.

United Nations News Centre (2015) UN adopts new Global Goals, charting sustainable development for people and planet by 2030. *UN News ServiceSection*. Dostupno na: <https://www.globalgiving.org/learn/> Pristupljeno: 17. 01. 2019.

Ljiljana Stanimirović, viši diplomirani bibliotekar

Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu

ljstanimirovic@gmail.com

SAŽETAK:

Održivi razvoj je nužnost i preduslov ljudske egzistencije. On predstavlja sponu između sadašnjosti i budućnosti. Ako probleme koji su nastali kao posledica tehnološkog razvoja posmatramo i rešavamo samo u egzistirajućim uslovima, dovodimo u pitanje egzistenciju budućih generacija. U radu se razmatra uloga obrazovanja u ostvarivanju koncepta održivog razvoja, kao i uključivanje visokoškolskih ustanova u taj proces. Naglasak je na ekološkoj održivosti, kao osnovi za nastanak koncepta održivog razvoja. Razmatra se i uloga biblioteka u promovisanju i implementaciji Ciljeva UN Agende 2030, s posebnim osvrtom na akademske biblioteke. Cilj je da se kod korisnika razviju veštine kritičkog promišljanja orijentisane na očuvanje životne sredine i održivi razvoj, koje će dovesti do formiranja ekološke etike i ekološke kulture, kako kod pojedinaca tako i kod društva u celini.

KLJUČNE REČI: koncept održivog razvoja, obrazovanje za održivi razvoj, ekološko obrazovanje, univerziteti, biblioteke

SUMMARY:

Sustainable development is a necessity and a prerequisite of human existence. It represents the link between the present and the future. In order to secure welfare of future generations, we should not solve the problems that have arisen as a result of technological development only from current standpoint. This paper examines the role of education as continuous effort in achieving sustainable development and involvement of higher education institutions in that process. The emphasis is on ecological sustainability as a basis for the emergence of the concept of sustainable development. The role of libraries in promoting and implementing Sustainable Development Goals is also discussed, with particular reference to academic libraries. The goal is for users to develop critical thinking skills focused on environmental conservation and sustainable development, which will lead to the creation of ecological ethics and ecological culture, both for individuals and society as a whole.

KEYWORDS: *sustainable development concept, education for sustainable development, environmental education, universities, libraries*

UVOD

Nakon višedecenijskih rasprava o značaju obrazovanja za zaštitu životne sredine na globalnom nivou, stvorena je nova filozofija društvenog razvoja koja ističe značaj ekološkog obrazovanja. Ekološko znanje deo je šireg društveno-ekonomskog koncepta, koji pored ekološke održivosti obuhvata ekonomsku, socijalnu i društveno-političku održivost. Ovaj koncept poznat je kao koncept održivog razvoja. Termin *održivost*, eng. *sustainability*, podrazumeva sposobnost trajanja, a izveden je od latinske reči *sustineo, sustento*, u značenju održati se, odolevati, trajati. Održivost je krajnji cilj, a održivi razvoj je put za njegovo ostvarenje. Takođe, održivi razvoj označava sredstva kojima se postiže održivost, a u svom krajnjem ishodištu predstavlja „koevoluciju ljudskog i prirodnog sistema”.

Koncept održivog razvoja konačno je uobličen osamdesetih godina 20. veka. Generalna skupština Ujedinjenih nacija formirala je 1983. godine Svetsku komisiju za životnu sredinu i razvoj (*The World Commission on Environment and Development*), kojom je predsedavala norveška političarka i lekarka Gro Harlem Brundtland. Nakon više rasprava, komisija je donela završni izveštaj 1987. godine, koji je publikovala pod nazivom „Naša zajednička budućnost“ (*Our Common Future*).

U ovom izveštaju, poznatom i kao *Brundtland Report*, data je definicija održivog razvoja, koja glasi: „Održivi razvoj jeste razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, pri čemu ne ugrožava sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.” Naglašene su tri osnovne komponente održivog razvoja: zaštita životne sredine, ekonomski rast i socijalna jednakost, čime je tematski proširen koncept održivog razvoja. Nakon ovog izveštaja, održivi razvoj postaje nezaobilazan pojam u radu brojnih međunarodnih institucija.

Razmatrajući istorijski hod nastanka koncepta **održivog razvoja**, potrebno je istaći razliku između navedenog koncepta od koncepta **obrazovanja za održivi razvoj** kao i koncepta **obrazovanja za zaštitu životne sredine**. Ekološko obrazovanje je osnova za nastanak koncepta održivog razvoja i koncepcije vaspitanja i obrazovanja za održivi razvoj.

OBRAZOVANJE I ODRŽIVI RAZVOJ

Svet se suočava sa zajedničkim izazovima: klimatske promene, zagađenje, pandemije i javno zdravlje, nejednakost i siromaštvo, prirodne katastrofe, obrazovanje. S obzirom na ulogu univerziteta u društvu, oni imaju zadatak da deluju i doprinesu rešavanju izazova. „Ne možemo imati održivi svet u kome univerziteti promovišu neodrživost”.¹¹⁴ Održivi univerziteti su ključni faktor u procesu ostvarenja ciljeva održivog razvoja, zato što su

---

114 <https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/greening-universities-toolkit-v20> stranici pristupljeno 1.09.2019. u 22:00.

univerziteti kroz istoriju bili pokretači promena i katalizatori za socijalnu i političku akciju. Uparedo sa povećanjem aktivnosti na univerzitetu koje promovišu i doprinose zaštiti životne sredine, povećava se ekonomska, društvena i kulturna održivost. Na brojnim međunarodnim konferencijama vodeći univerzitetski lideri iz velikog broja zemalja raspravljali su o potrebi unošenja sadržaja održivog razvoja u visoko obrazovanje. UNEP¹¹⁵ (*The United Nation Environmental Programme*) je u cilju promovisanja nauke i informacija o životnoj sredini dao preporuke univerzitetima koji su se opredelili za politiku održivog razvoja. Održivi univerzitet zasnovan je na sledećim principima:

- Jasna artikulacija i integracija društvene, etičke i ekološke odgovornosti u viziji, misiji i upravljanju institucije.
- Integracija društvene, ekonomske i ekološke održivosti kroz nastavni plan i program, posvećenost kritičkom razmišljanju i sistemu interdisciplinarnosti.
- Namenska istraživanja na temu održivosti.
- Saradnja sa širom društvenom zajednicom, uključujući partnerstva sa školama, vladom, nevladinim organizacijama i privredom.
- Projektovanje, planiranje i razvoj kampusa na način koji bi omogućio da kampus postane regenerativna organizacija u kontekstu lokalnog bioregiona.
- Aktivnost i usredsređenost na zaštitu životne sredine, uključujući efikasno praćenje, izveštavanje i stalno poboljšavanje.
- Kreiranje politike i praksi koje neguju pravičnost, različitost i pružaju kvalitetan život za studente, zaposlene na univerzitetu i čitavu akademsku zajednicu.
- Kampus kao „živa laboratorija” - uključivanje studenata u učenje o životnoj sredini radi transformacije u sredinu za učenje.
- Uvažavanje kulturne raznolikosti i kulturna inkluzija.
- Stvaranje uslova za saradnju između univerziteta, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou.¹¹⁶

EKOLOŠKO OBRAZOVANJE I ODRŽIVI UNIVERZITET

Ujedinjene nacije su u periodu od 2001. do 2005. godine pokrenule projekat *Milenijumska procena ekosistema* (*The Millennium Ecosystem Assessment*), koji je uključivao procenu promena ekosistema na zemlji, kao posledice delovanja antropogenog faktora u cilju pružanja naučnih dokaza o opravdanosti održivog razvoja. Na osnovu rezultata monitoringa i petogodišnjeg istraživanja u kome je uzelo učešće 1,300 naučnika iz 95 zemalja, donet je zaključak da su „tokom poslednjih 50 godina ljudi promenili ekosisteme brže i ekstenzivnije nego

---

115 Program Ujedinjenih nacija za okolinu

116 <https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/greening-universities-toolkit-v20> stranici pristupljeno 1.09.2019. u 22:00.

u bilo kom komparativnom periodu ljudske istorije”.¹¹⁷ Svesni značaja ekološkog obrazovanja u procesu formiranja ekološke svesti savremenog čoveka, sve veći broj fakulteta u Republici Srbiji posvećuje pažnju ovom pitanju. Jedan od najuspešnijih primera u Republici Srbiji da se visokoškolska ustanova transformiše u održiviju organizaciju je Univerzitet u Kragujevcu. Univerzitet u Kragujevcu je nosilac sertifikata zelenog univerziteta, koji dodeljuje Univerzitet u Indoneziji - UI GreenMetric World University. To je prvo i jedino na svetu univerzitetsko rangiranje koje meri posvećenost u razvoju „ekološki prihvatljive“ infrastrukture.

UI GreenMetric World, univerzitetska mreža za rangiranje, osnovana je 2010. godine kao platforma za razmenu najboljih praksi i podsticaj univerzitetima širom sveta da postave agendu održivosti kao jedan od svojih prioriteta. Rangiranje se vrši na osnovu šest indikatora: infrastruktura univerziteta, potrošnja energije i klimatske promene, upravljanje otpadom, upravljanje i potrošnja vode, transport i obrazovanje.¹¹⁸

Postavka kampusa i infrastruktura (15%) daju osnovne podatke o politici univerziteta prema zelenoj sredini. Cilj je podsticanje univerziteta da obezbede više prostora za zelene površine i očuvanje životne sredine, kao i razvoj održive energije. Pažnja koju univerziteti poklanjaju korišćenju energije i pitanjima klimatskih promena zauzima najviše mesto u ovom rangiranju (21%). Od univerziteta se očekuje da povećaju napore u energetske efikasnosti svojih zgrada i da se više bave prirodom i energetskim resursima.

Obrada i reciklaža otpada (18%) su glavni faktori u stvaranju održivog okruženja. Brojne aktivnosti univerzitetskog osoblja i studenata proizvode veliku količinu otpada. Stoga je neophodno doneti programe za tretman otpada, tj. recikliranje otpada, obradu organskog otpada, obradu neorganskog otpada, voditi politiku smanjenja upotrebe papira i plastike. Potrošnja vode (10%) je još jedan jedan pokazatelj u GreenMetric rangiranju. Cilj je da se racionalnom upotrebom smanji potrošnja vode u kampusu i donesu programi zaštite voda, koji su usklađeni sa Nacionalnim planom zaštite voda od zagađivanja.

Transportni sistem (18%) doprinosi emisiji štetnih gasova i veliki je zagađivač u okruženju. Politiku transporta treba voditi u pravcu ograničenja broja vozila i smanjenja parking prostora u kampusu, izgradnje pešačke staze. Kriterijum obrazovanje ima 18% ukupnog rezultata; odnosi se na ulogu univerziteta u stvaranju nove generacije koja se bavi pitanjima održivog razvoja.

---

117 <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf> stranici pri stupljeno 1.09.2019.u 22:45.

118 https://www.kg.ac.rs/vest.php?vest_je=1600 stranici pristupljeno 2.09.2019. u 20:30.

Slika 1. Sertifikat zelenog univerziteta koji je dodeljen Univerzitetu u Kragujevcu

ULOGA BIBLIOTEKA U OSTVARIVANJU CILJEVA AGENDE 2030

Biblioteke, kao dinamične institucije koje prate trendove razvoja i društvena kretanja, od početka su prepoznale značaj održivog razvoja. Uloga biblioteka u jačanju svesti o održivom razvoju zasnovana je na prednosti bibliotekskog poslovanja: omogućavaju dostupnost informacija, ljudskog resursa, korišćenje najsavremenije tehnologije i fizičkog prostora. U toku konsultativnog procesa izrade Agende održivog razvoja, predstavnici IFLA-e su nakon tri godine lobiranja u UN uspeali da se u Ciljevima Agende 2030. nađu pristup informacijama, očuvanje kulturnog nasleđa, univerzalna pismenost i pristup informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT). Biblioteke su ključne ustanove za ostvarivanje navedenih ciljeva, ali one „uveliko doprinose ostvarenju svih 17 ciljeva kroz usluge, programe i projekte koje sprovode u svojim zajednicama.”¹¹⁹ Tim pre što su ciljevi tako povezani da „ključ uspeha jednog cilja leži u sagledavanju izazova koji su svojstveni nekom drugom cilju”.¹²⁰

Visokoškolske biblioteke u Srbiji su u poziciji da kroz svoje delovanje u akademskoj zajednici pomognu u realizaciji ovih ciljeva. U Univerzitetskoj biblioteci „Svetozar Marković” u Beogradu, koja je matična za sve visokoškolske biblioteke u Srbiji, organizovane su radionice vezane za temu UN Agende 2030. U okviru radionica za zagovaranje i lobiranje izučavana je *elevator pitch* tehnika. *Elevator pitch* je kratak govor u kome bi ideju trebalo jasno i jezgrovito izreći, na ubedljiv način, u vremenskom rasponu od 30 sekundi do dva minuta, odnosno za ono vreme koliko traje vožnja liftom. Svrha ovih radionica je sticanje veštine javnog zagovaranja i osposobljavanje bibliotekara za medijsku komunikaciju, kako bi se što uspešnije delovalo u

¹¹⁹ <https://biblioteke2030.wordpress.com/> stranici pristupljeno 3.09.2019. u 23:00.

¹²⁰ <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html> stranici pristupljeno u 3.09.2019. u 23:40.

pravcu skretanja pažnje na aktuelna pitanja i probleme u društvu. Takođe treba obratiti pažnju i na činjenicu da je u Agendi kultura zastupljena kao komponenta obrazovanja, a akademske biblioteke, kao deo obrazovnog sistema mogu da budu spona između ova dva važna segmenta društvenog života. Od preduzumljivosti i inovativnosti zaposlenih u bibliotekama umnogome zavisi da li će biblioteke postati vodeći akteri u promovisanju obrazovanja za održivi razvoj.

ZAKLJUČAK:

Održivi razvoj je u suštini politički koncept, koji zavisi pre svega od državnih institucija. I pored toga što biblioteke nisu uključene u donošenje odluka vezanih za ciljeve održivog razvoja na nacionalnom nivou, one svojim delovanjem treba da se nametnu svim relevantnim činiocima za uključivanje u nacionalnu agendu razvoja. Stav Vlade Republike Srbije je da je „sprovođenje ciljeva održivog razvoja zajednički posao Vlade, civilnog društva, akademskih zajednica i međunarodnih institucija”. Kao deo akademske zajednice, visokoškolske biblioteke, posebno univerzitetske kao centralne biblioteke univerziteta, su ključne institucije za promovisanje i ostvarivanje ovih ciljeva.

LITERATURA I IZVORI:

1. Ćorić, D., *Uvod u ekološku etiku*, Pravni fakultet, Institut za pravne i društvene nauke, Kragujevac, 2017. (na ćirilici)
2. Mišković, D., Petrović O., Babović J., *Održivi razvoj i zaštita životne sredine*, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Novi Sad, 2013.
3. Munitlak Ivanović O., *Implementacija održivog razvoja primenom milenijumskih ciljeva*, Institut ekonomskih nauka, Beograd 2018. (na ćirilici)
4. Pavlović V., *Univerzitet i održivi razvoj*, Fakultet političkih nauka, Centar za ekološku politiku i održivi razvoj, Beograd, 2011.
5. Radosavljević D., Pavićević V., Jovanović J., „Obrazovanje za održivi razvoj“, U: *Zbornik radova: održivi razvoj i klimatske promene = Proceedings: sustainable development and climate change* / Druga konferencija SustainNis 2010, Niš, Srbija, 13-15. 9. 2010, str. 123-129.
6. Trifunović V., „Obrazovanje za održivi razvoj“, U: *Uzdanica*, VIII, str. 213-219, Pedagoški fakultet u Jagodini, Jagodina, 2011. (na ćirilici)
7. <https://biblioteke2030.wordpress.com/> (datum pristupa 3.09.2019)
8. <https://www.unenvironment.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/greening-universities-toolkit-v20> (datum pristupa 1.09.2019)
9. <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/sustainable-development-goals.html> (datum pristupa 3.09.2019)
10. https://www.kg.ac.rs/vest.php?vest_je=1600 (datum pristupa 2.09.2019)
11. <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

BIOGRAFIJA:

Ljiljana Stanimirović, viši diplomirani bibliotekar. Završila Filozofski fakultet u Beogradu, Odsjek za istoriju umetnosti. Zaposlena u Univerzitetskoj biblioteci u Kragujevcu u Odeljenju za informacionu i referalnu delatnost.

Član je Upravnog odbora Univerzitetske biblioteke u Kragujevcu i Nadzornog odbora Zajednice visokoškolskih biblioteka Srbije. Objavljuje radove u domaćim i inostranim časopisima iz oblasti bibliotečko-informacione delatnosti i kulture. Učesnik je više konferencija u zemlji i inostranstvu. Autor je brojnih izložbi i pratećih kataloga.

BIBLIOTEKE – POŠTOVANJE PROŠLOSTI I STVARANJE BUDUĆNOSTI

Nataša Špadijer, viša bibliotekarka

JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš”, Cetinje

natasa.spadijer@gmail.com

SAŽETAK:

Biblioteke su oduvijek predstavljale centar kulturnog djelovanja i mjesto okupljanja intelektualaca, hobista, kao i svih drugih korisnika koji koriste bibliotečku građu za svoja istraživanja, radove, prezentacije i sveopšte obrazovanje. Nerijetko, to su mjesta sa kojih su kretale krupne ideje koje su mijenjale okruženje. Promjena načina života, pojava interneta i sve veći zahtjevi korisnika i njihova potreba za bržom i preciznijom informacijom, primorala je biblioteke i bibliotekare da se prilagode vremenu i okruženju. Novo doba donosi nove izvore informacija – e-knjige, e-teze, web sajtove itd. Ujedno i stara baština doživljava svoju digitalnu verziju, što pomaže kako većoj pristupačnosti tako i očuvanju originalne građe. No, bez obzira na vrstu građe i način na koji joj se pristupa, biblioteke će uvijek ostati kamen temeljac kulture svakog društva.

Ključne riječi: biblioteke, razvoj, značaj, internet, elektronski izvori

SUMMARY:

Libraries have always represented the centre of cultural action as well as the scene for intellectual's gatherings, hobbyists and all other users benefiting from library materials in their researches, works, presentations and overall education. Quite often, they are places where some big ideas capable of changing the ambience originated from. Change of lifestyle, appearance of Internet and more demanding users with their need for prompt and accurate information have forced libraries and librarians to keep pace with new conditions. New age brings new sources of information such as e-books, e-thesis, websites, etc. At the same time the old heritage is being digitized, which helps both better accessibility and original material preservation. However, regardless the type of material or accessibility, libraries will always remain cornerstones of culture in any society.

Keywords: libraries, development, significance, internet, electronic resources

Još od antičkih vremena biblioteke imaju kultno mjesto u svakom civilizovanom društvu. One su oduvijek predstavljale centar kulturnog djelovanja, kao i mjesto okupljanja kulturne elite, intelektualaca i hobista koji su koristili bibliotečku građu za svoje radove, istraživanja, prezentacije, razmijenjivanje ideja, a nerijetko su bile mjesta sa kojih su kretale krupne ideje

koje su mijenjale okruženje. Smatra se da su prve biblioteke nastale nekoliko hiljada godina p.n.e. i predstavljale su zbirke glinenih pločica ispisanih klinastim pismom. U antičkom svijetu biblioteke doživljavaju svoj procvat, a među njima vrijedi pomenuti sledeće:

- „**Aleksandrijska biblioteka** koja se i danas smatra jednom od najvećih riznica znanja na svijetu, na svom vrhuncu je posjedovala više od 500.000 svitaka;
- **Pergamska biblioteka** koja se nalazila na teritoriji današnje Turske, brojila je preko 200.000 svitaka, a bila je smještena u hramu posvećenom boginji Atini;
- **Carigradska biblioteka** koja se smatra poslednjom velikom bibliotekom antičkog svijeta.“¹²¹

Prve velike nacionalne i naučne biblioteke u Evropi nastaju u XVI i XVII vijeku i bile su privilegija viših slojeva društva. Građanska klasa u zapadno evropskim zemljama već u XVIII vijeku pribjegava formiranju čitaonica i biblioteka koje su omogućavale korišćenje bibliotečke građe van svojih prostorija i na taj način stekle veliki broj korisnika. Od prikupljene članarine su se širili fondovi i obogaćivali sadržaji. Ovakve biblioteke u Francuskoj se javljaju pod imenom „saloni“, „klubovi“, „kazina“, a u Engleskoj kao pretplatne, dioničarske i zajedničke biblioteke. Takođe, Engleska 1850. godine donosi zakon o javnim bibliotekama, koji obavezuje sve gradove sa više od 10.000 stanovnika da osnuju i izdržavaju javnu biblioteku.

Ni Crna Gora u pogledu stvaranja narodnih čitaonica i biblioteka nije kasnila za Evropom ili drugim južnoslovenskim zemljama. Veliki broj tih čitaonica osnovan je u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka. Cetinjska čitaonica, kao jedna od najstarijih čitaonica, osnovana je 4. februara 1868. godine. Pod uticajem Cetinjske čitaonice, današnje Narodne biblioteke i čitaonice „Njegoš“ osnovana su društva, muzeji, biblioteke i Državni arhiv. Inicijativom uprave Cetinjske čitaonice donijeta je Odluka o izgradnji „Kuće za pozorište, biblioteku i muzej“ – Zetski dom. Tako je još u tom vremenu prepoznata opšta potreba da se što veći broj ljudi uključi u kulturni, naučni i umjetnički život zajednice. Druga polovina XX vijeka donosi do sada najveći napredak ljudske civilizacije u svim aspektima. Donosi slobodu i jednakost, a taj „vjetar promjena“ neizbježan je i u bibliotekarstvu – biblioteke postaju pristupačne svima, pristup bibliotečkoj građi je jednostavan, a fondovi sve bogatiji. Shodno tome IFLA navodi tri osnovna stuba uticaja biblioteka:

- na razvoj društva
- na razvoj profesije
- na razvoj članstva¹²²

---

121 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/zanimljivosti/aktuelno.288.html:647350-RIZNICE-ZNANJA-Najpoznatije-biblioteke-antickog-sveta>, stranici pristupljeno 25. 04. 2019.g.

122 Injac Malbaša, V.,E-biblioteka, Beograd, Clio, 2016, str. 297

Takođe, „prema IFLA-i, temeljne vrijednosti bibliotekarstva su:

- Slobodan pristup informacijama, idejama i djelima i sloboda istraživanja;
- Podjednak i univerzalan pristup informacijama pojedincima, institucijama i zajednicama;
- Ponuda visokokvalitetnih bibliotečkih i informacionih usluga;
- Omogućavanje svim članovima, bez obzira na etničko porijeklo, pol, geografsku lokaciju, jezik, političko opredjeljenje, invaliditet, rasu ili vjeru, da steknu dobrobit iz svojih aktivnosti zbog njihovog društvenog, obrazovnog, kulturnog, demokratskog i ekonomskog razvoja.“¹²³

Promjena načina života, pojava interneta, te sve veći zahtjevi korisnika i njihova potreba za što bržom i preciznijom informacijom, primorala je biblioteke i bibliotekare da se prilagode vremenu i okruženju. Uvođenje novih usluga, otvaranje i prezentovanje svojih fondova, upoznavanje korisnika sa manje poznatim zbirkama, omogućavanje bržeg i lakšeg pretraživanja fondova je obaveza biblioteka u eri informatičkog progresa. Mlađa populacija sve rjeđe odlazi u biblioteku da posudi knjigu i istražuje njene fondove, već se služi internet pretraživačima da dođe do željenih informacija. Prepoznajući problem, biblioteke okruženja su se uvezale u sistem COBISS. Ovaj sistem omogućava elektronsko pretraživanje fondova svih biblioteka članica.

Takođe, novo doba nam je donijelo i nove izvore informacija – elektronske izvore. Najopštije rečeno, elektronski izvori obuhvataju onlajn časopise, e-knjige, e-teze, baze podataka, veb-sajtove, portale itd. Elektronski izvori su dostupni bibliotekama kao licencirani (plaćeni) servisi i kao otvoreni (besplatni) izvori. Otvoreni e-izvori se još nazivaju i „e-izvori sa slobodnim pristupom“. Pored njih nalazimo i otvorenu digitalnu baštinu – časopisi, knjige, neknjižna građa, zvučna i vizuelna građa, pretežno namijenjenu širokoj publici. Stara i rijetka građa se sada može prezentovati u digitalnoj formi, čime se nastoji povećati dostupnost cjelokupnog kulturnog nasleđa koje je od nemjerljivog značaja, a u isto vrijeme se originalni primjerak štiti od oštećenja ili eventualnog gubitka.

Svjedoci smo da mnoge novine i časopise možemo pratiti i u štampanom i u elektronskom obliku, dok neki imaju samo elektronsko izdanje. Za razliku od štampanih, elektronski izvori ne zauzimaju fizički prostor. Do informacija koje oni nude dolazimo na brži i jednostavniji način, ali njihova stručna obrada u odnosu na štampane iziskuje stalnu kontrolu. Konkretno, jedna novina u elektronskom izdanju može mijenjati ili izgubiti adresu na kojoj se nalazi (link), što iziskuje povremene kontrole bibliotekara, ali i zahtijeva saradnju sa korisnicima i izdavačima koji bi uputili na te promjene kako bi podaci u zapisima bili vjerodostojni.

---

123 Injac Malbaša, V., E-biblioteka, Beograd, Clio, 2016, str. 297.

U XXI vijeku internet nam donosi digitalne biblioteke. One su uglavnom besplatni servisi koji nude brz, lagan i konstantan pristup bibliografskim i digitalnim izvorima. Među najznačajnijim digitalnim bibliotekama današnjice možemo pomenuti sledeće:

- „Evropska biblioteka (The European Library), je besplatan servis koji nudi pristup bibliografskim i digitalnim izvorima 48 nacionalnih biblioteka Evrope, na 33 jezika“¹²⁴
- „Svjetska digitalna biblioteka (World Digital Library – WDL), na internetu pruža, besplatno i na više jezika, digitalnu građu iz svih zemalja svijeta.“¹²⁵
- „Svjetski katalog OCLC (WorldCat), predstavlja jedinstveni uzajamni svjetski katalog. Danas je broj biblioteka članica u WorldCat-u 71.000, broj zastupljenih zemalja je 112 a broj jezika je 470.“¹²⁶
- „Europeana predstavlja portal evropske kulturne baštine. Na njemu se nalaze digitalni dokumenti iz evropskih arhiva, biblioteka, muzeja i audio-vizuelnih instituta.“¹²⁷
- „Internet arhiv (Internet Archive) osnovan je 1996. godine u San Francisku kao internet biblioteka. Od 1999. godine sadrži digitalne dokumente (tekst, slika, film, zvuk, softver) i veb- stranice sajtova iz celog sveta koje se smatraju delom kulturne baštine sveta.“¹²⁸

ZAKLJUČAK:

Stari zakoni bibliotekarstva „knjige su za korišćenje, svakom čitaocu njegova knjiga i svakoj knjizi njen čitalac“¹²⁹ danas se mogu interpretirati „veb-izvori su za korišćenje, svakom korisniku njegov veb-izvor i svakom veb-izvoru njegov korisnik.“¹³⁰

Prateći zahtjeve i potrebe vremena, primjenom savremenih tehnologija, biblioteke nastoje očuvati kulturno nasljeđe, održati svoj značaj i privući nove korisnike, poštujući prošlost i stvarajući budućnost.

Obaveza biblioteka i bibliotečkih radnika je da sačuvaju bogatstva kulturne baštine za sledeće generacije isto kao što su ga prethodne sačuvala nama.

---

124 Isto, str. 309

125 Injac Malbaša, V., E-biblioteka, Beograd, Clio, 2016, str. 310

126 Isto, str. 311.

127 Isto, str. 312.

128 Isto, str. 313.

129 Isto, str. 295.

130 Isto, str. 297.

LITERATURA:

1. Injac Malbaša, V., *E-biblioteka*, Beograd, 2016;
2. Martinović, D., *Cetinjska čitaonica (1868-1915 ; 1928-1940) – Gradska biblioteka „Njegoš“ (1945-1998)*, Cetinje, 1998.
3. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/zanimljivosti/aktuelno.288.html:647350-RIZNICE-ZNANJA-Najpoznatije-biblioteke-antickog-sveta>, stranici pristupljeno 25. 04. 2019.g.

BIOGRAFIJA:

Nataša Špadijer rođena je 27. februara 1979. godine na Cetinju. Rad u JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš“ Cetinje započela je 2006. godine, gdje je nakon odrađenog pripravničkog staža zasnovala stalni radni odnos. Nakon završenih obuka za sve segmente sistema COBISS radila je kao katalogizator monografskih publikacija.

Od 2017. godine raspoređena je kao bibliotekar na odjeljenju Periodike i Referalne zbirke, gdje vrši stručnu obradu serijskih publikacija. Stručno zvanje *viša bibliotekarka* dobila je 2019. godine. Prisustvovala je većem broju radionica, konferencija i skupova na domaćem i međunarodnom nivou.

GRADSKA BIBLIOTEKA I ČITAONICA KOTOR NA „DANIMA EVROPSKE BAŠTINE”

Jasmina Bajo, *diplomirani filolog srpskog jezika i književnosti – master / bibliotekarska savjetnica*

JU Kulturni centar “Nikola Đurković” Kotor / Gradska biblioteka i čitaonica

jasmina.bajo@kckotor.me

Marija Starčević

Master profesor srpskog jezika i književnosti/viša bibliotekarka

JU Kulturni centar „Nikola Đurković”/Gradska biblioteka i čitaonica Kotor

marija.starcevic@kckotor.me

SAŽETAK:

„Dani evropske baštine” obilježavaju se u 50 država potpisnica Evropske konvencije o kulturi, a bazirani su na promociji lokalnih vještina, tradicije, arhitekture i umjetnosti, što predstavlja zajedničko kulturno nasljeđe evropskih zemalja. Ciljevi manifestacije su: povećanje nivoa razumijevanja zajedničke evropske prošlosti, uvažavanje različitih tradicionalnih vrijednosti i podsticanje novih inicijativa iz oblasti konzervacije i edukacije.

Gradska biblioteka i čitaonica Kotor već godinama aktivno učestvuje u obilježavanju „Dana evropske baštine” organizujući programe koji promovišu kulturnu baštinu Boke Kotorske. Pješačko-edukativna tura Kotor – Krstac u kojoj je učestvovala grupa od tridesetak srednjoškolaca organizovana je 30. septembra 2017. godine, u saradnji sa Gimnazijom Kotor i Planinarskim klubom „Vjeverica” iz Kotora. Ovaj program je finansiralo Ministarstvo kulture Crne Gore u sklopu obilježavanja međunarodne inicijative „Dani evropske baštine” 2017. sa temom „Kultura i priroda”. Cilj je bio da se ukaže na blisku povezanost ljudi i prirode i skrene pažnja na potrebu očuvanja prirode i kulturne baštine za buduće generacije.

Program „Tradicija umijeća spajanja”, posvećen održavanju i valorizaciji tradicionalne vještine gradnje u kamenu na suvo, održan je 22. septembra 2018. godine. Okrugli sto na temu: „Tradicionalna gradnja u kamenu bez vezivnog materijala” održan je u Multimedijalnoj sali Kulturnog centra. Potom je održana pokazna radionica u selu Špiljari u zaleđu Kotora. Ovaj program je finansiralo Ministarstvo kulture Crne Gore u sklopu obilježavanja međunarodne inicijative Dani evropske baštine 2018., sa temom „Umjetnost dijeljenja”. Cilj je bio da se ukaže na značaj očuvanja tradicionalne gradnje u kamenu na suvo, koja je, zalaganjem Udruge „Dragodid” iz Hrvatske, uvrštena na listu nematerijalne kulturne baštine.

Ključne riječi: narodna biblioteka, suvomeđa, nematerijalna kulturna baština, UN Agenda 2030, Dani evropske baštine, Gradska biblioteka i čitaonica Kotor

SUMMARY:

The European Heritage Days are the most widely celebrated participatory cultural event shared by the citizens of Europe. All 50 European States, parties to the European Cultural Convention, actively involve in the shared endeavour of promoting the common understanding of cultural diversity, local skills and traditions. The aims of the European Heritage Days are to raise the awareness of European citizens to the richness and cultural diversity of Europe.

Celebrating European Heritage Days 2017, with the theme: Heritage and Nature: A Landscape of Possibilities The Public Institution Cultural Centre Nikola Đurković Kotor / Public Library's created a project which include walking tour from Kotor to Krstac, aimed to help students to connect with nature and explore its diversity and learn about cultural values. Public Library Kotor in cooperation with the High School and the Mountaineering Club „Squirrel” from Kotor organized an educational walking tour on 30th September 2017. Kotor - Krstac for a specified number of high school students.

The program „Tradition of Joining Skills“dedicated to the maintenance and valorisation of the traditional dry-stone construction technique, was held on September 22, 2018. The program included a roundtable on „Traditional dry-stone construction technique with no binder“, held in the Multimedia Hall of the Cultural Center and a demonstration workshop in the village of Špiljari in the hinterland of Kotor. This program was funded by the Ministry of Culture of Montenegro as part of the celebration of the 2018 European Heritage Days international initiative with the theme „Art of sharing“. The aim was to emphasize the importance of preserving the traditional dry-stone construction technique, which was included in the list of Intangible cultural heritage by the initiative of the Dragodid Association of Croatia.

Keywords: public library, Intangible cultural heritage, dry-stone construction, UN Agenda 2030

UVOD

Dani evropske baštine obilježavaju se u 50 država potpisnica Evropske konvencije o kulturi, a bazirani su na promociji lokalnih vještina, tradicije, arhitekture i umjetnosti, što predstavlja zajedničko kulturno nasljeđe evropskih zemalja. Pokrenuta 1985. godine u Francuskoj, manifestacija je organizovana kao zajednička inicijativa Evropske Unije i Savjeta Evrope od 1999. godine, a obilježava se u septembru mjesecu, sa više od 70,000 događaja organizovanih širom Evrope.

Gradska biblioteka i čitaonica Kotor već godinama aktivno učestvuje u obilježavanju međunarodne inicijative *Dani evropske baštine* sa programima koje je finansiralo Ministarstvo kulture Crne Gore. Dani evropske baštine 2017. godine su bili posvećeni slavljenju suštinskog

odnosa između ljudi i prirode sa temom: „Kulturno nasljeđe i priroda“. Akcenat je bio stavljen na: nasljeđe i pejzaž, nasljeđe i održivi razvoj, nasljeđe i biodiverzitet, nasljeđe i klimatske promjene, kao i na ukazivanje na najveće rizike, odnosno opasnosti po nasljeđe i prirodno okruženje. Događaji su se odvijali u zelenim djelovima gradova, istorijskim baštama, kućnim dvorištima, nacionalnim parkovima, zaštićenim oblastima. Jedan od ciljeva je bio da svakodnevni i jedinstveni pejzaži pomognu ljudima da se povežu sa prirodom i istraže njenu raznovrsnost i kulturne vrijednosti.

PJEŠAČKO-EDUKATIVNA TURA KOTOR-KRSTAC

Biblioteke imaju mogućnosti da promovišu svijest o očuvanju životne sredine organizovanjem različitih događaja. Poznato je da djeca koja imaju redovan kontakt sa prirodom bolje uče i zdravije rastu. U skladu sa tim Biblioteka je organizovala aktivnost koja je uključila tinejdžere, gdje bi oni kroz neposredan odnos sa prirodom upoznali i kulturnu baštinu svog kraja.

Grupa od tridesetak srednjoškolaca, u organizaciji Kulturnog centra *Nikola Đurković* Kotor, Gradske biblioteke i čitaonice, *JU Gimnazije* Kotor i Planinarskog kluba *Vjeverica*, učestvovala je u pješačkoj turi Kotor-Krstac, koja je održana 30. 09. 2017. godine u sklopu 9. Pješačkog dana Kotor-Lovćen-Kotor, koji je organizovao Planinarski klub *Vjeverica* iz Kotora. Tokom ove ture gimnazijalci su prezentovali kratka izlaganja koja su pripremili uz konsultaciju profesora istorije i upoznali učesnike ture sa istorijatom kulturno-istorijskih spomenika koje smo obišli: Crnogorski Pazar, Crkva Blažene Ozane, Kotorški bedemi i tvrđava San Đovani, Crkva Svetog Juraja u Špiljarima...

Staza Kotor-Krstac je čista i dobro označena. Ova tura uključuje uspon od Kotora do prevoja Krstac na 940 m visine, stazom kroz šumu sa više od 70 krivina i prelijepim pogledom na cijeli zaliv. Budući da je ova tura visoko zahtjevna za djecu, angažovani su profesionalni planinarski vodič i ljekar da prate grupu tokom cijelog puta. Početak ture je bio uspon na tvrđavu. Tvrđava San Đovani je smještena izvan gradskih zidina. Uspion smo počeli serpentinama sa istočnog ulaza Starog grada, koje se pružaju do samog vrha tvrđave na 280 metara nadmorske visine. Prva pauza je bila ispred Crkve Gospe od Zdravlja na pola puta do vrha tvrđave San Đovani, gdje su učenici informisali učesnike ture da crkva potiče iz 1518. godine.

Grupa je nastavila starim putem prema Cetinju. Tu su svjedočili fantastičnom pogledu na stari put Kotor-Cetinje koji su opisali mnogi putopisci i drugi posjetioci Crne Gore u XIX vijeku kao veoma strm i težak. Učenici su objasnili da su taj put izgradili Austrougari kao vojni put do granice sa Crnom Gorom. Ovaj put je takođe služio i kao linija snabdijevanja osnovnim namirnicama, čak je i legendarni bilijarski sto, koji je naručio Petar II Petrović Njegoš, vladika crnogorski, iz Beča donesen putem Kotor-Cetinje na magarcima, uz ogromne napore.

Učesnici pješačko-edukativne ture Kotor-Krstac

Krstac je raskršće na zapadnom dijelu Njeguša koje dijeli ovu dolinu od Kotorskog zaliva, a danas je poznata panoramska tačka sa fantastičnim pogledom. Pauza je bila u selu Njeguši, koje je smješteno pod obroncima planine Lovćen. Selo je najpoznatije kao rodno mjesto dinastije Petrović koja je vladala Crnom Gorom od 1696 – 1918, a takođe je značajno i zbog dobro očuvane folklorne arhitekture.

Kraj ture je bio na Crnogorskom Pazaru, koji se u prošlosti održavao ispred istočne kapije Starog grada. To je mjesto gdje su Crnogorke prodavale dimljenu ribu iz Skadarskog jezera, pršut, sir, med i vino. Na istom tom mjestu one su kupovale maslinovo ulje, so, petrolej i odjeću za svoje potrebe.

Pogled sa Krasca

Ciljevi ovog projekta su: da se istakne veza ljudi sa njihovim neposrednim okruženjem, da se pokaže da su ljudi i priroda blisko povezani i da se ukaže na potrebu za očuvanjem prirode, kulturnog nasljeđa i pejzaža za buduće generacije. Ovim projektom ostvaren je i cilj da se mladi korisnici Biblioteke upoznaju sa aktivnostima Planinarskog društva „Vjeverica” iz Kotora, koje je uložilo veliki napor u podizanju svijesti o važnosti očuvanja prirodnog okruženja. Organizovanjem ove aktivnosti u prirodi za tinejdžere, na jedinstven način su povezani pismenost, učenje i poštovanje prirode.

TRADICIJA UMIJEĆA SPAJANJA

Biblioteke imaju ključnu ulogu u čuvanju i zaštiti kulturne baštine, i to ne samo pisane, koja je od neprocjenjive vrijednosti u svim oblicima za buduće generacije. Kultura, pak, osnažuje lokalne zajednice i podupire uključiv i održiv razvoj. S obzirom na to, biblioteke su prepoznate kao ključne institucije za sprovođenje svih 17 ciljeva za održiv razvoj UN-ove Agende 2030¹³¹ kroz usluge, programe i projekte koje sprovode u svojim zajednicama.

U svijetlu toga, JU Kulturni centar „Nikola Đurković” Kotor / Gradska biblioteka i čitaonica, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Crne Gore, u okviru manifestacije „Dani evropske baštine 2018“, čiji je slogan bio „Umjetnost dijeljenja“, organizovali su događaj „Tradicija umijeća spajanja”, posvećen održavanju i valorizaciji tradicionalne vještine gradnje u kamenu na suvo. Manifestacija „Dani evropske baštine” omogućava građanima da se upoznaju sa širokim spektrom kulturnih dobara kroz niz tematskih događaja koji doprinose upoznavanju do sada manje poznatih segmenata istorijskog nasljeđa, bitnih za uobličavanje kulturnog identiteta Evrope. Ciljevi manifestacije su: povećanje nivoa razumijevanja zajedničke evropske prošlosti, uvažavanje različitih tradicionalnih vrijednosti i podsticanje novih inicijativa iz oblasti konzervacije i edukacije, a njen panevropski karakter doprinosi zbližavanju naroda Evrope kroz širenje zajedničkih kulturnih vrijednosti.

Tim povodom u Multimedijalnoj sali Kulturnog centra održan je okrugli sto na temu: „Tradicionalna gradnja u kamenu bez vezivnog materijala”. Anita Trojanović, pejzažna arhitektica iz Udruženja „Dragodid” iz Hrvatske učestvovala je sa temom: „Suhozid u krajobraznoj arhitekturi, te osvrt na stanje u tom domenu u Republici Hrvatskoj”. U decembru 2016. godine, umijeće suvozdne gradnje proglašeno je nematerijalnim kulturnim dobrom R. Hrvatske, a naporom Udruge „Dragodid” u novembru 2018. godine uvršteno je i na Uneskovu listu nematerijalnih dobara čovječanstva. Antonela Stjepčević, iz KZU „Napredak” Gornja Lastva, predstavila je aktivnosti KZU „Napredak” u cilju zaštite, obnove i očuvanja umijeća tradicionalnog zidanja i suvozdne baštine sela i okoline, sa kratkim istorijatom Gornje Lastve – čipke od kamena i same organizacije „Napredak”. Upravo naporima „Napretka” i

---

131 Dostupno na <https://www.ifla.org/libraries-development>

zahvaljujući saradnji sa brojnim organizacijama, zajednički sadržaji u selu, najvećim dijelom, obnovljeni su. „Suvozdna baština u Crnoj Gori“ bila je tema Aleksandre Kapetanović, arhitektice-konzervatorke iz NVO „Expeditio“, Centar za održivi razvoj. Aleksandra je predstavila suvozdne pejzaže u Crnoj Gori, vrste suvozdskih konstrukcija i brojne aktivnosti u organizaciji EXPEDITIO, u očuvanju suvozida. I, na kraju, izlagao je Željko Starčević, arheolog, sa temom „Gradnja na suvo i turizam“. Naime, osim značaja pojedinih objekata kao kulturnog dobra, odnosno važnosti za naš kulturni pejzaž, ova zdanja, kao i samo umijeće gradnje na suvo, sve su značajniji segment turizma. Gradnja na suvo ne podrazumijeva samo suvomeđe, već su u pitanju i kuće, terasaste njive, mostovi i pješački putevi. Ovo ukazuje da je rad na očuvanju suvozdne baštine i tehnike gradnje važan koliko za našu kulturu, toliko i za našu ekonomiju, te da se ovoj temi mora posvetiti daleko veća pažnja nego što je to do sada bio slučaj. Okruglom stolu prisustvovao je potpredsjednik Opštine Kotor Milivoj Samardžić, a moderator je bila rukovoditeljka Gradske biblioteke i čitaonice Marija Starčević.

Potom je održana pokazna radionica u selu Špiljari kojoj su prisustvovali, pored učesnika okruglog stola, i volonteri i bibliotekari Gradske biblioteke i čitaonice Kotor. Za ovu priliku odabran je pješački kameni put koji kroz selo vodi ka Crkvi Svetog Đorđa. U tom vršnom dijelu, neposredno pred crkvom, obnovljena je suvomeđa, kao i nekoliko metara samog puta, koji je s vremenom izgubio i kameni plašt i rubnjake, koji su ključni za stabilnost ovakvih suvozdskih konstrukcija. Pri tome se došlo i do slučajnog, ali svakako zanimljivog, otkrića klesane spomen ploče, koja je očito prvobitno pripadala položaju Renier na tvrđavi. Naime, tokom prikupljanja kamena, učesnicima je pažnju privukao dobro isklesani poveći kameni kvadar, sa natpisom okrenutim prema tlu, o čemu su kasnije obaviješteni nadležni organi za dalji postupak.

Radionica tehnike gradnje u kamenu na suvo, selo Špiljari (zaleđe Kotora)

Primarne ciljne grupe ovih aktivnosti bili su: obrazovna i stručna javnost, članovi asocijacija u vezi sa zaštitom kulturne baštine, članovi planinarskih klubova, publika u institucijama kulture i korisnici biblioteka.

LITERATURA:

<https://www.ifla.org/libraries-development>

BIOGRAFIJA AUTORA:

Jasmina Bajo diplomirala je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu na Katedri za srpsku književnost sa južnoslovenskim književnostima – odsjek srpska književnost i jezik sa opštom književnošću. Diplomске akademske studije – master na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu završila je na temu *Šekspir i Laza Kostić – osobine likova i dramskih postupaka*, i stekla akademski naziv diplomirani filolog srpskog jezika i književnosti – master. Od 2004. godine radi na mjestu bibliotekarke u Gradskoj biblioteci i čitaonici Kotor.

Stručni ispit za zvanje bibliotekara položila je 2005. godine u Nacionalnoj biblioteci *Đurđe Crnojević* na Cetinju. Sekretarka Udruženja bibliotekara Crne Gore je bila od 2011. do 2014. godine. Stručno zvanje *viša bibliotekarka* dobila je 2014. godine. Stručno zvanje *bibliotekarska savjetnica* dobila je 2018. godine. Učestvovala je na mnogim domaćim, regionalnim i međunarodnim stručnim konferencijama. Objavljeni su joj radovi u zbornicima sa konferencija, kao i u drugim stručnim publikacijama i časopisima. Izabrana je za predsjednicu Udruženja bibliotekara Crne Gore 2019. godine.

Marija Starčević diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu – Odsjek Srpski jezik i književnost (master profesor jezika i književnosti). Rukovoditeljka je Gradske biblioteke i čitaonice Kotor od 2003. godine. Organizovala je i rukovodila brojnim aktivnostima Gradske biblioteke: književne večeri i promocije, predavanja, radionice..., kako za odrasle tako i za djecu i mlade, kao i aktivnostima koje se odnose na očuvanje i zaštitu kulturne baštine.

Bila je menadžerka projekta Digitalizacija Gradske biblioteke i čitaonice Kotor, donatora USAID iz 2004. godine. Učestvovala je na mnogim nacionalnim i međunarodnim radionicama, konferencijama i predavanjima. Radovi su joj objavljivani u zbornicima i drugim stručnim publikacijama. Ima stručno zvanje *viša bibliotekarka*.

USPOSTAVLJANJE NORMATIVNE KONTROLE LIČNIH IMENA U SISTEMU COBISS.CG

Mr Đurđa Martinović, bibliotekarka savjetnica
Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
djurdja.martinovic@nb-cg.me

Mr Vjenceslava Ševaljević, bibliotekarka savjetnica
Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
vjenceslava.sevaljevic@nb-cg.me

SAŽETAK:

Rad opisuje i razmatra važnost normativne kontrole ličnih imena u razvoju bibliotečkih kataloga. U uvodnom dijelu rada predstavljen je značaj normativne kontrole u svijetu: imena osoba, institucija, naslova anonimnih djela, predmetnih odrednica, deskriptora, unakrsnih uputnica. Svrha svih ovih normativa je da u modernom svijetu predstavljaju alat pomoću kojeg biblioteke učestvuju u agendi povezanih otvorenih pitanja. Crna Gora je na samom početku ovog dugoročnog procesa koji startuje sa uspostavljanjem normativne datoteke ličnih imena u Crnoj Gori. Rad opisuje proces stvaranja crnogorske normativne datoteke ličnih imena, njenog značaja za katalogizaciju i razvoj univerzalne bibliografske kontrole i crnogorske bibliotečke zajednice. Prvi koraci na polju normativne kontrole u Crnoj Gori počeli su dogovorima jednog od osnivača uzajamnog servisa COBISS.CG, Nacionalne biblioteke Crne Gore tj. Nacionalnog COBISS centra Crne Gore sa Institutom informacijskih znanosti iz Maribora.

Organizovanje kursa **Upotreba programske opreme COBISS3 / redakcija inicijalne baze CONOR.CG** je dio projekta koje je podržalo Ministarstvo kulture Crne Gore u okviru Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu, u oblasti edukacije i doedukacije stručnog kadra. Realizacija projekta, odnosno implementacija normativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG je počela zvanično 26. marta 2019. godine, kada je održan pomenuti kurs. Polaznici kursa su bili iskusni i renomirani bibliotekari iz svih tipova biblioteka iz Crne Gore, njih petnaest članova redaktorskog tima, čiji će zadatak u narednom periodu biti redakcija inicijalne baze CONOR.CG. Taj proces će biti pripremna faza za uvođenje katalogizacije sa normativnom kontrolom, što predstavlja standard u savremenim bibliotečkom-informacionim sistemima, odnosno bibliografskim bazama podataka. Nakon uspostavljanja prve faze normativne datoteke ličnih imena, sljedeća faza bi trebalo da bude uspostavljanje datoteka za ostale pristupne tačke bibliografskog zapisa. Ovako formirani katalozi pružili bi relevantije informacije u svim pogledima (informacionim, istraživačkim itd.).

Ključne riječi: normativna kontrola, lična imena, normativna datoteka, sistem COBISS.CG, CONOR, CONOR.CG, redakcija inicijalne baze, kataloška pravila, PPIAK

UVOD

Najuopštenija definicija normativne kontrole upućuje na to da ona predstavlja izraz koji se upotrebljava u bibliotečko-informacionoj djelatnosti sa svrhom da opiše praksu kreiranja i održavanja odrednica za bibliografski materijal u bibliotečkom katalogu. Normativna kontrola ispunjava dvije važne funkcije. Najprije omogućava katalogizatorima da iste kreiraju na zadovoljavajući način i sa sličnim ili identičnim odrednicama. Tako se na primjer dva autora koja stvaraju pod istim imenom mogu razlikovati tako što im se doda srednji inicijal imena ili datumi rođenja i/ili smrti. Druga funkcija koju ispunjava normativna kontrola odnosi se na to da pomoću nje katalogizatori smještaju zajedno materijale koji logički tu pripadaju iako su sami predstavljeni na drugačiji način.¹³²

Autorka koja se izuzetno mnogo bavila ovom problematikom, Mirna Willer, ističe da je zahvaljujući normativnoj kontroli u bibliotekama omogućeno da se svaki izraz koji se upotrebljava kao kataloška odrednica stavi u odnos prema svim drugim oblicima tog izraza. Normativna kontrola podržava održavanje sistema odrednica unutar normativne datoteke i bibliografskih opisa jedinica građe unutar datoteke bibliografskih zapisa. Isto se primjenjuje i na kataloge na listićima odnosno na održavanje usvojenih i neusvojenih odrednica kataloških listića. Sastoji se od uspostavljanja jednog usvojenog (standardnog) oblika imena ili skupa riječi, kao i od izrade uputnica neusvojenih (nestandardnih) oblika imena ili skupa riječi koji se stavljaju u odnos prema usvojenom obliku. Uspostavljanjem jednog usvojenog (standardnog) oblika ili (skupa) riječi (npr. stvarni naslovi), korisnici će pretražujući katalog pod tim usvojenim oblikom, dobiti sve zapise jedinice bibliotečke građe koju katalog sadrži.¹³³ Kataloška, odnosno, jedinstvena odrednica predstavlja „utvrđeni oblik imena neke fizičke osobe ili naziva korporativnog tijela pod kojim se u abecednom katalogu okupljaju sve glavne kataloške jedinice publikacija (ili drugih jedinica bibliotečke građe) u kojima se ta osoba (tijelo) javlja u svojstvu autora, kao i sporedne, analitičke i skupne kataloške jedinice koje se za tu osobu ili tijelo izrađuju.”¹³⁴ Normativna kontrola uključuje i izradu uputnica s neusvojenih (nestandardnih) oblika imena ili skupa riječi koje se stavljaju u odnos prema usvojenom obliku.

Uspostavljanje normativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG

U okviru Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu koji je krajem decembra 2018. usvojila Vlada Crne Gore, odobrena je i realizacija projekta koji se odnosio na

---

132 http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Authority_control (stranici pristupljeno 29.08.2019. u 11:35)

133 Willer, Mirna: Teorija i praksa organizacije informacija: Normativna kontrola i format UNIMARC za pregledne zapise. URL: http://ozk.unizd.hr/moodle/file.php/22/RIS_TiPOI_UNIMARC-pregledni_zapisi_1_.ppt (stranici pristupljeno 26.09.2009. u 18:00)

134 Verona, Eva. Pravidnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986, str. 380-381

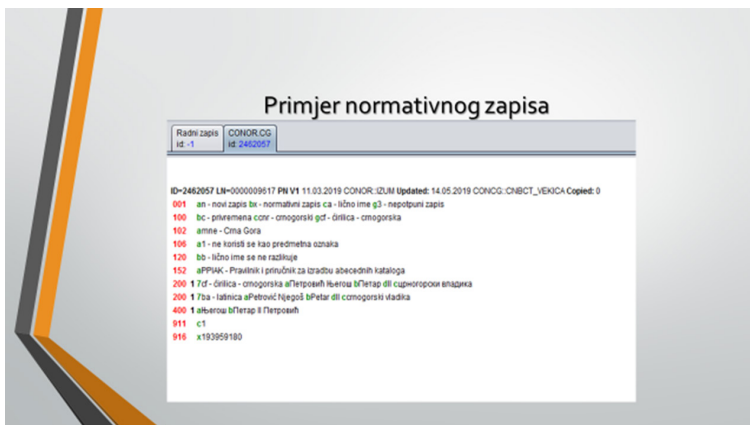
izvođenje kursa „*Upotreba programske opreme COBISS3- redakcija inicijalna baze CONOR.CG*“. Organizacija ovog kursa je predstavljala prvi preduslov za formiranje baze ličnih imena autora i korporacija CONOR.CG. Postojanje ovakve baze podataka je već odavno standard u svim svjetskim bibliografskim bazama podataka i ona će omogućiti povezivanje crnogorskih podataka sa svim relevantnim svjetskim normativnim datotekama (pored baza u COBISS. Netu, i sa bazom VIAF - The Virtual International Authority File <http://viaf.org/>)

U saradnji sa Institutom informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora najprije je definisan opseg inicijalne baze CONOR.CG, koji obuhvata 16583 zapisa. Vršeni su intenzivni kontakti sa Gordanom Mazić, instruktorom iz IZUM-a za COBISS kurseve . Takođe je formiran budući petnaestočlani redaktorski tim, koji je najprije trebalo da odsluša pomenuti kurs. Tim sačinjavaju renomirani bibliotekari iz raznih tipova biblioteka koje su članice sistema COBISS. CG, a koji posjeduju potrebna znanja i veliko iskustvo da iznesu sve buduće aktivnosti na uvođenju normativne kontrole ličnih imena u crnogorski bibliotečko-informacioni sistem.

Članovi redaktorskog tima su:

1. Vjenceslava Ševaljević – Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
2. Đurđa Martinović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
3. Natalija Bokan - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
4. Vera Đukanović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
5. Boris Kaluđerović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
6. Mirko Martinović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
7. Maja Vuksanović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
8. Dubravka Odalović – Biblioteka Medicinskog fakulteta, Podgorica
9. Radmila Rašović – Biblioteka prirodno-matematičkih i tehničkih nauka, Podgorica
10. Nikoleta Kovačević – Univerzitetska biblioteka, Podgorica
11. Nataša Gobović – Biblioteka Pomorskog fakulteta, Kotor
12. Jasmina Bajo – Gradska biblioteka Kotor
13. Sonja Lalević – Narodna biblioteka i čitaonica „Ivo Vučković“, Bar
14. Marija Knežević - Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“, Pljevlja
15. Slobodanka Kandić – Srednja stručna škola „Ivan Uskoković“ Podgorica

Kurs „Redakcija inicijalne baze CONOR.CG“ uspješno je realizovan 26.03.2019. u računarskoj učionici COBISS centra Crne Gore. Kurs je vodila mr Gordana Mazić iz IZUM-a. Polaznici su osposobljeni za rad na redakciji novoformirane baze CONOR.CG. Izvještaj o kursu se nalazi na linku: <https://www.nb-cg.me/me/dogadjaji/657-otpocela-implementacija-normativne-kontrole-licnih-imena-u-sistemu-cobisscg>. Nakon kursa su otvorena korisnička imena u bazi CONOR.CG za sve polaznike.

Zapis iz baze CONOR.CG

VREMENSKI OKVIR I PLAN ZA PREDSTOJEĆE AKTIVNOSTI NA IMPLEMENTACIJI NORMATIVNE KONTROLE:

Redakcija inicijalne baze CONOR.CG – do kraja 2020.

Edukacija svih katalogizatora – prva polovina 2021.

U dogovoru sa IZUM-om definisati termin prelaska na katalogizaciju sa normativnom kontrolom – okvirno druga polovina 2021.

LITERATURA:

1. New World Encyclopedia. URL: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Authority_control
2. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.
3. Willer, Mirna. Teorija i praksa organizacije informacija: Novi modeli organizacije bibliografskih informacija . URL:http://ozk.unizd.hr/moodle/file.php/22/RIS_TiPOI_Novi_modeli_organizacije_informacija_1_.ppt

BIOGRAFIJE:

Mr Đurđa Martinović, magistar ekonomskih nauka, bibliotekar savjetnik; rođena na Cetinju 03. novembra 1968. godine. Na Ekonomskom fakultetu u Podgorici diplomirala je 1991. godine. Radila je u Holdingu Trgopromet, Cetinje, bila je profesor ekonomske grupe predmeta u JU „Mješovita stručna škola” na Cetinju, a sada je stručni saradnik za servis i kontakt sa

članicama sistema COBISS u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević”. Licencirani je predavač za izvođenje kurseva, odnosno za obuku bibliotečkih radnika za rad u sistemu COBISS. Predsjedavala je Upravnim odborom NBCG u periodu od 2008. do 2012. godine. Član je aktuelnog saziva Savjeta Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ i član je Komisije za dodjelu licenci za uzajamnu katalogizaciju

Mr Vjenceslava Ševaljević, bibliotekar savjetnik. Diplomirala 1989. na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na katedri za njemački jezik i književnost. Na Sveučilištu u Zadru, Odsjek za knjižničarstvo, završila postdiplomske na odsjeku Studij knjižničarstva i informacionih znanosti, i stekla zvanje: magistar bibliotekarstva. Od 1997. godine zaposlena u Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju. Trenutno rukovodi Odjeljenjem za razvoj bibliotečke djelatnosti, odnosno COBISS centrom Crne Gore.

Predsjedavala je Upravnim odborom NBCG u periodu od 2004. do 2008. godine. Od 2008. do danas član Komisije za dodjelu licenci za uzajamnu katalogizaciju. Funkciju sekretara Udruženja bibliotekara Crne Gore obavljala je od 2009. do 2011. godine, a sada je član novoizabranog Upravnog odbora Udruženja. Bila je i član Komisije za polaganje stručnog bibliotečkog ispita od 2012. do 2018. Učestvovala je na više međunarodnih i domaćih skupova iz oblasti bibliotekarstva i informacionih nauka, gdje je prezentovala rezultate realizacije projekta *Virtuelna biblioteka Crne Gore*.

ULOGA UNIVERZITETSKIH BIBLIOTEKA U OČUVANJU NAUČNE BAŠTINE

Vesna Z. Abadić (1969-), viši diplomirani bibliotekar
Univerzitetaska biblioteka u Kragujevcu
vesnaa@kg.ac.rs

Marija M. Gordić (1974-), viši diplomirani bibliotekar
Univerzitetaska biblioteka u Kragujevcu
mgordic@kg.ac.rs

SAŽETAK:

Kraj druge decenije dvadeset prvog veka uvodi nove globalne strategije u svet naučnog izdavaštva. U tom smislu, neophodnost bolje održivosti ove delatnosti je da se otrgne od bremena komercijalnih izdavača, a izvorna naučna dostignuća, bez ograničenja, otvori celokupnoj javnosti. Uzimajući u obzir čitav niz potrebnih preduslova u koje ubrajamo upotrebu interoperabilnih standarda i metapodataka, tehničke mogućnosti, pravna pitanja u relaciji izdavač-biblioteka, uz rastuću potrebu za promptnom informacijom, nezavisnom od mesta i vremena, uviđaju se svi izazovi u kojima se nalaze visokoškolske biblioteke.

Svesne činjenice da je neminovno uključivanje u naučno - istraživačko - izdavačke strukture univerziteta imperativ, akademske biblioteke se zalažu za otvoreni pristup naučnim informacijama, razvoj digitalne infrastrukture i transparentno praćenje rezultata naučnog rada. U ovom procesu, akcenat je na novom naučnom znanju i njegovoj povezanosti, čime se osnažuje uticaj naučnih rezultata na javnost i jača poverenje u akademsku zajednicu.

Čitav proces se ne može posmatrati kao jednosmerni put, mada su nova naučna saznanja imperativ. Sa druge strane, bibliotekari čuvaju i digitalizuju naučnu baštinu, čime se pruža mogućnost praćenja razvoja određene naučne discipline i usvajanja nove naučne misli tokom vremena. Digitalizovana naučna baština postaje objekt novog proučavanja, u drugačijim uslovima i primenom novih tehnologija, što u konačnom ishodu doprinosi razvoju naučnih disciplina. Podaci koji su jednom digitalizovani, predstavljaju korpus materijala koji se može dalje, na različite načine, procesuirati.

Integrisana u određenu nauku, digitalizovana naučna baština čuva i uticaj pojedinca, njegovog doprinosa u određenoj naučnoj oblasti, pa se može posmatrati sa istorijskog, sociološkog, ili aspekta zavičajnog stvaralaštva.

Ključne reči: naučna baština, digitalizacija, naučno-istraživački rad, univerzitetaska biblioteke

SUMMARY:

The end of the second decade of the twenty-first century introduces new global strategies into the world of scientific publishing. In this sense, the need for better sustainability of this activity is to break away from the burden of commercial publishers, and open up original scientific achievements, without restriction, to the general public. Considering the whole range of necessary prerequisites, including the use of interoperable standards and metadata, technical capabilities, legal issues in publisher-libraries, and the growing need for prompt, time- and time-independent information, we can see all the challenges of higher education libraries.

Conscious of the fact that inevitable inclusion in the scientific - research - publishing structures of the university is imperative, academic libraries are committed to open access to scientific information, development of digital infrastructure and transparent monitoring of the results of scientific work. In this process, the emphasis is on new scientific knowledge and its connection, which strengthens the impact of scientific results on the public and strengthens confidence in the academic community.

The whole process cannot be seen as a one-way route, though new scientific knowledge is imperative. On the other hand, librarians preserve and digitize the scientific heritage, thus providing the opportunity to track the development of a particular scientific discipline and to adopt new scientific thought over time. Digitized scientific heritage becomes an object of new study, under different conditions and with the application of new technologies, which ultimately contributes to the development of scientific disciplines.

Once digitized, the data represents a corpus of material that can be further processed in different ways. Integrated into a particular science, digitized scientific heritage also preserves the influence of the individual, his or her contribution in a particular scientific field, so it can be viewed from a historical, sociological or native creativity perspective.

Keywords: scientific heritage, digitization, scientific research, university libraries

NAUČNA BAŠTINA

Naučno ili akademsko nasleđe obuhvata sve sfere ljudskog delovanja i čini okosnicu savremenog društva. Kao rezultat razvoja nastave i istraživanja u nauci, multidisciplinarne prirode, obuhvata skup materijalne i nematerijalne baštine, pa se kao i ostala kulturna dobra može podeliti na pokretnu i nepokretnu građu. Pokretnu građu čine publikacije, naučne i nastavne kolekcije, nastale tokom istraživanja ili za potrebe same nastave, umetnička dela i drugo, što predstavlja deo istorije univerziteta koji ih baštine. Prva zbirka koja ima veliki

značaj u naučnoj baštini je zbirka minerala i stena¹³⁵ koju je baron fon Herder poklonio Milošu Obrenoviću 1835. godine, sa oko 500 uzoraka. Zbirka je kasnije ustupljena Liceju 1844. godine, a ujedno predstavlja i prvu muzejsku zbirku, tada prestonog Kragujevca. Proces baštinjenja akademskog nasleđa u Srbiji traje više od 180 godina, ali su malobrojne digitalne kolekcije koje je adekvatno predstavljaju.

Univerzitetske biblioteke, kao stožeri univerzitetskog nasleđa, baštine udžbeničku građu koja je vredno svedočanstvo o razvoju nastave i same nauke u nekoj disciplini. Visokoškolske biblioteke poseduju građu nastalu na fakultetima univerziteta na kome su osnovane, udžbeničku građu koja se koristi u nastavi, časopise, zbornike radova i monografije nastale u okviru izdavačke delatnosti fakulteta. Delujući u mreži fakultetskih i seminarskih biblioteka, napuštaju koncepte tradicionalnih biblioteka i transformišu se u institucije svesne potreba i navika svojih korisnika, u savremenom digitalnom dobu. Uglavnom dobro tehnički opremljene, čine deo otvorenog društva znanja. Naučna građa koja se nalazi u njihovim fondovima je dostupna na različitim softverskim platformama (Moodle, DSpace, Therefore), otvorenim ili autorizovanim, a cilj je diseminacija i veća vidljivost naučnih rezultata. Obavezno uvođenje digitalnih repozitorijuma na Univerzitetima, koji će biti trajni arhivi publikacija nastalih u naučnoistraživačkom procesu, predstavljaju naučnu baštinu za buduća pokoljenja.

Svu pomenutu građu možemo grupisati na:

- monografska izdanja – udžbenička građa, priručnici, tematski zbornici i sl.
- periodična izdanja - časopisi koji se izdaju pod okriljem univerziteta, zbornici radova sa tekućih konferencija
- doktorske disertacije (i ranije magistarske teze) odbranjene na fakultetima u sastavu univerziteta, kao i ostale završne radove.

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ u Beogradu, kao ustanova kulture od nacionalnog značaja i matična visokoškolska biblioteka, ima obavezu da neguje naučnu baštinu, kao deo kulturnog i istorijskog nasleđa u Republici Srbiji. Univerzitetske biblioteke pojedinih univerziteta baštine naučnu građu nastalu pod njihovom ingerencijom, suočavajući se sa stalnim problemom nedostatka prostora. Sa druge strane, shodno standardima¹³⁶ za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti svih tipova biblioteka, nalaže da se iz bibliotečke zbirke redovno izdvaja zastarela bibliotečka građa. Zajednica biblioteka univerziteta u Srbiji je predložila¹³⁷ standarde za visokoškolske i univerzitetske biblioteke, gde se navodi (član 10

---

135 nalazi se na Rudarsko-geološkom fakultetu u Beogradu

136 Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti ("Sl. glasnik RS", br. 39/2013)

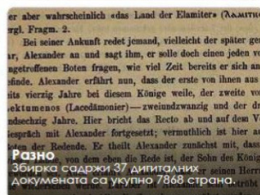
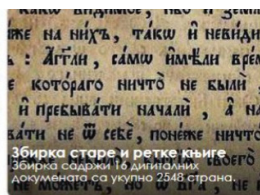
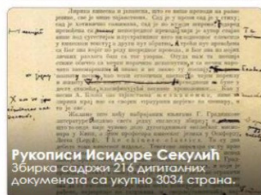
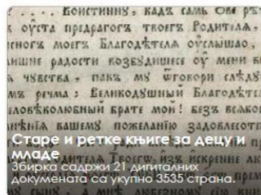
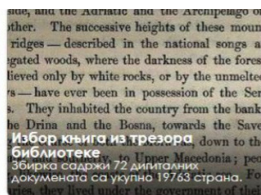
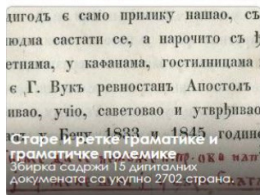
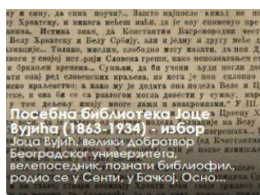
137 na Skupštini zajednice biblioteka Univerziteta u Srbiji, održanoj 26.01.2012. godine, dostupan na <https://zbus.rs/wp-content/uploads/2016/03/Standardi-za-visokoskolske-2012.pdf>, datum pristupa 19.08.2019.

Standarda) da 25% knjiga u fondu ne bi trebalo da bude starije od pet godina, uz redovnu trijažu i izlučivanje zastarelog materijala, sa preporučenim otpisom od 3-5% fonda (član 13), zavisno od brzine zastarevanja naučne literature u jednoj naučnoj oblasti. Deo fonda, koji nije aktuelan u cirkulaciji, trebalo bi izmestiti u pomoćne depoe (ukoliko postoji prostor za to), čak i van prostora biblioteke. Pomenuta dva procesa, suprotnih ishoda, često donose različitu praksu u tumačenju i sprovođenju otpisa „zastarele“ naučne građe. Najčešće smatrana manje vrednom i neadekvatnom, ovakva građa ima svoju ulogu u razvoju nastave svakog univerziteta i zavređuje adekvatan tretman.

Osim kolekcija knjiga, brojne su kolekcije nastale za praktične potrebe nastave (herbarijumi, kartografski materijal, uzorci zemljišta, minerali, sadni materijal, noćna građa i dr.), ali gotovo ništa od navedenog nije zastupljeno u digitalnoj formi.

PRIMERI POSTOJEĆIH KOLEKCIJA

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ u Beogradu predstavlja stožer akademske baštine u kojoj se digitalizacija obavlja prateći savremene inovativne trendove. Biblioteka poseduje reprezentativne digitalne kolekcije knjiga¹³⁸, časopisa i rukopisne građe.

Sl.1 Deo digitalnih kolekcija Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković“

Najveća digitalna kolekcija koja se nalazi u Univerzitetskoj biblioteci u Kragujevcu je kolekcija odbranih doktorskih disertacija na Univerzitetu u Kragujevcu. Platforma E-teze¹³⁹, kao deo PHIDRA¹⁴⁰ digitalnog repozitorijuma trenutno sadrži 720 disertacija u elektronskoj formi, u otvorenom pristupu. Kako je sistem zajednički za univerzitete u Beogradu, Nišu i Kragujevcu, korpus od više 6.700 disertacija predstavlja najveću kolekciju ovog tipa u Republici Srbiji. Istovremeno se radi na digitalizaciji starijih disertacija, odbranih pre zakonske obaveze stavljanja u otvoreni pristup, ali bez potpisane saglasnosti autora nisu postavljene u ovaj repozitorijum, već se nalaze na lokalnim računarima u Biblioteci.

Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu poseduje kulturna dobra - legate Učiteljske i Više pedagoške škole, na čijim su temeljima, nakon njihovog gašenja, nastali prvi fakulteti Univeziteta u Kragujevcu. Pomenuti fondovi, sa više od 16.000 publikacija, poseduju brojne udžbenike iz različitih epoha, na više jezika. Neki od njih, uglavnom nezastupljeni u fondovima drugih biblioteka u Srbiji, nalaze se u digitalnoj kolekciji Univerzitetske biblioteke¹⁴¹. Kako je ova digitalna kolekcija u razvojnoj fazi, potrebno je uložiti dosta vremena da bi se sistematizovale kolekcije i uvećao broj digitalizovanih naslova.

Krajem 2018. godine, Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije¹⁴² promovisalo je nov portal Pretraživač kulturnog nasleđa Srbije, gde se kao rezultat pretraživanja pojedinih pojmova mogu naći osnovne informacije o digitalizovanom kulturnom nasleđu: arhiva, biblioteka, muzeja i zavoda za zaštitu spomenika kulture. Bibliotečka građa je kategorisana. Najveća kolekcija štampane građe sadrži podatke o gotovo 1.100.000 objekata, uglavnom sa bibliografskim metapodacima, bez digitalizovanog dokumenta i linkom do zapisa u uzajamnoj bibliografskoj bazi. Građa koju bi podveli pod naučnu baštinu nije posebno kategorisana, a još manje digitalizovana. Ne postoje linkovi za digitalizovanu građu koja je dostupna na brojnim portalima biblioteka u Srbiji. Dobar primer prikupljenih podataka o akademskoj baštini predstavljen je u publikaciji Univerzitetsko nasleđe Srbije, objavljenoj 2017. godine, gde su popisane najvažnije zbirke u posedu pet državnih univerziteta - u Beogradu (Univerzitet i Akademija umetnosti), Novom Sadu, Nišu i Prištini (sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici). Na žalost, Univerzitet u Kragujevcu je izostavljen u ovoj publikaciji, tendenciozno ili slučajno, a građa koja može predstavljati naučnu baštinu nastalu uz kolekcija učila nije do sada izdvojena, popisana i kategorisana. Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu nastojaće da kreira adekvatan vodič kulturnih dobara posvećenih razvoju nauke, zastupljenih na fakultetima kragujevačkog Univerziteta.

---

139 <http://eteze.kg.ac.rs/>, datum pristupa 20.8.2019.

140 <https://phaidrag.kg.ac.rs/> datum pristupa 20.8.2019.

141 <http://dbubkg.blogspot.com/> datum pristupa 21.8.2019.

142 <https://kynrypa.cp6> datum pristupa 21.8.2019.

Sl. 2 Naslovna strana objedinjenog portala za pretragu kulturnog nasleđa

ZAKLJUČAK:

Uloga biblioteka je evoluirala, te od pasivnih institucija depozitnog karaktera postaju produktivne ustanove, učestvujući u kreiranju, izdavanju i diseminaciji novih izvora znanja, zasnovanih na bogatim kolekcijama koje poseduju. To se naročito odnosi na univerzitetske biblioteke, centre naučne baštine univerziteta na kome su osnovane i koje su postale centri znanja, ne samo u fizičkom, već i u digitalnom svetu.

Literatura i izvori:

1. E-teze portal <http://eteze.kg.ac.rs/>, (datum pristupa 20.8.2019)
2. Digitalna Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu <http://dbubkg.blogspot.com/> (datum pristupa 21.8.2019)
3. Digitalni repozitorijum Univerziteta u Kragujevcu <https://phaidrakg.kg.ac.rs/> (datum pristupa 20.8.2019)
4. Digitalni repozitorijum Univerzitetske biblioteke "Svetozar Marković" <http://arhiva.unilib.rs/cirilica/zbirka/knjiga/> (datum pristupa 20.8.2019)
5. Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti ("Sl. glasnik RS", br.39/2013)
6. Pretraživač kulturnog nasleđa Republike Srbije <https://кyлтypa.cрб> (datum pristupa 21.8.2019)
7. UNIVERZITETSKO nasleđe Srbije / [urednici Živan Lazović, Darko Mitrović, Ivana Mitrović]. - Beograd : Univerzitet u Beogradu, 2017.
8. Zajednica biblioteka Univerziteta u Srbiji <https://zbus.rs/> (datum pristupa 19.8.2019)

KRATKA BIOGRAFIJA AUTORA:

Vesna Abadić, viši diplomirani bibliotekar

Diplomirala na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu. U Univerzitetskoj biblioteci u Kragujevcu radi od 1997. godine na poslovima bibliotekara informatora i inženjer-programera. Učestvovala u svim fazama implementacije bibliotečko - informacionog sistema. U toku dva međunarodna Tempus projekta obavljala projektne aktivnosti, učestvovala u implementaciji digitalnog repozitorijuma Univerziteta u Kragujevcu. Radila je na izradi više tomova Bibliografije radova nastavnika i saradnika Univerziteta i Bibliografije doktorskih disertacija i magistarskih teza. Vodila poslove strane pozajmice i izrade bibliografija citiranosti naučnih radova zaposlenih na Univerzitetu u Kragujevcu, kao Rukovodilac Odeljenja za naučne informacije i razvoj. Zadužena za digitalni repozitorijum Univerziteta. Kao koordinator projekta, realizovala više projekata na konkursima Ministarstva kulture i informisanja. Od jula 2014. godine obavlja funkciju direktora Univerzitetske biblioteke u Kragujevcu. Učestvovala na brojnim domaćim i međunarodnim naučnim skupovima i konferencijama. Autor je više stručnih i preglednih radova.

Marija Gordić, viši diplomirani bibliotekar

Diplomirala Primenjenu fiziku na Fizičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Zaposlena od 2003. godine kao bibliotekar informator u Informativno-pozajmnom odeljenju u Univerzitetskoj biblioteci u Kragujevcu. Radi u Odeljenju za obradu monografskih publikacija od 2006. godine. Do 2018. godine rukovodila Odeljenjem nabavke i obrade monografskih publikacija. Učestvovala na domaćim i međunarodnim naučnim skupovima i konferencijama i međunarodnim i domaćim projektima u koje je Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu bila uključena. Radi na izradi bibliografija nastavnika i saradnika i određivanju heterocitatnog indeksa za zaposlene na Univerzitetu u Kragujevcu. Autor je više bibliografija i brojnih stručnih i preglednih radova.

IZDAVAČKA DJELATNOST I USLUGE ZA SLIJEPA I SLABOVIDA LICA: BIBLIOTEKA PO MJERI SVIH KORISNIKA

Sladana Bratić,

Matična biblioteka Istočno Sarajevo,

sladjana.bratic@matbibli.rs.ba

APSTRAKT:

Na području sarajevsko-romanijske regije živi oko 150 slijepih i slabovidih osoba, koji, polazeći od toga da su „svi ljudi po prirodnom pravu jednaki”, teže punom i efektivnom učešću i uključenosti u društvo, ravnopravnosti i ostvarenju svojih prava. Kulturna prava, kao jedna od temeljnih ljudskih prava, uključuju i pravo na obrazovanje i uživanje u beneficijama kulturne slobode i naučnog progressa.

Matična biblioteka uključila se u projekat „Mreža ABIKČ“ (audio braj internet klub čitaonica) i opremila jednu posebnu prostoriju kao specijalno odjeljenje. S obzirom da je poznato da je samo pet odsto knjiga štampanih u crnom tisku dostupno slijepim osobama, kao zvučna knjiga ili brajevo pismo, neophodno je povećati izdavačku produkciju koja će biti namijenjena ovoj kategoriji korisnika. Od 2012. godine Matična biblioteka počela je samostalno da se bavi izdavanjem zvučnih knjiga. Od 2012. do 2015. godine objavljeno je 20 knjiga u tonskom studiju lokalne radio stanice, Radija i televizije Istočno Sarajevo. Od 2015. godine Matična biblioteka je otvorila sopstveni studio i od tada do danas knjige snima u svom studiju.

S obzirom na značaj volonterskog rada i povezivanja različitih kategorija stanovništva oko zajedničkih interesa, u saradnji sa Srednjom školom „28. juni“ za snimanje zvučnih knjiga, uključili smo srednjoškolce. Knjige koji snimaju su za ediciju „Književnost za djecu i omladinu“, a u pitanju su savremeni romani svjetske i domaće književnosti. Takođe, u prostorijama Biblioteke vrši se obuka slijepih i slabovidih lica iz mnogih oblasti korisnih za njihovu veću integraciju u društvo, kao što su učenje Brajevog pisma, informatička obuka i učenje stranih jezika.

Matična biblioteka je pripremila skriptu za engleski jezik na Brajevom pismu, tako da slijepi osobe zajedno sa ostalim polaznicima kurseva stranih jezika mogu bez problema da uče strani jezik. Biblioteka je i mjesto gdje se održavaju i različite manifestacije kulturno-zabavnog karaktera.

Ključne riječi: Matična biblioteka Istočno Sarajevo, usluge za slijepa i slabovidna lica, izdavačka djelatnost, zvučne knjige, volonterizam, socijalna inkluzija

ABSTRACT:

There are about 150 blind and visually impaired people living in the Sarajevo-Romanija region, who, beginning with the assumption that “all people are equal by natural law,” seek full and effective participation and inclusion in society, equality and the exercise of their rights. Cultural rights, as one of the fundamental human rights, include the right to education and enjoy the benefits of cultural freedom and scientific progress.

The home library became involved in the ABIKČ Network project (audio book internet club reading room) and equipped one special room as a special department. Given that only five percent of books printed in the black are known to be accessible to blind people, as an audio book or braille, it is known that it is necessary to increase the production output for this category of users. Since 2012, the Home Library has started to independently publish sound books. From 2012 to 2015, 20 were published in the sound studio of the local radio station, Radio and Television East Sarajevo. Since 2015, the Home Library has opened its own studio and since then it has been recording books in its studio.

Considering the importance of volunteer work and connecting different categories of viewpoints around common interests, in cooperation with the High School “28. June ”we have included high school students to record audio books. The books they are recording are for the “Literature for Children and Youth” edition, and they are contemporary novels of world and domestic literature.

The Library also provides training for the blind and visually impaired in many areas useful for their greater integration into society, such as Braille, IT and foreign language learning. The home library has prepared a script for Braille so that blind people, along with other foreign language course participants, can easily learn a foreign language. The library is also a place where various cultural and entertainment events take place. “

Keywords: East Sarajevo Main Library, services for the blind and partially sighted, publishing, sound books, volunteerism, social inclusion

UVOD

Kulturna prava, kao jedna od temeljnih ljudskih prava, uključuju pravo na obrazovanje i uživanje u beneficijama kulturne slobode i naučnog progresa. U današnjem vremenu savremene tehnologije omogućavaju veći pristup informacijama nego što je to bio slučaj prije pedeset ili sto godina. Na žalost, ljudi, a ne tehnologija, predstavljaju veću prepreku za rješavanje problema vezanih za dostupnost sadržaja, a često i sami korisnici ovih sadržaja nisu u stanju da iskažu svoje potrebe. Osobe sa invaliditetom predstavljaju brojnu socijalnu

grupu, čija su prava i potrebe često zapostavljene. Pružanje bibliotečkih usluga osobama sa invaliditetom nije novina u našem društvu, ali je činjenica da se taj proces odvija uglavnom u specijalnim bibliotekama, koje ne rade samostalno, već uvijek u okviru neke druge institucije (škole, internata ili specijalnog zavoda). Najrazvijenije bibliotečke usluge su u specijalnim bibliotekama za slijepa i slabovidna lica, dok u javnim (narodnim bibliotekama) takva vrsta usluge skoro da i ne postoji. Da bi otklonili ovaj nedostatak neophodna je veća saradnja između specijalnih i narodnih biblioteka, ali i veća uključenost samih osoba sa invaliditetom u rad ovih, i sličnih institucija.

Na području sarajevsko-romanijske regije živi oko 150 slijepih i slabovidnih osoba, koje, polazeći od toga da su „svi ljudi po prirodnom pravu jednaki”, teže punom i efektivnom učešću i uključenosti u društvo, ravnopravnosti i ostvarenju svojih prava. Matična biblioteka Istočno Sarajevo je ovu potrebu prepoznala već odavno, ali na realizaciju se čekalo dugo, uglavnom zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Matična biblioteka Istočno Sarajevo je najrazvijenija biblioteka na istočnom dijelu Republike Srpske sa funkcijom matičnosti za teritoriju sarajevsko-romanijske regije. To znači da vršimo stručni nadzor i brinemo se o razvoju bibliotečko-informacione mreže za sve tipove biblioteka koje djeluju na prostorima deset opština koje imaju preko 100,000 stanovnika.

Do sada su slijepim osobama knjige dostavljane na adresu iz specijalnih biblioteka iz Banjaluke i Sarajeva, a od kada je otvoreno Odjeljenje za slijepu osobu oni dolaze u biblioteku da uče i informišu se, što podstiče njihovu socijalnu uključenost. Usluge Odjeljenja za slijepa i slabovidna lica trenutno koriste 103 korisnika, od čega 45 stalnih. Kao i ostali korisnici, i oni svakodnevno mogu dobiti informacije o novim naslovima u Biblioteci putem telefona ili usluge elektronskog bibliotekara.

Keywords: East Sarajevo Main Library, services for the blind and partially sighted, publishing, sound books, volunteerism, social inclusion

KAKO POČETI?

Uz podršku Specijalne biblioteke za slijepa i slabovidna lica Republike Srpske 2011. godine, Matična biblioteka uključila se u projekat „Mreža ABIKČ“ (audio Braja internet klub čitaonica) u kojem su učestvovali i Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini i Savez slijepih Republike Srpske. Kroz projekat, Matična biblioteka je opremila jednu posebnu prostoriju kao specijalno odjeljenje, a donirana su dva kompjutera sa govornim programima i Brajevim štampačem, dejzi plejer i elektronska lupa. „MF“ banka sponzorisa je kupovinu mobilijara. Od početka rada u odjeljenju je zaposlena slijepa osoba. Počelo se sa veoma skromnim fondom od samo 50 zvučnih knjiga. Zahvaljujući kontinuiranoj i dobroj saradnji sa Bibliotekom za

slijepa lica Republike Srpske, taj broj je vrlo brzo povećan. Danas Matična biblioteka ima 1,800 zvučnih knjiga i 30 knjiga štampanih Brajevim pismom, a taj broj se svakodnevno uvećava. S obzirom da je poznato da je samo pet odsto knjiga štampanih u crnom tisku dostupno slijepim osobama, kao zvučna knjiga ili Brajevo pismo, a da nam saradnja sa Bibliotekom za slijepa lica Republike Srpske nije dovoljna, zaključili smo da je neophodno povećati izdavačku produkciju koja će biti namijenjena ovoj kategoriji korisnika.

Analizom skromnog fonda Biblioteke i dostupnih formata putem interneta našim korisnicima bila su dostupna djela beletristike stranih autora, kao i djela klasika koja imaju veliku popularnost. Prema zahtjevima korisnika, ustanovili smo da nam nedostaju djela savremene visokoškolske građe, popularne beletristike, djela zavičajnih autora, ali i druga djela koja su inače dostupna osobama bez invaliditeta. Od 2012. godine Matična biblioteka počela je samostalno da se bavi izdavanjem zvučnih knjiga. Zvučna knjiga, kao alternativni format, namijenjen je slijepim i slabovidim osobama. Ove knjige praktično predstavljaju snimke štampane knjige koju čitaju spikeri. U većini slučajeva taj snimak je skoro identičan štampanom jer se snimaju sve informacije koje ima i tekst, od broja stranice, fusnote i sadržaja i ostalih djelova publikacije koje prate tekst. Iako bi bilo poželjno da to budu profesionalci, na žalost, zbog oskudnih sredstava Matična biblioteka je oslonjena na volonterizam, tako da su prve knjige čitali novinarka zaposlena na Radio i televiziji Istočno Sarajevo i amaterski glumac. Ipak, od 2012. do 2015. godine objavljeno je 20 knjiga u tonskom studiju lokalne radio stanice, Radija i televizije Istočno Sarajevo. Ova vrsta saradnje bila je veoma korisna, ali lokalna radio stanica bila je ugašena, pa je bilo neophodno naći alternativu.

U veoma skromnim uslovima, a uz pomoć Ambasade Kraljevine Maroko, opremljena je jedna manja prostorija kao „gluva soba”, odnosno studio za snimanje. Sponzorstvo je podrazumijevalo kupovinu laptopa, mikrofona, slušalica, zvučnika i izolaciju prostorije, tako da je od 2015. godine Matična biblioteka otvorila svoj studio i od tada do danas knjige snima u svom studiju. Knjige se snimaju u mp3 formatu, što predstavlja mali zaostatak u odnosu na slične izdavače u regiji, koji odavno koriste digitalno dostupni informacioni sistem (DAISY). Bitno je naglasiti da ova vrsta zvučne digitalne knjige omogućava slobodno kretanje kroz tekst, slično prelistavanju štampane knjige, pretraživanje i ostavljanje bilješki, dok to nije slučaj sa analognim knjigama. Iako je mp3 format moguće reprodukovati na dežji plejeru, ipak je to format koji ne ispunjava u potpunosti potrebe svojih korisnika, tako da je u planu da i Matična biblioteka uskoro pređe na snimanje knjiga u DAISY formatu.

Jedan od izazova je na koji način nastaje zvučna knjiga, da li je neophodno snimati baš sve što je u štampanom izdanju i da li je neophodna paginacija iz štampanog teksta, s obzirom da zvučna knjiga ipak ima svoje načine reprodukovanja i sama po sebi predstavlja novo djelo. Manjkavost ovog izdavačkog poduhvata je dug proces proizvodnje, s obzirom da je čitanje fizički posao. Nakon čitanja koje traje po nekoliko dana ili kod zahtjevnijih tekstova

i po nekoliko mjeseci, potrebno je uraditi lekturu i korekturu, kao i kod štampanog izdanja, što podrazumijeva dva slušanja i postprodukciju. Knjige se proizvode na CD-ROM-u ili DVD-u, što podrazumijeva da su podložne oštećenjima i čestom prljanju, ali prednost je što jednom snimljen materijal ostaje trajno u biblioteci i njegovo umnožavanje je neograničeno.

Izdavačka djelatnost zvučnih knjiga oslanja se na izdavačku djelatnost Matične biblioteke u crnom tisku, tako da je značajno istaći da su neke knjige istovremeno objavljene i kao crni tisak i kao zvučna knjiga, između ostalih knjige akademika Neđa Šipovca „Zovem se zagonetka“, Sve ljubavi Ive Andrića“, „Bitka za Firencu“ Marijane Petronić, „Rasulo“ Sima Klarića. Takođe, snimane su knjige zavičajnih autora: Vladimira Nastića, Branka Čučka, Gorana Vračara, Željka Pržulja, Milovana Jevtovića, a koje su objavile druge izdavače kuće. Takođe, snimljene su i knjige Rista Trifkovića „Sarajevsko ljeto“ i „Ljubavne priče“, koje su dio legata ovog autora, a koji posjeduje Matična biblioteka. S obzirom na značaj volonterskog rada i povezivanja različitih kategorija stanovništva oko zajedničkih interesa, za snimanje zvučnih knjiga uključili smo srednjoškolce. Knjige snimaju za ediciju „Književnost za djecu i omladinu“, a u pitanju su savremeni romani svjetske i domaće književnosti. Matična biblioteka saraduje sa Univerzitetom u Istočnom Sarajevu, pa je u planu snimanje knjiga i naučnih radova prema ciljanoj studentskoj populaciji (slijepim i slabovidim studentima), što će biti od neprocjenjivog značaja i za studente u regionu, koji dijele zajednički jezički prostor.

SARADNJA I UMREŽAVANJE

S obzirom da u Bosni i Hercegovini nema kupiti zvučnih knjiga, Matična biblioteka radi razmjenu sa drugim sličnim ustanovama. Svoja izdanja postavljamo na web stranicu, gdje, prema podacima kojima raspoložemo, slijepe osobe iz inostranstva redovno preuzimaju domaća izdanja. Osim sa Bibliotekom za slijepa lica Republike Srpske, Matična biblioteka je vrlo brzo uspostavila saradnju i sa drugim sličnim institucijama u regiji - Bibliotekom za slijepa lica Crne Gore, Bibliotekom za slepe i slabovide „Dr. Milan Budimir“ iz Beograda i Bibliotekom za slepe „Omer Marinkov“, Novi Sad. Opseg u kojem slijepa i slabovida lica mogu pristupiti građi u alternativnim formatima nije ograničen samo upotrebom tehnologije, već i zakonskim nedostacima. Iako su doneseni mnogi zakoni koji garantuju prava, praksa pokazuje da se zakon ne poštuje dosljedno ili ne poštuje uopšte.

Takođe, tu je autorsko pravo. Ono je vrlo često prepreka za proizvodnju alternativnih formata, što bi u budućnosti trebalo da bude otklonjeno potpisivanjem „Ugovora iz Marakeša“. Ovim Ugovorom od potpisnika se traži da obezbijede izuzeća od zakona o autorskim pravima da bi slabovidi ljudi dobili pristup knjigama na Brajevom pismu ili u nekom drugom formatu vidljivom osobama sa invaliditetom. Njime se, takođe, omogućuje i prekogranična razmjena primjeraka objavljenih djela izrađenih u dostupnom formatu. U bosanskohercegovačkom zakonodavstvu postojalo je ovo izuzeće i prije „Ugovora iz Marakeša“, ali njime su se

koristile samo specijalizovane biblioteke. Potpisivanje i primjena sporazuma omogućila bi i drugim bibliotekama i organizacijama umnožavanje djela u pristupnim formatima i njihovu nesmetanu distribuciju izvan okvira države u kojoj nastaju, ali i uvoz iz drugih zemalja sličnog govornog područja.

BITNO JE OBRAZOVANJE

Potreba je da ljudi iz „spoljašnjeg svijeta”, umjetnici, inženjeri, ljekari i svi drugi spoznaju jaz između stvarnog i ostvarenog i aktivno se uključe u njegovo smanjenje. Te ljude bi trebalo dovesti da uče i podučavaju, a ne odmjenuju slijepe i slabovide. Samo obrazovani i učeni – oni mogu biti ravnopravno uključeni u društvo i ostvarivati bolji život za sebe. Razvoj tehnologije omogućio je mnogo bolji život za osobe sa invaliditetom. Na žalost, taj razvoj do nas sporo dolazi, a vrlo često onemogućava i izaziva otpor prema novom i savremenom.

Tehnološko opismenjavanje osoba sa invaliditetom presudno je za proces opismenjavanja i obrazovanja, i u njemu bi biblioteke trebalo da imaju značajnu ulogu. Naime, iako postoje specijalne škole za slijepe i slabovide osobe, činjenica je da veliki broj ljudi oslijepi u svojoj starijoj dobi. Zbog toga se u prostorijama Matične biblioteke vrši obuka slijepih i slabovidih lica iz mnogih oblasti korisnih za njihovu veću integraciju u društvo, kao što su učenje Brajevog pisma, informatička obuka i učenje stranih jezika. Posebno se uz pomoć Gradske organizacije slijepih i slabovidih lica organizuju kursevi korištenja asistivne tehnologije. Riječ je o kursu korištenja opreme koja je modificirana ili originalno napravljena u cilju poboljšanja funkcionalnih sposobnosti osoba sa invaliditetom. Matična biblioteka je pripremila skriptu za engleski jezik na Brajevom pismu, tako da slijepe osobe zajedno sa ostalim polaznicima kurseva stranih jezika mogu bez problema da uče strani jezik. Biblioteka je i mjesto gdje se održavaju i različite manifestacije kulturno-zabavnog karaktera. Nekoliko puta godišnje, a obavezno za Dan bijelog štapa, Matična biblioteka organizuje izložbe posvećene slijepim i slabovidim osobama, kad se dijeli i edukativni materijal korisnicima u kojem je su sadržane smjernice za ponašanje prema osobama sa invaliditetom, njihove mogućnosti i dostignuća.

ZAKLJUČAK:

Unaprijeđenje položaja osoba sa invaliditetom ne postavlja se kao problem socijalne politike i medicine, već se prevashodno sagledava iz perspektive poštovanja ljudskih prava. Mnoge stvari moguće je riješiti kroz dosljednu primjenu zakonskih akata, ali takođe neophodno je i svakodnevno raditi na unaprijeđenju bibliotekskih usluga za sve kategorije stanovništva, pa čak i do te mjere da se kategorizacija izgubi u potpunosti i da svi, istinski, budu ravnopravi u društvu. Intezivni razvoj u informaciono-tehnološkoj oblasti i preuzimanje iskustava razvijenih sredina, bolja povezanost istih i sličnih institucija, standardizacija i masovnija proizvodnja sadržaja u pristupačnim formatima u znatnoj mjeri bi unaprijedila mogućnosti

obrazovanja i socijalizacije osoba sa invaliditetom. Trenutna situacija je mnogo bolja nego prije, ali iz već navedenog zaključak je da smo još uvijek na početku i da nam tek predstoji razvijanje ove vrste usluga.

LITERATURA:

1. Milunović, D. Tekst u govor: principi alternativnih metoda čitanja kod osoba sa invaliditetom, Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2017.
2. Milunović, D. Ka korisniku sa invaliditetom: 100 pitanja i 100 odgovora u vezi sa formiranjem i razvojem bibliotečkih usluga za osobe sa invaliditetom, Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2012.
3. Dejns-Džouns, K. Unapređenje bibliotečkih usluga za osobe sa invaliditetom, Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.

BIOGRAFIJA AUTORA:

Slađana Bratić po zanimanju je diplomirani komparativista i bibliotekar. Od 1996. godine bila je zaposlena na Radio i televiziji Istočno Sarajevo, prvo kao novinar, a kasnije urednik kulturno-obrazovnog programa i odgovorni urednik televizijskog programa. Autorica je televizijskog dokumentarnog filma „Molitva za Ulog“ za koji je dobila Specijalnu nagradu za istraživački pristup filmu na Međunarodnom festivalu dokumentarnog filma „Jahorina fest“ i nagradu za najbolji dokumentarni film mladih autora na Međunarodnom festivalu kratkog filma „Prvi kadar“.

Autorica više radio i televizijskih emisija, reportaža i priloga koje govore o kulturno-istorijskom naslijeđu Bosne i Hercegovine, osobama sa invaliditetom i ljudskim pravima. Kao volonter u Matičnoj biblioteci držala je radionice kreativnog pisanja za djecu i omladinu. Za potrebe Biblioteke za slijepa i slabovidna lica Bosne i Hercegovine i Matične biblioteke do sada je snimila pedeset zvučnih knjiga. Zaposlena je u Matičnoj biblioteci Istočno Sarajevo na poslovima bibliotekara informatora i katalogizatora, organizaciji i promociji kulturnih programa. Urednik je četrdeset zvučnih knjiga koje je objavila Matična biblioteka Istočno Sarajevo.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Teme stručnih radova bile su raznovrsne i posvećene svim uslugama u svim kulturnim institucijama, bez obzira na tip, počevši od tradicionalnih pa do potpuno modernih baštinskih ustanova. U radovima su predstavljeni teorijski i praktični principi inovativnih usluga, ali i primjeri dobre prakse. U obzir su uzete sve grupacije stanovništva, počevši od onih aktivnih korisnika biblioteka koji sami dolaze u biblioteke, pa do onih do kojih je potrebno doći. Naglašena je obaveza za stalnim usavršavanjem kulturnih radnika, kao i poštovanjem međunarodnih smjernica i standarda u pružanju bibliotečkih, arhivskih i muzejskih usluga. Obaveza današnjih biblioteka je da ponude inovativne usluge i da se pozicioniraju kao kulturni, obrazovni i socijalni centri zajednice, koji će uspješno sarađivati sa svim drugim ustanovama u okruženju, a sve sa ciljem pružanja kvalitetnih usluga, ali i očuvanja svog imidža. Prioriteti u daljem radu i saradnji, kroz primjere dobre prakse u Crnoj Gori i regionu, su pokazali da korišćenjem zajedničkih, već provjerenih ideja i projekata, možemo učiniti mnogo za kulturno naslijeđe.

I, na kraju, tema o kojoj se najviše govorilo je DIGITALIZACIJA:
Potrebno je raditi na formulisanju nacionalne strategije:

- donošenje nacionalne strategije za digitalizovanje kulturne baštine,
- formiranje timova za digitalizaciju
- donošenje planova i strategije za digitalizovanje kulturne baštine
- koordinacija digitalizacije na nacionalnom nivou
- praćenje i uključivanje u evropske i svjetske projekte
- formiranje operativnog centra za digitalizaciju kulturnih dobara
- od posebnog značaja je nabavka opreme: dijeljenje hardverskih i softverskih resursa.

Druga Međunarodna konferencija bibliotekara, arhivista i muzeologa "Libraries, Archives and Museums Conference (LAM), Montenegro, 2019" Cetinje, 16. i 17. maj 2019. godine Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Bulevar crnogorskih junaka 163

AGENDA

Četvrtak, 16. 05. 2019.	
08:30 – 09:30	Registracija učesnika/ca
09:30 – 10:00	Otvaranje Konferencije Pozdravne riječi: Aleksandar Dajković, generalni direktor Direktorata za kulturnu baštinu Ministarstva kulture Crne Gore, Aleksandar Kaščelan, gradonačelnik Prijestonice Cetinje, Bogić Rakočević, direktor Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević”.
Radno predsjedništvo: mr Dragica Lompar, Bojana Joksimović	
Uvodna sesija – Predavači po pozivu	
10:00 – 10:45	<ol style="list-style-type: none"> 1. dr sc. Adam Sofronijević – Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković” Beograd, Srbija Tema: <i>Digitization of periodicals: Searchable collections in METS-ALTO - Experiences from Serbia</i> 2. dr Hartmut Janczikowski, CCS Hamburg Tema: <i>CCS Hamburg and Digitization tools for libraries and culture institutions</i> 3. Ismet Ovčina - Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUBBiH) Tema: <i>Izdavačka djelatnost Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH (NUBBiH) u službi kulture i obrazovanja;</i> Pitanja i diskusija
10:45 – 11:00	kafe pauza

Sesija I – Digitalno doba u baštinskim ustanovama

Izlaganja učesnika:

11:00 – 11:45	<ol style="list-style-type: none"> 1. mr Vjenceslava Ševaljević i Zorica Sjekloća – NBCG, Cetinje Tema: <i>Digitalna biblioteka Crne Gore – izazovi i perspektive</i> 2. Vladimir Brborić i Jelica Ilić Minić, Univerzitet u Beogradu – Učiteljski fakultet Tema: <i>Biblioteka, ključno mesto promocije Agende 2030,</i> 3. Biljana Drašković – Državni arhiv Crne Gore, Cetinje Tema: <i>Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja – osvrt na rad Državnog arhiva Crne Gore</i> 4. Sonja Maneva. Nacionalna ustanova – Univerziteteska biblioteka „Goce Delčev Štip, Makedonija Tema: <i>Digitalizacija – otvoren put za biblioteke, arhive i muzeje</i> 5. dr. sc. Iva Mihoci, prof. dr. sc. Tatjana Vlahović, dr. sc. Jelena Pavičić Vukićević – Hrvatski prirodoslovni muzej Zagreb, Hrvatska Tema: <i>Kultura, znanost i obrazovanje u funkciji gospodarskog razvoja – novi Hrvatski prirodoslovni muzej</i> <p>Pitanja i diskusija</p>
11:45 – 12:00	kafe pauza
12:00 – 12:30	<p>Predavač po pozivu</p> <p>dr. sc. Sofija Klarin Zadravec – Centar za razvoj Hrvatske digitalne knjižnice – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatska Tema: <i>Digitalizacija građe, usluga i poslovnih procesa: smjer razvoja nacionalnih knjižnica malih&pametnih zemalja</i></p>
12:30 – 13:30	pauza za ručak

Popodnevne sesije:

Radno predsjedništvo: Slađana Sjekloća, Bojana Joksimović

Sesija II – Izlaganja učesnika:

<p>13: 30 – 14:15</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. mr Snežana Nenezić i Miljko Veljković – Narodna biblioteka Kruševac, Srbija Tema: <i>Digitalizacija industrijskog nasleđa Kruševac iz zavičajne zbirke Narodne biblioteke Kruševac</i> 2. Zoran Perović – Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska Tema: <i>Kako pronaći Desislavu</i> 3. Ilija Vasileški – National Institution: Museum of the Macedonian Struggle for Independence – Skoplje, Makedonija Tema: <i>The role of the archives in the conception of the museum exhibition of the Museum of the Macedonian Struggle for Independence (Uloga arhiva u koncepciji muzejske izložbe Muzeja makedonske borbe za nezavisnost)</i> 4. Dragana Marinković – Biblioteka „Dimitrije Tucović” Lazarevac, Srbija Tema: <i>Kolubarsko kulturno nasleđe</i> 5. Ana Pavličević i Ksenija Janković – JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš” Cetinje Tema: <i>Biblioteka „Njegoš” između prošlosti i budućnosti</i> <p>Pitanja i diskusija</p>
<p>14: 15 – 14:30</p>	<p>kafe pauza</p>

Sesija III

Izlaganja učesnika:

14:30 – 15:15

1. Dragan Radović – Muzejske biblioteke u Crnoj Gori – JU Muzeji i galerije Podgorice

Tema: *Analiza stanja i mogućnosti razvoja*

2. dr Aleksandra Trtovac, Nataša Dakić i dr Adam Sofronijević – Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković”, Beograd, Srbija

Teme: *Ka demokratizaciji digitalizacije – automatsko račitanje rukopisne građe*

3. Vesna Asanović – Narodna biblioteka Radosav Ljumović – Podgorica

Tema: *Šta je Marakeški ugovor?*

4. Čepić Ljuba – Gimnazija „Tanasije Pejatović” Pljevlja

Tema: *Da li biblioteke imaju budućnost?*

5. Đina Bajčeta – JU Narodna Biblioteka „Stevan Samardžić” Pljevlja

Tema: *Digitalna biblioteka zavičaja, budućnost prošlosti*

Pitanja i diskusija

15:15 – 15:30

kafe pauza

Sesija IV

Izlaganja učesnika

15:30 – 17:15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jelena Bogdanović i Di Reda Tina – Dubrovačke knjižnice Dubrovnik, Hrvatska Tema: <i>Spektalno snimanje rukopisa iz fonda znanstvene knjižnice dubrovačkih knjižnica Dubrovnik</i> 2. Danijela Radulović – Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević” Tema: <i>Kartografsko geografska zbirka Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević” sa osvrtom na kartografiju Crne Gore</i> 3. mr Maja Uskoković – OJU Muzeji Kotor Tema: <i>Dokumentarna izložba „Vincenco Marija Koroneli, jedan od najvećih kartografa svijeta” – prezentacija kulturnog nasljeđa</i> 4. Dr sc. Vesna Čučić, Dubrovnik, Hrvatska Tema: <i>Proglasi francuske vojske u Dubrovniku 1806.-1807. godine</i> 5. Sofija Jelovac – Narodna biblioteka „Stevan Samardžić” Pljevlja Tema: <i>Zavičajni fondovi kao riznice informacija o kulturnoj i naučnoj baštini</i>
17:15 – 17:25	kafe pauza

Sesija V

Izlaganja učesnika:

17:30 – 18:00

1. Jasmina Bajo i Biserka Milić – JU Kulturni centar „Nikola Đurković” Kotor / Gradska biblioteka i čitaonica i OJU „Muzeji” Kotor

Tema: *Prvi Festival knjiga – humanistike, kulture i umjetnosti u Crnoj Gori – FesK Kotor (FesKK) – trodnevni praznik knjige u Kotoru*

2. Mr.sc. Enisa Žunić – JU Narodna i univerzitetska biblioteka „Derviš Sušić” Tuzla, Bosna i Hercegovina

Tema: *Značaj bibliotečkih nauka i informacija u skladu sa nastavnim procesom u kontekstu evropskih integracija s ciljem o drživog razvoja*

3. Jelena Tatić – JU Osnovna škola „Risto Manojlović”, Kolašin

Tema: *Uloga biblioteke u savremenoj nastavi*

4. Renata Bulajić – JU Narodna biblioteka „Njegoš” Nikšić

Tema: *Moć biblioteka i djeca kao bitan faktor za njihovo uzdizanje*

Pitanja i diskusija

Od 18h – Večernje druženje (Restoran Kole, Cetinje)

Petak, 17. 05. 2019.

Radno predsjedništvo: Dragana Marković, Vjenceslava Ševaljević

09:00 – 09:30

Predavač po pozivu

Mr Azra Bečević – Šarenkapa, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Tema: *Asocijacija informacijskih stručnjaka bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM)*

Sesija VI

Izlaganje učesnika:

09:30 – 10:15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ružica Stanković – Biblioteka „Gligorije Vozarović” Sremska Mitrovica, Srbija Tema: <i>Mobilni telefon u službi knjige</i> 2. Suzana Tanasijević – Narodna biblioteka “Radislav Nikčević”, Jagodina, Srbija Tema: <i>Digitalna transformacija Jagodinske biblioteke – bibliotečke usluge u novoj paradigmi, UN Agenda za održivi razvoj 2030</i> 3. Ivana Janošević – Biblioteka „Vlada Aksentijević” – Obrenovac, Srbija Tema: <i>Zavičajna baština Obrenovca u digitalnoj formi</i> 4. Olga Ječmenica – Biblioteka „Milutin Bojić”, Srbija Tema: <i>Malim koracima do važnih rezultata</i> 5. Danijela Đukić – Muzej grada Perasta Tema: <i>Popularizacija i prezentacija kulturne baštine Muzeja grad Perasta</i> <p>Diskusija i pitanja</p>
10:15 – 10:30	kafe pauza

Sesija VII

Izlaganje učesnika:

10:30 : 11:15

1. Ivo Orešković – Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska
Tema: *Što bi bilo, da je bilo?*
2. Saša Lovre-Božović i Ana Radunović – JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš” Cetinje
Tema: *Fond stare i rijetke knjige u biblioteci „Njegoš” Cetinje*
3. Jelena Vukasović i Danijela Nikčević – Pomorski muzej Crne Gore i Gradska biblioteka i čitaonica Kotor
Tema: *Kotorsko bibliotekarstvo – tradicija koja obavezuje na primjeru stare i rijetke građe zbirke Pomorskog muzeja Crne Gore i Gradske biblioteke i čitaonice Kotor*
4. Vesna Kovačević – Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”, Cetinje
Tema: *Boka : veliki ilustrovani kalendar – svjedok jednog vremena*
5. Ivana Pešić – Narodna biblioteka „Radislav Nikčević” Jagodina, Srbija
Tema: *Biblioteka kao centar neformalnog obrazovanja za generaciju novog doba „Digitalni urođenici”*

Sesija VIII

Izlaganje učesnika:

11:15 – 12:15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Almedina Salihagić – Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Sarajevo, Bosna i Hercegovina Tema: <i>Biblioteke kao partneri u implementaciji UN Agende 2030</i> 2. Ljiljana Stanimirović – Univerzitetska biblioteka Kragujevac, Srbija Tema: <i>Zeleni univerzitet</i> 3. Nataša Špadijer – JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš” Cetinje Tema: <i>Biblioteke – poštovanje prošlosti i stvaranje budućnosti</i> 4. Marija Starčević i Jasmina Bajo – JU Kulturni centar „Nikola Đurković” Kotor / Gradska biblioteka i čitaonica Kotor Tema: <i>Gradska biblioteka i čitaonica Kotor na „Danima evropske baštine”</i> 5. Mr Đurđa Martinović i mr Vjenceslava Ševaljević – Nacionalna biblioteka Crne Gore “Đurđe Crnojević”, Cetinje Tema: <i>Uspostavljanje normativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG</i> 6. Vesna Z. Abadić i Marija M. Gordić - Univerzitetska biblioteka u Kragujevcu Tema: <i>Uloga univerzitetskih biblioteka u očuvanju naučne baštine</i> 7. Slađana Bratić – Matična biblioteka, Istočno Sarajevo Tema: <i>Izdavačka djelatnost i usluge za slijepa i slabovidna lica</i> <p>Diskusija i pitanja</p>
12:15 – 12:45	<p>Zaključci i preporuke Konferencije bibliotekara, arhivista i muzeologa „Libraries, Archives and Museums Conference (LAM), Montenegro, 2019”</p> <p>Podjela sertifikata učesnicima.</p>

12:45 - 17:00

Svečani ručak (Hotel Sport In, Cetinje)

